

پەروەردە و فىتىركردن

گۇقۇبارىكى پەروەردەيى وەرزىيە وەزارەتى پەروەردەيى
حكومەتى ھەرىمى كوردستان دەرى دەكات
ژمارە (4) سالى 2009

تېيىنى بۇ نووسەرانى بەرپىز ....

ئەو تۆزىنە وەو لىكۆلىنە وەنەي پەوانەي
ئەم گۇقۇبارە دەكرىن پىيويستە ئەم خالانەيان
پەچاۋ كرابىت:
- بە خەتىكى جوان و شاش لەسەر پووى يەك
لاپەرە نووسرابىت، ئەگەر كۆمپيووتەر
كرابىت پىيويستە (سىدى) لەگەل بىت.
- ئەگەر وەرگىپان بىت پىيويستە دەقى بابەتە
ئەسلىيەكەي لەگەل بىت و ئاماژە بە
سەرچاۋە كرابىت.
- پىنووسى كوردى تىدا پەچاۋ كرابىت
ئەگىنە گۇقۇبارەكە پىنووسەكەي يەك
دەخات.
- ناوو ناونىشانى تەواوى نووسەرى لەسەر
نووسرابىت.

پەروەردە و فىتىركردن

خاۋەنى ئىمتىياز
سەفین موحسین دزەبى

سەرنووسەر
ئەحمەد محەمەد قەرەنى

ناونىشان

ھەولتير - وەزارەتى پەروەردە
تەلەفون:

سەرنووسەر : 2230135

بەدالە : 2233084

2233085

فاكس : 2230471

ئىمىل:

moe@web-sat.com

لهم ژماره یه دا

- * وتهی ژماره ..... سه رنووسه ر 3
- * فیترگهی دواروژ ..... پهروهده و فیترکردن 6
- * ریپازه تازه کانی توژینه وه ..... د. محمه د نه حمه د غونیم 24
- * ناساندنی کتیبه کانی زانست بو هه مووان ..... نه سکه ندهر مسته فا عه بدولته رحمان 50
- * دابه زینی ناستی زانستی ..... توژینه وه: لاجان نه نیاس عه لی 63
- * فیتربووونی ههروهزی ..... دلیر مه حموود رهزا 126
- * خه سله ت و تاییه تمه ندیبه کانی ماموستا ..... و: خالد حمه د حه سه ن 135
- * چه ند بابه تیکی ریژمانی به به راورد ..... د. شیرکو بابان 151
- * رابه ری هاریکار بو ماموستایین زمانئ ئینگلیزی ..... نا: رهشید ته یب 161
- * نه رک و مافه کانی ماموستا ..... و: موکه پهم رهشید تانه بانی 187
- * گیروگرفنتی نه خوینده واری ..... و: که مال غه مپار 206
- * گرنگی و چوئیه تی به کارهینانی په رتوو کخانه ..... نا: جوان عه بدولعه زیز 229
- * رابه ری ماموستا نه تاقیکردنه وه کاندا ..... نا: نه زموونه کان 242
- * کتیبخانه ی قوتا بخانه ..... ن: نه حمه د میرزا پوسته می ژیرو 250
- * هزری پهروهده یی و فه لسه فه که ی ..... خسته نه روو: پهروهده و فیترکردن 264

نه و به رهه مانه ی که لهم ژماره یه دا بلاوکراونه ته وه راو بو چوونی نووسه ره کانیانه ،
وه زارته لییان بهر پرسیار نییه

وتھی ژماره...

پروژهی پهروهه ده و فیکرکردن له ههریمی کوردستاندا گهیشتووه ته قوناغبه نډیکی گشتگیرو ههستیاری تیکچیزاو به کومه له سستمیکی کارگیږی و تهکنیکی و سه پهرشتیاری نهوتو که کورده وهیان له ریپازیتیکی یه کگرتوی هوسهنگدا، پیویست به دیدیکی گهییوو گهشبین دهکات. پروای بهو تواناو پیویستیانه هه بیټ که له ولاتدا ههن و شایستهی هه لگرتنی هم باره قورس و نهرکه پیروژهن. دیدگی گه یو تاماغه بالاکان داده ریټیټ، شیتوازی جیبه جیکردنیشیان بنه ماکانی فلهسه فیه کی پهروهه دهی نیشتمانی دهستنیشان دهکات و نه خشه ریټی سستمیکی نویی وه زاره تی پهروهه ده خاته پروو که ناکریت دهقاوده ق له گه ل یاساکانی په رله مانی کوردستان و کارنامه ی شه شه مین کابینه ی حکومتی ههریم هاجووت نه بیټ.

له پرووی پره کتیزه کردنیشوه ههر لایه نیکی پهروهه دهی - رهوشتی یان فیکرکردنی - کارامه یی بهو زانسته وه به ستر او ته وه که تاییه ته به ته کنیکی نویی خودی تهو لایه نه وه ... که واته هه موو به شه زانستی و مرژیبه کانی کولیتزه کانی خویندنی بالا له زانکوکانی ههریمدا ناوندی پالپشت و ته و اوکار ده بن بو بواره جیا جیا کانی پروژه سهی پهروهه ده و فیکرکردن له قوناغی باخچه ی ساوایانه وه تا قوناغی تاماده یی، که ویستگه یه کی ههره گرنگی فیکرکاریبه له نیوان وه زاره تی پهروهه ده و وه زاره تی خویندنی بالا و توژیینه وه ی زانستی له لایه که وه، له نیون وه زاره تی خویندنی بالا و توژیینه وه ی زانستی له گه ل بازاری کار له لایه کی دیکه وه .. نه مهیش نه وه ده گه یه نیټ که ههر لایه نیکی ته کنیکی له پروژه سهی پهروهه ده و فیکرکردندا له پرووی دانانی بنه ما هزریبه کان و دره کردنی ریټنماییه کانی کارکردن و چونیته ی جیبه جیکردنی برکه هه مه چه شنه کان و هه لسه نگانندی نه نجامه کانیان راسته وخو لهو زانسته وه سه رچاوه ده گرتی که له یه کیک له ناونده کانی ههریمدا گه لاله ده بیټ و گه شه دهکات.

گهشه کردنی زانستیش له ولاندا پیوهریکی باوه پینکراوه که ئاستی پیدانی کارامهیی ده داته بازاری کارو ده رگهی وەرگرتنی قوتاییه ناماده کراوه کانی و الا ده کات، بۆ ئه وهی رپه وهی پیشکه و تن به رده وام بیت و سیستمی په روه رده ییش بیته نه لقه ی به ستنه وه له نیوان کۆمه ل و زانکۆکاندا.

ده سته به رکردنی هاوسه نگی له هر ههنگاوه یکی په روه رده ییدا له سه ره تایه کی ساکاره وه ده ست پیده کات، به لام حکمه ت له وه دایه که چۆن به تونیه له پروناک و چه سپاوه کانداه روات و نامانجه نزیکه کانی خۆی جیبه جی ده کات.

بۆ ئه وهی هاوسه نگی له هه موو ههنگاوه کانی دیکه ی په روه رده ییشدا به شیوه یه کی زانستی بپارێزیت و پاراستنه که یشی بۆ ماوه یه کی درێژ خایه ن به رده وام ببیت، پیوستی به کاریکی به رنامه رپژی توکه هه یه، که جه خت له سه ر چۆنیه تی پیوه ندی کردنی به شه کانی پرۆسه که بکریت، پتر له وهی که هر لایه نیتک وهک ناوه ندیکی سه ره به خۆی ته کتیه کاربکات.

به گه رختنی توانا داهینانه کانی مامۆستایان و سه ره رشتیاران و شاره زایان له پال به شداری پیکردنی دایک و باوکانی خه مخۆری قوتاییان خوینیکی نویی پاک ده به خشیته گیانی هاوسه نگی کاره کان، که لایه نه کانی پلان دانان و پرۆگرامه کانی خویندن و ته کنه لۆژیای په روه رده یی و به هیزکردنی توانا فیکراریسه کانی مامۆستایان له وانه گوتنه وه داو ته نجامدانی تاقیکردنه وه کان و هه لسه نگاندن و به دوا داچوونیان یهک ده گرنه وه.

دیكۆمینت کردنی ههنگاوه کانی ته م ریبازه زانستییه نه رکی هه ره پیشینه ی گۆقاره که مانه (په روه رده و فیکردن) که له م ژماره یه دا جه خت له سه ر ته م باه تانه کراوه ته وه:

- کۆکردنه وهی نویترین ههنگاوه کانی په روه رده و فیکردن له گه ل په سه نایه تی کولتووریکی نه ته وه بیمان و ئاویته کردنیان له نیو سیستمیکی پیشکه و توودا که مامۆستایان به تامه زرۆبیه وه تیدا کاربکن و قوتاییانیش به شه وقه وه وهر بگرن و به یه کگه یشتنی هه ر دوو لایه ن له خالیکی ده ستنیشان کراودا، بنه ماکانی قوتابخانه یهک داده مه زرین که نه وه یه کی نویی هۆشیار ده ر بچوینیت توانای دروستکردنی پاشه رپژی خۆی هه بیت. له نیوان ده ستپیک و ته نجامه کانی ته م سیستمه دا قوناغینیکی درپژ هه یه، به لام ویستگه کانی به کورتی له نیو باه تی (فیکره ی دوا رپژ) دا شی کراونه ته وه.

- بایه خدان به هه لسه نگاندن ده ر ته نجامی خویندن هه ولدانیکه بۆ راست راگرتنی هاوکی شه ی پرۆسه ی په روه رده و فیکردن له نیوان قوتایی و ناوه نده کانی خویندن دا،

بۆ ئەم مەبەستەش چەندین رییازی تازەى تۆژینهوه خراونه تەپروو، که بەشیپوهیهکی زانستی له گرفته کانی هەلەسه نگاندن دەکوژنهوه.

- پرۆگرامه کانی خویندن کوژه گهیهکی سه ره کیهه له پرۆسهی فیترکردندا، ئەم جارهش جهخت له سه ر ناساندنی کتیبه کانی زانست کراوه که ههردوو قۆناغی (1-9) ی بنه رتهی و قۆناغی (10-12) ی نامادهی زانستی ده گرتیهوه. له م بابه ته دا تیشک خراوه ته سه ر پرۆگرامی زانست بۆ هه مووان که پرۆگرامیکی جیهانییه و کۆمپانیای هارکوژرتی ئەمریکی سه ره رشتی ده کات، کتیبه کانی سه رجه م لقه زانستییه کانی وهک (زینده زانی، کیمیا، فیزیا) له خو ده گرتیت، که ئیستا له قوتابخانه کانی هه ریمدا ده خویندرین.

- تۆژینهوهیهکی مهیدانی له باره ی دابه زینی ئاستی زانستی له قوتابخانه کانی هه ریمی کوردستان ناماده کراوه و قوتابخانه کانی هه ولیر به نموونه وه رگیراون و به ژماره و خشته زانیارییه کان خراونه تەپروو و هه ولی شیکردنه وه یشیان دراوه و له کوژتاییدا به چەندین ده رته نجام و پيشنباری به پیتز ده وله مەند کراوه.

- بۆ ده ستنیشانکردنی نویتترین شیوازه کانی فیترکردن، رینگه ی فیتربوونی هه ره وه زی وه کو سیستمیکی نوێ له م ژماره یه دا بلاو کراوه ته وه، بۆته وه ی مامۆستا به رپتزه کان گه لی له کیشه هه نوکه ییه کانی وانه وتنه وه چاره سه ر بکه ن به تاییه تی ئەوانه ی پیوه ندی به زانیارییه نوێیه کان و بیناکردنی که سیتی قوتابییه وه هه یه.

- چەندین بابه تی دیکه له باره ی خه سلەت و تاییه ته ندییه کانی مامۆستا و دیارکردنی ئەرك و مافه کانی و ناماده کردنی رابه ریکی تاییه ت به تاقیکردنه وه کان، و بابه تیک له باره ی ریکخستنی کتیبخانه و چۆنیه تی پۆلین کردنی کتیبه کان، سه ره رای دوو بابه تی دیکه له باره ی ناساندنی کتیبیکی پهروه ده یی و رۆلی مامۆستا له که تواری ئەمپۆی عیراقدا...

داواش له مامۆستا به رپتزه کان و پسپۆره پهروه ده ییه کان ده که ین که گوژقاره که یان به بابه تی ئەکادیمی و تۆژینه وه ی هەلەسه نگاندن و پيشنباریه زانستییه کان ده وله مەند بکه ن.

فیرگه‌ی دواروژ

نا: پهروهده و فيرکردن

سه‌رکه‌وتووی پره‌کتیکیانسه ناماده ده‌کات له‌گه‌ل پتر بایه‌خدان به کارامه‌یی بنه‌رته‌ی و هاوچه‌رخانه‌و ته‌قلیانسه به شیوه‌یه‌کی ته‌وتو خزمه‌ت به‌لایه‌نی پهروهده‌یی و نه‌ریتیانسه‌ی فیرخوازه‌کان بکات).

نامانجه‌کانی فیرگه‌ی دواروژ

فیرگه‌ ده‌زگه‌یه‌کی فیرکاری پهروهده‌ییسه بایه‌خ به بنیادنانی فیرخوازان، بنیادنانیکی سه‌رتاپاگیری ده‌دات و، مه‌به‌ستی ته‌وه‌یه‌ نامانجه‌کانی پهروهده‌و فیرکردن بخته‌ واری پره‌کتیکیه‌وه‌و بیانکاته‌ پده‌فتارو

بیرو بوچوونی نیوان پهروهده‌کاران و کارمهندانی بواری پهروهده‌ له‌مه‌ر چه‌مکی ته‌واوی فیرگه‌ی دواروژ جیوازه.

له‌و باره‌وه نووسینگه‌ی پهروهده‌ی ولاتانی که‌نداو⁽¹⁾، ده‌لپت فیرگه‌ی دواروژ (پروژه‌یه‌کی پهروهده‌ییسه بو بنیادنانی نمونه‌یه‌کی داهین‌راوی فیرگه‌یه‌کی فره‌ ناست، په‌یامی خو‌ی له‌و بروایه‌وه وهرده‌گریت که‌ توانابوونی کو‌مه‌ل له‌ بواری راجه‌نین و به‌دیه‌ینانی په‌ره‌پیدانیککی سه‌رتاپاگیری پشتی به‌ باشتر ناماده‌کاری پهروهده‌یی و فیرکاری بنیادنانه‌که‌ی به‌ستبیت، بو‌یه‌ ته‌م فیرگه‌یه‌ فیرخوازه‌کان بو ژیانیککی

نه گۆرو نه ریتسه کانی کۆمه لسه وه
 هسه لقلو لاییت، به شش یوه یه
 هاوسه نگییه کی خوازراو له نیوان شه وه
 هه یه وه شه وه هیوای بو ده خواز ریت
 بیتسه دی، شه ویش به وهی که شه
 فیتر گه یه به رده وام چاری برپوه ته
 دواروژو به هوشیار یه وه مامه له له گه ل
 گۆرانه کانیدا ده کات و ده سته برداری
 شته نه گۆرو نه ریتسه کانی نه ته وه ناییت.

نه ریت. شه مانه هیش نامانجه کانی
 فیتر گه ی دواروژن:

- به رترکردن شه وهی دهره نجامه
 فیتر کارییه کان له چوارچیه وهی
 باشترکردنی پرۆسه فیتر کارییه کانه وه.
 - چاوپرینه پاشه پرۆژو توانابوونی
 مامه له کردن له گه ل گۆران کارییه کان،
 له ته ک پاراستنی شته چه سپاوو
 نه ریتسه کانی نه ته وه دا.

- بنیادنانی تاک بنیادنانیکی
 سه رتاسه ری له رووی ته قل و ویشدان و
 کارامه یی و ره فتاره وه.

- ناماده کردن فیتر خوازان بو شه وهی
 روو به رووی هه ره شه دژوارو
 گۆران کارییه یه ک له دوای یه که کان
 بینه وه.

- په ره پیدانی سیستمه پهروه ده یه کان
 به هوی به کاره یینانی شیوازیکی
 زانستییهانی گونجاو وه.

- ده سته به رکردنی ژینگه یه کی فیتر کاری
 پهروه ده یی خزمه ت به فیتر خوازو
 کۆمه ل بکات.

- به کار بردنی ته کنه لۆژیای نوئ بو
 خزمه تکردنی کرده ی پهروه ده یی.

روئی فیتر گه ی دواروژ

له پاراستنی نه گۆره کانی کۆمه ل

هه ر کۆمه لیک چه ند شتیکی نه گۆری
 هه یه که ناگۆرین و چه ند نه ریتیکیشی
 هه ن شیوای گۆران نین که پتوه ندییان
 به لایه نه کانی ژیان و گوزهران و
 گهردوون و یاسا کانی خوا وهنده وه هه یه،
 ههروه ها پتوه ندییان به سروشتی مرۆف
 و خۆرسکیه تی مرۆقه وه هه یه که
 خوا وهند له هه موو گیانله به ره کانی
 دیکه جیای کردو وه ته وه، بۆیه پتویسته
 فیتر گه ی دواروژ شه وه نه گۆرو نه ریتانه
 بیاریزیت، له وان هیش:

- بناغه کانی بروابوون و تیپروانین له مه ر
 گهردوون و مرۆف و ژیان.

- جیاوازی مرۆف له گیانله به ره کانی
 دیکه، که شه گهردوونه له پیناوی ویدا

بناغه ی فه لسه فی و کۆمه لایه تی

فیتر گه ی دواروژ

بنیادی فه لسه فی و کۆمه لایه تی
 فیتر گه ی دواروژ پتویسته له شته

هاوه له كانيه وه فير ده بيت، زورتريش به فيرکردن (به پي گوتن) فير ده بيت.
 - نه گهر فيرکردن شان به شاني
 بربوچون و شتي ويژداني نهروات نه وه
 ههر به وشكي ده مينيتسه وه و فيرخواز
 له سهري سوور ناييت و رولي نه وه
 فيرکردن به کوتايي هاتني تاقيركردنه وه
 کوتايي ديت.
 - فيرکردن مه شق كردنه وه له كومهل
 جودا ناييتسه وه و رولي خوي ناييريت
 نه گهر فيرخواز له ژياندا بهرو
 بوومه كهي نه بينيت.

رولي فيرخواز له فيرگهي دواروژدا

فيرخواز له فيرگهي دواروژدا
 پوزه تيقانويه وه به خوي به دواي
 زانياريدا ده گهر پيت و راستيه كان گليتر
 ده كاته وه و ليسان ده كوتلته وه و ورد
 ده بيتسه وه و ناكاميان لي
 هه لده هينجينيت. به ياري كردن و
 جولله فير ده بيت و، شت تاقى
 ده كاته وه، پيوهندي به كومله وه
 ده كات و، له چوارچيوه ي كار كردنه وه
 فير ده بيت، سوود له ماموستا كهي
 وهرده گريت ههر كاتيك پيوستى پي
 بيت، پيوسته فيرگه يش به تنگي

دروست كراوه بو نه و دروست كراوه تا
 خوي بناسيت و بيه رستيت.
 - ناكارو نه ريتي مرؤقايه تيبانه وه ك
 فه رمان پيكردن ي راستگويي و
 چا كه كردن و ده ستپاكي و به لين و
 په يمان به جي هينان و شتي ديكه.
 - پيوسته نه ته وه سوود له هه موو
 زانسته تيووري و پره كتيكيه كان
 وهر بگريت به مهرچيك مورك و
 كه سايه تي خوي پياريزيت.

موركي فه لسه فه ي

فيرگهي دواروژ

نه گهر بانه ويت نه خشه بو فيرگهي
 دواروژ دارپژين پيوسته كاركي وا
 بكه ين له م شتانه وه هه نكاو هه له ينيت:
 - مرؤقه مه به ست و نامانجي
 پهروه ده يه.
 - فيرکردن بو كومهل گه وره ترين
 وه به ره يانه.
 خواوند نه وه نده به هره و توانا و زه ي به
 مرؤقه به خشيوه و زور شتي پي داوه
 ده توانيت به هويانه وه هه موو شتيك
 فير بيت، بويه پيوسته فيرگهي
 دواروژ سوود له و شتانه وهر بگريت.
 - مندال به جولله و گهران و دوزينه وه و
 به ياري كردن فير ده بيت، ههروه ها له

هه لویسته پهروهده بییه کان داده پریژیت و، هه ل بۆ فیترخواز به جی ده هیلیت بۆ ئه وهی به خۆی فیتر بیته. چاودیری ده کات کاتیک به خۆی ده گهریت و فیتر ده بیته و ئه و شماره زاییه پیترشکه ش ده کات که پیویستی پی هه یه، وه ک باوکی دل سۆز ناراسته و پهروهدهی ده کات و ره فتاره کانی راست ده کاته وه. به هره کانی ده دۆزیتته وه و په ره گه شه یان پیته دات، بایه خ به ناراسته و نه ریت و کارامه بییه کان ده دات ههروه ها بایه خ به زانیارییه کانی ش ده دات، ریتری راو بۆ چوونی فیترخواز ده گهریت و گیانی گه ران به دوا ی زانیاری لای فیترخواز په ره پیته دات. ماموستا له فیترگه ی دوارپۆژدا به پیی ئه و داهیتنانانه وه له پله و پایه یه کهیدا بهرز ده کهریتته وه که پیترشکه شیان ده کات، ویرای په ره پییدانی خودی خۆی و مشتومال کردنی کارامه بییه کانی.

ژینگه ی فیترگه ی دوارپۆژ

ده ستنیشان کردنی شوین دژوارترین کۆسپه له بهردهم ئه ندازیاراندا به لام پیویسته به پیی پیوه ره کانی نه خشه سازی و بنه ما ئه ندازییه کانی ته لاره کانی فیترگه کان ده ستنیشان بکهریت.

فیترکردنی ههروهه زییه وه بیته به هۆی گروپه کانه وه که رۆلی له په ره پییدانی کارامه بیی لیکگه یشتن و دیالۆگ له گه ل خه لک و دهسته بهر کردنی رای گشتی و، پهروهده کردن به هۆی راویترکاری و هاوکارییه وه هه یه. پیویسته فیترگه به شداری فیترکردنی فیترخوازن بکات و چه ند کارامه بییه کی هونه ری و پیترشکه یان فیتربکات و پیترشکه یان بکات به ره مه کانیان بکاته وه بۆ ئه وهی له و رووه وه هانده ریان بیته.

رۆلی ماموستا

له فیترگه ی دوارپۆژدا

له فیترگه ی دوارپۆژدا ماموستا له پرسه ی پهروهده و فیترکردندا پیترگه یه کی تاییه تی هه یه و، گرنگی ئه و پیترگه یه شی له وه دایه که ده توانیت هه موو که موکورییه کان ئه وانه ی له نا کاو روو ده دن چاره سه ر بکات، ته نانه ت ئه گه ر خه وشیککی بچوو کیش له پرۆگرامه کانی خویندن، یان سیستمی فیترکردندا هه بوو، ئه وه له کات و شوینی پیویستدا ده ستنیشانی ده کات و ریترگه چاره یه کی زانستی بۆ ده دۆزیتته وه و کارگیری فیترگه کیشی لی ئاگادار ده کاته وه، زۆر به وردی

دوو لاین وهك لاکیشی و چوارگوشه به بایه خترن و له شوینه کانی دیکه ی سوچ تیژ باشتر و په سندنترن، جگه له وهی نه شوینانه بیش دوور ده خرینه وه که درین اییان به راده ی سی له یهك 1:3 درین ترن به تاییه تی نه گهر بیت و ته وهی درین اییه که ی به ره و (رژژه لات - رژئاوا) بیت. بویه نمونه ی فیترگی دوارژژ به پی شوین و ژینگه ی دورو بهری داده ریزریت و پیداویستییه کان و شیوه ی ته لارسازی و ته لاره خزمه تگوزارییه کانی ده ستینیشان ده کریت.

پیوهی نه اندازی

له و پیوه رانه بیش نه و پیوه رانه ی پیوه ندیان به سیستمی خزه تگوزاری دانیش تووان و روپیوی زهوی و زارو پیداویستییه کانی شوینه که وه هیه که به بناغیه که بو ده ستینیشان کردنی چری ژماره ی دانیش تووان و قهواره ی دانیش تووان داده نریت، به پیی نه و چری دیاریکراوه ی دانیش تووان قهواره ی خزمه تگوزارییه پیویست و پیوه ره کانی نه خشه سازی ته لاری فیترگه کان دیاری ده کریت، به مهرجیک لایه نی پیوه ندیدار ره چاوی نه و سیستم و که لاله نامه و رینوینییانه بکات کاتیک

له و باروه ناموژگه ی لیکن لینه وه کان له قاهره سالی 1992 ناماژه ی به وه کردوه که (پیوهی نه خشه سازی کاریکی هونه ری ورده که پیویسته نه خشه سازی له سه رده می نویدا پشتی پی ببه ستیت به تاییه تی پاش نه وهی شاره کان فره وانتر بوونه ته وه و ناوه دانییان تییدا به ره و هه موو لایه ک په لی کیشاوه، نه م لیکن لینه وه و پیوه رانه بیش به شیوه یه ک ناماده کراون که له گه ل نه خشه و ژینگه و که ش و هه او نه خشه بو دارپژراوی ناوه دانیدا بگوئییت).

بویه پیویسته هه ر شارو شاروچکه و شاره وانیه ک بارودوخی هه نووکه و دوارژژی خو ی بخاته ژیر لیکن لینه وه و مه وادی گونجانی نه و پیوه رانه ده ستینیشان بکات و خسه لته دیارییه کانی شاره که ده ستینیشان بکات نه وانه ی یارمه تی نه اندازی ته لارساز ده دن هه ندیک له و پیوه رانه به کار بهینیت و ره چاوی بارودوخی ناوچه یی نه و شوینه بکات و له بهر چاوی بگریت.

شیوه ی شوینه که

شیوه ی شوینه که بایه خیکی گه وره ی هه یه چونکه نه و شوینه ی سووچه کانی

ههتاو بکهویت و پروناکی تهواوی لی بدات.

له پرووی ته کنیکیشه وه چه ندین پیوه ری سه ره کی و لاوه کی ههن، که ده بیت له فیکرگی دوارژژدا ره چاو بکرین و له م بوارانه دا نه نجام بدرین: یه که م: بوا ری ماموستا، که نه م لایه نانه ی خواره وه ده گریته وه:

- 1- ستراتیتیبیه کانی فیکربوون و به ریوه بردنی پؤل.
  - 2 - پلاندانان
  - 3 - بابه ته زانستییه کان
  - 4 - هه لسه نگاندن
  - 5 - پیشه بی ماموستا.
- دووه م: بوا ری به شداریکردنی کۆمه ل:
- 1- به شداریکردنی خیزان
  - 2- خزمه تگوزاری کۆمه ل
  - 3- ریکخستنی پیدایستییه کانی کۆمه ل.
  - 4 - کاری خو به خش
  - 5 - پیوه ندییه گشتییه کان.
- سیپیه م: بوا ری پرۆگرامه کانی خویندن و نه نجامه کانی فیکربوون:
- 1 - پیوه ره کانی پرۆگرام
  - 2 - پیوه ره کانی ناوه رۆکی بابه ته کانی خویندن
  - 3 - پیوه ره کانی فیکرخواز.

دهست به جیبه جیکردنی نه م جو ره خزمه تگوزاریبانه ده کات وه ک:

- 1 - ره چاوکردنی به ناسان گه یشتن به و شوینه به شیوه یه ک مرۆف یان فیکرخواز به ناسانی و به ری قیرتاو یان به پی بتوانیت پی بگات. پیویسته شوینه که له قه ره بالغی و هاتوچوی ئوتۆمبیل و هه راو هورباو دووکه ل و بۆنه بۆگه نه کانه وه دوور بیت.
- 2 - ره چاوکردنی ناوه ندی شوینه که له پرووی دانیشتوانه وه، به شیوه یه ک ته لاره که له گه ره کیکی نیشته جیدا بیت نه ک له شوینیکی بازرگانی یان پیشه سازی.
- 3 - تا بتوانریت زه وییه که ی راست بیت و روویسوی شوینه که به شی پیدایستییه کانی ته لاره که بکات .
- 4 - ره چاوکردنی هاوکۆفی ژینگه بی له گه ل ته لاری فیکرگه که دا له سه ر بنه مای نه خشه سازی تۆپۆگرافی شوینه که. چونکه شوینه به رزه کان به شوینیکی باشتر له شوینه نزمه کان داده نرین، نه ویش له بهر نه وه ی هه لی نه وه یان هه یه زۆرتتر بهر (با) و (باگۆرکی) بکه ون، نه گه ر شوینه که له سه ره و خوار که (لیتایی) بوو وا باشتره سه ره و خوار که که به ره و لای باشوور بیت نه ویش بۆ نه وه ی زۆرتتر بهر تیشکی

چوارهم: فيرگه‌ی کاربگه:

- 1 - روئباو په‌يامی فيرگه
- 2 - گه‌شی کۆمه‌لايه‌تی فيرگه
- 3 - گه‌شه‌کردنی کۆمه‌لايه‌تی فيرگه
- 4 - گه‌شه‌کردنی پيشه‌یی به‌رده‌وام
- 5 - کۆمه‌لی فيربوونی ناو فيرگه
- 6 - ليپرسينه‌وه‌و جه‌ختکردن له‌سه‌ر کواليتی گشتی.

پينجهم: کارگيری چالاک، که‌له‌م بوارانه‌ی خواره‌وه‌ پيکديت:

- 1 - روئشنبيري ده‌زگه‌کاری
  - 2 - بواری به‌شداربوون
  - 3 - بواری پيشه‌یی
  - 4 - به‌رپوه‌بردنی گۆرانکاریيه‌کان.
- بو‌نه‌وه‌ی ئەم پيوه‌رانه‌يش بکه‌ونه واری جيبه‌جيبک‌کردنه‌وه، پيويسته‌ له‌سه‌ر چه‌ند ناستيکی جيا جيا پۆلين بکړين، تا ئەنجامه‌کانيان ليک بدرينه‌وه‌و به پيی قۆناغه‌کانی به‌رنامه‌ی کار پيپه‌و بکړين.

نموونه‌ی فيرگه‌ی دواړوژ

بو‌نه‌خشه‌سازی نموونه‌ی فيرگه‌ی دواړوژ به پيی ئەو پيپه‌وه‌ه‌ه‌ندازه‌ببانه‌ی که به‌ده‌نگی داخواری هه‌موو به‌کاره‌ينه‌رانيه‌وه‌ بيت به هه‌موو ته‌مه‌ن و جوړه‌کانيانه‌وه‌و ئەو نامانجان به‌دی به‌يني‌ت که ده‌خواریين

پيويسته نه‌خشه‌ی ته‌لاری نموونه‌ی فيرگه‌که به هاريکاری و به‌شداري په‌روه‌ده‌کاران دابري‌ژري‌ت و دروست بکري‌ت شه‌ويش بو‌شه‌وه‌ی پيپه‌وه‌ه‌ په‌روه‌ده‌ببانه‌کان له‌ناو ئەم ته‌لاره‌دا په‌ره‌يان پي‌ بدري‌ت تا له‌رووی په‌روه‌ده‌ببانه‌ی و ته‌لارسازييه‌وه‌ بگوني‌ت. بو‌ليکۆليني‌ه‌وه‌ی نموونه‌ی ته‌لاری

فيرگه‌ وه‌ک نموونه‌يه‌کی فيرگه‌یی به پيی روانيني دواړوژانه بيت پيويسته چه‌ند فاکته‌ريک له‌کاتی نه‌خشه‌دارشتن و دياریکردنی روويپي‌وو خزمه‌تگوزارييه پالپشته‌کانيدا ره‌چار بکړين بو‌يه ئەو فاکته‌رانه به‌م شيويه‌ دياریکراون:

- 1- جوړی ئاوه‌دانی و ژينگه‌ی ده‌ورو به‌ری ته‌لاره‌که.
- 2- ليکۆليني‌ه‌وه‌ی روويپي‌وی ناوه‌و ده‌روه‌وی ته‌لاری فيرگه‌که.
- 3- ئاراسته‌ی ته‌لاره‌که له‌ناو شوپنه‌که‌و راده‌ی گونجاوی له‌گه‌ل ته‌لاره‌کانی ده‌ورو به‌ری.

4 - ليکۆليني‌ه‌وه‌ی فاکته‌ره‌کانی ساغ و سه‌لامه‌تی له‌ نه‌خشه‌سازی رپه‌وه‌و پيپلکه‌و ده‌روازه‌کانی به‌ شيويه‌يه‌ک له‌گه‌ل قه‌واره‌ی فيرگه‌که‌و ژماره‌ی فيرخوازاندا يه‌ک بگري‌ته‌وه.

5 - ليکۆليني‌ه‌وه‌ی نموونه‌ی فيرگه‌که‌و توانای ئەگه‌ری خستنه‌سه‌ری

- رەچاۋكردنى ھەلپژاردنى رەنگى ئەو بۇيانەى بەكار دەھېنرېن چ بۇ ناۋەو ھو چ بۇ دەرەو، بۇ ئەو ھى ئىنگەيەكى جوانى فېرگەبى بەنرېتە كايەو ھە مۆركىكى ھونەرى جوان و ھاۋچەرخانەى ھەبېت، لەگەل ئىنگەى دەورۋەردا بگۇنجېت.

- ھەلپژاردنى سىستىمى گونجاۋ بۇ نمۇنە كە، چ سىستىمى ھەواسارد كرنەو ھەواگەرم كرنەو ھەوان سىستىمى رۋوناك كرنەو ھەى سروشتى يان دەستكرد بېت، لەگەل كاريگەرى راستەو ھۆيان لەسەر فېرخاۋ.

پېداۋىستىيەكانى نەخشەپېزى

نمۇنەى فېرگەى دۋارۋژ

نەخشەپېزى نمۇنەى فېرگەى دۋارۋژ پىشت بە دابەشكردنى تەلارەكە بۇ چەند بارستايى سەرەكى دەبەستېت كە ھۆيان لە پۆلەكاندا دەبىننەو، لەگەل بىناكانى كارگېرى و تاقىگەو شوپنەكانى چالاكى و يارىگەكان.

دەبېت رەچاۋى ئەو ھېش بكرېت كە ھەر بارستايىەك لە پۆلەكان ناۋچەيەكى ھاۋبەشيان ھەيە بۇ ئەو ھى بخرېنە سەر ناۋچەى سەرەكى ھاۋبەش، دەكرېت بېرۆكەى نمۇنەى فېرگەى دۋارۋژ لەم خالانەدا كورت بكرېتەو:

رۋوپپۆھكانى لە ناۋەو ھە لە دەرەو، لە كاتېكدا ئەگەر ژمارەى فېرخاۋان زىادى كرىد.

بۇ نمۇنە نەخشەسازى پۆلەكان پىشت بەم فاكئەرانە دەبەستېت:

- لىكۆلېنەو ھى پېداۋىستى مامۇستاۋ فېرخاۋ لە رۋوى دەرۋونى و كات بەسەر بردنەو.

- لىكۆلېنەو ھى ئەو پېداۋىستى و رۋوپپۆھكانەى فېرخاۋ لە ناۋەو ھە دەرەو ھى پۆلدا پېۋىستى پېئانە.

- دەستەبەر كرنى كەش و ھەوايەكى ئىنگەبى گونجاۋ يارمەتى ئەو بەدات پتر بايەخ بە پرۆسەى فېرکردن بدرېت.

- خۇدۋورخستنەو ھە لەو شېۋەى پۆلانە كە بېزارى دەبەخشن و بۇ ئەو دەستنىشان كراۋن شوپنى ژمارەيەكى زۆرتەر فېرخاۋان تېدا بېتەو.

بەكارھېئانى چەند خەسلەتېكى كەرەستەى بىناكارى و جوانكارى ناۋەو ھە دەرەو بە شېۋەك لەگەل شوپن و كەش و ھەوادا بگۇنجېت، ۋەك ئەو ھى پۆلەكان بە دىۋاربەندى (گېسن بۆرد) يان ئەلەمنىۋم لىك جودا بكرېتەو كە لە كاتى فرەوانكردنەو ھى پۆلەكاندا بە ئاسانى دادەمەزرىنرېن يان دەكرېنەو، يان بچۈوك دەكرېنەو بەو شېۋەيەى لە خزمەتى ئەركى شوپنەكەدا بېت.

ئامبىرەكانى تەندروستى و خوراك و كاروبارى ساغ و سەلامەتى لەكاتى پرودانى خوانەكردان كارەسات يان جەنگ، واتە ھەموو پېداوئىستىيەكى ئەو جۆرە پروداوانە بۆ فېرگەكە نامادە بىكرين.

- دروستكردنى دەروازەى ساغ و سەلامەتى لە قالى پلاستىكى ھەوايى لاي پەنجەرەكانەو، لە دەروەو لە نھۆمەكانى سەرەو، كە لە 3 نھۆم بەرزتر نين، بۆ ئەگەرى پرودانى پروداوى ئاگر كەوتنەو بوومەلەرزە.

- بەكارھېنانى تەكنەلۇژياى پېشكەوتوانەو ئامبىرى ھاوچەرخانە بۆ ھېنانەكايەى نمونەى فېرگەى دوارۆژ.

بەپروەبەردنى فېرگەى دوارۆژ

ئەركى بەپروەبەردنى فېرگەى ھاوچەرخ تەنيا چاودىرىكردنى كارى فېرگەى و بەپروەبەردنى رېكخست و ھەلگرتن و پاراستنى دۆسيەكان و نووسىنى نووسراوى كارگېرى نېيە، بەلكو ئەو ئەركانە پتر بوونەو گەيشتونەتە رادەيەك بەرپرسىيارىەتى و رۆلى سەرکردايەتى كردن و سەرىپەرشتى كردن بىكرتتەو، كە بايەخ بە جۆرى

- تايەتمەندىيەك بۆ فېرخوازان و كارگېرى لە پروى چوونە ژورەو ھاتنە دەروە لە فېرگەكە بدۆزرتتەو.

- رەچاوكردنى ھەر چوار لاي راست و چەپ و سەروو و خوارو لە دارشتنى شىوہى تەلارەكەو شويىنى پەنجەرەكان رەچاوكرين، بە شىوہيەك زۆرەى ئەو پەنجەرەكە بەرەو باكوور بن چەند دانەيەكيان نەيىت، لەگەل رەچاوكردنى بېزار نەكردنى فېرخوازان بە پروناكى راستەوخۆ واتە دەستەبەركردنى ئەو پروناكيە لە پروى ژينگەو ئەركەو.

- پېوہندى لەگەل دەوروبەردا لە چوارچىوہى بوونى ديواربەندى شووشەيى و شوورەى تەنك كە ئەوانەى لەناو تەلارەكەدان بتوانن لە ماوہ كاتى ديارىكراودا دەروەى ليوە بىينن. — دروستكردنى دەرگە بۆ كاتى پروداوى كوتوپرو ناكاو لەگەل پېپلكەى ئەوتۆ لە دەروەرى ناوخۆى تەلارەكەو دەور بىت.

- دروستكردنى جۆرە ھاوسانىيەك لەنيوان پروپيوە كەسكەكان و تەلارى فېرگەكەدا.

- دەستنىشانكردنى ناوچەى چاوپروانى و ويستگەى رېك و پېكى دەرەكى ئارام و رېك و پېك بۆ فېرخوازان.

- دەستنىشانكردنى ئەمبارى تەواو بۆ ھەلگرتنى كەلوپەلى پيوست وەك

ټو ليکوالينه وانهی پيوه نديان به فيرگه ی دواړو ژوه هه يه پرونی ده که نه وه که ټم فيرگه يه له چنه د پره نسيپيکه وه هه نگا و هه لده هينيت، له وانه ييش ټه وهی که گروپی کار له م فيرگه يه دا وک يه که يه کی ته واکر بؤ به ديهينانی ناماچه خوازوه کان کار ده کن، ټه م هيش پيوستې به کارگيرپيه کی به توانا هه يه هانی کاری هاو به ش بدات ټه ویش له پيناوی بنياتنانی فيرخوازه کان بنياتنانيکی سه رتاپاگيری و دروسه تکردي ژينگه يه کی فيرکاری ټه وټو بتوانيت ناستی ټه رک راپه راندن لای فيرخوازو کارمهنده کان به رزتر بکاته وه.

بؤچوونی پيشنيارکراوی

به رپوه بردنی فيرگه ی دواړو ژ

زور له ولاتان هه نگا و بؤ ټه وه ده هاويزن فيرگه کانې فيرکردنی گشتی بگورن و بيانکه نه فيرگه ی دواړو ژ که به رپوه بردنی په روه رده يی له کاره کانيدا و په ره سه ندنه ته کنه لؤژييه کانې سه رده م هاوته ريب بن و ده سته لاتيکی پتر به و کارگيرپيه بدریت که ټم فيرگه يه به رپوه ده بات، بؤ ټه وهی بگاته ناستی

کاری په روه رده يی و په ره پيدان و چاکترکردن و ناراسته کردن به ره و ناماچه خوازوه کان ده دن، جا له بهر ټه وهی فيرگه ی دواړو ژ له چوارچيوه ی باشتر بونی پرؤسه کانې فيرکردنه وه بايه خ به چاکترکردنی دهره نجامه په روه رده ييه کان ده دات بؤيه به ديهينانی ټه و ناماچه پيوست به کارگيرپيه کی ټه وټو هه يه بتوانيت به هو ی پرؤگرام و چالاکي جوړاو جوړو نوپوه تيکچرژان و تيکه لاوييه ک له نيوان فيرگه و کؤمه لدا به دی بهينيت. له و روه وه په روه رده کاران ناماژه به وه ده کن که گورانی ناماچه کانې کارگيری و به رپوه بردنی فيرگه و په ره سه ندنی چه مکه کانې و جياوازی ټه رک و شيوازه کانې به رپوه بردنی، پيوست به کارگيرپيه ک ده کن بتوانيت بارودوخ و توانای ټه وټو ده سته بهر بکات که يارمه تی به ديهينانی ناماچه په روه رده يی و کؤمه لایه تييه کان ده دن.

جگه له وهی که کارگيری دواړو ژ پيوست به و سه رکردانه ده کات بتوان به ره نگاری گوران کاری و هه ره شه گوره کان ببنه وه، ټه وانه ی توانايان هه يه و له سه ر ټه وه سه وررن له کاره کانياندا سه ر بکه ون.

زانباری هەنووکەییان تێدایە ئەویش بە پێی پێداویستیەکانی دواڕۆژ.

- پیکهێنانی تۆری مەشق و سەرپەرشتی و ئالوگۆرکردنی زانباری لە نیوان بەرپۆهەرانى فیکرگەکان و کارگێڕیەکان و وەزارەتی پەرۆردەدا.

- بەکارهێنانی کاسیتی فیدییۆی کارگەرەرانە وەک هۆکارێکی مەشق پێ کردن بۆ بەرپۆهەرانى فیکرگەکان بۆ ئەوەی ئاگەیان لە تاقیکردنەوهو ئەزمونە سەرکەوتووکان هەبێت.

- سوود وەرگرتن لە ئینتەرنێت لە جیبەجێکردنی شـیـۆـاـزەـکانـی سەرپەرشتی و پێوهندی پێوه کردندا.

- دەستەلاتی پێویست بە گرووپی کارکردن لە فیکرگە بەدریت تا بتوانیت بریاری کاراترکردنی کارەکان بەدات بـۆ ئەوەی چاوەڕوانی ئەو رێنویینیانە بکات لەسەرەوه بۆی دین.

ژینگەى کۆمه‌لايه‌تى

فیکرگەى دواڕۆژ

فیکرگە دەزگەیه‌کی فیکرکردنی کۆمه‌لايه‌تى و سه‌کۆيه‌کی تیشکدانەوهی زانستی و ژینگەیه‌کی فیکرکردنە، ئامانجی پەرۆردەبى و فیکرکردن و کۆمه‌لايه‌تى هەیه، بۆیه

فیکرگەى (زیرەك - smart school)

بۆیه ئەو فیکرگەیه‌یە تەکنەلۆژیای نوێ بەکار دەهێنێت و پێی دەبێژریت (فیکرگەى زیرەك یان فیکرگەى سمارت)، بۆیه پێویستە ئەو کارگێڕییه‌ى ئەم فیکرگەیه بەرپۆه دەبات ئەم خەسلەتانه‌ى هەبێت:

- پێویستە بەرپۆهەرانى فیکرگەى دواڕۆژ لەو کەسانە دەستەبژێر بکرین کە شارەزاو لێهاتوون، لەگەڵ بایه‌خدا ن بە پێوه‌ری تواناکان بەشیۆه‌یه‌ک بەرپۆه‌بەرى فیکرگە بتوانیت پەرەپێدان و نوێبۆونه‌وه بێنیتە کایه‌وه‌و مامەله‌ لەگەڵ تەکنەلۆژیای نوێدا بکات.

- گۆڕینی کولتووری کارکردن لە بەرپۆه‌بردنی فیکرگەدا، ئەویش بە گۆڕینی چه‌مکه‌کانی بەرپۆه‌بەرانى فیکرگە بە ئاراسته‌ی بەرپۆه‌بردن بە هۆی تېم و پشت بەستن بە شیۆازی داھێنان و چاره‌سەرکردنی کێشه‌کان.

- پتر بایه‌خدا ن بە خۆفیکرکردنی بەردەوام و ئاراسته‌کراوى بەرپۆه‌بەرانى فیکرگەکان و سوودو‌ەرگرتن لە تەکنەلۆژیای پێوه‌ندی زانباری لە مەشق کردندا.

- دارشتنی پلانەکانی کارکردن و پێداچوونەوه‌یان بە بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای پێشکەوتووئانە لەوانه‌ی

- پيشكه شکردنى پلانى پەرۆردەبى پەرەپیدەر بۆ بەردەوام بوون لەگەڵ کۆمەڵ، شان بە شانى پەرەسەندنى زانستى و ئەو تەقینەو بەرچاوەى لە بوارى زانیاریدا هاتوو تە ئاراوه.

- بەشدارىکردن لە نزمکردنەى ناستى نەخویندەوارى لە کۆمەڵداو گەيشتنە هەموو مال و هەموو كەسێك.

- پيوستە فیرگە کارىگەرییەكى كۆمەڵایەتى روونى هەبیت ئەویش لە چوارچێوەى چارەسەرکردنى كیشە لەناكاو پرسە پەرۆردەبىیەكانەو بە شپۆهەىكى ئامانجدارانەو لەسەر بنەمایەكى زانستى پەرۆردەبى دروست.

- تەرخانکردنى بارەگای گونجاو لەناو فیرگەدا بۆ ئەنجامدانى چالاكى جۆراوجۆرى ئیواران لە لایەن رۆلەكانى گەرەك و بەشدارى پیکردنى دایك و باوكانى فیرخووزان لەو چالاکییانەو كاراکردنى بنكەكانى گەرەك و بنكە هاوینەبىیەكان و بنكەكانى هوشیاری.

- بەردەوامبوون لەگەڵ خیزاندا لەچوارچێوەى پيشپرکى و ئاهەنگى سالانەو بەشدارى پیکردنى ژمارەبەهەكى زۆرتى دانیشتوان لە پرۆگرامە بەردەوامەكانى هوشیاری و پتەوکردن و پەرەپیدانى پيوەندى لە نيوون فیرگەو خیزاندا.

پيوستە رۆلى پيشهنگى لە خزمەتکردنى كۆمەڵ و لەگەڵ كۆمەڵدا بەردەوامبوونى هەبیت بە شپۆهەىك ئەو ئاوات و ئامانجانە بەدى بهینیت كە لى خوازراوه، بۆ ئەوئەوى فیرگەى دواپۆژ ئەو رۆلەى هەبیت ئەو پيوستە لەسببەرى ناو چوار دیوارى خۆى بچیتە دەرەو و بچیتە ناو قوولایى كۆمەڵ تا بازەى كارىگەرى فرەوانتر بچیتەو و بەو شپۆهەبەش فیدباكىك هەبیت سوودو قازانجى لى بکەوئیتەو، دەشیت ئەوئەوى لە چەند پەنجەرەبەكەو بەدى بىت، لەوانەبەش:

- فیرگە دەچیتە ناو كۆمەڵەو و جلهوى پەيامى خۆى شل دەكات بۆ ئەوئەوى بەردەوامبوون فرەوانتر بكات و پيوەندى كۆمەڵایەتى توندوتۆلتى بكات.

- ئەو پرۆگرامە كۆمەڵایەتییانە بدۆزیتەو كە هەموو تووئە جۆراوجۆرەكانى كۆمەڵى بۆ بانگهيشت دەكات.

- بەشدارىکردن لە بۆنە جۆراوجۆرەكانى كۆمەڵداو رۆلى پۆزەتیقانە لە رووى كاراكرکردنیاوە بگيریت.

- بلاوکردنەوى هوشمەندى پەرۆردەبى لەناو كۆمەڵدا بە هەموو تووئەكانیەو چونكە پەرۆردە بناغەبەو فیرگەبەش بوارىكى پەرۆردەبى بەبیتە.

پیداویستییه کانی کۆمه‌لی دەورویه‌ری له‌گه‌ل دهرک پیکردنی هۆیه‌کان و ده‌ست کردن به چاره‌سه‌رکردنیان و بلاوکردنه‌وه‌ی هوشیاری به‌رده‌وام.

2- هه‌ستی ئیستیتیکی: مه‌به‌ست له‌مه‌ دیمه‌نی گشتی فیرگه‌و نواندنی وینه‌یه‌کی نمونه‌یی ژینگه‌یه‌کی په‌روه‌رده‌یه‌یه له‌ناو گه‌ره‌کدا له‌به‌ر ته‌وه‌ی به‌شویتیکی زانستی ده‌ژمی‌ریت، بۆیه پێویسته شویتیکی شارستانیانه‌ی جوان بێت و یرای ته‌وه‌ی شویتیکی زانست و زانیارییه ته‌وه‌یش به‌ ده‌سته‌به‌رکردنی که‌ش و هه‌وا‌ی هه‌ستی و ئیستیتیکی، بۆیه له‌کاتی دروست کردنی فیرگه‌ی دوا‌ژژدا پێویسته ئەم پێوه‌رانه په‌چاو بکری‌ن:

- جوانی ناوه‌وه‌و ده‌ره‌وه‌ی فیرگه‌.
- به‌کاره‌ینانی په‌نگی گونجاو بۆ هه‌ر به‌شیک له‌ به‌شه‌کانی فیرگه‌.
- رازاندنه‌وه‌ی ئەم لاو ته‌و لای رێپه‌وو یاریگه‌کانی به‌ دره‌خت و دابه‌شکردنی دره‌ختی به‌ر سێبه‌ر له‌ رێپه‌وو ناو پۆله‌کاندا بۆ ته‌وه‌ی پشوو‌یه‌کی ده‌روونی به‌ فیرخواز به‌خشیت.

پروگرامه‌کانی فیرگه‌ی دوا‌ژژ

پروسه‌ی په‌ره‌پیدانی پروگرامه‌کان له‌ لایه‌ن په‌روه‌رده‌کاران و بریار به‌ده‌ستانی سیاسییه‌وه‌ بایه‌خیک‌ی باشی

ژینگه‌ی هه‌ستی فیرگه‌ی دوا‌ژژ

ته‌لاری فیرگه‌ به‌ یه‌کیک له‌ په‌گه‌زه گرنه‌گه‌کانی پروسه‌ی فیرکردن ده‌ژمی‌ریت چونکه له‌گه‌ل پروگرام و مامۆستادا هه‌به‌شه له‌وه‌ی که‌ کۆله‌که‌ی گرنه‌گن و یارمه‌تی فیرخواز ده‌ده‌ن سوود له‌ هه‌موو جو‌ره چالاکیه‌کی فیرکاری و په‌روه‌رده‌یی بیهینت.

هه‌ندیک شاره‌زایان سه‌باره‌ت به‌ هه‌ندیک لایه‌نی که‌موکورتی له‌ ناستی به‌رپۆه‌بردنی ته‌رک و ناستی زانستیانه‌ی فیرخو‌زانی فیرگه‌کان له‌ قۆناغه جو‌راجۆره‌کانی خویندنادا ده‌دوین، زۆربه‌یان هۆی ته‌وه‌ بۆ پروگرامی خویندن یان مامۆستا یان ته‌نانه‌ت شیوازی وانه‌گوتنه‌وه ده‌گێرنه‌وه، که‌میان ته‌وه‌ هۆکاره‌ بۆ شیوه‌و رۆلی هه‌ستی له‌ ئاماده‌کردنی ناخ و ده‌روونی فیرخواز ده‌گێرنه‌وه چونکه پۆلی فیرگه‌ به‌ گرنه‌گترین ته‌وه‌ هۆکارانه‌ داده‌نریت که‌ ده‌روونی فیرخواز بۆ وه‌رگرتنی هه‌ر زانیارییه‌ک ده‌کاته‌وه.

ده‌شیت ژینگه‌ی هه‌ستی به‌سه‌ر دوو به‌شدا دابه‌ش بکری‌ت:

1- هه‌ستی په‌روه‌رده‌یی: ته‌وه‌یش هه‌ستکردنی فیرگه‌یه‌ به‌ کێشه‌و

پروانگەۋە پېئويستە پروگراممەكانى فېرگەۋى دوارپۇژ رەچاۋى ئەۋ گۆرانكارىيە يەك بە دواى يەكانەۋ ئەۋ پرووداۋانەۋى رۇژانە بىكات ئەۋىش لە پرووى ناۋەرۇكەۋەۋ سوود ۋەرگرتن لە تەكنەلۇژىيە نۆۋى، بەمەيش دەشىت بگوتريت كە پەرەپېدانى پروگراممەكان پروسەيەكى بەردەۋامەۋ لەسەر بنەماى پروون دامەزراۋە بە شېۋەيەك خەسلەتى نەتەۋە لە پرووى كۆلتوورو نەرىت و بەھاۋ پرواۋە پىارپىت و لە چوارچىۋەۋى سىستېمىكى پەرەسەندوۋا بىت كە شان بە شانى پىداۋىستىيەكانى سەردەم بەرەۋ پىشەۋە پروات و پىش بىكەۋىت.

پىدەدرىت، ئەۋىش لەبەر ئەۋەۋى پەرەپېدانى پروگراممەكان پىۋەندى بەۋ گۆرانانەۋە ھەيە كە لە بوۋارە جىجىكاندا بەسەر كۆمەل دىن، بۆيە زۇر گرنگە پروگراممى زانستى و پەرۋەردەۋى ئەۋتۇ داپرېژىن كە بتوانن مامەلە لەگەل كېشەكاندا بىكەن و لاينى چەندايەتى و چۇنايەتى پىكەۋە گرىۋ بدەن و لە جىبەجىكردنىشدا پىشت بە شىكارى و پروونكردەۋەۋى ھۆيەكان و پىكەۋە بەستەۋە بەستەن نەك باسكردن و گىرپانەۋەۋ راپورت بە مەرجىك كار بۇ پاراستن و يارمەتيدانى شتە نەگۆرە ئايىنى و كۆمەلايەتتەيەكان بدەن.

پروگراممەكانى فېرگەۋى دوارپۇژ خزمەتكردى پىداۋىستىيەكانى پەرەپېدان

دەلئىن ئەگەر نەتەۋەيەك پىۋىستى بە دەرزىيەك بوۋ، ئەۋ دەرزىيەۋى دەست نەكەۋت ئەۋە گوناھى ھەر ھەموۋانە، بۆيە لىرەۋە پرسىيارىك سەر ھەلدەۋات ئەۋىش ئەۋەيە كە چۇن فېرگەۋى دوارپۇژ شان بە شانى پەرەپېدان دەروات و چۇن خزمەت بە پىداۋىستىيەكانى دەكات؟

پىۋەندى فېرگەۋى دوارپۇژ

بە پرووداۋو گۆرانكارىيەكانى رۇژانەۋە

سىستىمى نۆۋى جىهان كارىگەرى خۇى لە ھەموۋ بوۋارەكاندا ھەيەۋ شۇرپشى گەيانەن و زانىارى و تەقىنەۋەۋى زانىارىيەكان و گۆرانكارىيە خىراكان يارمەتى ئەۋەيان داۋە گۆرانكارى لە ژيانى تاكە كەسان و كۆمەلەكاندا بىتە كايەۋە. بۆيە پروگراممەكانى خۇيىن تەنبا سەرچاۋەۋى زانىن و زانىارىيە بۇ فېرخواز، لەم

بۆ وهلامدانه وهی ئەم پرسیاره دهشیته پرۆگرامه کانی فیترگه ی دواړۆژ ئەم خهسله تانه له خو بگرن:

- پرۆگرامه کان بهو شیوهیه بن بتوانن مرۆفیتیکی هوشیار بنیاد بنین ئەرکی خۆی به رانبه ر به ئایین و نیشتمان و رۆیشته شان به شانی پیشکه وتنی زانستی و شارستانی بزانیته.

- پتر بایه خ به ئاماده کردنی رهگه زی مرۆبی لیها توو و مه شق پیتر او بدنه که بتوانیته به خشش پیشکه ش بکات و ره وره وهی پرۆسه ی په ره پیسدانی به رپوه بردن و ئابووری به ره و پیشه وه بیات.

- په ره پیدان و راهینانی هیتری مرۆبی به پی پییداویستییه کانی بازار ی کارو پلانه کانی په ره پیسدانی ئابووری و کۆمه لایه تییه کان له گه ل ره چاو کردنی خهسله تی کۆمه ل.

- بایه خدان به لایه نی کرده یی و په رکتیکی و پسپۆری پیشه یی و روانینی دواړۆژیانه ی پیداویستییه کانی په ره پیدان.

- پیویسته په ره پیدانی پرۆگرامه کان له گه ل پرۆسه ی په ره پیدانی لایه نه کانی پرۆسه ی په ره ورده یی و فیترکاریدا بگوخیته به شیوه یه ک خزمه ت به پرۆسه ی په ره پیدان بکات.

ئاما نجه کانی

پرۆگرامه کانی فیترگه ی دواړۆژ

- چه سپاندنی خو شه ویستی خاک و نیشتمان له ناخی فیترخو ازاندا.

- گو شکردنی نه وه کان دژ به داگیرکاری هزری و کولتووری.

- ره چاو کردنی دواړۆژی پهروه ده به پیی شته نه گۆره کان و ئامانجه کانی سیاسه تی فیترکردن و خهسله ته کانی کۆمه ل له چوارچیوه ی پلانی نه گۆرا وه وه.

- ده ر خستنی به هره و توانای په رکتیکی و پیشه یی فیترخو ازان.

- سوود وه رگرتن له گۆرانکاری و ته کنه لوژییه کانی سه رده م بو به دیهینانی هیوا و ئاواته کان.

ئاماده کردنی مامۆستایان بو شه وهی شان به شانی په ره سه ندن و گۆرانکارییه خیرا کانی جیهانی به ره و پیشه وه برۆن.

- به رزکردنه وهی ناستی فیترخو ازو وای لی بکریت توانای نو ی بو ونه وه و دۆزینه وه و دا هینانی هه بیته .

- بایه خ به وه بدریت که فیترخو از ته وه ری پرۆسه ی فیترکردن بیته

فېرکردن بىكات و بە تۆرى ئىنتەرنېتتە ۋە گىرى دراىت و زانىارىيەكانى تىدا بەشىۋە لاپەرە فېركارى دروست بىرىت. ھەرۋەھا سىستىمى پاراستن بەكار بەئىنېت بۆئەۋە دەستەلانى جۇراۋجۇر بە بەكارھىنەر بەخشىت تا بىچىتە ناۋ ھەندىك لەۋ بابەتانە لە سايتەكەدا ھەن، جگە لەۋە پىۋىستە سايتەكە ھۆكارى چاۋدىرى و سىستىمى جۇراۋجۇرى بۆ شىكرندەۋە بەكاربردن و پىۋانە كرنى كارىگەرى و زانىنى خالەكانى بەھىزى و لاۋزى ھەبىت.

بەستەنەۋە ھەموو بەشەكانى بەرپۆەبردن و ھونەرى فېرگەكە بەتۆرىكى ناۋخۆبى و دەرەككەۋە كە خىزمەت بەكارمەندان بىكات و ئەۋ زانىارىيانەيان پىشكەش بىكات كە ھەموو كارمەندانى فېرگەكە بە كارمەندانى بەرپۆەبردن و مامۇستايان و فېرخۋازانەۋە پىۋىستيان پىيانە.

2 - كىتەبخانە ئەلىكترونى:

ئەۋ شىۋىنەيە زانىارىيە ئەلىكترونىيەكانى تىدا دەپارىزىت، دەشىت:

- شىۋىنى زانىارى بەكاغەزو جگە لەكاغەزىش بىت، لەسەر سىدى يان بە لىزەر سەيف كرابىت.

- شىۋىنى زانىارى كە لەسەر كاغەز نەبىت و يەكسەر پاش بەرھەمەئىنانى

تەكنەلۇژيا ئە فېرگەى دۋارۇژ

ئامىرە تەكنەلۇژىيەكان گىرنگىرىن ئامانچ و فاكىتەرى ستراتىژىن بۆ فېرگەى دۋارۇژو سەركەۋىتى پەرۋەردە بە خىرايى بەرەۋ پىشەۋەچۈۋەن و سوۋدەرگىتن لە گۇرانكارىيە كۆمەلەيەتتەكان پىۋانە دەكرىت، لە كاتىكدا جىهان لە سەردەمىكدا دەژىت ھەنگاۋەكانى رۋوداۋە جىهانىيەكان لە ھەموو بۋارىكدا خىراۋ بە شىۋەيەكى سەرنجراكىش بەرەۋ دۋارۇژ تىدەپەرن. بۆيە كۆشى فېرگەى دۋارۇژ بۆئەۋە سوۋد لەۋ شۆرشە بەرفرەۋانەى زانىارى ۋەربگرىت خۆى لە كەرەستەۋ رۆلى مامۇستاۋ كىتەب و پۇلدا دەبىنېتەۋە، بەشىۋەيەك و بە كۆشىشكى كەمترو كۋالىتتەكى باشتر خىزمەتى پىۋىستەۋ فېركارى و فېرکردن بىكات بەۋ شىۋەيەكى كە كۆمپىۋوتەر بە ھەموو شىۋە بەكارھىنانەكانىيەۋە شىۋىنى كارى رۇژانەى رۇتىنى بىگرىتەۋە (فېرگەى ئەلىكترونى).

ئەمانەش بۋارەكان و تەكنەلۇژىيە بۋارى كۆمپىۋوتەرن:

1 - فېرگەى ئەلىكترونى:

كار بۆ كرنەۋەۋە سائىتىكى ئەلىكترونى دەكات خىزمەت بە كەرتى

پەرۋەردە فېرکردن و فېرېبون و بەرپۈرۈپۈرۈننى پۆل بەشىۋەيەكى كاراىر بەكار دېت، ھەرۋەھا كارى پۈۋەندى كىرۈن لەنىۋان مامۇستاۋ فېرخۋاز لە لايەك و لەنىۋان مامۇستايان لەنىۋان خۇياندا لە لايەكى دىكەۋە ئاسان دەكات.

لە رېگەكى ئامېرى مامۇستاۋە لە پۆلە زىرەكەكاندا دەشىت زۆر ئەرەك راپپەرىتېرىن:

- كۆنترۆل كىرۈننى جەمسەرى كۆتايى فېرخۋازان .

- بە گىشتى كىرۈننى جەمسەرى كۆتايى مامۇستا لەسەر ھەموو جەمسەرى كۆتايى فېرخۋازان لە پۆلدا.

- گواستەنەۋەى جەمسەرى كۆتايى فېرخۋازان لە فېرخۋازىكەۋە بۇ ھەموو فېرخۋازان.

- ھەنگاۋنان بەرەۋە ئەۋەى كە ھەندىك فېرگەى فېرکردنى گىشتى بەرىتتە فېرگەى دۋارۆژ كە بە پىي پلانېكى زانستى نەخشە بۇ دارپۇژراۋ تەكنەلۇژىيائى نۇى بەكار دەھىننىت.

- دەستەيەكى بەرپۈرۈپۈرۈن پىك بەپىنرىت بۇاردەيەكى جۇراۋجۇرى پىسپۇرانى بۋارى پەرۋەردەۋ فېرکردن و تەلارسازى و نەخشە رېژى لەخۇ بەگىرېت بۇ ئەۋەى بەنكەيەكى زانىارى بۇ پىۋەرۋ

لە لايەن سەرچاۋەكەيەۋە (نوسەرەن يان پەخشكاران) لە دۆسى يان لە شىۋەى زانىارى بەيانىدا سەيىف كرابن و لە رېگەى پۈۋەندى راستەۋخۇ يان سىدىيەۋە دەستەبەر بەگىرىن.

3 - فېرکردنى گرمانەيى:

پىشت بە تەكنەلۇژىيائى نۇى دەبەسسىت ۋەك كۆمپىۋوتەرۋ تۇرى ئىننەرنىت بە شىۋەيەك ئەگەر مامۇستا نەبوو يان لە دۋور بوو، فېرخۋاز سەرچاۋەى زانىارى لە بەردەستدا دەپىت. بەنەماكانى سەرەكەۋتنى فېرکردنى گرمانەيى ئەمانەن:

- ھەبوۋنى شىۋىنى تەۋاۋى كۆمپىۋوتەرۋ بەستەۋەى بە تۇرى ئىننەرنىتەۋە.

- پىرۆگرامەكان ئەۋ مەرەجەيان تېدايە كە فېرخۋاز بە خۇى بە دۋاى زانىارىيەكاندا بەگىرېت و ناكامەكەيش بە دەست بەپىننىت.

- كادىرى فېركارى لېھاتۋو لە مامۇستايان ھەپىت يارمەتى فېرخۋاز بەدەن بە خۇى خۇى فېرېكات.

4 - پۆلى زىرەكەكان:

بىرتىيە لە كارگەيەكى كۆمپىۋوتەرۋ پىشكەۋتۋو بۇ مەشق و گوتنەۋەى بابەتەكانى خۇيندىن بەكار دەھىنرىت،

پشت بهستن به شیوازی په ره پیدانی داهینان و چاره سه رکړدنی کیشه کان.

سه رچاوه کان:

1- عبود، عبدالغني وعمار، حامد،
إدارة التعليم في الوطن العربي،
القاهرة، دار الفكر العربي، 1994.

2 - مكتب التربية في الخليج العربي،
مشروع مدرسة المستقبل، 1420 هـ.

3 - شامي، جمس، إعادة هندسة
العمليات الإدارية، ترجمة مؤسسة
الأفاق، الرياض، 1995.

4 - المنظمة العربية للتربية والثقافة،
المكتبات والمعلومات العربية بين الواقع
والمستقبل، القاهرة، 1998.

5 - مشروع إشراف مستقبل العمل
التربوي في دول الخليج العربية، محمد بن
شحات الخطيب، مكتب التربية العربي
لدول الخليج العربي، الرياض، 1998،
ص 68.

6 - الجودة الشاملة في التعليم بين
مؤشرات التميز ومعايير الاعتماد، د.
رشدي أحمد طعيمة وآخرون، دار المسيرة
للنشر والتوزيع والطباعة، ط1، عمان،
2006، ص 11.

7- سايتی
(<http://www.ksu.edu.sa>).

مه رجه کانی کیسه رکړې و مادی و
پهروهده بیسه کانی نه خسه دانانی
ته لاره کانی فیترگه کان ناماده بکن.

- سوود له نه زموونی ولاتانی دیکه له
ناماده کړدنی بوجون له مه ر فیترگه ی
دواړوژوه وه دربگیریت له گه ل نه وانه ی
جیبه جی کراون.

- پته و کړدنی پیوهندی فیترگه ی دواړوژ
له گه ل کومه لی ده وروبه رو پته وترکړدنی
پیوهندی له گه ل تویژه جیا جیا کانی
کومه ل.

- یارمه تیدانی مادی فیترگه ی دواړوژ له
باواری ته کنه لوژیای فیترکردن به
دامه زانندی توړیکي ته لیکترونی
ناووه وه دهروه که کارمه ندانی
فیترگه که کارا بکات و کاراتر پیوهندی
له گه ل شته نویسه کانی سه رده مدا
بکن.

- پروگرامه کانی هم فیترگه یه پتر بایه خ
به بنیادنانی مروقی هوشمندو مه شق
پیکراو به پیی پیداویستییه کانی
بازاری کار بدات له گه ل ره چاو کړدنی
بایه خدان به لایه نی کړدنی و
پره کتیکی و پسپوری پیشه یی.

بایه خدان به ده ستینشان کړدنی
سه رکړده ی پهروهده یی کاریگه رو
مه شق پیکراو که بتوانیت فیترگه ی
دواړوژ به ریوه ببات له گه ل بایه خدان به
به ریوه بردن به هو ی تیمه وه، له گه ل

رېبازە تازه کانی توژینه وه له گرفته کانی هه لسه نگاندنی دهرئه نجامی خویندن

ئا : د . محهمەد ئەحمەد محهمەد ئیبراهیم غونیم*
وهرگیڕانی به دهستکارییه وه : په روهرده و فیکردن

2-2

- 8- گۆرپینی پله کان بۆی ههیه به شیوهیه کی روون به راورد بکریت، ئەو کاتهی ناسته کانی پله سه ره تاییه کان جیاوازیان هه بیته.
- 9- شیکردنه وهی یاریده ده ری به یاناته کانی وشه، ده بیته هۆی شیکردنه وهی یارمه تیده ری ته واوی زانیارییه کان.
- 10- سیما وروژینه کانی وشه (موفرده ده) ش ده کریت راسته وخۆ به تاییه تمه ندیییه سیکۆمه ترییه کان به ستریتته وه.
- تیۆری کاردانه وهی موفرده ش ئاماژهی رووپۆی جیگیر بۆ ئەزمون دابین ده کات و موفرده اته کانی به جیاوازی نمونه ی تاکه کان ناگۆرپیت.

ټه مه ش پيوانه يه كي جيگيرتر ديټيټه
 دي كه متر له وانهي كه له رپي
 پيوانه وه دروست ده بن و
 تيټوري كاردانه وه ي
 (وه لامدانه وه ي) وشه برتييه له سي
 نمونه ي سهره كي كه به پي ژماره ي
 نمونه ي بارامه تره كان و سروشييان
 ده گورپن نمونه ي (راش) ي تاك
 بارامه تر نمونه ي لورد دوو بارامه تري -
 و نمونه ي برنباڼ سي
 بارامه تري هه مووشييان له جوړي دوو
 وه لامين، به ماناي ټه وه ي كه پشت به
 به بياناي وشه ده به ستن كه وه لاميان
 ده دريټه وه ((سفر - يه ك)) واته ټه
 وشانه ي له جوړي (راست هه لهن) -
 (به لي نا) يان هه لباڼردن له جوړاو جوړ.
 نمونه ي يه ك بارامه تري راستيش
 به ربلاوترين نمونه يه له نه خشه و
 داناي تاقيكردنه وه و پيوانه په روه رده ي
 و دروونيه كاندا، كه بايه خ به
 دياريكردني شويني موفرده ده ي
 تاقيكردنه وه يه ي دده له ناو ته رازووي
 زه مه تي هه مو موفرده ده كاندا كه
 تاقيكردنه وه كه پيكدپن، هه روه ها
 بايه خ به ريزه ندي ټاسته كاناي تواناي
 تاك له تاقيكردنه وه يه كي دياريكراو
 دده ات له هه مان ټه و ټاستانه ي
 له توانا دا پيوانه كراون.

پيداويستيه كاناي پيوانه ي باه تي
 ده خاته به رده ست ټه و كاته ي
 گرميانه كاناي جي به جي ده بن كه
 ټه مانه ن:

* تاك ره هه ندي، وانا به نده كاناي
 تاقيكردنه وه له ناو خوياندا جياوازييان
 نايټ ته نيا له سهر ټاستي زه مه تي
 نه يټ، هه روه ها تاكه كاناي ټه وانهي
 خاوه ني تواناي تاك ره هه ندين، هه ر
 خويان ټاستي كار كردن،
 له تاقيكردنه وه كه دياراي ده كهن.

* سهر به خويي پيوانه كردن: مه به ست
 سهر به خويي زه مه تي به نده كه يه له
 هه مو زه مه تييه كاناي
 تاقيكردنه وه كاناي ديكه و تواناي
 تاكه كاناي ټه وانهي وه لام دده نه وه
 هه روه ها سهر به خويي له مه زنده كردني
 تواناي تاكه كان له توانا كاندا كومه له
 تاكه كاناي ديكه ټه و زه مه تييه ندي له
 به نده كاندا هه يه كه كاري له سهر
 ده كهن.

* هاوسه ننگ بووني موغه نيانه
 جياكاره كاناي به نده كان: به ماناي ټه وه ي
 كه هه مو به نده كاناي تاقيكردنه وه
 خاوه ني هيزيكي جياكاري يه كسانن.
 (امينه كازم، 199: 310)
 ليكولينه وه ي هه ر يه كي له (ټه مينه
 كازم - 1988 - 1995 ب) ،

(سه لاج عه لام 1989 : 451 - 496) (سه لاج عه لام، 1995) (ئه مینه کازم و ئه وانه ی دی 1989) ، (سلیمان الخفزی ، و ئه مینه کازم 1997 - 1998 - 2000) باسیان له گرنگی بانقی ئه و پرسیارانه کردوه که له کۆمه لێک پرسیار پیکهاتوون و به هۆی نمونه ی (راش) هوه ریزبه ندرکراون که یه ک پێوانه ییان پیکهاتووه و یه ک سفری هاوبه شیان هه یه، ههروه ها خاوه نی یه ک ریزبه ندی هاوبه شن، ئه و ریزبه ندیه ش بۆ هه موو ئاسته گۆراوه کان یه که یه کی پێوانه یی جیگه یی هه یه. ههروه ها ئه م لیکۆلینه وانه ئه وه یان روون کردوه ته وه که چۆن به کاره یئانی نمونه ی راش له ریزبه ندی به نده کان یان پرسیاره کان ده بیته هۆی ئه وه ی ئه م به ندانه بن به خاوه نی یه ک پێوانه و لیبی بناسریتته وه، به مانای ریزبه ندی به نده کان ی پرسیار بانکی به پیبی زه حه تیان به چه شنیك له نیوانیاندا یه ک گۆراوه یان هه بیته، ههروه ها به نکه کان ی پرسیار به سه ربه خۆیی پێوانه کردن ده ناسریتته وه، به مانای سه ربه خۆبوونی توانای تاکه کان و زه حه تی به نده کان له کۆمه له ی تاکه کان و ئه وانه ی تاقیکردنه وه ئه نجام ده ده ن سه ربه خۆیی وه رده گرن، ئه وه

ده گه یه نیته که بابه تیه تی پێوانه به دی دیت و متمانه ی زانستی له ده رته نجام به به کاره یئانی نمونه ی راش دراوه. ههروه ها ده رته نجامه کان ی لیکۆلینه وه ی (ئه مینه کازم ، 1996 ج) به دوو تاقیکردنه وه ئه نجامده دریت بۆ یه ک ریزبه ندی که هاوبه شی کارایی هه یه. ئه ویش له ریبی کرداری یه کسانکردنی بۆ ریزبه ندی به نده کان که دوو تاقیکردنه وه که پیکدین (ناسان - زه حه ت).

له بهر رۆشنایی به یاناته کان ی دوو نمونه ی جیاواز له رووی ئاستی (زۆر به توانا ، که م توانا)، واته نمونه ی راش له ریبی دابینه کردنی تاک پێوانه یی و سه ربه خۆیدا هاوکاری له وردی یه کسان بوونی ئه ستوونی له ریزبه ندی هه ر دوو تاقیکردنه وه دا ده کات.

جیبی ئامازه پیکردنه که لیکۆلینه وه کان ی پیبوو که پشتیان به نمونه ی (راش) و راده ی کاریگه ری له دانانی به نکه کان ی پرسیار به ستووه، هه موویان له سه ر بوونی مو فرده یان به ند له شیوه ی تاقیکردنه وه له نیو مو فرده هه یه، چه شنه کان یان راستی و هه لئه دانراون، به مانای مو فرده دوو وه لامه کان (سفر یان یه ک) دیت، یان بۆ

ۋەلامدانەۋەدى ھالەتەكانى نەگونجاندا ھەيە بەسەر ناماژەكانى گونجانى پروپېئوى موفردەكانى تاقىكردنەۋەدى وتار، كە ئەمەش وئىنەيەكى ناراست لەبارەدى ئەم موفردەدانەۋە دەبەخشىت، ھەروەھا مەزىدە زەحمەتییە تايپەتەكان بە موفردەكانى تاقىكردنەۋە كارىگەرپوون، لەبەر ئەۋەدى ھالەتەكانى نەشیاۋى لانەبراۋن.

لەۋەدى سەرەۋەدا بۆمان دەردەكەۋىت كە پشت بەستەن بە بەنكى پىرسىيار لە جۆرى وتارى كە لە رېئى بەكارھىنەۋە خراۋتە پروو پشتىسى بە شىكردنەۋەدى ۋەلامدانەۋەكانى تاكەكان نمونەى (راش) بەستوۋە، بۆ ئەم جۆرە تاقىكردنەۋە ھەردوۋ ناماژەى (نزيكردنەۋە - دووركردنەۋە) بەكارھىنەۋە: ئەۋە ۋەك كىردارىكى بە ھەلە دېتتە بەرچاۋ چونكە مەرجى بابەتى تېدا نېيە، دواتر پشت بەستەن بە دەرتەنجامەكانى لە ھەلسەنگاندنى دەرتەنجامەكانى خويندن، ئەمەش دەبېتتە ھۆى ئەۋەدى برپارى نادروست بدرىت، دواترىش ۋا پېويست دەكات پېويستىمان بە تويژىنەۋە

بەيانكردنى رادەى كارىگەرى نمونەى (راش) لەمەر پىرسىيارى جۆرى ۋەلامدانەۋەدى جۆراۋجۆر (تاقىكردنەۋەكانى وتارى ۋەدەست ھىتراۋ) دىت.

نامانجى لىكۆلېنەۋەكەى (مخەمەد مەنسور شافعى، 2001) دلتىابوونە لە راستى دوورخستەنەۋەدى ئەۋە تاكانەى نەشیاۋن، بەپېسى ھالەتەكانى قۆببەكردن (چ تاك چ بەكۆمەل) ھەروەھا ھالەتەكانى بەھەند ھەلنەگرتن و رادەى كارىگەرى ئەۋە لەسەر ناماژە شياۋەكان بۆ موفردەۋ مەزەندەكردنى زەحمەتسى تاقىكردنەۋەيەك كە پىرسىيارى لە جۆرى وتار لە بىركارى تېدايە، بە چەشنىك كە پشتى بە ناماژەكانى گونجان كە لە دووتويى مايكروئسكىلدا ھەيە بەستوۋە دوورخستەنەۋە نزيكردنەۋەدى لىكۆلېنەۋەكە گەيشتەۋە ئەۋە ئەنجامەى كە پروگرامسى شىكردنەۋەدى بەھەند ھەلنەگرتن بى توانايى تېدايە ئەمەش لەكاتى شىكردنەۋەدى ۋەلامدانەۋەكانى (610) قوتابى دەردەكەۋت.

ھەروەھا لە دەرتەنجامى لىكۆلېنەۋەكەدا دەرکەۋت كە كارىگەرىيەكى نىگەتېقانە لە

لیکولینهوهی زۆرتتر هه بیته بۆ زال بوون به سهر گرفته کانی نه گونجاویدا.

مامه له کردن له گه لیدا زهحه ته و پشت به ئالۆزییه کانی بیرکاری ده به سیت و پیویستی به مه شق کردن هه یه.

لیکولینهوهی (Bay-lhs) 1998) نامانجی گه پرانه

به دوای جیاوازییه کانی کارکردنی قوتابیان له سهر موفرده ده کانی تاقیکردنه وهی هه لێژاردن، یه کیک له موفرده کان (هه لێژاردن وه لامدان) وه لامدانه وهی پشت به ستووه به موفردهی په یوه ست به هه لسه نگانندی نه ته وه یه یی بۆ ئاسته کانی ده رته نجامه کانی گشتی له پهروه ده دا (به رهه مه پینانی وه لام)، به چه شنیک که کاری قوتابی له چوارچیوهی تیۆزی وه لامدانه وهی موفرده دهی (IRT) مه زنده ده کریت. هوت کۆمه ل بۆ موفرده ده کان دیاری کراوه خالی دابران، موفرده ده بۆ هه ریه کیک له وانه دیاریکراوه بۆ دیاریکردنی ئاستی ده رته نجامه کان ئه مه ش له ریپی وه رگرتنی ناوه نندی ئه نجامی به شداربووه کان بۆ دیاریکردنی ریژهی سه دی تییدا که بۆ دیاریکردنی هیله جیا جیاکانی تاقیکردنه وه به کار دین، به چه شنیک ده رته نجامه کان گه یشتنه ئه وهی که کارکردنی قوتابیان له سهر

نامانجی لیکولینهوهی

ئه وه بوو که له رادهی گونجانی نمونهی یه که ره هه ندی (پاش) و نمونه کانی دووانه یی و هه مه ره هه ندی تیۆزی وه لامدانه وهی موفرده له ریزبه نندی موفرده ده کانی ده روونی پهروه ده یی و تاقیکردنه وه کانی خویندنه وه و بیرکاری له به تارپه یی پیاده کردنی به سهر نمونه یه کی (1000) که سییدا، له نه نجامدا لیکولینهوه گه یشته ئه وهی که نمونهی دووانه یی هه مه ره هه ندی له ریزبه ندی موفرده ده کانی تاقیکردنه وه که یه که توانایی و دوو توانایی هاوشانی هه له یی پیوانه یی دیارکراوی تیدایه و شیاو و گونجاوه، ههروه ها پله کانی هه مه ره هه نده کانی بۆ تاقیکردنه وه تاکه که سییه کان که پیکه وه گری نادریت پتر له توانایه کیان تیدایه، ههروه ها هه له یه کی پیوانه یی گه وه ده به خشیته.

لیزه دا سنوورداری نمونهی (پاش) ده رده که ویت ئه گه رچی رادهی بلا و بوونه وهی سنوورداره له بهر ئه وهی

موفرهده کانی تاقیکردنه وه له نیو همه جهوره کان له سایه ی نمونه ی (IRT) چاکتر دهرده که ویت که په یوه سته به خاله کانی دابرینی دیاریکراوی کارکردنیان له سهر تاقیکردنه وه بو به ره مهیتانی وه لامدانه وه کانیان، ههروه ها دهرکه وتوه که پیشینییه کانی کارکردن بو شیکردنه وه ی به یاناته کانی موفره ی تاقیکردنه وه ی (MC) که متر پیوهندی به کارکردنی واقعی یان راسته قینه ییه وه هه یه. به لام پیشینییه کانی کارکردن له سهر موفرهده کانی په یوه ندیدار به به ره مهیتانی وه لامدانه وه پتر بو کارکردنی راسته قینه گونجاوه. (سه لاح عه لام 2001 - 683 - 864) ژماره یه که گرفتی په یوه سته به تیوری تازه له پیوانه کردندا دیاری ده کات که نه مانه:

* گرفته کانی په یوه سته به مه زنده ی (پله ی بارامتری و هه لسه نگانندی چاکي به راوردکردنی به یاناته کانی نه م نمونانه و توانای به کارهیتانیان، نه وکاته ی گورانکاریه کان که تاقیکردنه وه فره ره هنده کان پیوانه ی ده که له گه ل کومه لیک گرفتی سایکومهتری و پیاده کردنیان.

* تیوره که پیوستی به زوریک له بیرکاری بهندی پیوانه کراو هه یه که گوران ی زوری تیدا نه نجامده دریت.

* توژینه وه و لیکولینه وه کانی، نه وانه ی له بهاره ی تیوری هه لسه نگاننده وه نه نجام دهرین رووبه روی تیورناسانی هه لسه نگانندن کراونه ته وه نه ک نه وانه ی له بنیاتنانی تاقیکردنه وه و شیکردنه وه ی و لیکدانه وه ی دهرته نجامه کانی پیاده ی ده که ن.

* به رده سته نه بوونی پرژگرامه کانی کومپیووتره کاریگهرو شیوا بو دانانی (مه زنده کردنی بارامه تری) نمونه کانی سیماکه تیوری تازه ی (IRT) له خو گرتوه. ههروه ها لیکولینه وه که ی (ته مینه کازم، 1996) به ژماره یه که گرفت گه یشت که په یوه سته به دهرته نجامه کانی لیکولینه وه و توژینه وه کانی پیشووه وه له باره ی ناگادارکردنه وه کانی توژهران که کاتی به کارهیتانی نمونه ی (پاش) به کاری دینن وه ک ریکه چاره یه کی بابه تی بو پیوانه کردن پشتی پی ده به ستن، به چه شنیک که ناگادارکردنه وه که له ناو خودی تاقیکردنه وه ی نمونه ی (عینه ی) ریزبه ندییه که دایه، کاتیک تاقیکردنه وه یه که له تاقیکردنه وه کان

داده نریت ههروهه ها له کاتی تاقیکردنه وهی کۆمه لیک به نددا نه نجام ده دریت که توانای تاکه کانی پی ده پیوریت ههروهه ها له کاتی دژواری نمونه که بۆ پیاده کردن به کار دیت و تاقیکردنه وه نه نجام ده دریت و شی ده کرینه وه له باره ی مامو ستای ئاساییه وه، نه و مامو ستایه ی له دانانی تاقیکردنه وه ی بابه تی ئاسایی راهاتوه.

لیکۆلینه وه ی هه ریه که له (سه لاج عه لام، 1996) و (نه مینه کازم و نه وانی دی 1989) و (شوگری سوید نه جمه د، 2001) هه ندی که له گرفته کانی په یوه ست به تیوری وه لامدانه وه ی موفرده ی (IRT) و نه و نمونه ی لییه وه سه رچاوه ده گرن ده خه نه روو که نه مانه ن:

* به رگری و په تکردنه وه ی تازه بوونه وه و مانه وه ی له سه ر نه وه ی هه یه و پیشت قبول کراره.

* تیچووی به رزی په راره (تیچووی کرینی کۆمپیووتەر - تیچووی نه خشه سازی یان کرینی پرۆگرامی تازه - تیچووی مه شق پیکردنی شاره زایان و ناپسپۆزه کان بۆ ناماده کردن و دانانی بانکه کانی پرسیار و پیاده کردن و سه مانندی مه رجه کانیا ن).

* پیویست بوون به شاره زا و پسپۆزان له سه ر ئاستی به رزدا له بواری تیوری (IRT) دا پیی وایه که تیوری وه لامدانه وه ی موفرده ی (IRT) و به لگه کانی ههروهه ها ده رمانی هه موو گرفته کانی پیوانه ی کلاسیکی نییه، به لکو له هه مان کاتدا هه ندی که زه جمه تی یان گرفته ی په یوه ست به تیوری وه لامدانه وه ی موفرده و به نکه کانی پرسیار تریشی هه ن: که له سه ر ئاستی که به رزدا پیویستیان به بیرکاری و ته کنیکی پیشکه و توو و بریک کارامه یی بۆ مامه له کردن له گه ل ته کنیکه تازه کان و کارامه یی به ندو ماندوو بوونی زۆر بۆ ناماده کردنی موفرده کان و دارشتنیان هه یه.

که نه مه ش پیویستی به پیاده که رانی کارامه ی به ند هه یه که شاره زایان له بنه ما تیوری و پراکتیکیه کانی په یوه ست به نمونه تازه کان ههروهه ها هه ندی که گرفته ی په یوه ست به تیوری (IRT) ده خاته روو، که هه ندی که له وانه پیوه ندییان به لایه نه کانی تیوری و چه مکه کانیه وه هه یه و هه ندیکیان پیوه ندییان به کارکردن و هه ندیکی دیکه یان پیوه ندییان به جۆری وه لامدانه وه کورته کان

به کاری ده هیئت
(Meyar, 1992).

و شیکردنه وه و شیکردنه وه
(لیکدانه وه) به یانته په یوه سته کان
به و له امدانه وه هه یه. هه تا له کاتی
به کار هیئانی کو میوو ته ریشدا.

هه لسه نگانندی راسته قینه (ره سن)

هه لسه نگانندی راسته قینه لایه نیکی
هاوچه رخه له بواری هه لسه نگانندی
ته نجامه کان که ده رهاویشته ی کرداری
فیبرونه، هه لسه نگانندی راسته قینه
چه ندین ناوی دیکه ی هه یه، له وانه
هه لسه نگانندی واقعی و ره سن و
هاوشیوه ی (ته لته رناتیف) نامانج له م
جوړه هه لسه نگاننده پیوانه ی توانا کانی
ته قلی به رزه.

له چوارچیوه ی کاری قوتا بخانه یی و
ده رکی و به دوا د اچون و گه شه کردنی
(سه لاج عه لام، 2000).

هه لسه نگانندی راسته قینه بریتیه له
هه لسه نگانندی فیترخواز له میانه ی
لایه نه کانی واقعی ژیان، که پیوه ندی
به و پرژانه وه هه یه په رده له سهر
لیهاتووی و چاره ی کیسه کان و
شیکردنه وه یان لا ددهات.
هه لسه نگانندی راسته قینه فیترخواز بو
ژیان ناماده ده کات و داوای لی ده کات
کاریک ته نجام بدات به واقعی
ژیانیه وه په یوه ست بیت، هه روه ها
کیسه واقعییه کان چاره بکات بو یه
پیویسته بایه خی پتر به کارامه یی و

هه لسه نگانندی راسته قینه

هه لسه نگانندی راسته قینه به یه کیک
له ریپازه هاوچه رخه کان داده نریت له
بواری هه لسه نگانندی یه کیک له
پله کانی کورداری فیترکردندا و
هه لسه نگانندی راسته قینه زور ناوی
وه رگرتووه، له وانه هه لسه نگانندی
واقعی - هه لسه نگانندی بنه رته تی و
هه لسه نگانندی ته لته رناتیف
مه به ستیش له م جوړه هه لسه نگاننده
پیوانه کردنی توانا ته قلییه به رزه کانه و
رؤشنایی ده خاته سهر کرداری فیترکردنی
گرنگ که ده کریت له ناو چوارچیوه ی
کرداری خویندن و قوتا بخانه و له
ده روه ی قوتا بخانه گه شه ی پی بدریت،
هه روه ها چاودیری کردنی
گه شه کردنه که ی، (سه لاج عه لام -
2000) هه روه ها هه لسه نگانندی
راسته قینه و پیناسه ده کریت که
هه لسه نگانندی کار کردنی فیترکاره له
رپی هه لو یسته کانی ژیان پیروژانه ی که
به پرژانه کانه وه په یوه سته، ته وانه ی
کارامه یی له چاره کردنی گرفته کان و
شیکردنه وه ی زانیارییه کان و بینا کردنی
له سیاقیکی تازه دا چر ده کاته وه و

جۆرەكانى ھەلسەنگاندن بەپىي جۆرى زانىيارىيەكان دەپت، پىيويستيان بە ھەلسەنگاندنى ئەدا و ھەلوئىستەكانى واقىيەئەيان ھەپتت كە لەژياندا تووشيان دىن، بۆ ئەوئەى بتوانن لەكاتى بە ئەنجام گەياندى ھۆيەكانى ھەلسەنگاندن لەجياتى ئەنجامەكانى تاقىكردئەوئەى بەياساكرائو ئەو كارامەپپانەى خۆيان نمايش بكەن. زانىيارىيەكان دەكرپنە سى بەشەوئە :

نامانجەكانياندا.

تواناكانى قوتابى بدريت جگە لە كارامە بنەرەتپپەكان، بۆ ئەوئەى تواناي بەرەنگاربوونەوئەى ئەو ھەلوئىستە واقىيەئەيان ھەپتت كە لەژياندا تووشيان دىن، بۆ ئەوئەى بتوانن لەكاتى بە ئەنجام گەياندى ھۆيەكانى ھەلسەنگاندن لەجياتى ئەنجامەكانى تاقىكردئەوئەى بەياساكرائو ئەو كارامەپپانەى خۆيان نمايش بكەن. زانىيارىيەكان دەكرپنە سى بەشەوئە :

پپوئەرە راستەقپنەپپەكانى ھەلسەنگاندن

* بايەخدان بە دىكومپنتە تاكپپەكان، كە چۆنيەتى گەشەكردى قوتابپپەك باشترە لە بەراوردكردى قوتابپپەك بەپپەكپكى دپكە.

* جەخت كردنە سەر لاپەنى تواناي قوتابى، چەند و چى دەزانپت؟ باشتر لەوئەى جەخت بكرپتە پپپپىزى قوتابى كە چەند و چى نازانپت؟

* زانىيارىيە نووسراوئەكان كە برپتپن لە چەمك و راستى و پرنسپپەكان كە لە دەورى واقىيە شتەكان دەسوورپنەوئە، كە تواناپەكى پپوئەرى بەرزيان لە ئەنجامەكاندا ھەپە.

* ئەو زانىيارىپپانەن كە لە ئەداكردى شتەكاندا ھەن، ئەوانەش توپپپنەوئەى زانستى سەرپەرشتپپيان دەكات وئەك (تەحەكوم بە گۆرانكارپپەكان)، ئەداكردى ھۆپەكى گرنگەو تواناي گۆرپپنپكى باشى لە پپوئەركردنەكاندا ھەپە.

تاپپە تەندپپەكانى

ھەلسەنگاندنى راستەقپنە

ھەلسەنگاندنى راستەقپنە لەپۆلدا چەند تاپپە تەندپپەكى لى دەردەكەوئە.

* زانىيارىيە ستراتپپپەكان كە لە چۆنيەتى و كاتى كارەكان دەكۆلنەوئە، تەواوئەرى ھەردوو زانىيارى ئپجرائى و راپۆرتنووئەپپەكانن.

* ھەلئەنگاندىن ھۆكارىكە بۆتەۋەي كىردارى فېرېۋون بەرەۋ باشتر بېچىت.
 * ھاۋكارە بۆ قوتابى لە پىشاندىنى كارامەيىھە كانى ۋەكو (بېر كىردنەۋەي پەخنىيە، لىكۆلئىنەۋە، پىنكەتەيى دەلالەت ۋ چارەسەر كىردنى كىتەشە كان).
 * ھارىكارە بۆ ھەلئەنگاندىن باشترىن كارامەيى ۋ بېر كىردنەۋەي بەرز.
 * راقە كىردنى ستراتىيە كانى بەكارھاتتو لە چارەسەر كىردنى كىتەشە ئالۆزە كاندا.

ئامانچە كانى

ھەلئەنگاندىن راستە قىنە

بەپىي بۆچۈۋنى (كەمال زەھىتۋون) ئامانچە كانى ھەلئەنگاندىن زۆرن، لەۋانەش:
 * پەرەپىدانى تۋاناي فېرخواز بۆ ۋەلامدانەۋەي گىرنگى فېرېۋون ۋ ئەۋ كىتەشەنى لە ژيانىدا تۋوشىيان دەپىت.
 * تاقىكىردنەۋەي كارامەيى بەرز بېر كىردنەۋەي.
 * ھەلئەنگاندىن پىرۆزە بەكۆمەلە كان بە راستە ۋخۆيى ۋ راستە قىنەيى.
 * ھەل رەخساندىن بۆ فېرخوازان بۆ ھەلئەنگاندىن كارە كانى خۆيان.
 * ھەلئەنگاندىن باش ئەۋەيە كە پەرە بە كىردارى فېرېۋون بەت لە بەكارھىتەنى رېگە كانى ۋانەپىژى باش، لەبەر ئەۋەي

* داۋا لە قوتابى دەكرىت كارىك ئەنجام بەت بەرھەمى چاكى ھەپىت.
 * ھاندىنى قوتابى لەسەر رامانى خۇدى.
 * پىۋانى ئەنجامە كان
 * جەخت كىردنە سەركارامەيى لە چارەي كىتەشە كان ۋ ئاستى بەرزى بېر كىردنەۋەيان.
 * بەكارھىتان ۋ رۋون كىردنەۋەي چالاكىيە بەھادارە كان.
 * ستايش كىردنى پىراكتىزە كىردن كە پىۋەندى بە جىھانى ۋاقىيەيەۋە ھەيە.
 * داۋا كىردنى خۆيىندى باش بۆ ھەلئەنگاندىن مامۇستا كان.
 * ھەل رەخساندىن بۆ قوتابى بۆ ھەلئەنگاندىن خۇدى.
 * ھەل رەخساندىن بۆ تاك ۋ دەستەي كار.
 * ھەرۋەھا سەبارەت بە ھەلئەنگاندىن راستە قىنە دەلىت :
 * پەسە نايەتى، ئەم جـۆرە ھەلئەنگاندىن پەيۋەندى بە فېرېۋونى قوتابىيانەۋە ھەيە.
 * ھەلئەنگاندىن راستە قىنە بەر لە كىردارى فېرېۋون ۋ دۋاي ئەۋ كىردارە دەپىت.
 * لە تۋىزىنەۋەيەكى (sanders) چەند تايىبە تەندىيەكى ھەلئەنگاندىن كراۋە لەۋانەش:
 * ھەلئەنگاندىن راستە قىنە بەپىي پىۋىستى ۋ تۋانايى تاكە كەس دەپىت.

* ناوهرۆك : دهبی له ناوهرۆكی پرپارداریت، بهلام به واقعی ژیانهوه پهیوهست بیت.

* کامل بوون : دهرخستنی قوتابی به پتر له کارامهیی و کامل بوون بۆ چارهسهرکردنی کیشه ئالۆزهکان.

* له ئینگلتسهر، تاقیکردنهوهی ههلسهنگاندنی راستهقیینه بۆ ههلبژاردنی قوتابییه بۆ وهرگیران له زانکۆکان.

ههروهها خاوهن کارگهکان بۆ زانین و ههلسهنگاندنی کـریکارهکان، ههلسهنگاندنی راستهقیینهیش له ههموو بوارهکاندا دهکریت و نهنجام دهدریت.

لهبهر ئهوه خهملاندنی ئهدای قوتابی لهبهر رۆشنایی ههندیک کاری باش و رپخۆشکهه له دهستنیشانکردنی ئهوه کارامهییانهی که له ئهداکردندا بهکاریان هیناوه یارمهتی ماموستا دهدهن و بهیهکین له ستراتیییهکانی ههلسهنگاندن دهژمیهریت، ههروهها یارمهتی قوتابییش دهدهن له بهشداریککردن و جیبهجیککردنی پرۆژهکاندا له ئهوانی دیکه دانهبریت.

(حوسوین بهشیر) دهلیت:
ههلسهنگاندنی رهسهن پشت به کاری

ههلسهنگاندن پیوههری سههرهکییه و به رینگهیهکی راست نهنجام دهدریت، لهبهر ئهوهی قوتابی کاریکی ریک نهنجام دهدهات و پیوههرهکش باشه، بۆیه ههموو ئهدایهکانی دیکهش باش دهبن، که پیوانهشیان بۆ نهکرایت.

بهلام تهگهر ئامانج لهوانهگوتنهوه تاقیکردنهوه بیت، ئیمه ناگهینه ئهوه نهنجامهی که دهمانهویت .

کرداری ههلسهنگاندنی راستهقیینه پشت به چهند تاییهتهمدییهکی گرنگ دهبهستیت بۆ دۆزینهوهی کاری تهقلی بهرزی قوتابی، ههلسهنگاندنی راستهقیینه پشت بهوه تاقیکردنهوانه دهبهستیت که لهسههرا داهینان و چالاکیی قوتابی دهکرین، ئهوه ههلسهنگاندنه دهبیته هاندهریک بۆ داهینان و نوئ بوونهوه.

گرنگتریـن تاییهتهمدییهکانیـشی
ئهمانهن :

* واقعیهت : پیوهندی به ههلوئستی ژیانهوهه ههیه .

* نوپوونـه وهی ههلسهنگاندن:
بهکارهینانی تواناو کارامهیی قوتابی بهشداریییهکی کاریگهرییانهی له چارهسهرکردنی کیشهکاندا ههیه .

* بهشداریککردن به کردهوه : قوتابی له جغزیکیی دیاریکـراودا ههولئ دۆزینهوهی شتهکان دهدهات.

راسته قینه و هه‌سه‌نگاندنی ئەداکردن دەبەستیت و پێویست بەو دەکات که فیکردن لەسەر ئەداکردن بێت له‌گه‌ڵ پێویستی دەستنیشانکردنی پێوه‌ره‌کان و ئاستی ئەداکردن، که پێویسته قوتابی له‌ کۆتایی هەر قۆناغیکی خۆینددا ئەدایان بکات و له‌ پێوانه‌کردنی ئامانجه‌کانی فیکردن زانیاری له‌سەر دهره‌نجامه‌کانی پەرۆردەیی بدات.

ئەگەر دهره‌نجامه‌کانی تاقیکردنه‌وه نووسراوه‌بیه‌کان رێگه‌یه‌ک بن بۆ کاری هه‌سه‌نگاندن، سه‌بارەت به‌ زانیاری بنه‌رته‌ی راپۆرتی بن، ئەگەر پێویستمان به‌ توانای ئەقلی فیکردن بێت که چۆن چه‌مکه‌ بنه‌رته‌بیه‌کان رێک ده‌خات، ئەوه ئیمه‌ پێویستیمان به‌ ئامی‌ری ئەلته‌رناتیف هه‌یه‌ بۆ ئەوه‌ی راسته‌وخۆ به‌ بونیاتی زانستی بگه‌ین.

هه‌سه‌نگاندنی راسته‌قینه‌ بریتیه‌ له‌ کۆمه‌ڵێک پێوه‌ری هه‌مه‌جۆر که‌ توێژه‌ر پێویستی پێی ده‌بێت و هه‌ک لاپه‌ره‌ دیکۆمینتییه‌کان یان تۆمارگه‌کانی ئەداکردن و نه‌خه‌شه‌ی چه‌مکه‌کان که به‌م جۆره‌ لییان ده‌ده‌وێن.

تۆماری ئەداکردن

یان لاپه‌ره‌ دیکۆمینتییه‌کان

تۆمارکردنی سەر له‌به‌ری چالاکی و کاره‌کانی قوتابی له‌ ماوه‌ی سالیکی خۆیندن، یان نمونه‌یه‌ک له‌ چالاکییه‌کانی قوتابی که ئه‌نجامی داوێ و نیشانی به‌خێوکه‌ری قوتابی ده‌دریت، هه‌روه‌ها ده‌توانیت ئەو لاپه‌رانه‌ی که کۆمه‌ڵێک کاری هه‌لبژێراوی قوتابییان تێدایه‌ نیشانی که‌سوکاری یان هاو‌پێی قوتابی بدرین. بۆ نمونه‌ چالاکی قوتابی له‌ چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌یه‌ک، هه‌سه‌نگاندنی ئەو لاپه‌رانه‌ی تۆماری قوتابی ئامانجی به‌دی هاتنه‌ له‌ چاکی و چۆنیه‌تی و وه‌رگرته‌ی زانست و زانیاری له‌لایه‌ن قوتابییه‌وه‌و چۆنیه‌تی هه‌سه‌نگاندنی لیته‌اتوویی و توانا‌کانی قوتابی که به‌ واقعی کۆمه‌له‌وه‌ په‌یوه‌سته‌.

تۆماری ئەداکردن وینه‌یه‌کی کۆپیکراوی کاری هونه‌ری قوتابییه‌ هه‌روه‌کو وینه‌کانی روونکردنه‌وه‌ یان نه‌خه‌شه‌و تابلۆکان، تۆماری ده‌نگ، کاسیتی فیدیبۆی، نمونه‌یه‌ک له‌ دایه‌لۆگیکی شانۆگه‌ری، نووسینی پرۆژه‌یه‌ک، کاری به‌کۆمه‌ڵ و هه‌روه‌زی

تۆمارکردنى دېمانەكان، بەكاربردنى لىستى ھەئسەنگاندن بەھۆى مامۆستا يان قوتابىيە كە خۆيەۋە، يان كە سوكارى قوتابى، ئەنجامى تاقىكردنەۋەكان و چالاكىيەكانى دىكە، كە برىتىن لە كۆمەلنىك كارى قوتابى كە ۋەكو دىكۆمىنت پىشانىان دەدات كە قوتابى تاكو چەند لە نامانجى فېربوون و مەبەستە سەرەكىيەكان و چاككردنى پىۋەندى نىۋان قوتابى و بەخىۋەكەرى قوتابى پىشكەوتوۋە.

ھەئسەنگاندنى

دىكۆمىنتەركراۋەكان

ئەم ھەنگاۋانە لە پىنناۋ ھەئسەنگاندنى ناۋەرۆكى دىكۆمىنتەكە دەگىرىنە بەر ئەۋىش لەپروۋى ئەنجام - بەرھەم - ئەداكردن و ھەئسوگەوت و رەفتارەۋە، بە بەكاربردنى پىۋەرى ھەئسەنگاندن.

* دانانى كورته خىشتەيەك كە خالە گرىگەكان لەخۇ بگرىت كە قوتابى لە پىكھاتەكانىدا دىارىيان دەكات.

* جۆرى ئەۋ زانىارىيەئانە كە كورتهيەك لە لاپەرە دىكۆمىنتەكان لەخۇ دەگرن.

* جۆرى نامانجەكان كە دىشەت لە دىكۆمىنتەكان تۆماربكرىن، ئەۋانەى تواناى دۆزىنەۋەى كارامەيى سەرەتايىيان ھەيىت.

* جۆرى ئەۋ ئەنجامانەى ۋەكو دىكۆمىنتەك بەكاردېن پىشكەوتنى قوتابى نىشان دەدات.

* باشتىن ئەۋ ستراتىيەتانەى كە بۆ زانىنى توانا و بى ھىزى لە كارامەيى قوتابى پىشانەدەن.

لاپەرە دىكۆمىنتەرىيەكان و

پەرەپىدائىيان

* رەنگرىيەكى باشى ستراتىيەتى ھەئسەنگاندن كە لەۋيۋە دەتوانرىت پىشكەوتن بىتە دى.

* پەرەپىدائى چۆنىەتى ھەئسەنگاندنى لاپەرە دىكۆمىنتىيەكان.

* ھەلبىزاردنى شوينى تايبەت و سەندووق كە لاپەرەكانى تىدا ھەلبىگرىن.

* زانىارى و نمونەكان لە سەندووقەكان دابىرىن.

* بەراوردكارى بارى قوتابى پاش و پىش ئەداكردن و ھەئسەنگاندنى كارەكانى بۆ زانىنى بارى چاكبوونى.

* نووسىنى كورتهيەك لە ۋەسفى قوتابى و گەشەكردنى.

* بەكاربردنى پېۋەرى ھەلسەنگاندىن لە بەراوردكارى ھەلسەنگاندىنى تۆماركراۋەكان.

نوسىنە دىكۆمىنتەكان ھۆكارىكن بۇ ھەلسەنگاندىنى ئەداى قوتابى و بۇ زالېبون بەسەر كەموكورپىيەكانى تاقىكردنەۋە ياسايىسەكان و كەموكورپىيەكانى تاقىكردنەۋە گوتارىيىتى، بەتايىسەت لەكاتى ھەلسەنگاندىنى قوتابى لە لىكۆلىنەۋە كۆمەلايەتتەكاندا.

لاپەرە دىكۆمىنتەكان بەو پىيەى كە يەك جۆرە لە ھەلسەنگاندىن، لە تايىبەتمەندى و تامانجسەكانى ھەل رەخساندە بۇ قوتابىسى كە بەخۆى كارەكانى خۆى ھەلسەنگىنىت، بۇ جەخت كردنە سەر خود ھەلسەنگاندىن. خود ھەلسەنگاندىن ئەو كردارەيە كە تاك دەتوانىت ھەلسەنگاندىنىكى گشتى لە جۆرەھا توخم و ئەداكردن بكات، كە جەخت دەكاتە سەر گۆرانكارى و نوپىبونەۋە، كە لەئەنجامدا ھەلسەنگاندىنى خودى دەپتتە ھۆكارىك بۇ باۋەپوونى قوتابى بەخۆى و ئەو كەلەبەرانە دەدۆزىتتەۋە كە لە زانىارى و بىركردنەۋەكانىدا دپنە پىش و كار بۇ كەمكردنەۋەى ئەو كەلەبەرانە دەكات.

لە تۆزىنەۋەى (el- koumy) بۇ لىكۆلىنەۋەى كارىگەرى ھەلسەنگاندىنى خودى لەسەر دەرئەنجامى مەعريفى و بىركردنەۋەى ئەكادىمى كە لەسەر (94) قوتابى خويىندىنى زمانى ئىنگىلىزى ئەنجامدرا، ئەم قوتابىيانە دابەشى سەر دوو گروپ كران (ئەزمونگەرى - بەرزەفتى)، گروپى ئەزمونگەرى ھەلسەنگاندىنى خوديان پىرەۋەكرد بەپىي خويىندىنىك كە سى مانگى خاياند و ھەفتانە موحازەرەيەك پىشكەش دەكرا، لەئەنجامى تويىنەۋەكسە دەر كەوت كە ھىچ جۆرە جىاۋازىيەك لە نيوان قوتابىيە مامناۋەندىيەكاندا بەدى ناكرىت، بۇيە تويىزەر پەناى برە بەر يارمەتيدانى قوتابى بە چەند ھونەرىكى ھەلسەنگاندىنى خودى كە بوۋە يارمەتيدەر بۇ بە ئەنجام گەياندىنى تامانجە پىراردراۋەكان، ئەم جۆرە يارمەتتەش بوۋە ھۆى بىرا بەخۆ بوونى قوتابى لە ھەلسەنگاندىنى خودى و واى لە قوتابى كرد ستراتىيەتتى خۆى لە ھەلسەنگاندىنى خويىندن راست بكاتەۋەو كار بۇ دروستبوونى رپىرەۋى پۇزەتتەقانى دىكەى قوتابى بكات بۇ ھەلسەنگاندىنى خودى پەرەپيدانى ئاستى خويىندىيان.

ئەنجامى ئەم تويىنەۋەيە پىچەۋانەى دەرئەنجامى چەندىن تويىنەۋەى دىكەى لەم جۆرە بوو كە باۋەريان وابوو پىۋەندىيەكى پۇزەتتەقانى لە نيوان ھەلسەنگاندىنى خودى و نمرەى

ثامانجه کانیدا، ته گهر ثامانچ له هه لسه نگانندن پيوانه ی جوړی ته نجامه کان بیټ، ته وهش کار ده کاته سهر جیبه جیکردنی ثامانجیکی دیکه. * راستی و جیگیری پله ی لاپه ره کانی دیکومینتی، چونکه راستی پیونده ی به سهنگی نمره کانی تاقیکردنه وه کانه وه هه یه که له هه مان بواردان.

گه وره ترین کیشسه ی هه لبرژاردنی ماموستایان بو نم وونه ی کاری دیکومینتی له بهر ته وه ی پیونده ی به ناوه رۆکی بریار له سهر دراوو ثامانجی وانه گوتنه وه نییه بهو مانایه ی که بایه خ نه دان به بابه ت و کاره هه لبرژیراوه کان به درپژایه ی کات بایه خدانه به بریار له سهر دان.

ههروه ها (sewellet) کومه لیک که موکوری لاپه ره دیکومینته کان نیشان ددهات که ده بنه ریگر له بهر ده م پهرت بوونیاندا.

* لاپه ره دیکومینتییه کان جیگیریان که متره له جوره کانی دیکه ی هه لسه نگانندن چونکه پشت به هه لسه نگانندی چهندی ده به ستن (نمره ی تاقیکردنه وه).

* کات و ماندووبوونیکی زوری له لایهن هه لسه نگیپنه رانه وه ده ویت بو هه لسه نگانندی ناوه رۆکه کانیان.

تاقیکردنه وه راسته قینه کاندا هه یه، بویه قوتابی له هه لسه نگانندی بنیاتنانی مه عریفه وه په ره پیدانی فیکری خودی به شدار ده بیټ.

کیشه کانی هه لسه نگانندی دهرته نجام به به کاره یانی دیکومینته کان

له گه ل هه بوونی چهنه لایه نیکی باشی هه لسه نگانندن، به لام سهریاری ته وهش کیشسه ی پیونده ی دار به دیکومینته کانه وه ههن که جوړیکه له هه لسه نگانندی راسته قینه له وانه ش:

* ریکه وتنی بهر پرسیاران له سهر ته وه ی که پیویسته له دیکومینته کان چ هه لسه نگیتریت، ده سته یه ک ده لپن پیویسته ثامانچ و ناستی نه ته وه یی و رپنماییه کانی شاره زایانی بابه تسی خویندن هه لسه نگیتریت و هه ندیکیش پییان وایه به ته نیا لیسته کانی کارامه یی بیټ.

* رۆلی ماموستا که پیویست ده کات له په ره پیدانی ته و رۆله تازه یه ی قوتابی له دیکومینته کاندا چی بیټ و رپنمایه ی قوتابی و دانانی خشته یه کی کاتی و به شداریکردن له سهنکه کانی هه لسه نگانندن.

* هه مه چهنه ی لاپه ره دیکومینته کان له بهر رۆشنایی

* پیوره به کارهاتووهکان له هه‌سه‌نگاندنی ناوه‌رۆکه‌کان، جیبه‌جی‌کردنیان دژواره‌و پیوستیان به راهینان هه‌یه.

* دیکۆمیتنته‌کان کۆمه‌لیکی هه‌مه‌جۆریان له کارو چالاکی هه‌یه که پیشکه‌وتن و گه‌شه‌کردنی تاکه‌که‌سیان له‌لا‌روون نییه، له‌و کاتانه‌ی پیوره‌کان و نامانجه‌کان زۆر روون نین.

* مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل‌ده‌رته‌نجامه‌ره‌مه‌کییه‌کان و شیکردنه‌وه‌یان دژواره.

نه‌خشه‌ی چه‌مکه‌کان

نه‌خشه‌ی چه‌مکه‌یه‌کیکه‌له‌بابه‌ته‌ئه‌لته‌رناتیقه‌کانی هه‌سه‌نگاندنی راسته‌قینه‌و له‌خاله‌کانی به‌یه‌کگه‌یشتن پینک‌دیت که چه‌مکه‌و هیله‌کانی په‌سه‌ندکراو له‌نیوان خاله‌کاندا ده‌رده‌خات.

پیکهاته‌ی نه‌خشه‌ی چه‌مکه‌کانیش بۆ هه‌سه‌نگیاندن ئه‌مانه‌ن (گرنگییه‌کان، به‌ره‌په‌وه‌چوون، سیستمی فمه‌کان)، هه‌ر پیکهاته‌یه‌کیش له‌سێ‌ره‌هه‌ند پیکدیت، هه‌ر ره‌هه‌ندیکیش داواکاری خۆی هه‌یه.

* پیکهاته‌ی یه‌که‌م: ئه‌رکه‌که‌ده‌کریتته‌سێ‌به‌شی جیا جیاوه‌که‌ئه‌مانه‌ن:

أ - پیوستییه‌کانی ئه‌رکه‌که‌که‌له‌ویدا قوتابی ده‌توانیت پیکهاته‌ی نه‌خشه‌که‌دیاری بکات. پرکردنه‌وه‌ی نه‌خشه‌بۆ کیشراوه‌که، دانانی نه‌خشه‌به‌ره‌سمکردن - ریک‌خستنی کورت - هه‌سه‌نگاندنی پیوه‌ندی نیوان جووته‌چه‌مکه‌- نووسینی وتار- وه‌لامدانه‌وه‌له‌کاتی چاوپیکه‌وتندا.

ب - قوتابی ده‌توانیت یان ناتوانیت نه‌خشه‌یه‌کی هه‌ره‌می دروست بکات، ئاماده‌کردنی ئه‌و چه‌مکه‌له‌ئه‌رکه‌کاندا به‌کاردین - ئاماده‌کردنی پیوه‌ندییه‌کانی چه‌مکه‌به‌کارهاتووه‌کان له‌ئه‌رکه‌که‌دا - دیارکردنی پتر له‌به‌کارهاتوویه‌ک بۆ یه‌ک پیوه‌ندی له‌نیوان خاله‌کانی به‌یه‌ک گه‌یشتن - دیاریکردنی ماوه‌کان له‌نه‌خشه‌که‌دا - پاساو هینانه‌وه‌بۆ وه‌لامه‌کان - دروست کردنی ته‌واوی نه‌خشه‌که‌- دیاریکردنی ئه‌و چه‌مکه‌یه‌ی به‌دهوری بونیادی پیشکه‌شکراودا ده‌سوورینه‌وه.

ج - بونیادی ناوه‌رۆکی ئه‌رکه‌که‌(خاله‌کانی یه‌کتبرین): دیاریکردنی پیوستییه‌کانی ئه‌رکه‌که‌و پابه‌ندبوون به‌بۆاری بونیادی بابه‌ته‌که‌وه.

پیکهاته‌ی دووهم: وه‌لامدانه‌وه‌که‌سێ‌جۆری هه‌یه‌وه‌ک:

ژمارەيەك لىكۆلىنەۋە ھەن كە: لە ھەئسەنگاندنى دەرئەنجامى خويىندندا ھەئسەنگاندنى راستەقىنەيان بە بەكارھيئەتە نەخشەي چەمكەكان ئەنجام داۋە ۋەك :

لىكۆلىنەۋەي (ھينسۆن و ئيلەر و رويس پريمۆ و چاقتىلسن) ھەرۋەھا ژمارەيەك لىكۆلىنەۋە ھەئسەنگاندنى راستەقىنەيان بەكارھيئەتە، بەۋ پيئەي ستراتىيەكە لە ۋانەگوتنەۋەدا كە كارتىكردنى زۆرى بەسەر دەرئەنجامەكانى خويىندنەۋە لە ماۋەي زانست و بەشەكاندا ھەيە، لەۋانە لىكۆلىنەۋەي ھەريەك لە (مخەمد عەبدولرەئووف و ئوسامە عەبدلغەزىز 1994)، (سەحەر عەبدولكەرىم، 2000)، (ئەحلام باز و رەزا جەجەزى، 2002) و (ھينسۆن و ئيلەر و ۋەيف و ئەۋانە دىكە).

گرفتەكانى ھەئسەنگاندنى راستەقىنە بە بەكارھيئەتە نەخشەي چەمكەكان

* ديارترين گرفت ئەۋ گرفتەيە كە پيئەندى بە پيئشكەشكردنى ((ئەمبىرىقىيە)) لەبارەي جىگىرى و راستگۆيى نەخشەي چەمكەكان، ئەگەرچى پيئەندىيەكى زۆر لەنيۋان

أ - ۋەلامدانەۋەي قوتابى بە : كاغەز و قەلەم - بە زارەكى - بە بەكارھيئەتە كۆمپيوتەر.

ب - شپۆە : كە شياۋ و ورد بىت و بە ئەركەكەۋە پەيۋەستە.

ج - نامادەكارى نەخشەكە: رەنگە قوتابى - يان مامۆستا يان تۆيژەرىيت.

پيئكھاتەي سىيەم : سىستىمى پلەكان كە بۆ سى جۆر دابەش دەبىت لەۋانە:

أ - پلەي پيئكھاتەكانى نەخشەكە، كە تىيىدا ھەۋلەكان بەسەر پيئشياركارۋەكان يان داھيئراۋەكان - ئاستە ھەرەمىيەكان - پىرسىار - ژمارەي خالەكانى بەيەك گەيشتن - ژمارەي پيئەندىدارەكان چر دەكرىتتەۋە.

ب - بەكارھيئەتە پيئەرى نەخشەكە: ھەئسەنگاندنى ئاستى كاركردنى قوتابى بەھۆي بەراوردكردنى پلەكانى لە رېي يەك يان پتر لە شارەزايەك لەبوارەكەدا - يەك يان پتر لە مامۆستايەك - يەك يان پتر لە قوتابىيەك كە لە سەرووي لىستەكەۋەيە.

ج - كۆكردنەۋە لە نيۋان پيئكھاتەكانى نەخشەكە بە چەشنىك كە پلەكانى قوتابى لەسەر نەخشەي چەمكەكە پيئك بىئىت .

ئەوێ سیستەمی لُق لُق بوون (الشجری) وەرگریت وەك له زانستی فیزیا، کیمیا، زیندەزانی وایه.. جیبەجی کردنی کارەكەش له زۆر بابەتی خویندنی مرۆیی و زانسته یاساییەکان بە زەحمەتی دەمینیتهوه، هەرۆهها پیوستی بە شارەزایان له بواری نەخشەیی چەمکەکان و مامۆستای مەشقیپیکراو هەیه، یان ئەوانەیی له پێی پرۆگرامی ئامادەکردنی مامۆستایانەوه ئامادەکراون، تا شارەزایی ئەوێان هەبیت بەشداری له هەلسەنگاندنی نەخشەیی چەمکەکاندا بکەن.

کەموکورییەکانی یان

گرفتهکانی هەلسەنگاندنی

راسته قینه به شیوهیهکی تایبەت

* ئەگەر بکریت له لایەن قوتابییهوه پشکنینی ورد بۆ پادەیی وەرگرتنی ئەرك و چالاکییهکانی ئەنجام بدريت ، ئەمە کاریکی سنووردار دەبیت بەهۆی درێژی ئەو ماوهیهی له کرداری هەلسەنگاندن و ژمارەیی چالاکی دیارکراو له یەك تاقیکردنەوهدا دەخایەنیت له بەرئەوهی کاتی پیوست بۆ جیبەجی کردنی یەك چالاکی کاتی دەوێت.

پلهکانی مەزنده کردن له بارەیی نەخشەیی چەمکەکان و شیوهی تاقیکردنەوهی ئاساییدا هەیه وەك : ئەزموون کردن له تاقیکردنەوهی جۆراوجۆر وەك لای (کەمال زەیتوون - عادل بەنا 214- 2000).

* نەبوونی مامۆستای مەشقیپیکراو بۆ دانانی پلهکان له سەر نەخشەیی چەمکەکان، بە مانای نەبوونی بری مامۆستایان که بەشداریی له هەلسەنگاندنیکی راستگۆیی نەخشەکاندا دەکات.

* پیوست ناکات که بونیادیکی هەرەمی دیارکراو بسەپینیت، ئەگەر هاتو ناوەرۆکی بونیادهکەیی ناھەرەمی بوو (رویس پریۆ و چاقیلسن) و تۆیژەر پیی وایه که نەخشەیی چەمکەکان یارمەتی هەلسەنگاندنی کاری قوتابی دەدات و کارامەییەکانی دەدۆزیتەوه که پیوهندیان به کرداره ئەقلییه بەرزەکانەوه هەیهو یارمەتی مەزنده کردنی مەعریفەیی کردەیی و مەعریفەیی راپۆرت نامیز دەدات، بەلام له هەندیک بابەتی خویندندا کاریگەرییهکەیی به سنوورداری دەهیلنیتەوه که دەکریت بونیادیکی هەرەمیان بۆ دروست بکریت، له بەر ئەوێ هەندیک چەمک پەرت دەبیت بۆ

* زەھمەتى ئەنجامدانى كىرىش تەقنىن كىرىش، لەبەر ئەۋەتىپ چۈشۈرۈشكە زۆرە.

* زەھمەتى لە ئامادە كىرىش ئەۋەتىپ چالاكىيەنى كە بەشىۋەنى بە كۆمەل پىيادە دەكىرىش.

* (ۋۆرتۇن) باس لەۋە دەكات كە لايەنگىرانى ئەۋەتىپ كىرىش بەدىل سەلمىنىشەرى وردىيان لەۋەدا نىيە كە قوتابىيان كارامەبىي بىر كىرىشەۋەنى بەرز بە كىرىش، ئەۋەتكەنى كىرىش دەستى بۇ ھەر چالاكىيەك ئەنجام دەدەن، ئەگەرچى ئەۋەتىپ تاقى كىرىشەۋەنى رۇبىرەبىكى فراۋانتىر بۇ ۋەلامدانەۋە دەخاتە رۇۋ بە بەراۋرد لەگەل تاقى كىرىشەۋەنى دىكە (ساندىرس و ھۆرن).

* ھەرۋەھا (گىگور) باس لەۋە دەكات كە پىشكەۋەتنى پىۋانەنى دەۋونى تازە، كۆرۈنۈش پىر دەلالەتنى لە شىۋازو كە رەستە كەنى ئەۋەتىپ كىرىش ئەنجام داۋە كە پىشكە بە رادەنى پىۋىست دەۋەستىت و زانىبارى بە سوۋد و چاك بۇ تىگەشەتن بە پىرەۋكەران دەۋەخشىت.

* زەھمەتتە كەنى فىزىۋون، بەلام ئەمە پىۋەندى بە ھەندىك گىرەتنى پىرۇگراممە كەنەۋە ھەيەتە كە كىرىشەۋەنى كەم دەكاتەۋە.

* كارەكەش تەنبا بە نۇمبىرى پىۋىستى چالاكىيە كەنەۋە پىۋىست نىيە، بەلكو ھەۋەستە كەنى كىرىش تەنبا بە ھەيە كە جۇراۋجۇرى ۋەردەگىرت لەھەمان چالاكىدا ھەۋەستى بۇ ھەۋەستىكى دى دەگىرت، ئەمەش دەۋەستە ھۆنى ئەۋەتىپ نۇمبىرى قوتابىي كۆرۈش تى بىكەۋىت.

* ئەنجامدانى چالاكى بە پەلەنى كىرىش پىشكە بە جۇرى چالاكىيە كە دەۋەستىت.

* زەھمەتى بەگىشەۋەنى كىرىش دەۋەنەنجامە كەن، چۈنكە پىشكە بە نۇمبىرى كىرىش پىۋىستە كەنەۋە چالاكىيە كەنەۋە دەۋەستىت .

* زەھمەتى ئەنجامدانى تاقى كىرىشەۋەنى رۇبىرەبىكى لەبەر زۇرى تىچۈون و دىۋىزى ماۋە، كە دەۋەستە ھۆنى زەھمەتتەۋەنى بەگىشەۋەنى كىرىش دەۋەنەنجامە كەن، لەم بارەۋە (جۇرچ) راپۇرتىكى پىشكەش كىرىشەۋە تىپىدا باس لەۋە دەكات كە تىچەۋەنى بە كەرنىۋەنى شىۋازە كەنى ئەۋەتىپ كىرىش ئەنجامدان لە ھەمۋە بابەتە كەنى خۇيىنەن لە ئەمىرىكا دا. (30205) بىلۋەن دۆلار سالانەنى، ئەمەش دەۋەستە ھۆنى

به دو اچوونیکي گشتی

* نمونه تازه کانی پیوانه ی (به تاک - دووانه - سیپانه) بارامه تر پیویستیان به کاری تاک ههیه لهسه ره موفرده ده کان نهوانه ی بۆ یهک توانا دهگه رپنه وه، نه مهش پیویستی به کارامه یه کی بهرز ههیه له کاتسی ناماده کردنی تاقیکردنه وه کان و دارشتنی موفرده ده کان به چه شنیک که وه لامدانه وه ی هه ره موفرده ده یه که جگه له یه که سیما لای تاک پتر نانویستی، زه همه تیبیه کهش له دارشتنی نه و موفرده دانه ههیه که پیویستیان به توانا یان سیما یه که لای تاک ههیه، له بهر نه وه ی تواناکان هه مه جوړن و پیکه وه وه له یه که کاتدا کارده کن، بۆیه ده بیته دانانی موفرده ده کانی تاقیکردنه وه بی تاگاداری و وردی نه نجام بدریت.

* زه همه تی دیاری کردنی نه و تاکانه ی نه گونجاون، ههروه ها موفرده نه گونجاوه کان له کاتی ناماده کردنی بانکه کانی پرسیار نه مهش به هوی بوونی حالاتی قوییه یان مه زنده کردن یان به هه ند هه لنه گرتن که وه لامدانه وه ی موفرده کان زه همه تی پتریان تی ده که ویت زورتر له ناستی توانای تاک و وه لام نه دانه وه ی موفرده ده کان له ناستی توانای تاک که متر زه همه ته، نه مهش کار لهسه ره

* تیوری نوئی له پیوانه دا بۆ زالبوون بهسه ره گپوگرفته کانی تیوری کلاسیکی هاتوه، به وه ی که تاقیکردنه وه کانی ده رته نجام که له چوارچیه ی تیوری تازه دا داده رپزرتین پله یه کی بهرز ی بابه تیانه یان تیدایه و ده شیت له چوارچیه ی تیوری تازه دا ده رته نجامه کانی به گشتی بکرتین و بوار بۆ بهراوردی نیوان کومه له جیاوازه کان بره خستین و نه گه رچی پیویستی زور ههیه بۆ نه وه ی لیکولینه وه ی مهیدانی نه نجام بدریت تا له نیوان نمره خاوه کان که ده ربری ده رته نجامی خویندنه وه و به هوی تاقیکردنه وه کانی ده رته نجام که له چوارچیه ی تیوری کلاسیکی ناماده کراون و. پیوانه کراون و، له نیوان توانای قوتاییان که ده ربری ناستی ده رته نجامی خویندنه بهراورد نه نجام بدریت. ههروه ها به هوی تاقیکردنه وه کانی ده رته نجام ده پیوریت که له رپی به کارهینانی نمونه یی (راش) وه خراوه ته لیست و یه کی که له نمونه کانی تیوری تازه بۆ نه وه ی له بریاردانی پشت به ستوو به بنه ما زانسییه کان به شداریت.

ئاماژە گونجاوہ کانسی موفردە کان دەکات.

بە کاردین، ھاوشانی تاقیکردنەوہ ئاساییە کان کہ مامۆستایان ئامادەیان دەکەن. تاقیکردنەوہ موقەنەنە کانیش بۆ پێوانە کردنی دەرتەنجامی قوتابی بە بابەتیانە و راستگویی لە موفردە کان و گونجانیاندا دەناسرینەوہ.

بۆ زالبوون بەسەر ئەم گرفتانەدا دەبێت سوود لە گەشە کردنی گەورە و بەردەوامی تەکنەلۆژیای زانیاری و تەکنیکە نوێیەکان وەرگیریت و گۆرانکارییە بەردەوامەکان وا دەکەن دامەزراوە پەرۆردەییەکان چاوا بە پرۆگرامەکانیاندا بخشیننەوہ و سوودیانی لێ وەرگیرن، چونکە چاککردنی خویندنی پشت بەستوو بە تەکنیکی تازە بوو تە پێوستییەکی هەنووکەیی بۆ چاککردنی خویندن و دەریچەکانی و، بەکارهێنانی شیوازی هەلسەنگاندن کہ پشت بە کۆمپیوتەر دەبەستیت و روویوی پیشکەوتوو ئەنجام دەدات و پرۆگرامی وا دەخاتە بەردەست کہ یارمەتی چارەکردنی گرفتێ نموونە تیۆرییە تازەکانی پێوانە کردن دەدات.

* تاقیکردنەوہی سەرچاوە مەحەکیەکان (CIT) شیواتر و بە بایەختن لە تاقیکردنەوہ موقەنەنەکان، چونکە پێوەندییان بە ئامانجە بریار لێدراوہ کانەوہ هەیه، بۆیە لە هەلسەنگاندنی دەرتەنجامدا پاش هەریەکیەکی خویندن بابەتیانە تر و تۆکمە ترن .

(ئیدیگیتر) باس لەوہ دەکات کہ دیارترین رینگاکانی هەلسەنگاندنی دەرتەنجامی قوتابی ئەمانەن :

* پەرە راپۆرتییەکان کہ دەروازەیی سییەمن، بۆ هەلسەنگاندنی کاری قوتابی بە کاردین، بۆ چارەسەرکردنی کەم و کورتسی تاقیکردنەوہ موقەنەنەکان و تاقیکردنەوہ سەرچاوە مەحەکییەکان بە کاردین، چونکە پشت بە چالاکی و نمونەیی کاری قوتابی دەبەستن کہ بە ژیانی رۆژانەوہ پەيوەستن هەرۆها (ئیدیگیتر) درێژەیی دەدات و دەلیت بۆ ئەوہی هەلسەنگاندنی بابەتیانە تر بێت پێویستە پشت بە کەرەستەو رینگەیی جۆراوجۆری وەك : لیسستی مەزەندەکردن،

* تاقیکردنەوہی موقەنەنەکان، ئەوانەیی لە رپسی شارەزا و پیشەییەکانەوہ ئامادە دەکرین و بۆ هەموو قوتابیان و بۆ هەموو کاتەکان

پیوانه کانی مه زنده، هه لسه نگانندی خودی، هه لسه نگانندی ماموستا تا دوايي ببه سیتیت.

پاش نهوه: تیپینی نهوه ده کریت که هه لسه نگانندی ده رته نجامی قوتابی له دامه زراوه کانی خویندن و فیترکردن نه مپۆ ته نیا کار به پیوانه کردنی ده رته نجامه کان ده کات که نه ویش به ده ردی خوئی کار له سهر پیوانه کردنی تاقیکردنه وه کانی کارکردنی قوتابیان ده کات، جا چ ته کنیکی یان هی قوتابخانه یان نهوانه ی سهرچاوه ی مهحه کی بن، به لام نهوه تاقیکردنه وانه ی دیکه به ربلاون، تاقیکردنه وه کانی قوتابخانه ن که ماموستا ناماده یان ده کات و له بهر روژشایی نهوه دا بریاری پهروه ده یی له باره ی گواستنه وه ی قوتابیان له پۆلیکه وه بۆ پۆلی بهرتر و له قوناغیکه وه بۆ قوناغیکه دیکه ده دریت.

نه مهش وا ده کات تاقیکردنه وه کان له گرنگیدا پله یه کی بهرزیان هه بیت، ههروه ها وا ده کات هه وله کان له سهر دانان و گه شه پیدانی تاقیکردنه وه بابه تییه کان چرتر بکـرینه وه په یه وه کردنی شیوازه زانستییه تازه کان له کرداری ناماده کردنی به په نابردن بۆ

نمونه تازه کان که تیوری وه لامدانه وه ی موفرده له خوئی ده کریت، له پیتناو بده یه پینانی بریکی زۆرتی بابه تیانه. بهو پییه ی تاقیکردنه وه کان یارمه تی ده رختنی را ده ی بده یه پینانـی تامانجه کانی فیترکردن و را ده ی پیشکوه تنی ته کنه لوژی و زانینی لایه نه کانی به هیزی و لاوازی ده دن له هه ریه کیک له تامانجه کان، ناوه رۆک - شیوازه کانی وانه گوتنه وه و سود وه رگرتن له ده رته نجامه کـان بۆ نه نجامدانی فیدابک و پالپشتیکردنی لایه نه کانی به هیـزی و چاره کردنی که موکورتییه کان.

نه گهرچی گه رفته کـان به تاقیکردنه وه کانی ده رته نجام وه که رسته ی هه لسه نگاندن به ستراونه ته وه، به لام لای ماموستایان و قوتابیان به کاردین و به ربلاوترو ئاسایی ترن نه مهش واده کات واز لیته پینانیا ن زه حمهت بیت و ده کریت هه ول بۆ بهر زکردنه وه یان بدریت تا بابه تیانه تر بن، نه مهش نه وکاته نه نجام ده دریت که پشت به نمونه مه زنده کراوه کانی تیوری وه لامدانه وه ی موفرده ببه سیت، وه نمونه ی (راش) بۆ دانانی بانکی

مهزنده کردنیکی وردو همه مه لایه نی گشت شاره زاییه مه عریفی و کارامه بییه کاندایه که موکورتی تیدایه له همه موو نهو ناستانه ی قوتابی پییاندایه تیده په ریته.

له گه له نهوه ی که هه لسه نگانندی راسته قینه پیویستی به ماموستای مه شقیپیکراو و شاره زای وا هه یه که شاره زاییان هه بیته له چۆنیه تی مامه له کردن له گه له شیوازه کانی هه لسه نگانندی راسته قینه و ده رکردنی بریار له باره ی کاری قوتاییان و راهیئانه کانیان له ههر نه رک و چالاکیه که نه نجامی دده ن، نه مه ش پیویستی به ســـــهر له نوئی چاوپیدا خشانده وه ی پرۆگرامه کانی ناماده کردنی ماموستایان هه یه بو نهوه ی بریکی چاکی زانیاری و ده برگرن که له گه له نمونه تازه کاندایه بگونجین تا بو مه شقکردن به ماموستایانی نیسته ناماده بکریته، بو نهوه ی ناستی کارکردنیان وه که هه لسه نگینه ر به رزبیتته وه، نه مه ش له بهر روشنایی دهسته به ربوونی که رسته ی هه لسه نگانندی نه لته رناتیف شان

پرسیار که ده کریته نهو نمونه ی تاقیکردنه وانه مان لی و ده برگیریته که بو نمونه ی کۆمه لیک قوتابی ده ست ددهات نه وانه ی له رووی توانا وه ناستی جیاو زیان هه ن هاوکات ری به چاوپیدا خشانده وه و پیشخستن و خستنه سهر و لبردن ددهات. به ره چاوکردنی نهو که موکورتییانه ی که له هه ندیک پرۆگرامدا هه یه که له لبردنی هه ندیک موفرده وه ی نه شیوا یان تاکه نه شیوا وه کاندایه به کاردین نه مه ش کارده کاته سهر مه زنده کردنی زه جمه تی موفرده وه کان که له نه نجامی قۆبیه یان مه زنده کردنی یان به هه ند هه لته گرتنی وه لامدانه ودها هاتونه ته ئارا وه، نه مه جگه له هه ولدان بو پیشخستنی نه م پرۆگرامانه به پشت به ستن به ته کنیکی تازه و ته کنه لۆژیای زانیاری به کارهینانی کۆمپیووتر به مه رجیک نمونه ی تاقیکردنه وه کان له سهر ناسته مه عریفیه کان له خو بگریته، به تاییه تی نه وانه ی پیوانه ی کرداره نه قلییه بالاکان ده که ن، به لام ناییته پشت به تاقیکردنه وه کان به شیوه ی تاک تاکانه به ستریت و تاکوتایی نه بیته، چونکه له

دهرده هیترین، نهوانه ی له بهر روشنایی نمونه نیحیم — الیه کانی تیوری وه لامدانه وهی موفردهه ناماده کراون، و به کارهینانی ک — هرسته کانی هه لسه نگانندی راسته قینه (په ره کاغزه راپورتیه کان - نه خشه ی چه مکه کان) که له پیوانه کردن یان دهرخستنی راده ی به دیهاتنسی نامانجه کانی فیترکردن به کاردین و زهمه ته له تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام که شف بکرین.

* ههروهه ناییت له هه لسه نگانندی دهرته نجامی خویندن به ته نیا له کوتایی وانه گوته وهی بریار لیدراو له خو بگریت، به لکو ده بیت هه ردوو هه لسه نگانندن - هه لسه نگانندی بینائی یان به رده ام و - هه لسه نگانندی کوتایی جوړیک له ته کامول دروست بگریت، به مهرجیک ستراتیه تیکی روون و بریار له سه درای تیدابیت له سهر ناستی نه ته وهییه وه ههروهه ده بیت قوتابیان له سهر هه لسه نگانندی خودی، واتا هه لسه نگانندی خو یان رابهینرین، نه — ته ش یارمه تی گه شه پیدانی متمانه به خویندنیان

به شانی تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام بو زالبون به سهر لایه نه کانی لاوازی له هه لسه نگانندی نامانجه کانی کارامه بی و مه عریفیه کاندا که بو پیوانه کردنی کرداره نه قلییه بالاکان به کاردین له بهرته وه نایا کامه شیوه له شیوه کانی هه لسه نگانندن وردتر ده بیت له به دیهینانی نامانجه کانی فیترکردن؟ کامه نمونه ی هه لسه نگانندی چاکتره سه بارهت به راده ی به دیهینانی — نامانجه کانی فیترکردن و سه بارهت به تیچوو و توانا کانی به گشت کردن؟ له بهر روشنایی نه وهی سه ره وه دا ناییت هه لسه نگانندی دهرته نجامی خویندن ته نیا تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام بگریته وه یان ته نیا پشت به که رسته به دیله کان به ستیت، به لکو ده بی که رسته کانی هه لسه نگانندن هه مه جوړ بن و پله یه کی به رزی بابه تی و جینگیری و راستگو یان تی دا بیت، تا له کاتی بریار دانه پهروه ده ییه کاندا متمانه به دهرته نجامه کانیا بگریت، که دواتریش ده کریت پشت به تاقیکردنه وهی سهر کاغزه ز و زاره کی موقه نه ن و بابه تی به ستییت که له به لگه کانی پرسیار

دهدات بۆ بهرزکردنه وهی ئاستی دهرته نجامه کانیان.

* هه لسه نگانندی کارکردنی قوتاییان له هه موو لایه نه کانی کارداری

فیرکردندا وهك له ئامانجه مه عریفی و کارامهیی و ویزدانی و به کارهینانی که رهسته جـۆـرـبـه جـۆـره کانی

هه لسه نگانندا به رهسته کراوه، وهك:

تاقیکردنه وه کان - لیسته کان - تیبینی

- تۆماره کانی کارکردن له گه ل

جۆراوجۆری له شیـۆـوازه کانی

هه لسه نگانندن (سه رکاغه ز - زاره کی -

پره کتیکی) به مه رجیک له گه ل شروستی

هه موو کتیبه کانی خویندندا بگوجیت،

دلنیا بوون له بابته تی بوون له کاتی

ئاماده کردنی پرسیاره کان و له کاتی

دانانی پله کان و کارکردن به تیۆره

تازه کانی پیوانه کردن.

* تاقیکردنه وه کانی سه رکاغه ز

ده بیته پرسیاره جۆراوجۆر و بابته تی و

وتارییان تیدابیت، بۆ ئه وهی بوار بۆ

قوتاییان بره خسییت بیروراو

بۆچوونه کانیان ئازادانه دهر بپرن و توانا

بالا کانیان دهر بخهن.

* بهر له به کارهینانی به نکه کانی

پرسیارو که رهسته کانی هه لسه نگانندی

به مه رجیک پرسیاره وتارییه کان
وه لایمی دیاریکراویان هه بیته، تا
بابته ته تی دانانی (مه زنده کردنی)
پله کان بیاریزیت .

* ده بی گرنگی ریژهیی و سه نگی
ریژهیی هه موو بابته ته کانی ناوه روک
له بهرچاو بگریته له کاتی ئاماده کردنی
تاقیکردنه وهی دهرته نجام و ئاماده کردنی
خشته ی مواسه فاته کاندوا ژماره یه ک
ئامانجی مه عریفی بۆ ههر بابته تیک
به پیی ئاسته جیاوازه کانی ئامانج
له خو بگریته، له گه ل له بهرچاو گرته
سه نگی ریژهیی ئامانجه کانی ههر
بابته تیک به ته نیا.

* ده بیته ئاسته کانی
وه لامداننه وه (کارکردن) له ری دانانی
ژماره یه ک چه مکی به رهزی
هه لسه نگانندن وه بهر زبگریته وه بۆ
گه یشتن به ئاستی پیویستی فیروون -
له سه ره ئه و بنه مایه بریار له باره ی
فیروون یان فیروونی قوتایی هه ریبه که
له لایه ک یان پرۆگرامیکه خویندن
ده دریت.

* بهر له به کارهینانی به نکه کانی
پرسیارو که رهسته کانی هه لسه نگانندی

پىلەي پىرۇگراممە كەي (كتىبە كەي) بۇ تەرخان دەكرىت.

3 - بايە خدان بە مەشقى پىرەكتىكى يان بەشى پىيادە كىرىدىن و كارا كىردىن ھەلەسەنگاندىن ۋە لامدانە ۋە - لايەنى كارامەبى - بەپىي سىروشتى كىتەبە كەو (10%). لە پىلەي پىرۇگراممە كەي بۇ تەرخان دەكرىت و لە پىرۇگراممە تىۋىرىيە كاندا ئەم رېتەبە بە يەكسانى دابەشى دوو بەند (1،2) دەكرىت.

4 - تاقىكىردنە ۋە كۆتايى (50%) يى پىلەي بىرپىسار لىدىراۋى بۇ تەرخان دەكرىت، دەشپىت بەشپىكى سەر كاغەز و بەشپىكى زارەكى لەخۇ بىگرىت، بەمەرجىك بەشى سەر كاغەز پىسىيىرى و تارى و بابەتى تىدا بىت و تىيدا بايەخ بە مەرج و نىشانە كانى تاقىكىردنە ۋە باش بىرپىت.

سەرچاۋە: www.gulfkids.com

*پىرۇفىسىۋى يارىدەدەر لە بەشى دەرووناسى پەرۋەردەبى

پىرۇگراممە كەي خولى مەشقىدىن بۇ مامۇستايان بىكرىتە ۋە، بۇ ئەۋەي بەم كەرەستانە ۋە چۆنىيەتى مامەلە كىردىن لەگەلپاندا بىزانن، بىتوانن رادەبەكى پىۋىستى كارامە بىۋىيان ھەبىت و ئاسان و بە چاكى مامەلە لەگەل كەرەستانە كان بىكەن.

لەۋەي باسما كىرىد دەتوانن بۇچۈۋىنىكى رۋونى پىشنىياز كراۋ لەكاتى ھەلەسەنگاندىن دەرتەنجامى پىرۇگراممى خۋىندىن دابىنپىن :

1 - كارا كىردىن ھەلەسەنگاندىن بىنئى (بەردە ۋام) لەماۋەي ۋەرزى خۋىندىن بەمەرجىك (20%) يى پىلەي پىرۇگراممە كەي بۇ تەرخان بىكرىت.

2 - پاسپاردىن قوتابىيان بۇ ئەنجامدانى ھەندىك چالاكى و ئەركى پىۋەندىدار بە پىرۇگراممى خۋىندە ۋە ۋەك ئەۋەي لەۋىنەبەك - و تارى كورتە چىرۋىكى - كاغەزى كارا كىردىن - تۋىتەبە ۋە راپۇرت - نەخشە سىزى چەند تاقىكىردنە ۋەبەك - چەند پىرۇژەبەك ... تا دۋابى ئەنجامى دەدەن و (20%) يى

- كۆتايى -

ناساندنى كتيبه كانى زانست بۆهه مووان

قۇناغى (1-9) ى بنه رة تى و قۇناغى (10-12) ى
ئاماده يى - زانستى

ئەسكە ئادەر مسته فنا عه بدولرپه حمان*

پەرۋەردە و فېرکردن ————— ئىمارە (4) سالى 2009

پروگراممى زانست بۇ ھەمووان پروگراممىكى جىھانىيە كە كومپانىيى ھاركوورتى ئەمىرىكى سەرىپەرشتى دەكات و كومپانىيى جىپروچىكتسى لوبنانى كارى ۋەركىپرانى بۇ دەكات لە زمانى ئىنگلىزى بۇ زمانى ەھرىبى و كوردى.

كتىبەكانى زانست بۇ ھەمووانى قۇناغەكانى بنەرەتى (1 - 6) و (7 - 9) زنجىرە بەندىكى تەۋاكەرى يەكدىن، سەرجم لقاە زانستىيەكانى ۋەك (زىندەزانى ، كىمىيا ، فىزىيا ، زەوى ناسى، فەلەكناسى) لەخۇ دەگرىت، بەشىۋەيەك لە قۇناغىكەۋە بۇ قۇناغىكى دىكە برى زانىارىيەكانى لە ئاسانەۋە بۇ قورس دەگۆرپت.

كتىبەكانى قۇناغەكانى نامادەيى (10 ، 11 ، 12) زانستى، زانستەكانى كروۋەتە چەند لىقىكى جىيا و چەند كىتەبىكى سەربەخۇ ۋەكو كىتەبى (زىندەزانى و فىزىيا و كىمىيا و بىركارى و زەوى ناسى) كە ئەمەى دوايى لە بەرنامەكانى پەرۋەردەى ھكوومەتى ھەرىمدا نىيە بۇ ئەم قۇناغانە.

بۇ ھەر قۇناغىك لە قۇناغەكانى خويىندىن كىتەبەكانى زانست بۇ ھەمووان لە چوار كىتەب پىكھاتوۋەۋە دوو كىتەب بۇ قوتابى و خويىندكارە ئەۋانىش كىتەبەكانى (قوتابى يان خويىندكارە + راھىنان) دوو كىتەبەكەى دىكە واتە (مامۇستا + رېبەرى ھەلسەنگاندن) بۇ مامۇستاي ۋانەيە.

كتىبەكان لەيەكدى دابراۋ نىن بەلكو بە تەۋارى بەيەكەۋە بەستراۋن. كىتەبى مامۇستا بە رېبەرى ھەر چوار كىتەبەكە دادەنرپت، چونكە كىلىلى چۆنىەتى ۋتنەۋەى ۋانەكان و ئەنجامدانى چالاكى تاقىگەيىە و چۆنىەتى ئەنجامدانى ھەلسەنگاندن، بۆيە كىتەبى مامۇستا پلان دارپۇزى سەرجم كىتەبەكانى ترە.

كتىبەكانى قۇناغى بنەرەت (7 ، 8 ، 9)

يەكەم. كىتەبى قوتابى

ئەم كىتەبە لەسەر بنەماى بەش دانراۋەۋە ھەر بەشىك بەسەر چەند بەندىكدا دابەشكراۋەۋە ھەر بەندىكىش چەند كەرتىك لەخۇ دەگرپت.

پهروهده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

لهسهرهتای ههر بهشیکدا میژووی دۆزینهوه ههیه، تاییهته بهو بهشه، به پیتی ریزبهندی میژووی دۆزینهوهکان، پاشان لهسهرهتای ههر بهندیك که بهیهک بهشه وانه دهوتریتتهوه.

لهلایهن مامۆستاوه دوو چالاکي ههیه:

أ . چالاکي پيشينه: (يارمهتی قوتابی دهداث که بیرۆکهو ئهو شتانهی لهبهری دهکهن یان لیی تیدهگهن لهچهند دۆسییهک یان ریکخهری زانیارییهکان ریکی بجن).

ب . چالاکي دهستپیک: (يارمهتی قوتابی دهداث که بهتهواوی ههست بهو بابتهانه بکهن که له کهرتکهدا به شیوهی کرداری ساده ئاماژهیان بۆ کراوه).

لهو لاپههپهیدا

- بیرۆکهی سهههکی بهندهکه ههیه که یارمهتدهره بۆ خو ئامادهکردنی قوتابییهکان تا بیرۆکهی بنچینهیی بابتهکانی ههر وانهیهک تیبگهن.
- ههروهها ناویشانی ئهو کهرتانهی تیدایه که له بهندهکه دهخوینریت.
- ههروهها چهند دیرپیک له بارهی راقهکردنی وینهکهی تیدا بهدی دهکریت.

کهرتکهکان

سهههتای لاپههپهی کهرتکهکان به ناویشانی کهرت دهست پیدهکات که بهگهورهیی نووسراوهو ناویشانی سهههکی بابتهکانی کهرتکه به رهنگی سهوز نووسراوهو ناویشانی بابته لاههکییهکانی ههر بابتهیکی سهههکی به رهنگی شین نووسراوتهوه . ئهوانهی خوارهوه له کهرتکهکاندا بهدی دهکریت:

ئامانجی وانه که : (ئهو بابتهانهی که دهیخوینین به تهواوی پرونی دهکاتهوه بۆ چ مهبهستیکه).

1. زاراوه و چهکهکان: یارمهتی قوتابی دهدهن که گرنگی بهناوهروکی پیشکهش کراوی ههر بابتهتیک بدن و بهتهواوی لیی تیبگهن.

2. ستراتیییهتی خویندنهوه: وا له قوتابی دهکات که به تهواوی لهو بابتهانه تیبگهن که دهیخویننهوه، ئهمهش به یارمهتی و بهکارهینانی کتیپی راهینان دیته دی .

پهروهده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

3. زاروهکان : به پهنگی زهر د یاری کراون و له پهراویژدا پیناسه که نووسراوتهوه تا کارامهیی گهشه کردنی تاییهت بهزاروهکان بزائن.
4. لییکۆلهوه دوو پهپهپان ههیه: شهویش بو شهوهیه تا دلنیا بن که ناوهروکی شه دوو پهپهپه که و تراوتهوه قوتابیهکان لپی تیدهگن یان نه خیر.
5. پوخته: له کوئیایی ههر کهرتیکدا پوختهی کهرته کهو پیداچوونهوهی کهرته که ههیه. که هه لسهنگاندنیکی بهرفراوانه بو دلنیا بوون له قوتابیهکانمان که تا چهند له نامنجی کهرته که تیگه یشتوون که زور جار کارامهیی بیرکاری و راقه کردنی هیلکارییهک یان بیرۆکهی رهخنهگر له پرسپارهکاندا ههیه.
6. پیداچوونهوهی بهند: له کوئیایی چهند کهرتیکدا پیداچوونهوهی بهند ههیه، که پرسپارهکانی سهرجهم بابتهی کهرتهکان له خو دهگریت وک زاراه و چه مکهکان و ههلبژاردن و کورته وهلام و بیرۆکهی رهخنهگرو راقه کردنی شیوه هیلکارییهکان که شه پرسپارانهاش هاوشیوهی پرسپارهکانی کتیبی ریبهری هه لسهنگاندنه.
7. دۆسییهی ناماده کراو: له کوئیایی کتیبه که دا به شیککی هاویپچ ههیه که زانیاری له باره ی دروستکردنی دۆسییهی ناماده کراو و زانیاری لقه زانستییهکان وهکو نامار و یه که فیزیایی و کیمیاویهکان و سهرجهم زاراهکان له خو دهگریت، تهنا نهت ژماره ی لاپه ره ی زاراهکانی تیدایه.

دووه م. کتیبی ماموستا

سهرجهم شه و زانیارییهانی که له کتیبی قوتابیدا ناماژهپان بو کراوه له کتیبی ماموستادا هه.

بهند

- سه رهتای لاپه رهکانی بهند به پلانی بهند دهست پیدهکات که شه مانه ی تیدایه:
1. به شه وانهکانی کهرتهکانی تیدا دیاری کراوه.
  2. نامنجی وتنهوهی ههر کهرتیککی تیدایه.
  3. سهرجهم شه و چالاکییه کردییهانی که له کهرتهکاندا شه نجام ده درین، دهستنیشان کراون.
  4. پیداو یستی سهرجهم چالاکییهکانی تیدا نووسراوه.

5. باس له پیداوچونهوهی کهرت و بهند دهکات.
  6. له بهران بهر هر چالاکییهک ژمارهیهک نو سراوه که ناماژیه به ژماره ی لاپهړه ی ټه و چالاکییه له گهڼ دهستنیشان کردنی جوړی کتیه که ی .
  7. له بهشی خوارهوهی پلانی بهند کیل هیه که ناوی ټه و کتیبانه له خوډه گریټ که له پلانه که دا به پیت هیمایان بو کردووه.
- دهوله مند کردنی بهند**

له دوا ی پلانی بهند بابه ټیک هیه دوو لاپهړه یه به ناویشانی دهوله مند کردنی بهند، که تاییه ته به ماموستا به مه بهستی زیاد کردنی زانیاری له باره ی ټه و بابه تانه ی که له که رته کاند ا هاتووه.

له لاپهړه کانی پاش ټه مانه ی که باسکران ناویشانی بهنده که نو سراوه که کتیبی قوتابی به بچووکراوی له نامیزده گریټ. له لیواره کانی ټه و لاپهړانه ی که تاییه تن به ماموستا ټه مانه هیه.

1. تیروانینی گشتی: کورته باسیکه له سهر ناوهر وکی بهنده که.
  2. هه لسه نگانندی زانیاری پیشوو: به ناگاهینانه وهی قوتابییه کانه له و بابه تانه ی پیشووتر و دریانگرتووه.
  3. دیار کردنی بر وکی هه له: راست کردنه وهی ټه و بر وکانه یه که پیشتر له بابه ټیک به هه له و درگیراوه.
  4. سهرجه م پیداویستییه کانی چالاکی دهستیکی تیدایه: له گهڼ و هلامی پر سیاره کانی ټه و چالاکییه.
  5. رینمایي تاقیگه: هوشیار کردنه وهی قوتابیان له خوډه گریټ له کاتی ټه نجامدانی تاقی کردنه وهیهک.
- کهرت: له لیواره کانی کتیبی ماموستا سهرجه م رینماییه کانی تیدایه که ناماژ به چوئیه تی و تنه وهی ټه و که رته دهکات. سهرجه م رینماییه کانی و تنه وهی وانه یهک چوار رینمایي سهره کین که له خواره وه باس ده کریټ:
- أ. لپی ورد به وه: که به زوری دوو ټه رکی سهره کی له خوډه گریټ.
1. تیروانینی گشتی له سهر بابه تی که رته که و روونکردنه وهی گشتی له سهر بابه ته که له خوډه گریټ.

پهروهده و فیکرکدن ————— ژماره (4) سالی 2009

2. ئاگادارکردنه وه (وریاکردنه وه): ئەمەش دەرپرینی چەند پرسیاریکە کە قوتابی دەتوانیت وەلامیان بداتەوه، جوۆی پرسیارەکانیش بە شیوهی ناراسته وخۆ لهسەر بابەتی کەرته کانه.

أ.هانبده: ئەمەش چەند شتیك له خۆده گریت:

- 1.گفتوگۆکردن: (بەشیوهی دەرپرینی کورته پرسیارو کورته وەلام)
- 2.چالاکي: (ئەنجامدانی کرداریك تایبەت بیّت بەو بابەتە بە شیوهی جوولە).
- 3.نمایش کردنی کەرسته کان و شیوه کان: (خویندنه وهی ناویشانی بابەتە کە و بابەتە لاوه کییه کان و خویندنه وهی ناویشانی وینە کان .
- 4.بۆچوونه کان: (دەرپرینی بیرو بۆچوون).
- 5.ئەنجامدانی چالاکي: (بەشیوهی گرووی دووانی، سیانی).

أ.فیزیان بکه: (لیژەدا مامۆستا دەتوانیت قوتابییه کان بە زۆر ریگه فیکرکات)
1. خویندنی ئاراسته کراو: (کە تییدا مامۆستا داوا له قوتابییه کان دەکات برگهیهك بخویننه وه، پاشان وەلامی پرسیارو راهینان بدەنه وه کە تایبەتە بەو بابەتە).

یان بۆ ئەوهی باشتەر سەرنجی قوتابی رابکیشریت مامۆستا خۆی بیخوینیتە وه بە شیوازیکي تایبەتی بەرزی و نرمی دەنگ بەکار بهینیت و گوۆران له دەم و چاوی مامۆستا پرووبدات بۆ ئەوهی کاریگهری خویندنه وه کە ی پیوه دیار بیّت، ئەوسا وەلامی پرسیارو ئەو بابەتە ی له کتیبی راهیناندا بدریتە وه .

2. چالاکي کرداری تاقیگه ی خیرا
- 3.بەستنه وهی بابەتە کە بە لقه کانی دیکه ی خویندنه وه وەکو (بیرکاری ، فیزییا ، تاد ...).

- 4.ستراتیژیەتی یه کبوون : (بۆ هاروسهنگی پاگرتنی پۆل بەکار بهینریت).
- 5.ئایا دەزانیت: (کە زانیاری سەر سوپهینەری تیډایه).
- 6.په ره بیډانی زمانهوانی: (واته دارشتنی بابەتە کان بە زمانی پاراوو دروست و ریکخستنی زانیارییه کان).
- 7.سەر سوپهینەره کانی زانست : (بۆ مه بهستی سەرنجراکیشانی بیرو هۆشی قوتابییه کان).

8. توپزینهوه و لیځکولینهوه : (به شیوهیهک داواکردنی راپورت یان به دواواچون له سهر بابه تیک له سهرچاوه دهره کییه کان).

9. به کارهینانی داتا زانیاریه کان : (به شیوهی هیټلکاری و نه خشه سازی).

10. خوراکی میښک: (که ټهمهش بابه تیک کی به پیزه بؤ پتر دهوله مه ندکردنی بابه تی زانستی).

أ. کوتایی پی بهینه: لیږدها ماموستا ده توانیت کوتایی به وانه که بهینیت به:

1. هله سه نگانندی خیرا : (تاقیکردنه وهیه کی رپوژانه له کاتی پیویست ټه نجام ده دریت).

2. وه لآمدانه وهی پرسپاری لی بکوله وه:

3. پهره پیدانی فیټوبون: (له رپی داواکردنی کیشانی وینهیهک یان شیوهیهک له لایهن قوتابیان وه).

4. پیدانی ټهرکی مالته وه: (وه کو نووسینی راپورت و کوکړدنه وهی سامپل یان ههر چالاکیه کی دیکه).

سهرجه م ټه و پرسپاران هی له کتیبی قوتابیدا ههن که له کاتی وانه وتنه وه دا وه لآمه کان یان له کتیبی ماموستا هییه.

له کوتایی ههر کهرتیک و ههر بهندیک وه لآمی سهرجه م پرسپاره کانی پیداچورنه وهی به ندو که رته کان هییه.

زور جار له چالاکیه کان و له پرسپاره کان یان به ستنه وهی به لقه کانی دیکه ی زانسته وه ټم ده سته واژانه نووسراون:

أ. بینین : واته ټم چالاکیه له رینگه ی شیوهی و وینه و نمونه و سامپله وه قوتابییه کانی پی فیږده کریت.

ب. زاړه کی : واته ټم چالاکیه له رینگه ی وتنه وه قوتابییه کانی پی فیږده کریت .

ت. په وایه : واته ټم چالاکیه له رینگه ی هیټانه وهی به لگه و پاسا و هیټانه وه قوتابیانی پی فیږده کریت .

ث. بیستن : واته ټم چالاکیه له رینگه ی دهنګ و بیستن وه فیږده بیټ.

ج. خوپی : واته ټم چالاکیه قوتابیانی خوپیان فیږده بن.

ح. بنه رت : واته ټه نجامدانی چالاکیه که بؤ سهرجه م قوتابیانی سووک و ټاسانه.

پهرونده و فيرکردن _____ ژماره (4) سالی 2009

خ. بنچينه : واته نه نجامدانی چالاکییه که بۆ سه رجهم قوتابیان سووک و ناسانه.
د. گشتی : چالاکییه کی گونجاوه بۆ سه رجهم قوتابیان و کارامهیی پتری دهویت له چالاکی ناستی بنچينهیی.
ذ. پیشکهوتوو : ئەم چالاکییه له سه رووی چالاکی گشتیهوه دیت و دهشیت بۆ فراوان کردنی ناستی فیروون به کاربهینریت.
له کۆتایی کتیبه که دا هه مان زانیاری کتیبی قوتابی تیدایه له گه له وه لأمی پرسیاری هیلکاری و نه خسه سازی.

1. کتیبی راهینان :

کتیبی دووه می قوتابییه، تهواو به ستراو و نه پچراوه به کتیبی قوتابی، له کاتی فیرکردندا له خویندنی ئاراسته کراودا به کار دههینریت، لهو کتیبه دا له لایه ن مامۆستاوه وه لأمه هه له کان راست ده کرینه وه.

1. خویندنی ئاراسته کراو: له کاتی ستراتیه تی خویندنه وه دا به کار دیت ، که بۆ هه رکه رتیکی خویندن یان بابته کانی که رته که پرسیاری زنجیره کراوی ناسان و ریکخه ری بابته کان هه یه. که قوتابییه کان له کاتی فیرکردندا وه لأمی ده ده نه وه.
2. تاقیگه ی به ند : به زۆری له کۆتایی هه ر به ندیکدا چالاکییه کی تاقیگه یی هه یه که له م جوړه چالاکییانه پیکهاتوو ه (به دواگه ران، کارامه ییه کرده ییه کان، دروستکردنی سامپل) ریکه کانی هه ر یه که لهو چالاکیانه له کتیبی راهیناندا ئاماژه ی بۆ کراوه.

هه ر چالاکییه کی تاقیگه یی کتیبی راهینان (3 بۆ 4) لاپه ره کانی که م تاییه ته به رینمایی بۆ مامۆستا و خه ملاندنی ناسته نگه کان و پیوه ری نمره دانانی تیدایه . لاپه ره کانی (2 ، 3 ، 4) تاییه ته به نه نجامدانی کاره کان له پرووی ئاماده کردنی که لوپه ل و رینمایی دروستی و هه نگاوه کانی چالاکییه که، نه نجامه شیکه ره وه کان و هه لسه نگاندن.

4. کتیبی ریه ری هه لسه نگاندن :

پەرۋەردە و فيزىكىدىن _____ ئىمارە (4) سالى 2009

كىتئىبى دوۋەمى مامۇستايە، تايىبەتە بە مامۇستا، بە ھۆيەۋە مامۇستا دەتوانىت قوتابيان بە شىۋەيەكى دروست ھەلئىسەنگىنىت، لە رېگەي تاقىكردەنەۋەي نوسىنى مانگانەۋە ۋەزەي، ھەرۋەھا دەتوانىت كارى تاقىگەي بە تەۋاۋى ھەلئىسەنگىنىت . لە لاپەرەكانى (*1) بۆ (*25) سەرجم رېگەكانى ھەلئىسەنگاندنى تىدايە كە چۆن بە شىۋەي دانانى نمرە يان زارەكى پېۋەر دەكرىت . لەم كىتئىبەدا:

1. بۆ ھەر كەرتىك ژمارەيەك پرسىياري جۆراۋ جۆر دانراۋە كە لە نيوان (8 – 10) پرسىياري كورتدايە، كە مامۇستا دەتوانىت لە تاقىكردەنەۋەي رۆژانەدا بەكارىان يىنىت .

2. بۆ ھەر كەرتىك ژمارەيەك پرسىياري جۆراۋ جۆر دانراۋە كە لە نيوان (18 – 22) پرسىياريە، لە پرسىيارەكانى پىداچونەۋەي بەند لە كىتئىبى قوتابى دەچىت، لە تاقىكردەنەۋەي مانگانە سووديان ھەيە .

3. بۆ ھەر بەندىك چالاكىيەكى تاقىگەي ھاوشىۋەي چالاكى تاقىگەي كىتئىبى راھىنان ھەيە ۋە دەتوانىت بە پىي پېۋەري ئەۋ چالاكىيە كارى چالاكى تاقىگەي پىي ھەلئىسەنگىنىت .

4. ۋەلامى سەرجم پرسىيارەكانى كەرت + بەند + چالاكى تاقىگە، لە كىتئىبەكەدا ھەيە .

كىتئىبەكانى زىندەزانى

بۆ قۇناغەكانى (10 ، 11 ، 12) ي زانستى

1. كىتئىبى خويىندكار:

كىتئىبى سەرەكى قوتابىيە، ئەم كىتئىبە لەسەر بنەماي يەكەكان دانراۋە كە ھەر يەكەيەكىش بۆ چەند بەندىك ۋە ھەر بەندىكىش بۆ چەند كەرتىك دا بەشكراۋە . لەسەرەتاي يەكەيەك لە يەكەكان ناۋىشانى يەكەكەۋ ناۋىشانى بەندەكانى ئەۋ يەكەيەۋ ھەرۋەھا ۋىنەيەكى گەۋرەي تايىبەت بەۋ يەكەيە ھەيە .

لهسهرهتای بهنددا ناویشانی وینهیهکی گهوره ههیه تاییهته بهو بهندهو لهژیریدا چه مکی سهرهکی بهندهکه نووسراوه که ئاماژیه بۆ بیروکهی سهرهکی بهندهکه. ههروهها ناویشانی سهرجه م کهرتهکانی ئهو بهنده نووسراوه.

کهرتهکان :

سهرهتای کهرتهکان به ناویشانی کهرتهکه دهست پیدهکات بهرهنگی سهوز نووسراوه، به ناویشانی بابهته سهرهکییهکانی ئهو کهرته خراوته ناو لاکیشهیهکی ناتهو او به فۆنتی گهورهتر به رهنگی شین نووسراوه، بهلام ناویشانی بابهته لاههکییهکان به فۆنتی بچووکترو شین نووسراون و نه خراونهته ناو لاکیشهیهکی ناتهو او وه .

ئهمانه له کهرتهکاندا ههن:

1. دهره نجامه فیترکارییهکان: که تاییهتن بههر کهرتیک، ماموستا لهکاتی وتنهوهی بابهتهکه دهییت پیکبیت.
2. رهگی وشهو سهرچاوهکهی: ئهمهش تهنیا بۆ بهستنهوهی بهشه لاتینییهکانه به زاراهه زانستییهکان بۆ ناسینی وشهی نامۆ.
3. کرده چالاکیهکانی خیرا (ههندیك جار): ئهوهش له تووژینهوه یان دروستکردنی مۆدیلی چه مکه زانستییهکان یان رافهکردنی رووداوئیک یارمهتی قوتابی دهوات.
4. پرسپاری پیداجوونهوهی کهرتهکان : له کۆتایی ههر کهرتیکدا ههیه .
5. پیداجوونهوهی بهندهکان: له کۆتایی ههر بهندیکدا ههیه، ئهمهش کورت کراوی کهرتهکانی تیدایه بۆ ههرکهرتیک بهجیا لهگهڵ زاراهه و ژمارهه لاپههکانی زاراههکان که لهو کهرتهدا هاتوه.
6. ههروهها له کۆتایی بهندهکهدا پرسپارهکانی پیداجوونهوهی بهند ههیه. که پرسپارهکانی هاوشیوهی پرسپارهکانی کتیبی رییهری ههلسهنگاندن.
6. فراوانکردنی ئاسۆی بپرکردنهوه : بۆ مهبهستی زیادکردنی لیکۆلینهوه و چالاکي پتره.
7. زاراههکان: له کۆتایی کتیبهکهدا سهرجه م چه مک و زاراههکان ههن، لهگهڵ لاپهه و شوینی زاراههکان، ههروهها ئهو زاراوانهه که له کتیبهکهدا به پیتی ئینگلیزی کورتکراونهتهوه.

2. کتیبی ماموستا:

پەرۆردە و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

کتیپکی پوخته و تایهته به چۆنیهتی وتنهوهی وانهکانی زیندهزانی، لاپه‌ره‌کانی (1م بۆ 31م) زۆر پپووسته مامۆستا بیاخوینتتهوه، چونکه وه‌کو که‌ته‌لوکی سه‌رجه‌م کتیپه‌کانی دیکه‌یه، بۆیه ده‌بیت به‌ته‌واوی مامۆستا لیبی به‌ ناگا بیت. کتیپبی خویندکار به‌ بچوو‌ک‌کراوی له‌ کتیپبی مامۆستادا هه‌یه بۆیه سه‌رجه‌م خاله‌کانی کتیپبی خویندکار، له‌ کتیپبی مامۆستاشدا به‌دی ده‌گریت.

له‌سه‌ره‌تای هه‌ر یه‌که‌یه‌ک (پپوهندی پپوه‌ره‌کان) هه‌یه ئه‌مه‌ش تایه‌ته به‌و زانیاریانه که زانست راستی ئه‌و زانیاریانه‌ی سه‌لماندوووه‌و زینده‌زانی به‌سه‌رجه‌م لقه‌کانی دیکه‌ی زانسته‌وه‌ ده‌به‌ستیتته‌وه.

لاپه‌ره‌ی به‌رانبه‌ری بۆچوونه‌کانی زینده‌زانی تیدایه بۆ مامۆستایان وه‌کو پیداجوونه‌وه‌یه‌کی زانستی میژووویه.

به‌ند:

له‌سه‌ره‌تای به‌نددا پلانی به‌نده‌که هه‌یه که به‌ وردی باس له‌کاتی خه‌ملینراو ده‌کات بۆ هه‌ر که‌رتیک ته‌نانه‌ت پلانی چالاکییه‌ تاکیگه‌یه‌کان له‌ خۆ ده‌گریت سه‌ره‌رای زانیاری پپوشینه له‌باره‌ی که‌لوپه‌له‌کانی ئه‌و چالاکییه‌وه.

که‌رته‌کان :

پلانی وانه‌ی تیدایه که کاته‌کانی به‌سه‌ر رینماییه‌کانی چۆنیه‌تی وتنه‌وه‌ی بابه‌تی که‌رته‌کانی دیاری کردوو. که سه‌رجه‌م رینماییه‌کان چواربه‌ش له‌خۆده‌گرن.

أ. تیشک بجه‌ سه‌ر: به‌م شیوانه‌ ده‌وتریتته‌وه.

1. گه‌رانه‌وه بۆ ئه‌و زانیاریانه‌ی که له‌ قوناغه‌کانی پپشووتردا وه‌رگیراون.

2. نیشاندانی وینه‌ی که‌رته‌کان له‌ خۆ ده‌گریت تا خویندکاران ناویشانی بۆ

دابنین.

ب. هانبده: ئه‌مانه له‌ خۆده‌گریت.

1. تیگه‌بشتنی وینه‌ی به‌نده‌که و گفتوگۆکردن له‌باره‌ی وینه‌که‌وه.

2. نمایشیکی چالاکی کرداری خیرا.

3. ره‌چاوکردنی چه‌ند کاریک به‌هۆی بینینه‌وه.

ت. وانه‌ بلپوه : زۆربه‌ی کاره‌کانی وانه‌وتنه‌وه له‌ خۆ ده‌گریت جاری وا هه‌یه

وانه‌یه‌ک یان پتر کاتی ده‌ویت ئه‌مانه له‌خۆده‌گریت:

1. به‌ستنه‌وه‌ی زینده‌زانی به‌ لقه‌کانی دیکه‌ی زانسته‌وه.

2. راستکردنه وهی بۆچوونه ههله كان.
  3. كردهی چالاکی تاقیگهیی.
  4. خویندنی ئاراسته كراو به یارمهتی كتیبی راهینان.
  5. ههر چالاکییه کی دیکه پیوهندی به وانه وتنهوه ههییته.
- ث. كۆتایی پی بهینه: ئه مانه دهگریتتهوه.
1. چالاکییه كان.
  2. ئهركی مالهوه.
  3. تاقیکرنه وهی خیرا.
  4. داواکردنی راپۆرت.
  5. ههر شیوازیك كه پیوهندی به ئهركی خویندكارهوه ههییته.
- له پیدداچوونه وهی كه رت و بهنددا وهلامی سه رجه م پرسیاره كان دراوتهوه. ههروهها دهشیت له كۆتایی ههر بهندیک تاقیکردنهوه ئه نجام بدریت، ئه ویش به سوود وهرگرتن له كتیبی ریبهری ههلسهنگاندن.
- زۆر جار له هههندیك بهنددا چالاکییه کی تاقیگهیی ههیه، له وانهیه به رانهیری (40خولهك) نووسراییت. سه رجه م پیدداویستی و چۆنیهتی به جیهینانی ئه و چالاکییه له كتیبی راهیناندا ئاماژهی بۆ كراوه. ئه م چالاکییه نهش چهند جۆریكن (أ. فیربه، ب. كارامهیی، ت. تهكنیکاری و نهخشه سازی، پ. چالاكکردنی بهنده كان).
- گهر سه رنج به دیتته كتیبی مامۆستا له ههردوو قۆناعی بنه رته و ئامادهیی سه رجه م داواكاریهییه كان فه رمانی داخوازییه وهكو (لیبی وردبه وه، هانیان به، فیریان بکه، وانه بلیوه، كۆتای پی بهینه)، ئه مهش ئه وه ده گهیه نیته كتیبه که ریرهوی وتنهوهی وانه كان نیشان ده دات. بۆیه پیویسته مامۆستا زۆر بایهخ به كتیبی مامۆستا بدات. مامۆستایش به ردهوام له پۆلی خویندن كتیبی مامۆستای به دهسته وه بیته.
- ### 3. كتیبی راهینان
- ئه م كتیبه به كتیبی خویندكارهوه به ستراوه و لیبی دانه براوه و ده بیته به ردهوام به كار بهینریت، له م كتیبه دا :
1. بۆ ههر كه رتیک پرسیاره پیدداچوونه وهی كه رت له خۆده گریت پرسیاره كان زنجیره بندو گشتگیرن و لایه نی (زاراوه كان و چه مکه كان و ههلبژاردن و كورته وهلام و بیرکردنه وهی ره خنه گرانه) پیکهاتون، فه رمان له خۆده گرن و له لایه ن

پهروهده و فیکرکردن _____ ژماره (4) سالی 2009
خویندکاره وه وه لآم ددهرینه وه و ماموستاش وه لآمی هه له کانی خویندکار راست
ده کاته وه .

2. به شی تاقیگه کان: پرؤگرامی تایبته به چالاکییه تاقیگه بیه کان و سه رجهم
پیداویستی که لویه له کانی چالاکییه کان و چۆنیه تی به جیهینانی چالاکی تاقیگه بی
به هه موو جوړه کانیه وه که له سه ره وه باس کراوه، (کرده چالاکی بنده کان، چالاکی
تاقیگه بی ، ا ، ب ، ... له به شه دا ناماژهی بو کراوه.

4. کتیبی ریبه ری هه لسه نگانندن

(نهم کتیبه تایبته به ماموستا، زور گرنگه ماموستای وانه پیشه کی
بخوینیتته وه) له م کتیبه دا :

هه لسه نگانندن بنده کان هه یه که ته ویش ژماره یه کی زور پرسیاری جوړاو جوړ
له خوډه گریت ، له سه ر باه ته کانی ته و بنده ژماره ی پرسیاره کان (25 - 30)
پرسیاره . ده شیت بو تاقیکر نه وه کانی مانگانه و وهرزی به کار به یترین .
پرسیاری هه لسه نگیته ر (تاقیکر نه وه)

بو هه ر به ندیك ژماره یه کی پرسیاری دیکه هه یه که نهم پرسیارانه پیوستییان
به بیرکردنه وه هه یه له م جوړه پرسیارانه پیوه ری گرانی پرسیاره کان هه یه و ژماره ی
که رت و به ند و دهره نجامی فیکرکاریانه ی دیاری کراوه .

پله ی گرانی I = پیوستی پیداچوونه وه ی زانیاری هه یه .
پله ی گرانی II = پیوستی به شی کارکردن و راقه کردنه زانیاری دیاری کراو
هه یه .

پله ی گرانی III = له باره تازه کاندا پیوستی به به کارهینانی زانیاری هه یه .
3 - 1 - 2 دهره نجامی فیکرکاری

3 ژماره ی به ند

1 ژماره ی که رت

2 ژماره ی به ش

1. پیوه ری هه لسه نگانندن چالاکی تاقیگه بیه کانی بو سه رجهم جوړه کانی چالاکی
تیدا یه .

2. پیوه ری هه لسه نگانندن هیلکاری و خشته ی زانیاریه کانی تیدا یه .

3. وه لآمی سه ر پرسیاره کانی هه لسه نگانندن و پرسیاری هه لسه نگیته ری تیدا به دی
ده کریت .

ده شیت له کو تایدیدا بلین پرؤگرامی زانست بو هه مووان کتیبه کانی له یه ک
دبراو نین، به لکو زور پیوسته به یه که وه کتیبه کان به کار به یترین و شاره زابی

پەرەردە و فیکردن ————— ئمارە (4) سالی 2009
تەواومان لە چۆنیەتی بەکارهێنانی مامۆستایان ھەبیت لە بوارە زانستییە کەدا
نامۆنین، بەلکو لە باری کارکردن و چۆنیەتی بەکارهێنانی کتیبەکان بەیە کەو و
ناوەرۆکە فیکرارییەکان پێویستیان بە بەرچا و روونی ھەیە.

*ھ.ک. شارەزای پرۆگرامەکانی بایولۆجی

دایەزینی ئاستی زانستی لە قوتابخانەکانی ھەرێمی کوردستان (قوتابخانەکانی ھەولێر بەنموونە)

تویژینەو: لاجان ئەلیاس عەلی (*)
سەرپەرشتی زانستی: یوسف عوسمان جەمەد (**)

پیشەکی

قوتابیان/ خویندکاران نەوہی دوارۆژن ، قوتابیانی ئەمپۆ لە دوارۆژدا فیکر کارو بریار دەری نەوہکانی ئایندەن، کار بە دەست و زاناو رۆشنیبری داھاتووی کۆمەلن. کەواتە باروودۆخی ئەمپۆ قوتابیان لەپرووی (خویندن و فیکر بوون و ئاستی تیکەیشتن و زانستی و رۆشنیبری و ..... تاد) ھەوینی کاردانەوہی بەیانی نەوہکانی ئیمەن . ئەگەر ئەمپۆ بایەخی پینەدریت و ھەست بە کیشەکانیان نەکریت و کار بۆ دۆزینەوہی رینگە چارەبەک نەکریت، ئەوہ چەند سالیکی دیکە زۆر بەئاشکرا نەنگی نەوہکامان دەردەکەوتیت کە رەنگدانەوہیەکی نالەباری لەسەر چارەنووسی گەلەکەمان دەبیت، لەجیاتنی ئەوہی کۆمەلگە سوودیان لێوہر بگریت و بەھۆیانەوہ بەرەو پیش بچیت و لەلایەنیانەوہ مافەکانی پارێزراو بن، ئەوہ بە پینچەوانەوہ ئەوان دەبنە ھۆی دواکەوتن و شیواندنی کۆمەلگە و نەزانین لە چۆنیەتی پارێزگاری کردن لە ماف و دەستکەوتەکانی خۆیان، بایەخدان بە قوتابیان بایەخدانە بە کۆمەلگە، چونکە ئەو قۆناغە قوتابیانی تیدا دەژین لە پڕۆسە پەرۆردەیی خویندن و فیکردن لە دواي خیزان بە گرنگترین و پڕۆزترین قۆناغ دادەنریت. ئەگەر ئاوریک لە رابوردوو بدەینەوہ دەبینین جیاوازییەکی بەرچاوە لە نیوان نەوہکانی ئیستاو نەوہکانی پینشترا ھەیە، واتە ئەو نەوانەھی لە سالانی ھەشتاکانەوہ بەرەو خوار پینگەیشتون بە جۆریک جارن قوتابیان ئاستی زانستییان تارادەبەک بەرزبوو، چونکە بۆ ئەوہی قوتابی خویندەوار بیت خویندەوہ و نووسین بەھۆیەکی سەرەکی و گرنگ دادەنرا ئەگەرچی ھەندیک لە قوتابیان (چ ئەگەر ئاستی فیکر بوونیان لاواز بیت یان باری کۆمەلایەتییان نالەبار بیت) نەیان دەتوانی قۆناغەکانی خویندن بپرن و تەواوی بکەن بەلام دەیان توانی مەبەستەکانیان دەربپرن و ھەزو ئارەزووی خویندەوہی (پۆژنامەو گۆشارو کتیب و .....) یان لا ھەبوو بۆیە خویندەواری جارن کاریگەرتر بوو، ئەم تیبینییە بیری منی وروژاند کە تووینەوہیەکی مەیدانی ئەنجام بدەم وەک لیکۆلینەوہیەک دەربارە دابەزینی ئاستی زانستی قوتابیان لەقوتابخانەکانی ھەریمی کوردستان، جەختیشم کردە سەر قۆناغە ھەستیارەکان کە بە رای من خویندنی قۆناغی ناوہندییە، واتە قۆناغە کۆتاییەکانی قۆناغی بنەرەتی.

وهك لای هه مووان زانراوه و باوه كه ئاستی زانستی قوتاییان له دواي پاپه پینی نازاری سالی 1991 سال دواي سال له دابه زیندایه به جوړیک قوتاییان نهك ته نیا ئاستی زانستییان دابه زیوه به لکو هه ندیکیان نووسین و خویندنه وهشیان خه ریکه نامینیت. ریژهیه کی بهرچاو له قوتاییان كه قوتابی پوله کو تاییه کانی قوناعی بنه رتین نووسینه وه به ته واوه تی نازانن و ته نانهت خویندنه وه کهشیان لاوازه و کرداره بیرکاریه کانیش زور به گران ته نجام ددهن، یان هه ر ناتوانن ته نجامی بدن. ته مهش وا له قوتابی دهکات له ته نجامدانی ئه رکه کانی خویندنه وه و خویندن سست بیت، ته نانهت قوتابخانه و ماموستاشی له بهر چاو بکه ویت و له وانهیه بیر له وه بکاته وه که ریگه که ی سه خته و ناتوانیت پییدا پروات، ته مهش وای لیده کات هه سست به لاوازی بکات و تووشی دوو دلی و دلپراوکی ببیت، کاتیک ئه رکیکی هه بیت ناتوانیت به باشی ته نجامی بدات، چونکه تواناکانی خوئی لاواز ده بینیت و دهرسیت بویه دهگاته باریک رور دواي رور پتر دوا ده که ویت.

ته م تویتینه وه یه هه ول ده دات روشنایی بخاته سه ر ته و هوکارانه و زانستییهانه لییان ده کو لیتته وه، تویتینه وه که له دوو بهشی سه ره کی پیکهاتوه بهشی یه که م لایه نی تیوری له خو گرتوه و بهشی دوو میشی بریتییه له لایه نی مهیدانی.

له بهشی یه که مدا لایه نی تیوری دوو باس هه یه :

یه که مین باس: بریتییه له ته وهره ی گشتی که ته مانه ی تیدا پروون ده که یه وه :
گرفتی تویتینه وه که، گرنگی تویتینه وه که، ئامانجی تویتینه وه که، گرمانه کانی تویتینه وه که.

باسی دووهم: چه مکه به کارهاتوه کان ده ستنیشان دهکات و پیناسه ی زاراره کان دهکات که له تویتینه وه که دا هه ن وهك (ئاستی زانستی، سیستمی خویندن، پروگرامی خویندن، قوتابی، قوتابخانه، ماموستا).

له دووهمین بهشدا لایه نی مهیدانی سی باس هه یه که ته مانه ن:

یه که مین باس: پییداویستییه کانی لایه نی مهیدانییه، که باس له کاره مهیدانییه کان دهکات و ته مانه له خو ده گریت: کو مه لگه و سامپلی تویتینه وه که، ئامرازی تویتینه وه که، میتودی تویتینه وه که (رییازی تویتینه وه که)، ریگه ئامارییه به کارهاتوه کان، کوسپ و ته گه ره کانی تویتینه وه که.

دووهمین باس: خستنه پرووی زانیارییه کانه به شیوه ی خشته و شیکردنه وه یان.

بەشی یەكەم

یەكە مین باس: تەوهری گشتی

1- گرتی توێژینهوهكه:

بەهۆی ئەوێ تاوهكو ئیستا له بەرپۆهه رایهتی گشتی پرۆگرام و چاپه مه نیه كانی سه ر به وهزاره تی په رۆرده ی هه ری می كوردستان ه یچ لێكۆلینه وه یه كی ئەكادی می زانستی له سه ر ئەم بابته ته ئەنجام نه دراوه یان ئەنجام دراوه به پێی پێویست نه بووه، بۆیه به پێویستم زانی وهك گرتیك لێكۆلینه وه یه ك له مه ر هۆكارو هۆی دروستبوونی لایه نی نیگه تیف و پۆزه تیقی ئەم دیارده یه ئەنجام بده م. به تایبه تیش گرتی ئەم توێژینه وه یه له قۆناغه كۆتاییه كانی قۆناغی بنه رته تی هه سته پی ده كریت، بۆ دۆزینه وه و دیاریکردنی هۆكاره سه ره كیه كانی لایه نی ئەم توێژینه وه یه نمونه ی توێژینه وه كه م له سه ر قوتابیان قۆناغی هه شته می بنه رته تی ئەنجام داوه، چونكه ئەم قۆناغه قۆناغی هه ستیاره قوتابی تیدا پرویه پرووی چهند گۆرانیکی هزری و دەررونی و پرۆگرامی ده بیته وه. گرتی سه ره كی توێژینه وه كه شه وه یه كه له سه ر دابه زینی ئاستی زانستی قوتابیان بكۆلینه وه به تایبه تی له م قۆناغه دا تا لامان ئاشكرا بیت ئایا دابه زینی ئاستی زانستی و لاوازی زۆرینه ی قوتابیان له پرووی (خوێندنه وه و نووسین) ه وه بۆ كام له م هۆكارانه ده گه ریتته وه :

كه م ته رخه می خێزان، نارێکی قوتابخانه كان، لاوازی به رپۆهه رایه تی قوتابخانه كان، لاوازی ئاستی هه ندیک له مامۆستاكان، زۆری ژماره ی قوتابیان له پۆل، نه بوونی پێداویستییه كانی قوتابخانه وه هۆیه كانی فێرکردن، ته كنه لۆژیای سه رده م، نادروستی و نارێکی پرۆگرامی خویندن، نارێکی سیستمی خویندن، كه می ئەنجامدانی تاقیکردنه وه، په سیاری نا ئاشكرا، بوونی مه لزه مه و مامۆستای تایبه ت، سالانه ته وانه كردنی پرۆگرامی خویندن، هۆكاره كۆمه لایه تییه كان، پاشاوه کاریگه رییه كانی باری سیاسی هه ری می كوردستان له میانه ی شه ره كانی عیراق له گه ل و لاتانی دراوسی و سه پاندنی گه مارۆی ئابووری ده ولته تی و ناوخرۆی،

پەرۋەردە و فيرکردن ————— ئىمارە (4) سالى 2009

نەبوونى ئارەزۋى خويىندىن، بايەخدان بە قوتابخانەى نمونەيى و فەرامۆش کردنى قوتابخانە ئاسايىيەكان . . . . تاد لەگەل چۆنيەتى چارەسەرکردىدا.

2 - گرنگى تويژينه وەكە :

1- گرنگى تويژينه وەكە لە وەدايە كە لەسەر بنچينه يەكى زانستى و بە بەكارهينانى كەرەستە زانستىيەكان داتاكانم كۆکردو و تەوہ.

2 - ئەم تويژينه وەيە ھەولتيكى زانستىيە بۆ ليكولينه وەى گرفتيتكى ترسناك و پىر مەترسى كە پيشتر لەسەر ئەم بابەتە تويژينه وە نەكراوہ.

3 - لە تويژينه وەكە دا بايەخى تەواو بە لايەنى مەيدانى دراوہ ئەمەش بۆ ئەوہى زانيارىيەكان و دەرئەنجامەكان پالپشتى راستى تويژينه وەكە بن.

4- لەم تويژينه وەيە دا شوينيى جوگرافى و ئاستە جياجياكانى قوتابيان پەچاۋ كراوہ.

3 - ئامانجى تويژينه وەكە :

ئامانجى تويژينه وەكەم بە مەبەستى گەيشتنە بە چەند داتايەك تاوہكو كارى لەسەر بكەم و بە ھۆيە وە ئەم ئامانجانە بينەدى لەمانە:

1- زانين و تىنگەيشتن لە ھەزو ئارەزۋى قوتابى لەم قۇناغە دا .

2- دۆزىنە وەى رپىگە چارەيەك بۆ قوتابخانە (مامۇستا و بەرپۆدەبەر) تا بە ھۆيە وە بتوانن لەم قۇناغە دا ھەلسوكەوت لە گەل قوتابياندا بكەن.

3- ديارکردن و دەستنيشان کردنى ئەو خالە نيگە تيفانەى كە لە سيستمى نيستاي خويىندندا بەدى دەكرپت و كارکردن لەسەر چۆنيەتى گۆرانى بە جوړتيك كە لە بەرژە وەندى گشتيدا بيت.

4- دياربىکردنى ئەو ھۆكارانەى كە دەبنە ھۆى بيزاربوونى قوتابى لە قوتابخانە و ئاگادارکردنە وەى لايەنى پيۋەنديدار.

5 - دانانى چەند رينماييەك بۆ قوتابى، تا وەك پلانتيك بيت بۆ چۆنيەتى مامەلە کردنى قوتابى لەگەل تەكنۆلۆژياى سەردەمدا.

4 - گرمانەى تويژينه وەكە :

پرۆسەى خويىندىن و فيرکردن لە ھەريمى كوردستان ھەرچەندە گۆرانكارى زۆرى بە خۆوہ بينيوہ چ لەرووى پرۆگرامى خويىندىن يان لە رووى سيستمى خويىندىنە وە،

بهلام له هه مان کاتدا ئەم پرۆسهیه تووشی قهیرانیکی گهوره بووه، کاریگهرییه که ی له چهند گریمانهیه کدا خوئی کۆده کاتهوه ئەویش پاشماوهی ئەو گرفتانهیه که بهسهر پرۆسهی پهروهدهو خویندندا هاتوون له چهند ساله ی رابوردوودا بههۆی ئەو تهنگژه سیاسی و بیری و ئابووری و رۆشنبیرییهی که له دههتهنجامی ئەو شهرا نه کهوتنهوهو عیراقی پیندا رۆیشت. ئەو تهنگژهیه سهرا نسهری تهواوی عیراقی گرتسهوه بهتایبهتیش ههریمی کوردستان چونکه ههریمی کوردستان جگه له نالهباری باری ئاسایش، باری ئابووری زۆر ناهه موار بوو، له بهر ئەوهی دوو گه مارۆی ئابووری لهسهر دانرابوو، سه ره پای گه مارۆی دهولتهتی حکومهتی ناوهندی گه مارۆی ناوخۆی خستبووه سه ره ههریمی کوردستان ئەوهش کاریگهری زۆری لهسهر کۆمه لگه هه بوو و بووه هۆی نه بوونی سه رچاوه زینده کارییه کان، بۆ نمونه له لایه ک قوتابخانه کان لاوازیان پینوه دیار بوو له بهر نه بوونی کورسی (دیسیکی دانیشن) و بۆردی نووسین و ته باشیرو ئاوو کاره با، له لایه کی دیکه شه وه نه بوونی یان که می کتیب ههروه ها پابه ند نه بوونی قوتابی به دهوام کردن له بهر برسیتی و کارکردن، له گه ل پروخانی باری دهروونی و ئابووری مامۆستا له بهر نه بوونی مووچه و کارکردن بۆ به دهسته یینانی بۆیوی ژیان، مامۆستا ماندوو بوینیکی زۆری پینوه دیار بوو ئاره زوو و توانای جارانی نه مابوو تاوه کو هه ول بدات زانیارییه کانی خوئی زیاد بکات و به ره و پینش ببات بۆیه بی ئومیدی و بیزارییه کی زۆر له کۆمه لگه پهیدا بوو به تایبه تی له کۆمه لگه ی پهروه ده یی. له لایه کی دیکه ی شه وه کۆچ کردنی زۆرینه ی بیره رۆشنبیره کان (العقول المفکره) بۆ ده ره وه ی ولات ته مهش وای کرد سه رچاوه کانی فیترکردن که م و لاواز بیت، بوونی چهن دین ریکخراوی بیانی که وای له رینیه کی زۆری مامۆستایان کرد بواری پهروه ده به جی بهیلن و بۆ بهرزکردنه وه ی ئاستی بۆیوی ژیان یان له گه ل ئەم ریکخراوانه کاربکه ن، بۆیه بناغه ی بنیاتنانی پرۆسه ی پهروه ده له ههریمی کوردستان پروخا، ده توانین بلین کارکردن له بواری پهروه ده دا بوو به هه ره مه کی ههروه ها زۆربوونی ژماره ی قوتابیان به و که مییه ی بینا کانه وه وای کرد هه ر قوتابخانه یه ک 2 تا 3 دهوام بگریتته خو ئەمهش بووه هۆی که مکردنه وه ی کاتی دهوام کردن، جا هه ر هه موو ئەوانه ی باس کران به گریمانه کانی دابه زینی ئاستی زانستی له قوتابخانه کانی ههریمی کوردستان دادهنرین.

باسى دووم: چەمكى پېۋەندىدار بە توۋرئىنەۋەگە

1 - ئاستى زانستى : برىتتېيە لەو ئاستەى كە قۇناغى تاك دەستىشان دەكات لە يەككە لە بوارەكانى زانستى كە تا چەند خوئىندوۋىيەتى و لەو بوارەدا شارەزايى پەيداكردوۋە.

2 - سىستىمى خوئىندن : خوئىندن برىتتېيە لە ھەر چالاككېيەك كە دەبىتتە مايەى كارىگەرى لەسەر بېرو ھۆش و خەسلەت و تواناى فېزىكى ھەر تاككە، ھەرۋەھا بەو پروسەيە دادەنرېت كە بە ھۆيەۋە كۆمەلگە شارەزايى كەلەكە بوۋە دانايى و بەھاكان لە نەۋەيەكەۋە بۇ نەۋەيەكى دىكە دەگوئىزىتتەۋە.

پەرۋەردە : بېرۆكەيەكە برىتتېيە لەو پروسەيەى كە بە ھۆيەۋە قوتابيان دەتوانن چەند شتېك فېرېن .

سىستىمى خوئىندن (Education System) : برىتتېيە لەو سىستىمەى كە خوئىندى تېدا بەسەر چەند قۇناغىكدا دابەش دەكرېت و ھەر قۇناغىك پروسگرام و ناۋەرۆكى خوئىندى تايبەت بە خۆى ھەيە، كە خىشتەيەكى دابەشكردى كاتى بۇ خوئىندى و تەۋاكردى بۇ تەرخان دەكرېت و ھەر قۇناغىكېش تەۋاكرى قۇناغى پېش خۆيەتى. قۇناغەكانىش برىتېن لە :

- قۇناغى پېش خوئىندى بنەرەتى.
- قۇناغى خوئىندى بنەرەتى.
- قۇناغى ئامادەيى.
- قۇناغى خوئىندى دواى ئامادەيى (زانكۆ).
- ھى دىكە.

3 - پروسگرامى خوئىندن (Curriculum) : برىتتېيە لە چەند كۆرسىك، ناۋەرۆكى كۆرسەكان ئەو بابەتەنە لەخۆ دەگرېت كە لە ھەر كۆرسىك دەخوئىنرېن و لەگەل پلانېكى فېرکردن، لە قوتابجانە يان زانكۆ پېشكەش دەكرېت كە بە ھۆيەۋە ئاستى پەرۋەردەيى منداك گەشەدەكات تا دەگاتە قۇناغىكى پېگەيشتوۋ (واتە پەرۋەردەكراۋ). پروسگرامى خوئىندى پتر ئاراستەكراۋ و بەرەۋ پېشېردنە، پترېش بە

پهروهردده و فیترکردن _____ ژماره (4) سالی 2009
چهند پلانیککی خویندنه وه بهنده که بهروونی ئه و بابه تانه دهستنیشان دهکات که
پیویسته قوتابی فیریان بییت و بو گه یشتن به ئاستیک بو دهستنیشان کردنی
قوناغیککی خویندن⁽¹⁾.

4 - قوتابخانه : ناوه ندیکی پهروهرددهیی و زانستییه، کومه لگه بو فیترکردن و
پراهیتان له سهر چۆنیه تی گه شه پیدانی هزری و زانستی و رۆشنیبری و چالاکیه
کرده بیه کانی نه وه کان به کاری دهییت چ له سهر ئاستی تاک بیان کومه ل. له
قوتابخانه دا قوتابی پهروهردده دهکریت و فیتری بنه ما زانستییه سهره تاییه کان دهییت
و قوناغ به قوناغ په ره ی پیده سییت⁽²⁾.

5 - قوتابی : ئه و تاکانه که سیستمی پهروهرددهی قوتابخانه، پیدایستی و سیفاته
که سی و ئاکارییه کان به ته وای دهکاته ئامانج و پرۆگرام و هیزی مرۆیی و کاری
له سهر دهکات، به بی ئه و تاکانه سیستمی پهروهرددهی قوتابخانه کان جیبه جی
ناکریت و ناتوانریت بسه لمینریت⁽³⁾. واته قوتابی که سیکه بو مه بهستی فیتریون و
شاره زایی پهیدا کردن روو له قوتابخانه دهکات. ئه م مه بهسته ش له گه ل گه وره بوونی
قوتابی و پتر بوونی قوناغه کانی فیتریون گه وره دهییت تا دهکاته پله یه ک
دهرده چیت بو ئه وهی سوود به گه ل و نیشتمانه که ی بگه یه نییت و خویشی سوود
وه رگریت .

6 - ماموستا : ئه و شاره زاییه که کومه لگه بو جیبه جیکردنی ئامانجه
پهروهردده بیه کان دروستی کردوه ، له لایه که وه رازگری که له پووری رۆشنیبرییه و له
لایه کی دیکه ی شه وه هۆکاریکی گه وره یه له نوپکردنه وه و شیرین کردنی که له پوور.
که وته ماموستا فیترکاره قوتابی فیتری پهروهردده و زانست دهکات، خالی دهست پی
کردن و کۆتایی ریگه یه و که سایه تییه که ی به هیترترین هۆکاری کاریگه ره له خودی
قوتابیدا⁽⁴⁾.

به شی دووهم

باسی یه کهم : کاره مهیدانییه کان و پیداو یستییه کان.

ئهم تهوهره لایهنی پرکردنه وهی فۆرمه کان له لایهن تویتۆهران و شیکردنه وهی ئهم فۆرمانه له لایهن تویتۆره وهو دواتر ههولدان بۆ دیاریکردنی دهرئه نجامه کان. میکانزمی کارکردن بهم شیوهیهیه:

1- کۆمه لگه و سامپلی تویتۆینه وه که

له کاتی ئه نجامدانی لیکۆلینه وهیه کی پەرۆرده یی زانستی زۆر سهخته تویتۆهر بتوانیت گشت قوتابیانی قوتابخانه کان دراسته بکات و بیانخاته ژیر لیکۆلینه وه، چونکه ئهم کاره پتویستی به ماندوو بوینیکی زۆر ههیه و کاتیکی زۆریشی دهویت لهوانه یه به ئاسانی دهسته بهر نه کریت، له بهر ئه وهی بواری پەرۆرده بواریکی زۆر فراوانه له چه ندين بهرپۆه به رایه تی پەرۆرده یی پیکهاتوه که ههر بهرپۆه به رایه تییه کیش پتر له سه دان قوتابخانه له خو ده گریت، بۆیه تویتۆهر چه ند سامپلیک له قوتابیانی چه ند قوتابخانه یه ک وهرده گریت و دواتر لیکۆلینه وه یان له سه ر ئه نجام ده دات. ئهم هه لبژاردنه ش به پیی بابه تی لیکۆلینه وه که و سنووری لیکۆلینه وه که ده بییت. ناوینشانی بابه تی لیکۆلینه وه که (دابه زینی ئاستی زانستی) یه له قوتابخانه کانی ههریمی کوردستان. کۆمه لگه ی تویتۆینه وه که بهرپۆه به رایه تی گشتی پەرۆرده ی هه ولیری گرتوه ته وه و سنووری تویتۆینه وه که قوتابیانی پۆلی هه شته می بنه رته ی کچان و کوران و تیکه لاو له سه تته ری شاری هه ولیر واته بهرپۆه به رایه تی پەرۆرده ی ناوه ندو هه لبژاردنه که ش به شیوه یه کی هه رپه مه کی بوو. (16) قوتابخانه ی بنه رته تیم هه لبژارد (7) قوتابخانه ی کچان، (7) قوتابخانه ی کوران، (2) قوتابخانه ی نمونه یی تیکه لاو. بۆ ده ستینشان کردنی قوتابخانه کان سوو دم له نه خشه ی دابه شبوونی جوگرافی قوتابخانه کانی شاری هه ولیر وهرگرت که له وه زاره تی پەرۆرده به شی پلاندا نان نه خشه سازیان بۆ کراوه، (نه خشه که هاوپیچه) له سه ر نه خشه که دا ناوه راستی شاری هه ولیرمان به هیما ی + کرد به چوار ناوچه و قوتابخانه کان (کچ، کور، نمونه یی تیکه لاو) به پیی بوونیان له ناوچه کان وهرگرتوه. له هه ر قوتابخانه یه ک (20) قوتابیما ن به شیوه یه کی هه رپه مه کی وهرگرت بۆ وه لامدانه وه ی فۆرمی راپرسییه که، له کۆی ژماره ی (1317) قوتابی کچ (140) قوتابی و له کۆی ژماره ی (1260) قوتابی کور

پەرۋەردە و فېرکردن ————— ئىمارە (4) سالى 2009
(140) قوتابى و لە كۆى ژمارەى (195) قوتابى نمونەى تىكەلاو (40)
قوتابىمان ھەلبۇزاردوو. واتە قەبارەى گشتى نمونەى لىكۆلىنەو ھەكە (320) بەكەم
ھەلبۇزاردوو.

2 - ئامرازى توۋىنەو ھەكە:

لەلايەنى مەيدانىيەو پىويستە لە لىكۆلىنەو ھەكەدا ئامرازو كەرەستەى شىاورو
گونجاو بەكار ھېتىن، ھەلبۇزاردنى ئەم كەرەستەو ئامرازانە نايىت بە شىوہى
ھەرەمەكى يىت بەلكو بە پىى جۆرى بابەت و ئامانجى لىكۆلىنەو ھەكە دابىن
دەكرىن. كەرەستەكانى كۆكردنەو ھى زانىارى جىواوزن، لەم توۋىنەو ھەدا ھەولم
داوہ سوود لە فۆرمى راپرسى ھەرىگرم، كە (3) جۆر پرسىارى تايىت بە
بابەتەكەى تىدايە، پرسىارى كراو، پرسىارى داخراو، بۆچى قوتابىيەكان بە بىرو
بۆچونى خۇيان ھەلامى گونجاو دەدەنەو .

3 - مېتۆدى توۋىنەو ھەكە (رىبازى توۋىنەو ھەكە):

مېتۆد برىتىيە لەو رېگە زانستىيەى كە لە دۆزىنەو ھى كۆمەلىك رېساي گشتىدا
بەكار دەھىنرېت كە كارىگەرىيان لەسەر ژيانى مەزۇ ھەيە، ھەرۋەھا شىوہ بە
چالاكىيەكان دەبەخشىت و رېگەكانىيان بۆ خۇش دەكات تا بە ئامانجى پىويست و
دىارى كراو بگەن⁽⁵⁾.

بەكارھىنانى مېتۆدەكان لە لىكۆلىنەو مەيدانىيەكان زۆر گىرنگن ھەر لەبەر
ئەمەشە بە پىى جۆرو شىواوزى بابەتى لىكۆلىنەو ھەكە جۆرى مېتۆد ھەلدەبۇررېت،
لەم توۋىنەو ھەدا دوو جۆر مېتۆد بەكارھىنراو، مېتۆدى ھەسفى كە لەلايەنى
تىۋرى لىكۆلىنەو ھەكەدا بەكار ھاتووہ بە سوود ھەرىگرتن لە ھەندىك سەرچاوہى
تايىت بە بابەتى لىكۆلىنەو ھەكە، چونكە بابەتى ئاستى زانستى و پىروگرامى
خوئىدن ئەو بابەتانەن كە پىويستىيان بە ھەسفى كردن و روونكردنەو پىى ناساندن
ھەيە، تاوہكو لەلايەن ھەموومانەو ئاشكراو بەرچاو بىت. ھەرۋەھا مېتۆدى
ئامارى كە لەلايەنى مەيدانى لىكۆلىنەو ھەكە بۆ شىكردنەو ھى زانىارى خىشتە
بەكارھاتووہكان بەكارھاتووہ، خىشتەكان بە دوو جۆر دروست كراون خىشتەى سادەو
خىشتەى ئاوتتەيى (الجدول البسيط و الجدول المركب) بە پىى جۆرى پرسىارەكان
بەكار دەھىنرېت⁽⁶⁾.

4- پینگە ئامارییە بە کارهاتووه کان:

1. لەم تووژینەو هیەدا هەول دراوه بەشیو هیەکی زانستی بو گەشتن بە دەرئەنجامە ئامارییە کان و شیکردنەو هی زانیارییەکانی نمونە ی لیکۆلینەو هیە که پینگە ی پێژە ی سەدی بە کارهیتراوه ، بە بە کارهیتانی ئەم دەستەواژە یه (7) :

ژمارە ی وەلامە کان

$$\text{پێژە ی سەدی } \% = \frac{\text{کۆ ی گشتی}}{\text{ژمارە ی وەلامە کان}} \times 100\%$$

2. بە کارهیتانی خشته ئامارییە کان.

5 - کۆسپ و تەگەرەکانی تووژینەو هیە که:

هەر کاریک کۆسپ و تەگەرە ی خو ی هیە هیچ کاریک بە بی ماندو بوون ئەنجام نادریت ، من لەم تووژینەو هیەدا چەند کۆسپیکم هاتە ری که ئەمانەن :

1- زۆر بەدوای هەندیک لەر قوتابخانەدا گەرام که لە سنووری تووژینەو هیە کهدا بوون، هەرچەندە لیستی ناوی قوتابخانەکان و بەرپۆه بەرەکانیان و ژمارە ی مۆسایلی بەرپۆه بەرەکانم لە یەکی سەرپەرشتیاری پەروەردە ی ناوەندی هەولیر وەرگرتبوو، بەلام لەبەر ئەو ی زۆرە ی قوتابخانەکان لە ناوەندییەو هیە کران بە بنەرەتی و ناوی هەندیک لە قوتابخانەکان گۆراوه و هەندیک لە بەرپۆه بەرەکانیش گۆرا بوون.

2 - لەبەر نەزانیی کاتی دەوام دوو جار سەردانی هەندیک قوتابخانەم کرد، ئەمەش کاریکی زۆری ویست .

3 - قوتابخانە ی هەولیری نمونە یی لە سنووری تووژینەو هیە کهدا نەبوو بەلام لەبەر ئەو ی بەرپۆه بەرایەتی قوتابخانە ی پۆزاکي نمونە یی پی باش نەبوو فۆرم بەسەر قوتابیاندا دابەش بکریت بە رای خو ی قوتابییەکانی لە ئاستیکی بەرز داناو بیانوی ئەو ی هیئایەو هی قوتابییەکان لە پۆل دەرناهییت و کاتیش زۆر نەماوه بو دەوام ئەگەر پۆزکی تر سەردانمان بکەن، بۆیە نەتوانرا پۆسە که لەم قوتابخانەدا ئەنجام بدریت.

4 - لەبەر نەبوونی کات بو کارکردن.

باسی دووهم :

خستنه پرووی زانیارییه کان و شیکردنه وه بیان

زانیارییه کانی ئەم تویتزینه وه یه له ریگی (فۆرمی راپرسی بو قوتاییان و تییینیه کانی به ریتوه بهرو رابه ره کان و تییینیه کانی تویتزه) دهسته بهر کراون.
1 - ئەم توانایانه ت چۆنه : (خویندنه وه، تیگیشتن، ده رپین)؟

خستنه ژماره (1)

تواناکانی قوتایی

وه لاهه کان	ق - کچان			ق - کوپان			ق - نمونه یه تیگه لاهه کان		
	توانای خویندنه وه	توانای تیگیشتن	توانای ده رپین	توانای خویندنه وه	توانای تیگیشتن	توانای ده رپین	توانای خویندنه وه	توانای تیگیشتن	توانای ده رپین
زدر	75%	71,40%	41,43%	71,40%	51,43%	29,34%	75%	5,62%	45,18%
مامناو هندی	57,23%	29,54%	45,63%	55,77%	43,46%	14,57%	5,22%	35,14%	45,18%
کم	-	14,2%	12,14%	29,4%	14,2%	57,8%	-	-	5,7,3%
به تان	43,1%	86,2%	43,1%	-	-	-	5,2%	5,2%	5,2,1%
گشتی	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100,40%

له خشته‌ی ژماره (1) :

* له پرسى توانای خویندنه‌وه بۆمان روون ده‌بیتته‌وه که ریژه‌ی ئه‌و قوتابیان‌ه‌ی توانای خویندنه‌وه‌یان زۆره بریته‌یه له 75%، قوتابجانه‌کانی کچان و قوتابجانه‌کانی نمونه‌یی تیکه‌لاو هه‌مان ریژه‌یان هیناوه، ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت کچان به‌پیی داب و نه‌ریتی کۆمه‌لگه‌ پتر له ماله‌وه‌ن و ده‌رچوونیان که‌مه، هه‌روه‌ها ترسیکی سه‌رنه‌که‌وتنیان هه‌یه، چونکه‌ شه‌گه‌ری سه‌رنه‌که‌وتنیان له‌وانه‌یه له‌ دوارژیان له‌گشت بواریکی رۆشنی‌ری و کۆمه‌لایه‌تی و ته‌نانه‌ت مادی‌شدا کاریگه‌ری خراب بنیته‌وه، بۆیه هه‌ول ده‌ده‌ن بچوینن. هه‌روه‌ها له قوتابجانه نمونه‌یی تیکه‌لاوه‌کانیشدا که هه‌مان ریژه‌یان هیناوه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی قوتابی شه‌رمیکی ره‌گه‌زی به‌رانبه‌ری هه‌یه‌و خواستیکی زۆری سه‌رکه‌وتنی هه‌یه‌و به‌رده‌وام له‌ پرکه‌به‌رایه‌تی به‌رانبه‌ریدایه بۆیه هه‌ول ده‌دات پتر و پتر بچوینیت، به‌ پیچه‌وانه‌ی قوتابجانه‌کانی کورانه‌وه، ریژه‌ی 51، 43% قوتابجانه‌کانی کوران ئاماژه به‌وه ده‌که‌ن که توانای خویندنه‌وه‌یان زۆره چونکه‌ کوران له‌به‌ر ده‌رچوونی زۆر و خه‌ریک بوون به‌ شتی لاوه‌کی وه‌ک یاریکردنی جۆراو جۆر و زۆر خه‌ریک بوون به‌ به‌کاره‌ینانی ئامیره‌ پیشکه‌وتنه‌کانی ته‌کنۆلۆژیای سه‌رده‌م و هه‌روه‌ها کارکردنی هه‌ندیک له قوتابیان له‌به‌ر که‌م ده‌رامه‌تی کارتیکردنی خویندنه‌وه به‌لایانه‌وه شتیکی سه‌ره‌کی و زۆر گرنگ نییه.

* له‌پرسی توانای تیگه‌یشتن که له‌خشته‌که‌دا دیاره ریژه‌ی ئه‌و قوتابیان‌ه‌ی توانای تیگه‌یشتنیان زۆره بریتین له قوتابیان‌ه‌ی قوتابجانه نمونه‌یی تیکه‌لاوه‌کان که (56، 2%) به‌لام هه‌ریه‌ک له قوتابجانه‌کانی کچان و کوران ریژه‌ی توانای تیگه‌یشتنیان (40، 71%) هه‌مه‌ش وا ده‌رده‌خات که قوتابیان‌ه‌ی قوتابجانه نمونه‌یی‌ه‌کان ئه‌و قوتابیان‌ه‌ن که ئاستی زانستییان به‌رزه‌و پیشینه‌ی زانستییان هه‌یه بۆیه تیگه‌یشتن لای ئه‌وان ئاسانه‌تره به‌به‌راورد به قوتابیان‌ه‌ی قوتابجانه‌کانی دیکه‌ چ ئه‌گه‌ر قوتابجانه‌کانی کچان، یان کوران بیت، ئه‌وان له‌وانه‌یه زۆریه‌ی زۆریان له‌به‌ر که‌مه‌ترخه‌می خودی قوتابی خۆی پیشینه‌ی زانستییان باش نه‌بیت که هه‌ولێ به‌دواداچوونه‌وه ناده‌ن یان که‌مه‌ترخه‌می هه‌ندیک له مامۆستایان به‌وه‌ی که بایه‌خ به‌ چۆنیه‌تی گه‌یاندنی بابه‌ته‌کان و ته‌واوکردنی پرۆگرامی سالانه‌ی خویندن ناده‌ن. له‌ته‌نجامی ئه‌م هۆکارانه‌وه قوتابیان‌ه‌ی قوتابجانه‌کانی کوران به‌ ریژه‌ی 55% و

په‌روه‌ده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009
 کچانیش به‌پیشه‌ی 29,54% ناماژ به‌وده‌کهن که توانای تیگه‌یشتیان
 مامناو‌ندییه .

له‌پرسی توانای دهربرین بومان روون ده‌بیته‌وه که له هیچ یه‌ک له قوتابخانه‌کان
 پیشه‌ی زور توانای دهربرین نه‌گه‌یشتو‌وته 50%، له قوتابخانه‌ نمونه‌ییه
 تیکه‌لاوه‌کان به‌پیشه‌ی 45% که زورترین پیشه‌ی و له قوتابخانه‌کانی کچان پیشه‌ی
 43,41% و له قوتابخانه‌کانی کورپان به‌پیشه‌ی 29,34% ه‌روه‌ها پیشه‌ی
 14,57% قوتابخانه‌کانی کورپان و پیشه‌ی 45% قوتابخانه‌کانی کچان و ه‌مان
 پیشه‌ش له قوتابییه‌ نمونه‌ییه‌کان ناماژ به‌وه ده‌کهن توانای دهربرینیان
 مامناو‌ندییه . تم ریژانه‌ نه‌وه ده‌گه‌یهنن که قوتابی له‌سه‌ره‌تای ژیانیه‌وه له
 کومه‌لگه‌وه له قوناعه‌ سه‌ره‌تاییه‌کانی خویندن له قوتابخانه‌کانه‌وه سه‌رکوت کراوه تا
 راده‌یه‌ک توانای باوهر به‌خوبوونی کم بووه یان نه‌ماوه، تم کاریگه‌رییه‌ش
 رهنگدانه‌وه‌یه‌کی به‌رچاوی له‌سه‌ر توانای دهربرین ه‌یه‌یه‌ بویه له کومه‌لگه‌ی نیمه‌دا
 قوتابی توانای دهربرینی باش نییه . به‌لام وه‌ک له خشته‌که‌دا دیاره تا راده‌یه‌ک له
 قوتابخانه‌ نمونه‌ییه‌ تیکه‌لاوه‌کان باشتن چونکه قوتابی له‌بهر رکه‌به‌ری کیسه‌رکینی
 نمره‌یی نیوان خوین و زیاد وهرگرتنی زانیاری و خو‌ده‌رخستنی ره‌گه‌ز به‌رانبه‌ر
 ره‌گه‌زی جیاوازی به‌رانبه‌ری ه‌روه‌ها بایه‌خدانی خیزان و قوتابخانه‌ پییان و
 بایه‌خدانی وه‌زاره‌ت و په‌روه‌ده‌ گشتییه‌کان به‌م جوهره قوتابخانه‌وه له گشت
 پرویه‌که‌وه (بینایه‌ی باش، که‌لویه‌لی باش، ه‌ندیک ماموستای به‌ توانا ...)
 ه‌موویان کاریگه‌ری هانده‌رن بو‌ نه‌وه‌ی قوتابی زیده‌ باوهر به‌ خو‌ی بکات و
 بتوانیت مه‌به‌سته‌کان دهربریت .

2 - به‌ناره‌زووی خو‌ت دیت بۆ قوتابخانه‌ ؟

خشته‌ی ژماره (2)

ناره‌زووی قوتابی

وه‌لامه‌کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه‌ییه‌ تیکه‌لاوه‌کان
بدلی	98,57%	92,14%	92,5%
	138	129	37
نه‌خیز	0 -	7,86%	5%
		11	2
به‌تال	1,43%	0 -	2,5%
	2		1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

لە خشتەى ژمارە (2) بۆمان دەردەكەوئیت كە 57،98% ى قوتابىيە كچەكان بە ئارەزوى خۆيان دئین بۆ قوتابخانە ئەمەش زۆرتەرىن رېژەيە لە خشتەكەدا و رېژەى قوتابىيەكانى قوتابخانە نمونەيەكان كە بە ئارەزوى خۆيان دئین بۆ قوتابخانە 5،92% ى، بەلام قوتابىيە كۆرەكان رېژەى 14،92% بە ئارەزوى خۆيان دئین بۆ قوتابخانە و 86،7% بە ئارەزوى خۆيان نایین بۆ قوتابخانە، لیرەدا پروون دەبیتتەو وەك لە خشتەكەدا ديارە 86،7% ى قوتابىيەكانى كۆر ئارەزوى هاتنە قوتابخانەيان نىيە، چونكە هەندىكىان خۆيان لەم قۆناغەدا لاواز دەبينن و پييان وایە ناتوانن بگەنە ناستى قوتابىيانى پۆلەكەيان بۆیە بىزارن، هەندىكى دىكەيان لەبەر نارێكى بىناى قوتابخانە و نەگونجاوى پۆلەكانى خويىدن لەپەرەى كەلوپەل و پىداويستىيەكان و كەمى كارمەندى بەردەست لەقوتابخانەكان كە وای كردوو قوتابى خۆى ئەركى پاككردنەوئەى قوتابخانەى كەوتووئەتە ئەستۆ هەرەها كەم شارەزايى هەندىك لە بەرپۆهەبەرەكان و ناست لاوازی هەندىك لە مامۆستايەكان و ئەنجامنەدانى ئەرك لە لایەن هەندىك لە رابەرە پەرەوردەيەكان و هەندىكى تريان لەبەر هەژارى و كەم دەرامەتى خيژان بۆ بەرپۆهەبردنى بارى ژيانيان ناچارن كار بكەن، ئەمەش وا دەكات ماندووین و توانا ئارەزوى هاتنە قوتابخانەيان نەبیت، بايەخنەدان بە ئاواتى وەرگرتنى پروانامە لەبەر ئەوئەى بە وەرگرتنى گشت ئامانجەكانيان نایەتەدى . ئەوانە هەمووى هەندىكن لەو هۆكارانەى كە ئارەزوى قوتابى كۆر بۆ هاتنە قوتابخانە دەخنىكینن. بۆیە 5% ى قوتابىيەكانى قوتابخانە نمونەيەكان بە ئارەزوى خۆيان نایەن بۆ قوتابخانە ئەوانە پييان وایە ئەم قوتابخانە نمونەيەكانە ماندووینىكى زۆر بە قوتابى دەكەن لە پرووى ماوئەى دەوام كردن و

پهرونده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009
 ټرکی دیکه ی زیاد که له قوتابخانه ټاساییه کان نییو بوونی قوتاییانی زور زیره ک
 و به توانا و به هره مه ند که ټهوان ناتوانن به ټاستی هه ندیک له م قوتاییانه بگه ن،
 ههروه ها بوونی مملانیی نره یی له نیوان قوتاییاندا و ترسی ټهوه ی ناییت قوتایی
 له هیچ وانه یه کدا له 70% نره ی که متر بیټ ټه گینه دهرده کریت ههروه ها به زور
 هاندانی قوتایی له لایه ن خیزانه وه تا نه وه کانیان له ټاستی پیشه وه بن، ټه مانه
 هه مو و ا له هه ندیک له قوتاییه کان ده کن ټاره زووی هاتنه قوتابخانه یان نه بیټ.

3 - بۆ چ ټامانجیک ده خوینیت ؟

خشته ی ژماره (3)

ټامانجه کانی خویندن

دیارکراوه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییبه ټیکه لاهه کان
بروانامه	4,29%	10,71%	5%
	6	15	2
فیروون	7,86%	12,15%	2,5%
	11	17	1
ههردووکیان	87,14%	77,14%	90%
	122	108	36
به تان	0,71%	—	2,5%
	1	0	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

لەم پرسەدا زۆرتەین رێژە لە قوتابیان بۆ ئامانجی فیکربوون و دواتر وەرگرتنی پروانامە دەخوینن. رێژەکانیش زۆرتەینی قوتابییەکانی قوتابخانە نمونەییە تیکەلارەکان دەگرێتەوه کە (90%)، ئەوان زۆرینەیان قوتابی بە توانان و بە ئاواتی وەرگرتنی پروانامە ی گەورەن و دواتر قوتابیانی قوتابخانەکانی کچان دیت کە رێژە ی 14,78% هەیه و قوتابخانەکانی کورانییش رێژە ی 14,77% هیئاوه، ئەم دوو رێژەیهی قوتابخانەکانی کچان و کوران تارادەیهک لە یه کتر نزیکن. لیئەدا روون دەبیتەوه زۆریه ی قوتابیه کانمان ئارەزووی فیکربوون و وەرگرتنی پروانامە دەکەن.

4 - ئەم قوناغە جیاوازی لەگەڵ قوناغەکانی پیشووی خویندندا هەیه؟

خشتە ی ژمارە (4)

جیاوازی ئەم قوناغە لەگەڵ قوناغەکانی پیشووی خویندندا

وہلام	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونەییە تیکەلارەکان
بەلی	97,86%	92,14%	85%
نەخیر	1,43%	7,15%	10%
بەتال	0,71%	0,71%	5%
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

لە خشتەى ژمارە (4) دا بۆمان دەردەكەويت رېژەى 86،97% قوتايياني كچ
 كه زۆرترين رېژەيه پييان وايە قۇناغى ھەشتەمى بنەرەتى (دووھى ناوھندى)
 جياوازه بەبەرورد بە قۇناغەكانى پيشتىرى ئەم قۇناغەو قوتايياني كور بە رېژەى
 14،92% ئەم بۆچوونەيان ھەيەو قوتايياني قوتابخانە نمونەيىە تىكەلاوھكانيش بە
 رېژەى 85% ى قوتاييان ھەمان بۆچوونيان ھەيە .

* لە دووھىن بېرگەى پرسيارەكەدا كه دەپرسىت لە رووى چيىەوھ ئەم قۇناغە
 جياوازه، قوتاييان بېرو بۆچوونى جياجيايان ھەيە بەلام بەگشتى لەم چەند دېرەدا
 كۆدەيىتەوھ :

*پۆلى ھەشتەمى بنەرەتى قۇناغىكى زۆر ھەستيارە بە قۇناغى گۆرپن دادەنریت
 چونكە زۆرەى زۆرى قوتاييان بارى دەروونىيان گۆراوھو دەيىت لەبەر ئەو گۆرانە
 جەستەيى و ھزىيەى بەسەرياندا دىت لە ئەنجامى بازدانيان لە قۇناغى مندالى بۆ
 قۇناغى ھەرزەكارى ئەمەش زۆر جار كاريگەرى دەروونى خراپى لىدەكەويتەوھ
 بەجۆرىك قوتابى لەم قۇناغەدا دەيەويت پيش تەمەنى خۆى بکەويت و وەك گەورە
 ھەلسوكەوت دەكات .

*لە پۆلى ھەشتەمى بنەرەتيدا گۆران لە پىرۆگرامى خويندندا ھەيە لە رووى
 ھەلبۇاردنى بابەتەكانەوھ، لەم پۆلەدا قوتابى بازدانىكى دىكەيش بەخۆيەوھ
 دەيىنيت ئەويش زۆربوونى بابەتەكانى خويندنا بە جۆرىك ھەندىك بابەت ھەيە
 قولترو وردتر دەيىت و كتيبى تايىەت بەخۆى دەيىت وەك (كيميا، فيزيا،
 زيندەزانى) بەمەش ژمارەى كتيبەكانى زياد دەكات بۆيە ھەر لە سەرەتاي دەست
 پى كردنى قوتابخانەو وەرگرتنى كتيبەكان پاستەوخۇ قوتابى ھەست بە جياوازی ئەم
 قۇناغە دەكات .

پەرۋەردە و فېرکردن _____ ژمارە (4) سالى 2009

※گۆرۈنىنى مامۇستا لەم قۇناغەدا لە بەر ئەۋەدى بابەتەكان ديارىكراو دەبن بۆيە مامۇستاكانيش بە پىيى پسپۇرييان دەستنيشان دەكرين، ئەمەش لاي قوتابى لەم قۇناغەدا شتيكى نوپيە.

5- ئايا بەخۆت بەرنامەكانى خويندنت دادەنپيت يان لەلايەن خانەۋادەكەتەۋە بۆت دادەنرپت ؟

خشتهى ژمارە (5)

بەرنامەى (بەجپهينانى ئەركەكان) خويندنت

دياركرارهكان	ق - كچان	ق - كوپان	ق - نمونەيپه تيكەلاۋەكان
بەخۆم	79,29%	33,57%	92,5%
	111	47	37
باوانم	11,42%	7,8%	5%
	16	12	2
ئەندامانى خيزان	7,86%	13,57%	-
	11	19	0
بەتال	1,43%	44,29%	2,5%
	2	62	1
گشتى	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (5) بۆمان روون دهیتهوه که بهرپێژهی 5،92% ی قوتاییانی قوتابخانه نمونهییهکان پشت به تواناکانی خۆیان دههستن و به خۆیان بهرنامهی خۆیندنیان دادهپێژن ئەمەش زۆرتەری پێژهیه له خشتهکهدا، بهلام قوتاییانی کچ بهرپێژهی 29،79% بهخۆیان بهرنامهکانی خۆیندنیان دادهپێژن، ئەمەش ئەوه دهگهتییەت که زۆرینهی کچهکان ههست به لپرسراویهتی دهکهن و ههول ددهن پشت به تواناکانی خۆیان بههستن و ههندیکیان لایان شهرمه دهرووبهری خۆیان سهرقال بکهن، قوتاییانی کورپش بهرپێژهی 57،33% بهخۆیان بهرنامهی خۆیندنیان دادهپێژن، ئەمەش کهمترین پێژهیه و پێژهی 29،44% ی قوتاییانی کور وهلامی ئەم پرسارهیان به بهتالی بهجی هیشتهوه واته وهلامیان نهداوتهوه، لهمهوه بۆمان روون دهیتهوه که زۆرینهی قوتاییانی کور بهرنامهی خۆیندن دانارپێژن و ههپهههکی و بهبی بهرنامه دهخوینن.

6 - چ بابەتیکت لا خۆشه و چ بابەتیکت لا ناخۆشه ؟

خشتهی ژماره (6)

بابهته خۆشهکان و ناخۆشهکان له قوناعی ههشتهمی بنههتیدا

بابهتهکان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونهییه تیکه لاوهکان
نایین	10%	22،85%	5%
کوردی	33،57%	17،142%	12،5%
	14	32	2
	140	140	40

5	24	47	
7.45	7.35	7.42،41	ئىنگلىزى
18	49	58	
7.15	7.85،22	7.14،7	عەرەبى
6	32	10	
7.45	7.7،40	7.28،24	بىركارى
18	57	34	
7.70	7.85،27	7.71،20	زىندەزانى
28	39	29	
7.15	7.25	7.57،18	كىمىيا
6	35	26	
7.5،27	7.15	7.42،21	فىزىيا
11	21	30	
7.5،17	7.8،37 5	7.14،32	كۆمەلەيەتى
7	53	45	
—	7.57،8	7.10	كۆمپىيووتەر
0	12	14	
7.5،12	7.71،5	7.86،7	ھونەر
5	8	11	
7.5،17	7.15	7.28،9	وھرىش
7	21	13	
7.15	—	—	مۇسىقا
6	0	0	

لە خىشتەى ژمارە (6) دا خۆشترىن بابەت يەك بە دوای يەك كە قوتابىيانى قوتابخانەكانى كچان پىيان خۆشە زمانى ئىنگلىزىيە بەرپىژەى 42،41% و زمانى كوردىيە بەرپىژەى 57،33% ھەرۋەھا كۆمەلەيەتى بەرپىژەى 14،32% ، ئەمانە زۆرترىن رپىژەى خىشتەكەن لە قوتابخانەكانى كچاندا، لە قوتابخانەكانى كوران خۆشترىن بابەت يەك بە دوای يەك لەلای قوتابى كور بىركارىيە بەرپىژەى 7،40% و زمانى ئىنگلىزى بەرپىژەى 35% و كۆمەلەيەتى بەرپىژەى 85،37% ھەرۋەھا لە قوتابخانە نمونەيىە تىكەلەلەكەندا خۆشترىن بابەت يەك بە دوای يەك زىندەزانى بەرپىژەى 70% و بابەتەكانى (زمانى ئىنگلىزى ، بىركارى) ھەمان رپىژەيان

وهرگرتوه به رېژهي 45% و فيزيا به رېژهي 27،5% . ليرهدا بۆمان روون دهبيتهوه له قوتابخانه کاني کچان که بابه تي زماني ئينگليزيان به رېژهيه کي زۆرتر پي خوشه، ئينجا زماني کوردي و بابه تي کۆمه لايه تي چونکه کچان هه ميشه ههز به دهرکوتن له کۆمه لگه و هه بووني جياوازي ده کهن، ههز به وه ده کهن چون روژنشيربن و له کۆمه لگه دهر بکه ون، بابه تي زماني ئينگليزي بابه تي که ئه مپۆ له ولاتي ئيمه و له ولاتاني جيهان زۆر بايه خي پيدهدريت، چونکه زانيني ئه م زمانه زۆرينه ي کاره کان ئاسان ده کات و به هۆيه وه قوتابي ده توانيت به ئاساني به کۆمه لگه ي دهر وه ئاشنا بيت ئه ويش له رېگه ي تۆره کاني ئينته رنيت و کتپه ئينگليزيه کانه وه که سه رچاوه ي نوپترين زانيارين، ههروه ها بابه ته کاني زماني کورديش که کچان به رېژهي دووم پييان خوشه، چونکه زماني کوردي زماني دايه که و پيوهندي به ميژووي ئه دهب و کولتووري کورده وه هه يه و هؤنراوه و چيرۆک و وتاري خوشه ويستي و نيشتيمانپه روهری و کۆمه لايه تي تيدايه، بابه ته کاني کتپي زماني کوردي له م پۆله دا چيژو خوشي به قوتابيان ده به خشيته. قوتابيان به شيوازي کي زانستي و ئه کاديمي فيري زمان ده کات. ههزو ئاره زووي کچان بۆ بابه ته کۆمه لايه تيه کان له م پۆله دا بۆ ناوه روکي بابه ته کاني کتپه که ده گه رپته وه که پتر بابه ته کاني به لايه ني هه ست و سۆزي نيشتيماني و نه ته وه يي و ئاييني سه رنجراکيشه و قوتابي به بير کردنه وه يه کي که م ده توانيت له بابه ته کان تيپگات، هه ر چه نده ئه گه ر مامۆستاي بابه ته که روونکردنه وه ي ته و اوویش له سه ر بابه ته که نه دات. له قوتابخانه کاني کوران خوشترين بابه ت لاي قوتابيان کور بابه تي بيرکاريه به رېژهي 40،7% ئينجا بابه تي کۆمه لايه تي به رېژهي 37،8% دواتر بابه تي زماني ئينگليزي به رېژهي 35% ليرهدا روون ده بيته وه که کوران پتر هه زيان له بابه ته کرداريه کانه که بير ده ورووژنينت، له بهر ئه وه ي بيرکاريش بابه تي کي کرداري ئه نديشه ييه بۆيه له بابه ته کاني ديه که پتر پييان خوشه ههروه ها خوشه ويستيان بۆ بابه تي کۆمه لايه تي و زماني ئينگليزي بۆ هه مان هۆکار ده گه رپته وه که له کچه کانداساس کراوه. به لام له قوتابخانه نمونه ييه تي که لاوه کانداس قوتابيه کان پتر ههز له بابه ته زانستيه کان ده کهن ئه و بابه تانه ي که پيوهنديان به سروشت و ژينگه و ژيانی روژانه وه هه يه، رېژهي 70% قوتابيان له قوتابخانه نمونه ييه تي که لاوه کانداس ههز له بابه تي زينده زاني ده کهن و به رېژهي 27،5% ههز

له بابه تی فیزییا ده کهن که دوو بابه تی زانستی و سروشتی و مرۆین. به ریژه ی 45% ی قوتایان له بهر هه مان هۆیه کانی پیشوو بابه تی زمانی ئینگلیزی و بیرکاریان پی خۆشه، جگه له مهش به ریژه ی 15% قوتایانی قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کان بابه تی مۆسیقایان پیخۆشه، مۆسیقا بابه تیکه زاخاو به میشک ده دات و چالاکییبه کان زیندوو ده کاته وه. ئەم بابه ته ته نیا له قوتابخانه نمونه ییبه کان هه یه.

* ئەو بابه تانه ی که مترین ریژه یان وه رگرتوو قوتایان پییان ناخۆشه و زۆر ئاره زووی ناکهن، له قوتابخانه کانی کچان بابه تی زمانی عه ره بی به ریژه ی 14،7% و هونه ر به ریژه ی 85،7%، له قوتابخانه کانی کورانیس بابه تی هونه ر به ریژه ی 71،5%، کۆمپیووته ریش به ریژه ی 57،8% ههروه ها له قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کاندایا ئەو بابه تانه ی پییان ناخۆشه پهروه ده ی ئیسلامی به ریژه ی 5% و زمانی کوردی و هونه ر به ریژه ی 5،12% و به گشتی قوتاییه کان بابه تی هونه ریان پیخۆش نییه، ئەمهش له بهر ئەوه یه که هونه ر وانه یه که پشت گوی خراوه (له پرووی پرۆگرامی خۆیندنه وه به رنامه ی بۆ دانه تراوه) ههروه ها له لایهن مامۆستا کانیسه وه بایه خی پی نه دراوه، بۆیه قوتاییش پشت گویی خستوو.

لیرده دا ئەوه مان بۆ ده رده که ویت که ناوه رۆکی بابه ته کان به ته نیا رۆل نابینیت بۆ ئاره زوو کردن یان ئاره زوونه کردن، بابه ت له لای قوتابی به لکو سه ره پای ئەوانه خودی مامۆستاش رۆلیکی گرنگی هه یه، مامۆستا ده توانیت بابه ته که ی خۆی لای قوتابی خۆشه ویست بکات یان له بهر چاوی بخت، ئەویش به هاندانی قوتابی به به کاره یانی هۆیه کانی فیرکردن وه (CD)، ریکۆرده ر، تاقیگه ی زمان، نه خشه، هۆیه نوئییه کانی دیکه ی سه رده م) ههروه ها سوور بوون له سه ره ئەوه ی ده بیت قوتابی هه ول بدات تیبگات تا پیشینه ی زانستی بابه ته کانی لا په یدا بیت و به مهش پتر بروای به توانا کانی خۆی ده بیت و بابه ته که ی لاشیرین ده بیت و زۆر تر بایه خی پی ده دات.

● تیبینی: قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کان بابه تی کۆمپیووته ریان باس نه کردوو، له بهر ئەوه ی قوتایانی ئەم جۆره قوتابخانانه به شیوه یه کی ئەکادیمی له سه ره کۆمپیووته ر پراهی تراون (ئەمهش به هۆی بوونی گشت پیداویستییه کان له ژووری

كۆمپيوتەرو مامۇستاي بە تۈانۈ شارهزا) قوتابى هيچ گرت و كيشهيه كى لەم بابەتەدا نيبه و بابەتى كۆمپيوتەر لاي ئەوان بابەتتىكى ناۋەندىيە.

7- پۇژانە ئەركى مالىۋە دەكەيت ؟ بۇچى ؟

خستەى ژمارە (7)

ئەركى مالىكى ئە خویندندا

ق - نمونەيیه	ق -	ق -	ۋە لامەكان
تىكە لاۋەكان	كوپان	كچان	
85% 34	69,28 % 97	78,57 % 110	بەلى
— 0	4,29% 6	2,86% 4	نە خىر
7,5% 3	26,43 % 37	18,57 % 26	هەندىك جار
7,5% 3	— 0	— 0	بەتال
100% 40	100% 140	100% 140	گشتى

لە خستەى ژمارە (7) بۇمان دەردەكەويت بە رېژەى 85% كە زۇرتىرىن رېژەيە قوتابيانى قوتابخانە نمونەيیه تىكە لاۋەكان پۇژانە ئەركى خویندنى مالىۋە جىبەجى

پهروهده و فیکردن (4) شماره 2009

دهکهن و ریژهی 57،78% ی قوتابیانی کچ ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی ټدهکهن، به لام له قوتابخانه کانی کوران به ریژهی 28،69% ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی ټدهکهن و 43،26% ټهرکی مالټه وه به جی ناهینن. ټهمهش بو ټه وه دهگه ریته وه قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییبه ټیکه لاهه کان له بهر ټه وهی کیبه رکی نیمره یی له نیوانیاندا هه یه بویه قوتابیانی تا له پؤل رؤل بگیرن، هه ول ټدهدن له مالټه وه خویمان ناماده بکن، جگه له وهش ټه وان دوو رهگه زی جیاواز ټیکه لاون ټهمهش خو ی له خویدا شهرمیک لای قوتابی پهیدا دهکات و نایه ویت له بهرانبه رهگه زه جیاوازه که ی خاو دهریکه ویت، بویه هه ول ټدهدات هه ردهم چالاک بیت، ههروه ها قوتابی له م قوتابخاناندا ترسی ټه وهی هه یه بو قوتابخانه ټاساییه کان بگویریتته وه ټه گه ر نمره کانی له نمره ی یاسای قوتابخانه نمونه ییبه کان که متر بیت. له قوتابخانه کانی کچان زوربه ی قوتابیانی کچ ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی ټدهکهن و خویمان بو رژی دوا یی ناماده دهکهن، چونکه له کومه لگه ی ټیمه دا دهرچوونی زوربه ی زوری قوتابیانی کچ ته نیا بو قوتابخانه یه مه گه ر به دهگهن دهرچوونی دیکه یان هه بیت، واته قوتابی کچ پتر له مالټه وه یه و بواری بو خویندن زورتره، ههروه ها رهگه زی میینه له کومه لگه ی ټیمه به ټاییه تی له م قوناعه دا رهگه زیکی لاوزه له دواکه وتن و دهرنه چوون و شکاندن وه له لایهن ماموستاو مالټه وه دهرتسیت، بویه ناچار ده بیت ټهرکه کانی خویندن له مالټه وه جیبه جی بکات. له م پرسیاره دا قوتابیانی کور که مترین ریژه یان هیناوه، چونکه قوتابی کور له م ته مه نه دا دهرچوونی زوره و به شتی لاهه کییه وه خه ریکه و زوو بیزار ده بیت و زور خو ی به شت ده زانیت و گو ی ناداته لیپرسینه وه کانی ماموستاو مالټه وه و ټاموژگاری له گو ی ناگریت و سزادان قه بوول ناکات. بویه زور که م بایه خ به ټهرکه کانی خویندنی مالټه وه ده دن و زور که م کاره مالټه کییه کانیان جیبه جی ټدهکهن.

* له برکه ی دووه می پرسیاره که دا که ده لیت بوچی رژیانه ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی ناکه ییت؟ وهک له خشته که دا دیاره قوتابیانی کور زورترین ریژه یان هه یه، واته به ریژه ی 43،26% ی قوتابیانی کور هه ندیک جار ټهرکی مالټه وه ی خویندن به جی ناهینن، ټهمهش بو ټه وه دهگه ریته وه که هه ندیک له کوره کان

پەرۋەردە و فېرکردن ————— ئىمارە (4) سالى 2009

فېرنە كراون ئەركى رۆژانە لە مال بە جى بهيىنن بۆيە نازانن، ھەندىكى دىكەيان ھەز بە خويىندى زۆر ناكەن و زوو ماندوو دەبن و نايانەويت كات زۆر بە خويىندن بەسەر ببەن و ھەندىكىيان لەبەر نالەبارى بارى ئابوورىيان و بۆ بە دەست ھيىنانى بۆيوى ژيان دواى دەوامى قوتابخانە كاردەكەن و كاتيان بە دەستەوہ نىيە بخويىنن، ھەندىكىيان بارودۆخى مالەوہيان گونجاوو لەبار نىيە بۆيە ناتوانن لە مالەوہ كارەكانى خويىنديان ئەنجام بەن. كەواتە چەندىن ھۆكارى دەروونى و كۆمەلايەتى ھەن كە رېخۆشكەرن بۆ ئەوہى قوتابى ھەندىك جار ئەركى خويىندن لە مالەوہ جىبەجى نەكات، ھەر لەبەر ئەم ھۆكارانەش قوتاييانى كچ بە رېشەى 18، 57% ھەمان بۆ چوونيان ھەيە.

8 - لە مالەوہ رۆژانە پىداچوونەوہ بۆ ئەو بابەتەنە دەكەيت كە ئەمىرۆ لە قوتابخانە

خويىندوتن ؟

خىشتەى ژمارە (8)

رۆژانە پىداچوونەوہى بابەتە خويىندراوہكان

ق - كچان	ق - كوپان	ق - كچان	وہ لامەكان
36,43%	38,57%	15%	بەلى
51	54	6	
9,28%	6,43%	12,5%	نەخىر
13	9	5	
54,29%	53,57%	70%	ھەندىك جار
76	75	28	
—	1,43%	2,5%	بەتال
0	2	1	
100%	100%	100%	گىشتى
140	140	40	

له خشته ی ژماره (8) دا بومان دهرده که ویت به ریژه ی 70% قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهوکان که زورترین ریژه یه نامازه به وه ده کهن هندیک جار پیداچوونه وه بو بابه ته کان ده کهن. قوتابیانی قوتابخانه کانی کچانیش به ریژه ی 28,54% و قوتابیانی کوپ به ریژه ی 57,53% هه مان بوچوونیان هه یه، لیږه دا روون ده بیته وه که هندیک جار قوتابیان به بابه ته کانددا ده چنه وه تا له تیگه یشتن دلنیا ده بن و هندیک جار به لایانه وه گرنګ نییبه به جوړیک روژانه چی له قوتابخانه خوینرا وازی لی ده هیتن و پیداچوونه وه ی بو ناکه ن تا کاتی تاقیکردنه وه دیت. هندیک جاریش قوتابی بهو بابه ته دا ده چیتته وه که قورسه و پیشت لای روون نه بو وه و تیینه گه یشتوه، کاتیک له لایه ن ماموستا که وه روون کرایه وه و تیینی له سه ر نو سرا نه وه بو دلنیا بوون له تیگه یشتن پیداچوونه وه ی بو ده کات. یان هندیک جار ناچار ده بیته به بابه ته که دا بچیتته وه نه گه ر ماموستا روژی دواپی جه خت له لیپرسینه وه بکات و نمره له سه ر وه لاهمه کان دابنیت.

9 - له کاتی خویندن (نه نجامدانی نه رکه کانی ماله وه) یاریده دهرت هه یه ؟

خشته ی ژماره (9)

بوونی یاریده دهر بو نه نجامدانی نه رکه کانی خویندن له ماله وه

وه لاهمه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق. نمونه یی تیکه لای
به لن	17 ٪12,15	30 ٪21,43	5 ٪12,5
نه خیر	68 ٪48,57	67 ٪47,86	15 ٪37,5
هه ندیک جار	54 ٪38,57	43 ٪30,71	18 ٪45
به تان	1 ٪0,71	0	2 ٪5

پەرۋەردە و فېرکىردن ————— ژمارە (4) سالى 2009

گىنتى	%100	%100	%100
	40	140	140

بە گويزەى ئەو رېژە سەدىيانەى كە لە خىشتەى ژمارە (9) دا دەركەوتون، بۆمان روون دەبىتسەو كە زۆرىنەى قوتاييان لەكاتى خويندەنەو ئەنجامدانى ئەركەكانى مائەو ھەندىك جار يارىدەدەريان ھەيە، لە قوتابخانەكانى كچاندا قوتاييانى كچ بە رېژەى 57،48% ئاماژە بەو دەكەن لەكاتى ئەنجامدانى ئەركى مائەو دا يارىدەدەريان نىيە، خۆيان پشت بە خۆيان دەبەستەن و بە رېژەى 58،38% ئاماژە بەو دەكەن ھەندىك جار يارىدەدەريان ھەيە، لە قوتابخانەكانى كورانيشدا رېژەى 86،47% قوتابى كور ئاماژە بەو دەكەن ھىچ يارىدەدەرىكيان نىيەو بەررېژەى 71،30% دەلېن ھەندىك جار يارىدەدەرمان ھەيە، بەھەمان شىوہش لە قوتابخانە نمونەيىيە تىكەلاو كاند رېژەى 5،37% قوتاييان ئاماژە بەو دەكەن يارىدەدەريان نىيە بەلام رېژەى 45% ئاماژە بەو دەكەن ھەندىك جار يارىدەدەريان ھەيە. كەواتە قوتاييان ھەندىك جار پىيوستىيان بە يارىدەدەر ھەيە جا ئەو يارىدەدەرە (مامۆستا، باوك، داىك، ئەندامىك لە خىزان، ھاورى) بىت، ئەويش لەو كاتانەو دەبىت كە بابەتىكى كىتەبە كە لاي قوتابى ئالۆز يان قورس يان روون نەبىت و تىگەيشتنى گران بىت يان ئەگەر لە رۆژىكدا بە ھۆى چىرپىر خىشتەى وانەكانەو قوتابى ئەركى رۆژانەى زۆرىت، يان تاقىكردنەو ھەبىت ئەو كاتە پىيوستى بە يارىدەدەرىك دەبىت بۆ روون كوردنەو تىگەيشتنى بابەتەكان و چۆنىەتى رىكخستنى وانەكان و دەستنىشانكردنى خالە سەرەكەيەكانى بابەتەكان.

10 - فایل بۆ بابته کان ده که يته وه تا پوژانه خاله سهره کييه کان و زاراه
گرنگه کانی تيدا کۆمهك بکه يت ؟

خشته ی ژماره (10)
کۆمهك کردنی زانیارییه کان

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کوربان	ق - نمونه ییه تیکه لاهه کان
به لای	41,43%	28,57%	20%
	58	40	8
نه خیر	35,72%	44,29%	47,5%
	50	62	19
هه ندیک جار	22,14%	25,71%	25%
	31%	36%	10
به تال	0,71%	1,43%	7,5%
	1	2	3
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

لە خىشتەى ژمارە (10)دا روون دەيىتەوۋە كە رېژەى 43،41% كە زۆرتىن رېژەىە قوتايىانى كىچ فايىل يان پەراوتىك بۆ رۆژانە كۆمەك كىردنى خالە سەرەككىيەكان نامادە دەكەن و تىبىنىيەكان و زىدە زانىارىيەكان كە مامۇستا لە پۆل رۆژانە باسىان دەكات تۆمار دەكەن، بەلام لە قوتابخانەكانى كورپاندا قوتايىانى كورپ بە رېژەى 29،44% كە زۆرتىن رېژەىە لە كورپان زانىارى و خالە سەرەككىيەكان كۆمەك ناكەن، كارىگەرىيەكەشى بۆ ھەمان ئەو ھۆكارانە دەگەرېتەوۋە كە لە پرسىيارەكانى پىشتىرى تايىبەت بە قوتابخانەكانى كورپان روون كراوۋتەوۋە. لە قوتابخانە نمونەيىيە تىكەلاۋەكاندا رېژەى 5،47% قوتايىان كە زۆرتىن رېژەىە فايىل بۆ زانىارىيەكان و خالە سەرەككىيەكان نامادە ناكەن. چونكە لەلاى ئەم جۆرە قوتايىانە كىشت بابەتەكانى كىتېبەكە گىرنگ و سەرەكىن و پىويىستە ھەر ھەموويان بزائىت، پىيان وايە بابەتەكان كورت ناكىتەوۋە.

11 - بۆ ئەنجامدانى ئەركى خويىندن لە مائەوۋە كات دابەش دەكەيت ؟

خىشتەى ژمارە (11)

تەرخان كىردنى كات بۆ ئەنجامدانى ئەركى مائەوۋە

وۋەلامەكان	ق - كچان	ق - كورپان	ق - نمونەيىيە تىكەلاۋەكان
بەلى	62,86%	70%	72,5%
	88	98	29
نەخىر	10%	13,57%	10%
	14	19	4
ھەندىك چار	21,43%	16,43%	17,5%
	30	23	7
بەتال	5,71%	-	-
	8	0	0
كىشتى	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشته ی ژماره (11) دا روون ده بیته وه که له قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کاندایه ریژه ی 5,72% که زورترین ریژه ییبه، قوتابیایان بو ته نجامدانی ئهرکی مالته وه کات دابهش ده کهن، به ریژه ی 10% یش کات دابهش ناکهن و ریژه ی 5,17% ی قوتابیایان هه ندیک جار کات دابهش ده کهن، له قوتابیایان قوتابخانه کانی کورانیس 70% ی قوتابی کور تاماژه به وه ده کهن بو ته نجامدانی ئهرکی مالته وه کات دابهش ده کهن و ریژه ی 13,57% یش کات دابهش ناکهن و ریژه ی 16,43% هه ندیک جار کات دابهش ده کهن، ههروه ها له قوتابخانه کانی کچان ریژه ی 62,86% قوتابیایان کچ بو ته نجامدانی ئهرکی مالته وه کات دابهش ده کهن و ریژه ی 21,43% یش هه ندیک جار کات دابهش ده کهن و به ریژه ی 10% یش کات دابهش ناکهن، ریژه ی 5,73% ی قوتابیایان ئهم پرسیاره یان به به تالی جی هیشتوه و وه لامیان نه داوه ته وه، لیردا دهرده که ویت دابهش کردنی کات بو پیداجوونه وه ی بابه ته کان شتیکی وا کاریگهر نییبه چونکه ئه گهر چی ئه وان کات دابهش ده کهن به لام هه ندیکیان به جدی کاری بو ناکهن هه ره بو ییبه سوودی لی وهرناگرن.

12- له کاتی خویندندا جهخت له سه ره شته بنه ره تییه کان ده که دیت و خاله گرنه کان ده ستنیشان ده که دیت ؟

خشته ی ژماره (12)

دیاریکردنی خانی گرنه و زاراوه ی بنه ره تی

وه لامه کان	ق - کچان	ق - کوبان	ق - نمونه ییبه تیکه لاهه کان
به لن	124 %88,57	70 %70	67,5 %67,5 27
نه خیر	1,43 %1,43	4,29 %4,29	2,5 %2,5 1
هه ندیک جار	10 %10	17,14 %17,14	27,5 %27,5 11
به تان	-	8,57 %8,57	2,5 %2,5 1
گفتی	100 %100	100 %100	100 %100 40

لە خىشتەى ژمارە (12)دا بۇمان روون دەبىتتەۋە 57،88%ى قوتايىانى كىچ كە زۆرترىن پىژەيە لە كاتى خويىندىنا خالە سەرەككەيەكان و زاراۋەكان دەستنىشان دەكەن و دواتر پىداچونەۋەى بۇ دەكەن و يەك بە دواى يەك زانىارىيە كورت كراۋەكان رىك دەخەن، بە ھەمان شىۋەش لە قوتابجانەكانى كورپان ، كورپان بە پىژەى 70% ئەم ھەنگاۋە دەنەن، قوتايىانى قوتابجانە نمونەيىەكانىش بە پىژەى 5،67%، قوتايىان بە پىژەيەكى زۆر لە كاتى خويىندىنا خالە سەرەككەيەكان دەستنىشان دەكەن، چونكە ھەست دەكەن ئەنجامدانى ئەم كارە لە تىگەيشتىندا ئاسانكارى زۆريان بۇ دەكات.

13 - زانىارىيەكان رىك دەخەيت تا بە زانىارىيەكانى پىشۋويان بېەستىەۋە ؟

خىشتەى ژمارە(13)

رىكخىستنى زانىارى و بېەستىەۋەى بە زانىارىيەكانى پىشۋوۋە

ق - نموئەيىە تىكەلاۋەكان	ق - كورپان	ق - كچان	ۋەلامەكان
50% 20	57،15% 80	67،86% 95	بەلى
5% 2	8،57% 12	3،57% 5	نەخىر
22،5% 9	32،14% 45	20،71% 29	ھەندىك جار
22،5% 9	2،14% 3	7،86% 11	بەتال
100% 40	100% 140	100% 140	گىشتى

له خشته ی ژماره (13) دا ریژه ی 86,67% ی قوتاییانی کچ که زورتیرین ریژه یه ناماژه به وه ده کهن له کاتی نه نجامدانی ټهرکی پوژانه ی خویندنی مالسه وه دا زانیارییه کان به زانیارییه کانی پیشووی خوینراوه وه ده به ستنه وه و ریکیان ده خه ن، به مه ش تیگه یشتنیان یو بابه ته کان خیراترو ناسانتر ده بیټ. ریژه ی 15,57% ی قوتاییانی کور ههروه ها ریژه ی 50% ی قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاره کان له بهر هه مان هو ناماژه به هه مان بوچوون ده کهن. هه ر له خشته که دا درده که ویت ریژه ی 14,32% قوتاییانی کور و ریژه ی 5,22% قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاره کان و ریژه ی 71,20% ی قوتاییانی کچ هه ندیک جار زانیارییه کان به بابه ته کانی پیشووی خوینراوه وه ده به ستنه وه و، به رای ټه وان هه ندیک جار بابه ته کان نوین و ټه وان هیچ پیشینه یه کی زانستییان دربارهیان نییه، بویه ناتوانن هه موو جاریک ټه م کاره نه نجام بدهن.

14- له گهل بابه تی وانه کان له پول خیرا ده چیته ناو بابه ته که وه؟

خشته ی ژماره (14)

به خیرا چوونه ناو بابه ته کان له پول

وه لامه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه ییه تیکه لاره کان
به لئ	97	61,44%	75%
نه خیر	14	7,14%	2,5%
هه ندیک جار	28	30,71%	12,5%
به تال	1	0,1%	10%
کشتی	140	100%	100%
		140	40

له خشته ی ژماره (14) دهرده که ویت ریژه ی 75% که زرتترین پژه یه قوتابیان قوتابخانه نمونه یه تیکه لاره کان له کاتی پروونکردنه و هی سه ره باسه کانی بابه ته کان له لایه ن ماموستا کانه وه راسته وخو و خیرا ده چنه ناو بابه ته که وه و به بابه ته کانه وه کاریگر دهن و به ریژه ی 12،5% قوتابیانیش ثامازه به وه ده کن هندیك جار راسته وخو ده چنه ناو بابه ته که وه ته گهر پیشتر خویندیان بو کرد بیت و خویان بو ثاماده کرد بیت و پیشینه ی زانستییان له سهر هه بیت، به پیچه وانه ش هندیك جار کاتیان ده ویت تا له بابه ته که ده گهن. به لام له قوتابخانه کانی کچاندا به ریژه ی 29،69% و کورانیس به ریژه ی 44،61% له پؤل له کاتی وانه پروونکردنه و هدا راسته وخو و خیرا ده چنه ناو بابه ته کانه وه، ههروه ها ریژه ی 30،71% کوران و ریژه ی 20% کچانیس هندیك جار خیرا بابه ته کان وهرده گرن و هندیك جاریش کاتیان ده ویت تا وه کو له بابه ته که تیگهن.

ثهمه ش بو هه مان هویه کانی پیشور ده گه ریته وه، له قوتابخانه نمونه یه کانیس 10% قوتابیان وه لامی هم پرسیاره یان نه داوه ته وه، چونکه به پای هوان هم پرسیاره بو هوان ناگوخیت، له بهر هوه ی هوان قوتابی نمونه یین و پر زانیارین و به رده وام هه رکه کانیان جیبه جی ده کن بویه وا هه ست ده کن که هه موو شتیك ده زانن بهر له وه ی ماموستا سه ره باسه کانیان بو بکات.

15- له پوډا له ميانه وانه کانداه سره تېگه يشتنی بابه ته کان سووریت ؟

خشته ی ژماره (15)

سووربوون له سره تېگه يشتن

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه ييه تېگه لاهه کان
به لئ	73,57%	75,71%	82,5%
نه خيږ	2,86%	1,43%	2,5%
هه نديک جار	23,57%	21,43%	12,5%
به تال	-	1,43%	2,5%
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشته ی ژماره (15) دا بو مان روون ده بيته وه ريژه ی 5,82% قوتاييانی قوتاييانی نمونه ييه تېگه لاهه کان که زورترين ريژه ييه و ريژه ی 71,75% قوتاييانی کوړ و ريژه ی 57,73% قوتاييانی کچ له ميانه ی روونکردنه وه و تاوتوی کردنی

پهروهده و فيرکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

وانهکان له پۆل له لایهن ماموستاکان و قوتابیانهوه رۆژانه لهسهه تیگه‌یشتنی بابه‌ته‌کان سوورن بهر له کۆتایی هاتنی وانکه، نه‌مانه پيیان وایه قوتابی بو فیربوون دیت بو قوتابخانه و نه‌رکی ماموستاش نه‌وه‌یه قوتابی فیربکات هه‌ر بویه تیغه له پۆل له میانه‌ی وانه‌کاندا جه‌خت ده‌که‌ین فیرببین. هه‌روه‌ها ریژه‌ی 23، 57% قوتابیانی کچ و ریژه‌ی 21، 43% قوتابیانی کوپ نه‌و قوتابیانه‌ن که هه‌ندیگ جار لهسهه تیگه‌یشتنی بابه‌ته‌کان له پۆل سوورن به‌لام هه‌ندیگ جاریش بایه‌خ به تیگه‌یشتن ناده‌ن نه‌مه‌ش بو چه‌ند هۆکاریک ده‌که‌رپته‌وه، هه‌ندیگ له قوتابیان کهم ته‌رخه‌من و زوو له وانه بیزار ده‌بن بویه له پۆل نایانه‌ویت پرسیار له ماموستاکه‌یان بکه‌ن و خۆیان به‌وه هه‌ل ده‌خه‌له‌تینن گوايه دوا‌ی کۆتایی وانکه له هاوری‌کانیان ده‌پرسن، هه‌ندیگی دیکه‌یان گوی به تیگه‌یشتن و فیربوون ناده‌ن چونکه له ماله‌وه یاریده‌ده‌ریان هه‌یه جا چ نه‌گه‌ر ماموستای تایه‌ت بی‌ت یان نه‌ندامیگی خیزان یان هه‌ر که‌سیگی دیکه بی‌ت، هه‌نیگ له قوتابیانی پيیان وایه نه‌گه‌ر نه‌م وانه‌یه تیغه‌کات له وانه‌کانی داها‌توو هه‌ر تیغه‌کات، ریژه‌ی 12، 5% قوتابیانی قوتابخانه نمونه‌ییه تیگه‌لاوه‌کان هه‌ندیگ جار لهسهه تیگه‌یشتنی بابه‌ته‌کان سوورن و هه‌ندیگ جار بایه‌خ ناده‌ن، نه‌وانه ته‌نیا جه‌خت له‌و شتانه ده‌که‌نه‌وه که له‌لایان روون نییه‌و تیگه‌یشتنیان گرانه. ریژه‌ی 2، 5% قوتابیانی قوتابخانه نمونه‌ییه‌کان و ریژه‌ی 1، 43% قوتابیانی کوپ وه‌لامی پرسیاره‌که‌یان نه‌داوه‌ته‌وه.

16 - له پۆل له کاتی وانه‌کاندا به‌شداري ده‌که‌یت ؟

خشته‌ی ژماره (16)

به‌شداري کردن له پۆل

وه‌لامه‌کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه‌ییه تیگه‌لاوه‌کان
به‌لێ	81,43%	75,72%	90%
نه‌خپړ	0,71%	-	-
هه‌ندیگ جار	16,43%	23,57%	7,5%
به‌تال	1,43%	0,7%	2,5%
گشتی	100	100	100
	140	140	40

له خشته ی ژماره (16) بومان دهرده که ویت ریژه ی 90% که زورترین ریژه یه، قوتاییانی قوتابخانه نمونه یه تیکه لاهه کان ناماژ به وه ده کهن له پؤل له میانه ی وانه کاندای به شداری له روون کردنه وه ی بابه ته کان ده کهن و قوتاییانی قوتابخانه کانی کچانیش به ریژه ی 43،81% و قوتاییانی قوتابخانه کانی کورانیس به ریژه ی 72،75% به هه مان شیوه به شداری ده کهن چونکه قوتاییان پییان وایه به به شداری کردن و تاوتوی کردن بابه ته نالوزه کان پتر روون دهنه وه و تیگه یشتن ناسانتر ده بیت . به لام ریژه ی نه و قوتاییانه ی که هه ندیک جار به شداری ده کهن زورترینان قوتاییانی قوتابخانه کانی کورانن به ریژه ی 57،23% دواتر قوتاییانی کچ به ریژه ی 43،16% ئینجا قوتاییانی قوتابخانه نمونه یه کان به ریژه ی 5،7% نه و قوتاییانه تنیا نه و کاته به شداری ده کهن که بابه ته کانیان خویندوه وه نه و پوژانه ی نه رکه کانیان جیبه جی ناکه ن له پؤل به شداری ناکه ن . ریژه ی 5،2% قوتاییانی قوتابخانه نمونه یه کان و ریژه ی 43،1% قوتاییانی کچ هه روه ها 0.71% قوتاییانی کور وه لامی پرسیاره که یان نه داوه ته وه .

17 - به ناراسته کردنی پرسیار له ماموستاکه ت گفتوگو له سه ر بابه ته کان ده کهیت؟

خشته ی ژماره (17)

پرسیار کردن له بابه ته نا روونه کان

وه لامه کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه یه تیکه لاهه کان
به لن	86 %61,44	87 %62,14	25 %62,5
نه خیر	5 %3,57	2 %1,43	0 —
هه ندیک جار	48 %34,28	51 %36,43	14 %35
به تان	71 %0,71	0 —	1 %2,5
گه تی	140 %100	140 %100	40 %100

له خشتهی ژماره (17) بۆمان پروون دهیتهوه ریژهی ئه و قوتابیانهی له پۆل پرسیار له شته ناروونهکان دهکهن و تاوتوی دهکهن له ههر سی قوتابخانهکان بهنزیکهی وهک یهکه، له قوتابخانه نمونهییه تیکه لاههکان زۆرتیرین ریژهییه که 5,62% و له قوتابخانهکانی کوران به ریژهی 14,62% و له قوتابخانهکانی کچان 44,61% ههروهها ریژهی ئه و قوتابیانهی که ههنديک جار پرسیار دهکهن و ههنديک جار پرسیار ناکهن ئه و ریژهییهش له ههر سی قوتابخانهکان له یهک نزیکه، زۆرتیرینی له قوتابخانهکانی کوران به ریژهی 43,36% و قوتابخانه نمونهییه تیکه لاههکان به ریژهی 35% و قوتابخانهکانی کچان به ریژهی 28,34%. لیرهدا دهردهکهوئیت قوتابیان تا رادهیهک نارهزوی پرسیارکردنیان ههیه چونکه به پرسیار کردن بابهتهکان پروونتر دهکرینهوه و بیروبوچونهکان تاوتوی دهکرین بهمهش ریگهی تیگهیشتن و فیربوونی راستییهکان ئاسانتر دهییت ههروهها قوتابی پتر باوهری بهخوی لا پهیدا دهییت، بهلام بهگویرهی ئه و قوتابیانهی که ههنديک جار پرسیاردهکهن هۆیهکهی له پرسیارهکانی پيشوودا پروون کراوتهوه.

18 - ههول دهدهیت بابهتهکان به ژيانی پوژانهوه بهستیتهوه ؟

خشتهی ژماره (18)

بهستنهوهی بابهتهکان به ژيانی پوژانهوه

وهلامهکان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونهییه تیکه لاههکان
بهلی	50,71%	50,71%	42,5%
نهخیر	14,29%	15%	17,5%
ههنديک جار	33,57%	34,29%	40%
بهتان	1,43%	0	-
کشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشته ی ژماره (18) دا دهرده که ویت زورتترین ریژه ی ټو قوتابیانہ ی له کاتی خویندنه ودها بابه ته کان به ژيانی رۆژانه وه ده به ستنه وه و قوتابیانہ ی ههردوو قوتابجانہ کانی کچان و کوران به ریژه ی 50،71% و قوتابیانہ ی قوتابجانہ نمونه ییبه تیکه لاهه کان به ریژه ی 42،5% ههروهه ریژه ی ټو قوتابیانہ ی به هه نديک جار وه لامیان داوه ته وه زورتترین ریژه له قوتابجانہ نمونه ییبه تیکه لاهه کان به ریژه ی 40%، دواتر قوتابجانہ کانی کوران به ریژه ی 29،34% و قوتابجانہ کانی کچان به ریژه ی 33،57% ټه مهش ټه وه ده که یه نیټ که ریژه یه کی زور له قوتابیان ټاره زوی ټه وه ده که ن بۆ پتر فیروون و تیگه بیشتنی بابه ته کان باشر وایه بابه ته که به ژيانی رۆژانه وه به ستریتته وه. ټو قوتابیانہ ی که تا ئیستا بیریان بۆ نه چوه وه به لای ټه وانه وه ته نیا فیروونی بابه ته که گرنگه تا دهریچن، به لام شاره زایی په یدا بون له سه ر بابه ته که و تا چ رادیه ک پیوه ندی به ژيانی رۆژانه وه هه یه، بایه خی پی نادهن بویه ټه وان به نه خیر وه لامی ټم پرسیاره یان داوه ته وه زورتترین ریژه ش له قوتابجانہ نمونه ییبه تیکه لاهه کان به ریژه ی 17،5% و قوتابیانہ ی کور به ریژه ی 15% و قوتابیانہ ی کچ به ریژه ی 14،29% ههروهه له قوتابجانہ کانی کچان به ریژه ی 1،43% ی قوتابیان وه لامی پرسیاره که یان نه داوه ته وه .

19 - له میانہ ی روون کردنه وه ی بابه ته کاند ا ماموستا هویه کانی فیرکردن به کارده یینیت ؟

خشته ی ژماره (19)

به کاره یینانی هویه کانی فیرکردن

وه لامکان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییبه تیکه لاهه کان
بعلی	27،14%	12،14%	30%
نه خیر	22،86%	49،29%	10%
هه نديک جار	48،57%	38،57%	57،5%
به تان	1،43%	0	2،5%
کلنتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (19) دا دهرده که ویت ریژهی 57،5% که زۆرتیرین ریژهی خشته که یه، قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییبه کان ناماژه به وه ده کهن مامۆستاگان هه ندیک جار هۆیه کانی فیترکردن به کار ده هیئن، واته هه ندیک جار ییش به کاریان ناهینن ههروهه قوتابخانه کانی کچانیش به ریژهی 57،48% و قوتابخانه کانی کوران به ریژهی 57،38% هه مان وه لامیان هه یه.

ریژهی 29،49% قوتاییانی کور و ریژهی 86،22% قوتاییانی کچ و ریژهی 10% قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کانیش به نه خیر وه لامی پرسیاره که یان داوه ته وه، که واته به کار نه هیئانی هۆیه کانی فیترکردن یان هه ندیک جار به کار هیئانیان زۆر هۆکاری هه یه، له وانه نه بوونی تاقیگه ی گونجاو به جوړیک له هه ندیک قوتابخانه ته نیا یه ک ژوور بو هه هه موو بابه ته کان ته رخان کراوه و که لویه له کان له سه ر یه کدی کۆمه ک بوونه و مامۆستای بابه ت زۆر کاتی ده ویت تا پیداو یستییه کانی جیا ده کاته وه، ته گه ر جیا ییشی بکاته وه و ناماده ی بکات له و جوړه ژوورده دا بو ی نمایش ناکریت و گواسته نه وه ی پیداو یستییه کانیش بو پۆل له وانیه لای هه ندیک مامۆستا نه نگ بییت، چونکه هه ندیک له قوتابخانه کان ژماره ی قوتاییانیان له پۆل یه ک جار زۆره و دا بینکردن و ریچکخستنی کاره که ئاسان نییه ههروهه ها جگه له مه هه ندیک قوتابخانه پیداو یستییه کانی وه ک (ئاو، کاره با) شیان نییه، یان له هه ندیک قوتابخانه هه رچه نده هه ر بابه ته و ژووری تاقیگه ی به جیا ی هه یه و گشت پیداو یستییه کانی شیان بو دابین کراوه، به لام له به ر که م شاره زایی مامۆستاگان له چۆنیه تی به کار هیئان سوودیان لی و هه ر ناگی ریت، یان له هه ندیک قوتابخانه مامۆستا که شاره زایه و پیداو یستییه کانی هه یه، به لام ژماره ی به شه وانه کانی هه فتانه ی زۆره و بو ار و توانای به کار هیئانی تاقیگه یان هۆیه کانی فیترکردنی نابیت، له هه ندیک قوتابخانه ش مامۆستا که مته ر خه مه و ته نیا یه ک جوړ ریگه ی و تنه وه ی بابه ته کانی گرتووه و گوی به تیگه یشتن و هۆیه کانی فیترکردن نادات ته نیا لای ته و ته واو کردنی پرۆگرامی خویندنی سالانه گرنه گه.

پهروه رده و فيترکردن _____ ژماره (4) سالی 2009

ټه و بابه تانه ی که قوتابیان ناماژهیان پی کردوه کومپیوتهر و زمانی ټینگلیزییه چونکه کومپیوتهر ژووری تاییه تی خوی هه یه پتر بابه ته که کردارییه و زمانی ټینگلیزییه به کاره ټنانی ته نیا ریکورده ریکه ټه گهر کاره باش نه بیته به پیل نیش ده کات و گواستنه وه شی له نیوان پوله کانداسانه و له پولیش شویتیک ی وای ناویت له سه ر میزی ماموستا یان دیسکی قوتابی جیگه ی ده بیته وه .

20 - زاراهو زانیاری بابه ته کانی خویندنی سالی پارت به بیر ماهه ؟

خشته ی ژماره (20)

پیشینه زانیاری کومه ک کراو

وه لامة کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه ییه ټیکه لاهه کان
به لئ	20,72%	17,14%	7,5%
نه خیر	8,57%	9,29%	15%
هه ندیک جار	70%	72,86%	75%
به تال	0,71%	0,71%	2,5%
گشتی	100%	100%	100%
	29	24	3
	12	13	6
	98	102	30
	1	1	1
	140	140	40

له خشته ی ژماره (20) دا دهرده که ویت ریژه ی 75% ی قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییه ټیکه لاهه کان، که زورترین ریژه یه، ناماژه به وه ده که ن کاتیک ماموستا

پهروهده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

پرسیار دهکات که پیوهندی به بابتهکانی پیشینهی خویندنهوه ههیه ههندیك جار له ههندیك بابته زانیاریمان ههیهو له بیرمان ماوه، ریژهی 86,72% ی قوتاییانی کوپ و ریژهی 70% ی قوتاییانی کچ هه مان بۆچوونیان ههیه، شهشه شهوه دهگهیه نیت که قوتایی شهو زانیارییانهی لا کۆمهک دهییت و له بیرى ناکات کاتیک له بنچینهو بنهوانه کهی گهیشتییت و خۆی ههولئى بۆ داییت و لئى کۆلائیتهوهو کرداری کردهی له سهه شه نجام داییت، یان له لایهن مامۆستایانهوه پروونکردنهوهی زۆری بۆ کراییت و راهیئانی کردهی له گهل کراییت.

21 - مامۆستا جهخت له لیپرسینهوه دهکات ؟

خشتهی ژماره (21)

لیپرسینهوهی بابتهکان

وه لآمه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه یییه تیکه لآوه کان
به لئى	52,14%	53,57%	52,5% 21
نه خیر	19,29%	9,29%	2,5% 1
هه نديك جار	27,86%	37,14%	42,5% 17
به تال	0,71%	-	2% 1
گشتى	100%	100%	100% 40

پهرونده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

له خشته ی ژماره (21) دا بۆمان روون ده بیته وه که ریژه ی 57,53% ، که زۆرتیرین ریژه یه، له قوتابخانه کانی کورپان مامۆستاگان جه خت له لیپرسیینه وه ی بابه ته کان ده کهن و به هه مان شیوه ش به ریژه ی 5,52% له قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاهه کان و ریژه ی 14,52% له قوتابخانه کانی کچان. چونکه به لیپرسیینه وه قوتابی هه ولئى به دوادا چوونی بابه ته کان ده دات ئه مه ش وا ده کات قوتابی زانیاری له سه ر بابه ته کان هه بیته و تیگه یشتنی بابه ته کانی لا ئاسان ده بیته .

22 - له کاتی لیپرسیینه وه دا مامۆستا سزای قوتابیان ده دات ؟ جوړی سزای به کاره یئراو :

خشته ی ژماره (22)

سزادانی لیپرسیینه وه

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه ییه تیکه لاهه کان
به لئى	25,71%	30,71%	52,5%
	36	43	21
نه خیر	26,43%	13,57%	12,5%
	37	19	5
هه ندیک جار	47,86%	55,72%	32,5%
	67	78	13
به تال	-	-	2,5%
	0	0	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

پهرونده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

له خشته ی ژماره (22) دا بومان دهرده که ویت که ریژه ی 72،55%، که زورتین ریژه یه، له قوتابخانه کانی کوران ناماژهیان به وه کردوه که ماموستا له کاتی لپرسینه وه ی بابه ته کان هندیك جار سزای قوتاییان دهدات و له قوتابخانه کانی کچانیش به ریژه ی 86،47% ی قوتاییان هه مان رایان هه یه، به لام له قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کان ریژه ی 5،52% ی قوتاییان ناماژهیان به وه کردوه که ماموستا له کاتی لپرسینه وه دا سزای قوتاییان دهدات و جوری سزاکانیش به پله یه ک شکاندنن نمراهه، یان دهرکردنی قوتایی له پول، یان به غیاب دانی قوتایی له وانه یه، یان ناردنی قوتایی بولای به ریژه بهری قوتابخانه، یان قسه ی ناریکی ناراسته ده کات، هندیك ماموستایش ناموژگاری کردن به کارده هیئن.

23 - زوری ژماره ی تاقیکردنه وه کانی بابه ته کان کاریگه ری هه یه له سه ر بهرنامه ی خویندنت ؟

خشته ی ژماره (23)

کاریگه ری تاقیکردنه وه کان

وه لامه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییبه تیکه لاهه کان
به لئ	72،14%	58،57%	75%
	101	82	30
نه خیر	12،86%	14،29%	2،5%
	18	20	1
هه ندیک جار	15%	23،57%	20%
	21	33	8
به تال	-	3،57%	2،5%
	0	5	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشته ی ژماره (23) دا بومان دهرده که ویت که ریژه ی 75% که زورترین ریژه یه، قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کان ناماژه بهوه ده کهن، زوری ژماره ی تاقیکردنه وه کان کار ده کاته سهر بهرنامه ی رۆژانه ی خویندنیان، ههروه ها ریژه ی 14.72% قوتاییانی کچ و ریژه ی 58، 57% قوتاییانی کور هه مان بچوونیان هه یه. ته گهر ژماره ی نه نجامدانی تاقیکردنه وه کان زور بیت قوتایی بیزار ده بیت، له بهر نه وه ی فشاریکی زوری ده خریتته سهر له وانه یه له توانای زوربه ی قوتاییه کاندا نه بیت، چونکه هه رچه نده قوتایی له رۆژانه به به ته کانی خویندنی بیت ته نانه ت ته گهر ههر هه موو به به ته کانیش بزانیته له کاتی نه نجامدانی تاقیکردنه وه دا ههر هه ول دده دات پیداچوونه وه ی باشی بو بکات له وانه یه 2 تا 3 جار به به به ته کاندا بچیته وه تا دلنیا بیت له وه ی نمره ی باش به ده دست بینیت، ته مهش کات و میشک ماندووکردنی ده ویت، قوتایی کاتی به ده سته وه نامینیت بو ناماده کردنی ته رکی به به ته کانی رۆژانه ی، ته گهر هه ولیش بدات ناماده یان بکات له وانه یه وه ک پیویست سوود وهر نه گریته، ته نیا فشار خستنه سهر میشک بیت و هیچی دیکه، که واته لیرده قوتایی ده بیت له ناماده کردنی ته رکه کانی خویندنی رۆژانه ی بیبهش، ته نانه ت له پولیش به گوینگرتنی له ماموستا سوودمهند ناییت، به تاییه تی ته گهر نه وانه یه ی تاقیکردنه وه که ی تیدا نه نجام دده دات له سه ره تای ده دست پیکردنی ده وانه یه نه بیت، واته له وانه کوتاییه کان بیت، یان ته گهر له وانه کانی یه کهم بیت و باش وه لاهمی نه دابیتته وه، چونکه نه و توشی دلپراوکی و شله ژاوی ده بیت و ههر به به به ته تی تاقیکردنه وه که وه خه ریک ده بیت، جا چ به کردنه وه ته ماشا کردنی کتیب بیت، یان به لیپرسینه وه له قوتاییانی ده وروبه ری بیت، بویه وانه کانی دیکه فه راموش ده کات، هه رچه نده ماموستا کانی به به ته کانی دیکه به به ته کانیش له پولدا روون بکه نه وه و تاوتویان له سهر بکه ن.

جا ته گهر له هه فته یه کدا 3 یان 4 تاقیکردنه وه نه نجام بدات هه مان شت دووباره ده بیتته وه به مهش نه وانه یه که پیشتر خزی بو ناماده نه کردبوون، له کاتی روونکردنه وه شیان له لایهن ماموستا کانه وه بایه خی پی نه دابوون و تییان

پهرونده و فیکردن _____ ژماره (4) سالی 2009
 نهگیشتبوو، رۆژ دواي رۆژ لاي کۆمهك دهبيت تا وای لی دیت باری قورس دهبيت
 و ناتوانیت ههلیبگریت و دوا ده که ویت.

24 - کتیبه کانی خۆت به کار دهینیت یان مه لزه مه ؟ بۆچی؟

خشتهی ژماره (24)

پیداویستی به کارهاتوو هکان

وه لاهمه کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه ییه تیکه لاهه کان
کتیب	63,57%	46,43%	67,5% 27
مه لزه مه	1,43%	3,57%	- 0
ههردووکیان	35%	50%	30% 12
به تال	-	-	2,5% 1
گشتی	100%	100%	100% 40

له خشتهی ژماره (24) دا بۆمان روون ده بیته وه که ریژهی 5,67% ، که
 زۆرتیرین ریژهیه، له قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاهه کان و ریژهی 57,63%

پهروهده و فيرکردن _____ ځماره (4) سالی 2009

قوتابخانه کانی کچان له کاتی نه نجامدانی ټهرکه کانی خویندنیا ته نیا کتیبه کانی پروگرامی خویندنی خوینان به کارده هیئن، چونکه به رای ټه وهن کتیبه کان پر زانیارین و زور به باشی ریڅخراون و پرسیاره کانی تاقیکردنه وه کانیس هر له بابه تی کتیبه کان دیته وه بویه پشت به ست به کتیبه کان باشتین و سه رکه وتووترین ریڅگه یه بؤ ده رچوون، به لام ریڅه ی 50% ی قوتابخانه کانی کوران پییان باشه له گه ل کتیبه کان مه لزه مه ش به کار به یئن واته (کتیب و مه لزه مه) پیڅکه وه به کار به یئن، به رای ټه وان مه لزه مه کان کورترکراوه ی بابه ته کان له خو ده گرن له به ر ټه وه ی به شیوه یه کی گشتی کور ټاره زووی پوخته کورترکراوه کان ده کات و زور گوی به دریڅکراوه کان و شیکراوه کان نادات، بویه به کار هیئانی مه لزه مه ی پی باشه، ههروه ها هه ندیک له قوتابییه کان ټاماڅه به وه ده کهن که هه ندیک له ماموستاکان ناچاریان ده کهن مه لزه مه کانیا ن به کار به یئن، چونکه پرسیاری تاقیکردنه وه کان له پرسیاره کانی مه لزه مه کان ده هیئن، قوتابیش ټه گه ر چی له بابه ته کوش تیڼه گات و تا به ټاسانی ده رچوون مسوگه ر بکات ناچاره مه لزه مه به کار به یئیت.

25 - جگه له کتیبه کانی پروگرامی خویندن کتیبی دیکه ده خوینیه وه؟
چ بابه تیڅ ؟

خشته ی ځماره (25)

خویندنه وه ی کتیب

وه لامه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییه تیڅه لاهه کان
به لی	55,72%	48,57%	62,5%
	78	68	25
نه خیر	7,14%	12,14%	7,5%
	10	17	3
هه ندیک جار	35%	39,29%	27,5%
	49	55	11
به تان	2,14%	-	2,5%
	3	0	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (25) دا به بۆچوونی من ههلبژاردنی وهلامهکانی ئەم پرسیاره له لایهن قوتابیهکانهوه تا رادهیهک نا دروسته، چونکه من مهیدانی سهرم له قوتابخانهکان داو فۆرمهکانم بهسهه قوتابیهکاندا دابهش کرد و پرسیارهکانم یهک یهک خویندهوه و روغم کردنهوه، ههلسوکهوت و شیوازی پرسیارکردن و قسهکردنیان بهراورد به رێژه نامارییهکه جیاوازه، واته له ههلسوکهوتیانوهه وا پێدهچوو که زۆربهی زۆریان خویندهواری کتیب نین، بهلام له رێژه نامارییهکهش خۆیان به خویندهوار داناوه، رێژهی 5،62% قوتابخانه نمونهیه تیکهلاوهکان و رێژهی 72،55% قوتابخانهکانی کچان و رێژهی 57،48% قوتابخانهکانی کوران ناماژه بهوه دهکهن جگه له کتیبی پرۆگرامی سالانهی خویندن، کتیبی دیکه دهخویننهوه. له وهلامی دووهمین پرسیاردا که دهلیت ئهوه بابهتانه چین که دهباخوینیتتهوه زۆربهیان ناماژهیان به رۆژنامه کردوه، ههندیکیشیان گۆشارو چیرۆک و کتیبی نایینی و دیوانی شعری دهخویننهوه.

* کهواته لهم پرسیاره دا زۆربهی قوتابیان لایان نهنگه راستی وهلامهکه بدرکینن، ئەم پرسیاره تارادهیهک قوتابی سهرسام کردوهه بیری وروژاندوهه که ئهوه لهم قوناغه دا ئهرکهکانی سهه شانی به تهنیا جیبهجیکردنی پرۆگرامهکانی خویندنی سالانهی قوتابخانه نهییت که به هۆیهوه بتوانیت دواڕۆژ پروانامهیهک وهربگریت و بۆ بۆیوی ژیانی سوودی لی وهربگریت، بهلکو ئهوه ئهرکینکی گرنگتریشی لهسهه شانه ئهویش دروستکردنی خودی خۆیهتی، یهک له بنه ماکانی دروستکردنی خودی مرۆفیش به رۆشنبیرکردنیتهی به رۆشنبیرکردنی تاکیش به خویندنهوهی جۆراو جۆر دهییت، کهواته ئهوه پێی نهنگه بلیت من ههولێ به رۆشنبیرکردنی خۆم نادهم، یان

پەرۆردە و فیتکردن _____ ژماره (4) سالی 2009
 تا ئیستا فیتنه کراوم که سهرنج بو ئه م بابه ته رابکیشم بویه به به لئ و ه لآم ده داته وه
 نه گهرچی واش نه بیته .

26 - له قوتابخانه بیزاریت ؟

خشتهی ژماره (26)

بیزاری له قوتابخانه

وه لآمه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه ییه تیکه لآوه کان
به لئ	2,87%	3,57%	22,5% 9
نه خیر	75,71%	72,14%	52,5% 21
هه ندیک جار	0,71%	24,29%	22,5% 9
به تال	0,71%	-	2,5% 1
گشتی	100%	100%	100% 40

له خشتهی ژماره (26) دا بۆمان ده رده که ویت که زۆرینهی قوتابییه کان ئاره زووی
 قوتابخانه ده کهن و له قوتابخانه بیزار نین ، ریشه کانیش زۆرتیرینی 71,75%

پهرونده و فيركردن _____ ژماره (4) سالی 2009
 قوتابخانه كانی كچان ههروهه ها 14،72% قوتابخانه كانی كوران و 5،52%
 قوتابخانه نمونه يیه تيگه لاهه كان و قوتابيان قوتابخانه به مالى دووه ميان داده نين،
 چونكه له قوتابخانه جگه له فيربوونی زانست و پهروهده پيوه ندييه
 كومه لايه تييه كانيشيان فراوانتر ده بيت و هاوړپي ديكه پهيدا ده كهن، كه له هاوړپي
 كولاڼ جياوازه، له وانه يه هاوړپي كانی كولاڼ له ته مهن و ناست جياوازين، به لام
 هاوړپي كانی قوتابخانه تا راده يه ك هاوشيوهن.

ته گهر به وردی سه يری خشته كه بكه ين ده بينين له قوتابخانه نمونه يیه
 تيگه لاهه كاندا دوو ريژه ي 5،22% هه يه كه تيباندا قوتابی له قوتابخانه بيژاره يان
 هه نديك جار له قوتابخانه بيژاره (بيژاری قوتابيانی قوتابخانه نمونه يیه كان له
 پرسياره كانی پيشوودا روون كراوه ته وه) قوتابخانه كانی كورانيش به ريژه ي
 29،24% و قوتابخانه كانی كچانيش به ريژه ي 71،20% نامازه به وه ده كهن
 هه نديك جار له قوتابخانه بيژارن، ته مهش هو كاری زوره، كه گرنگرتيني ته وه يه كه
 قوتابيان نامازهيان پيكردوه، له گه ل بايه خنه دانی لايه نه بهر پر سه كانی پهروهده به
 قوتابخانه ئاساييه كان و پتر بايه خدان به قوتابخانه نمونه يیه كان و نه هلييه كان له
 رووی بينای قوتابخانه وه كه لويه ل و پيداويستيه كانی پوله كان و تاقیگه كان و
 ماموستای پسيوړی به تواناو زوری ژماره ي بهرده ست و جل و بهرگی جياواز ..
 تاد، ته مش وای كردوه قوتابی هه ست به كه می بكات، چونكه كه ته و
 ماموستای پسيوړی بابه ت وانه ي پي نه دات ته وه له تيگه يشتن و فيربوونی
 بابه ته كه كه م و كوری ده بيت، يان له پوليك دانيشيت و بارودوخی پول نه گونجاو
 بيت (ژووری تاريك و په نجه ره شكاوو ده رگای پينه كراو، يان ديسكي دانيشتنی
 زور بچووك كه بو قوتابی ته م قوناغه شياو نييه، نه بوونی سه رچاوه ي رووناكی،
 نه بوونی پيداويستيه كانی ديكه ي وهك ئاو، نارپك مامه له كرنی هه نديك له
 ماموستايان و بهرپيوه به ره كان به رانبه ر به قوتابيان و تاد) ته مانه هه موويان بو
 بيژار بوونی قوتابی له قوتابخانه ده بنه هاندهر.

باسی سييه م:

دياري كرنی ده رنه نجامه كان و پيشنيازه كان

1 - دهرئه نجامه گان :

ئو دهرئه نجامانه ی له م تووژینه وه به ده دست هاتوون ئه مانه ن:

1- نه بوونی بینای گونجاوو که لوبهل و پیداویستی شیواو وهک (دیسکی دانیشتن، بوردی نووسین، هوییه کانی فینککه ره وه و گهر مکردنه وه... تاد).

2 - که م راهینانی قوتابی له سهر چۆنیه تی به کارهینانی کتیه کانی پرۆگرامی سالانه ی خویندن. پشت به ستن به مه لزه مه که به شیوازی پرسیارو وه لام و دوور له وینه ی پروونکراوه یی و دریزه پیندراوی بابه ته کان زانیارییه کی وشکی کورتکراوه یان له خۆ گرتوه، ئه مه ش وای کرد قوتابی پتر هه ولئی ده رچوونی خیرا بدات نه ک فیبروون و تیگه یشتنی زانیارییه کان.

3 - دابرینی قوتابی له قوتابخانه و جار جار پچرانی له بابه ته کان کاریگه رییه کی زۆری له سهر دابه زینی ناستی زانستی قوتابیان هه یه، به تاییه تی له قوتابخانه کانی کوران، چونکه که قوتابی (25) رۆژ به بی هۆ مافی دابرینی هه بیته و که متر له (20) رۆژ مافی هه بیته مؤلته وهر بگریته ئه وه گشتیه که ی نزیکه ی ده کاته (45) رۆژ نه هاتن، واته مانگ و نیویک دابران و پچران له زنجیره زانیارییه کان (1).

4 - نه مانی سزادانی قوتابی کاریگه ری کردوه ته سهر خودی قوتابی به جۆریک له پروانگه ی ئه م خاله وه قوتابی باره کانی خویندن و پابه ندنه بوون به ده وام و گوی رایه ل نه بوونی به رپوه به رایه تی قوتابخانه وه به هه ند وهر نه گرتنی نامۆژگارییه کانی مامۆستایان و پابه ره پهروه ده ییه کان بۆ به رژه وه ندیه کانی خۆی ده قۆزیتسه وه بابه ته کان فه رامۆش ده کات.

5- چه ند ساله کۆچ کردنی گه نجه کان بۆ هانده ران کاریگه ری له باری دهروونی قوتابی کردو زۆر له قوتابیان ئه م بابه ته یان لا بووه ته کیشه ی سه ره کی و خویندن و فیبروون و پابه ندبوون به ده وامیان فه رامۆش کرد.

6- قالب به ستویی خاوه ن پروانامه کان له سالانی دوای راپه رینی 1991 تا ئه م سالانه ی دوایی به هۆی بارودۆخه ناهه مواره کانی کوردستان و عیراقه وه، زیندوو و چالاک بوون و هه لدانی کاسبکاران و بی پروانامه کان هانده ریک بوو تا قوتابی خویندن و فیبروون و قوتابخانه فه رامۆش بکات.

پەرۋەردە و فېرکردن _____ ئىمارە (4) سالى 2009

7- نەبوونى مامۆستاي پىسپۇرى ھەندىك بابەت و وتنەۋەى بابەتەكان لەلايەن پىسپۇرى جىاوازەۋە لاۋازى لە رادەى تىگەيشتن و گەياندىنى زانىبارى پەيداكرد.

8 - بەكارنەھىنەنى ھۆيەكانى فېرکردن بۆ بەزىندوۋ كوردنى بابەتەكان و پوونكردەنەۋەيان و تەنبا بەكارھىنەنى تەباشىرو تەختەرەش پتر كاريگەرى كرده سەر بېزاربوونى قوتابى لەكاتى وانەو بەردەوام گوى رانەگرتن.

9- لاۋازى بارى ئابوورى مامۆستا وى كورد مامۆستا بۆ بەرپۆدەبردنى بژىوى ژيان و خۆ بنىاتنان ھەولئى دىكە بدات بەجۆرىك دواى دەوامى قوتابجانە (وانەى تايبەتى مالان يان كاريكى دىكەى جيا دەكات) ئەۋەش وادەكات تانانكانى خۆى پتر بەكاربەھىت و شەكەت و ماندوۋ بېت بۆيە لە پۆلدا ناتوانىت مافى تەۋاۋ بە وانەكەى بدات.

10- باش نمايش نەكردنى زانىبارىيەكان لە پۆل لەلايەن ھەندىك لە مامۆستاكانەۋە لەبەر ئەۋەى زۆر لە مامۆستاكان لە رووى پېشىنە خۆ ئامادەكردنى بابەتەكان وەك پىويست ئامادەباشى بۆ ناكەن چونكە زۆرەيان بە ھۆى بارەنالەبارەكانى سىياسى و ئابوورى ئەم چەند سالانەى كە عىراقى پىدا رۆيشت بە تايبەتەش ھەرىمى كوردستان و سەرھەلدانى بېرو بۆچوونى نوئى لە سىستىمى پەرۋەردەيى تاۋو گېرى وانەوتنەۋەى جارانيان نەماۋ تانانكانيان خنكا.

11 - لاۋازى ئاستى زانستى ھەندىك لە مامۆستاكان و كەم شارەزايان لە رېگەكانى وانە وتنەۋەى بابەتەكان بەتايبەتى ھەندىك لە مامۆستاكانى دەرجووى سالەكانى دواى راپەرىنى سالى 1991 ئەمەش بەھۆى لاۋازى ئاستى زانكو لە ھەرىمى كوردستان.

12- بە ھەلە بەكارھىنەنى ئامپىرەكانى تەكنۆلۆژىي سەردەم، بە رېژەيەكى زۆر ھەلگرتنى (مۆبايل) كە زۆرىنەى قوتابيان وەك خوويەك بەردەوام بە دەستيانەۋەيەو پىيەۋە خەرىكن و تەننەت ھەندىكيان لە پۆلىش بەكارى دەھىنن بۆ مەبەستى جۆراۋجۆر بەمەش قوتابى بېرو ھۆشى بەلادا دەچىت و زۆر گرنكى بە گۆى راگرتن و تىگەيشتن و فېربوون نادات.

(1) سىستىمى قوتابجانە بنەرەتاييەكان و خويندنگە ئامادەيىەكان، بەندى (44) لاپەرە 76 سالى 2009.

2 - پىشنازەكان :

سەرکەوتن ۋە بىرگىت ۋە بە تورەگە يەكى پىر زانىبارىيە ۋە باز بۇ پۆلەكەى سەرۋوتىر بىدات بەمەش پىر پىرۋاى بەخۇى لا پەيدا دەبىت، بەلام ئەگەر ھەموو ئاستىك بەيەكەۋە دابنىشىت ئەۋە لەۋانەيە ئاست لاۋازەكان توۋشى شۆك بىن ۋە بارى دەروونىيان نا ئارام دەبىت، كە لەسەرەتاشەۋە فېرى خويندەۋە نووسىن نەبىن چۇن لە پۆلە ئاست بەرزەكان دەتوانن بابەتەكان كۆنترۇل بىكەن ؟

5 - لە پۆلى (9) ى بىنەرەتى ۋەك جاران تاقىكردەۋەى گىشتى ئەنجام بىدرىت ئەگەرچى سىستەمەكەش ھەژماركردىنى كۆ نرەيى بىت، بەجۆرىك لە پۆلەكانى (7،8) ى بىنەرەتى پىرسىيارەكان گىشتى بىن ۋە بە كۆنترۇلى ناۋەندى بىچووك سەرانسەرى پارىزگەكان بىگىتەۋە، چاۋدىركردىشىيان لەلايەن سەرپەرشتىيارانى كارگىپى ۋە پىسپۆرىيەۋە بىت. لە پۆلى (9) ىش پىرسىيارەكان ۋە كۆنترۇل گىشتى بىن. ئەمە ۋادەكات تاقىكردەۋەكان لەسەر يەك ئاست بىن ۋە خويندەن سەنگى خۇى ھەبىت ۋە بە ھەول ۋە ماندوۋوبوون ۋە فېربوون ۋە زانىن نەۋەكان پىبىگەن. بە ھىچ شىۋەيەكىش كارئاسانى بۇ دەرچوونى قوتابىيان نەكرىت، ئەگەر چى رىژەى دەرچوون كەمىش بىت، چونكە پال پىۋەنانى قوتابى ئاست نىز ۋە لاۋاز بۇ پۆلىكى بەرزتر گەۋرەترىن كىشە دروست دەكات، لە سەرەتادا ھەستى پى ناكىت، بەلام بەردەۋام بوونى ئەم دىاردەيە چەند سالىك بە دواى يەك (بە داخەۋە لە دواى راپەرپىن تا ئىستاش لە زۆربەى قوتابىخانەكان ۋە كۆنترۇلى بىنەرەتى ئەم دىاردەيە ھەيەۋ بەر چاۋە) دەبىتە ھۆى كەلەكەبوونى چەند نەۋەيەكى كەم خويندەۋارو لە روى زانىستى نەزان ۋە كەم رۆشنىبىرەۋە. كارىگەرەيەكەشى لە دۋارپۆلىكى نىكىدا دەرکەۋتىنى گەلىكى خاۋەن چەندىن كەسانى بروانامەدارى نەزان دەبىت.

6 - كاراكردىنى رابەرە پەرۋەردەيەكان بە كىردەۋەى خولى جىاجىيا بۆيان تاۋەكو ئەۋانىش بە كارابىيانە ھەول بۇ بەرۆشنىبىركردىنى قوتابىيان ۋە دۆزىنەۋەى رىگەچارەيەك بىدەن لە چۆنىەتى بە ئارەزۋوكردىيان بۇ خويندەۋەۋە فېربوون ۋە ھەولدان بۇ بەردەۋام ۋەرگىرتنى زانىبارىيەكان نەك تەنبا ھاتوچۇكردىنى قوتابىخانە بۇ ۋەرگىرتنى بروانامەيەك.

7 - جەخت لەسەر بەكارھىنەنى ھۆيەكانى فېرکردن بىكرىت ۋە تاقىگەكانى قوتابىخانەكان چالاك بىكرىنەۋە، رىگەچارەيەكى گونجاۋ بۇ چۆنىەتى مامەلەكردىن لەگەل نامىرەكانى تەكنۆلۇژىيە سەردەمدا بدۆزىتەۋەۋە خولى تاقىگە بۇ مامۇستاكەن بىكرىتەۋە ھەرۋەھا سەرپەرشتىيارى تايبەتى بۇ بەكارھىنەنى تاقىگە

دابنرین جگه له سه پهرشتیاری تیوژی بابه ته کانی ناو پۆل، تا بهرده وام بهدواداچوون بۆ بابه ته کان بکهن و چاودیری مامۆستایه کان بکهن و رینمایان بکهن.

8- که مکرده وهی ژماره ی به شهوانه ی هه فتانه ی مامۆستا کان له (24) به شهوانه بۆ (18) به شهوانه، به مهش مامۆستا رۆژانه زۆر ماندوو ناییت تین و چیژی وانه وتنه وهی ده بیته ههروه ها بواری زۆر تر ده بیته بۆ گه پران بهدوای سه رچاوه و خوئاماده کردنی بابه ته کان له سه ر شیوازی نویی خویندن به مه رجیک مامۆستا بهرده وام ناماده بوونی له قوتابخانه هه بیته.

9- بایه خدان به مامۆستا چالاکه کان و به هه ند وهرگرتنی ریشه ی دهرچوونی قوتابییه کانیان و خه لات کردنیان چ به ناردنیان بۆ ولاتانی دهره وه یان بهر زکردنه وهی مووچه کانیان، چونکه به داخه وه له سیستمی ولاتی ئیمه چالاک و ماندوو له گه ل فهرامۆشکه رو نوستوو به یه ک چاو سه یرده کرین. له رووی بهر زکردنه وهی مووچه کانیان و پیدانی مافه کانیان به هه مان هه ژماریان بۆ کراوه. پیشنیاز ده که یان بهر زبوونه وهی مووچه به سالانی خزمهت نه بیته، به لکو به نه نجامدانی چالاکیه کان و خو چه سپاندنی مامۆستاییت له بواری پهروه ده وهه لسه نگاندنه کهش به (ناستی زانستی مامۆستا که و ریشه ی دهرچوونی قوتابییه کانی و راپۆرته کانی هه ریه که له به رپوه بهری قوتابخانه و سه رپهرشتیاری پیسۆری بابه تی و تاقیگه یی) بیته. نه مهش هانده ریک چالاک ده بیته که هه موو مامۆستایان هه وللی بۆ بدهن.

10- پپوهندی به کۆلیژی (پهروه ده، بنیات) وهه بکریت تا بابه ته کانی وانه ی ریکه کانی وانه وتنه وه له سه ر شیوازی نوی پهره پیدهن، بۆته وهی قوتابییه کان بهر له دهرچونیان له سه ر شیوازی نوی وانه وتنه وه رابه یترین، تا له کاتی دهرچوندا که به مامۆستا داده مه زرین پیوستیه کی نه وتویان به به شدار بوونی خول نه بیته. به مهش بهر بهر بهر شیوازی کۆنی وانه وتنه وه له ناو ده چیته و نامینیت.

11- تاقیگه ی ناوه ندی له پارێزگه کان بکرینه وه که به شه کانی راهینان له سه ر تاقیگه ی زیندوو و تاقیگه ی وشک و تاقیگه ی داهینان له خو بگریت، به جو ریک له تاقیگه ی زیندوو مامۆستا کان له سه ر چۆنیه تی کارکردن له سه ر ده زگه و نامیره کانی ناو تاقیگه ی قوتابخانه کان رابه یترین و نه نجامدانی تاقیکردنه وه کان و خوله کانی راهینانیش بهرده وام بیته و هه ر مامۆستایه ک 4 تا 5 خول بینیت، له تاقیگه ی وشکیش مامۆستا کان له سه ر چۆنیه تی نه نجامدانی تاقیکردنه وه خیرا کان

پهروهده و فیترکردن ————— ژماره(4) سالی 2009

له ناو پۆل و چۆنییه تی به کارهینانی وینه کانی کتیب و ئینتهرنییت و تیکه ل کردنیان له گه ل بابه ته کانی کتیب و نمایش کردن به کۆمپیووتەر به هۆی (نامیری داتا شو) وه له ناو پۆل رابهیترین بو هاندانی قوتابی له سهر بابه ته کان تاوه کو قوتابی خۆی له پۆل بییته ته وه ره ی سهره کی نه ک مامۆستا، ههروه ها تاقیگه ی داهینان تاییه ت بیته به قوتابی واته ئه و قوتابییه ی ئاره زووی له دروستکردن یان داهینانی هه ر ده زگه یه ک هه بیته یان هه ر بیروکه یه کی شیوا ی به ییردا بیته . بتوانیته به سه ره رشتی مامۆستاکه ی پیوه ندی به م به شه وه بکات و کاری تیدا بکات ئینجا بو هه لسه نگاندن داهینانه که ی یان بیروکه که ی ناراسته ی لیژنه یه کی تاییه ت بکریته و سالانه داهینانه کانی قوتابخانه کانی گشت پاریزگه کان له شوینیکی تاییه ت نمایش بکریته و خه لاتی زانستی وه زاره تی پهروه ده ی هه ری می کوردستانیان پی بدریته ، نه مه ش هانده ریکی زۆر باش ده بیته بو ئه و قوتابیانه ی که ئاره زووی خویندن ناکه ن به لام له کارکردن کارامه و به هره مهندن، لیبه دا ده توانن به هره کانی خۆیان گه شه پی بده ن و خۆیان سه له مینن.

پهراویزه کان

(1) <http://en.wikipedia.org> ...

(2) حمدان محمد زیاد : المدرسة والإدارة المدرسية، دار التربية الحديثة، عمان -

2001 ص 14.

(3) هه مان سه رچاوه ی پیشوو.

(4) د. فایز مراد دندش ، دليل التربية العملية واعداد المعلمين، دار الوفاء -

الأسكندرية - 2003 ص 100

(5) . عبدول، هیمن باقر ، به رهه م عمر عبدالله ، نه نفالی سی و کاریگه رییه

کۆمه لایه تییه کان، چاپخانه ی ته وار، سلیمانی 2004

(6) . دهسته یه ک له تویره ران (توندوتیژی مامۆستا به رانه ر قوتابی له قوتابخانه

سه ره تاییه کان) ده زگای تویره یه وه و بلاوکردنه وه ی موکریانی و سه نته ری

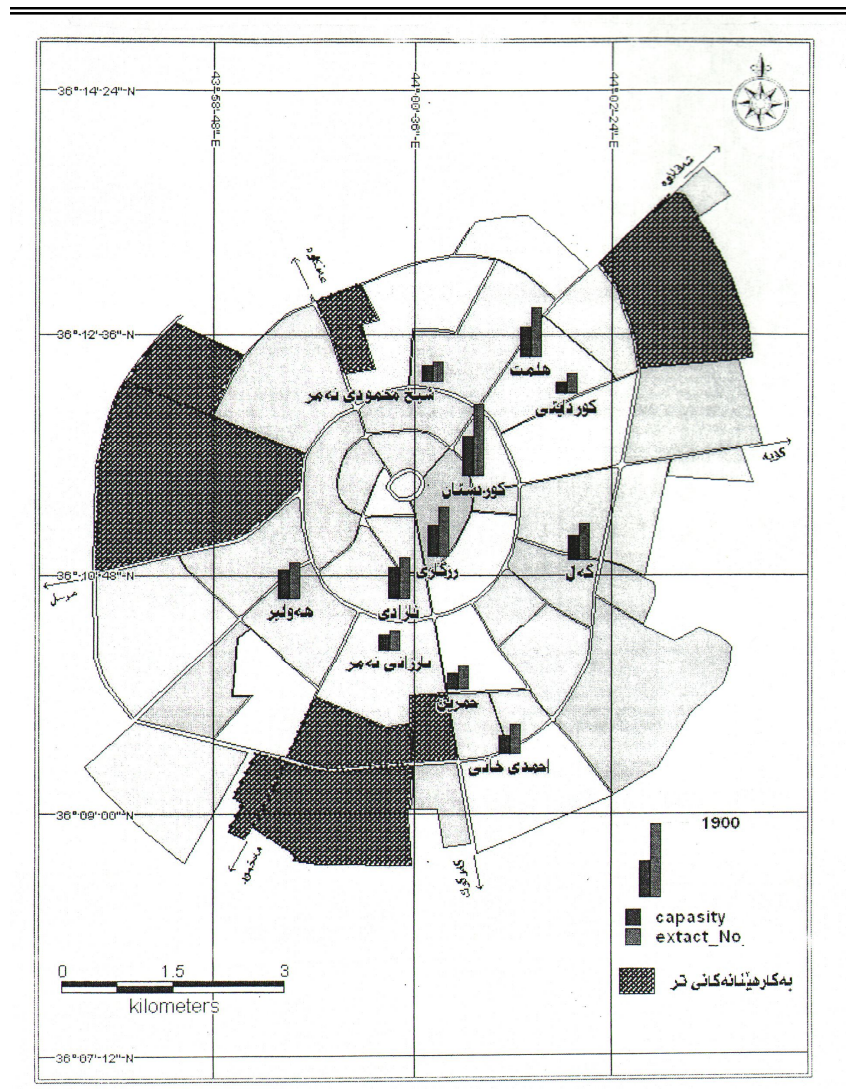
تویره یه وه ی کۆمه لایه تی و تاوان، لاپه ره (9).

پهروه رده و فيتركردن
(7) ا.د عبدالرحمان عدس - مباديء الأحصاء في التربية وعلم النفس - الأحصاء التحليلي 1997 دار الفكر - عمان.

سهرچاوه كان :

- 1 - ا.د عبدالرحمان عدس - مباديء الأحصاء في التربية وعلم النفس - الأحصاء التحليلي 1997 دار الفكر - عمان .
- 2 - حمدان محمد زياد : المدرسة والإدارة المدرسية، دار التربية الحديثة، عمان - 2001 ص 14 .
- 3 - د.فايز مراد دندش ، دليل التربية العملية واعداد المعلمين، دار الوفاء - الإسكندرية - 2003 ص 100
- 4 - عبدول، هيمن باقر، بهرهم عمر عبدالله، ئهنفالي سى و كاريگهري يه كؤمه لايه تيه كان، چاپخانهى تهوار/ سليمانى 2004
- 5 - دهسته يهك له تويژه ران (توندو تيژى مامؤستا بهرانبهر قوتابى له قوتابجانه سهره تاييه كان) دهزگاي تويژينه وهو بلاوكردنه وهى موكريانى و سهنته رى تويژينه وهى كؤمه لايه تى و تاوان ،لاپه ر (9) .سالى 2006
- 6 - سيستمى قوتابجانه بنه ر تيه يه كان و خويندنه گه ئاماده ييه كان ،بهندى (44) لاپه ر 76 سالى 2009 .
- 7 - به سوود وهرگرتن له سهرچاوه كانى ئينته رنيّت بو نمونه وهك :
[http : // en . Wikipedia .org](http://en.Wikipedia.org)

نه‌خشه‌ی دابه‌شکردنی قوتا‌بخانه‌کانی شاری مه‌ولیر

لیستی ناو و شوینتی جوگرافی

نه و قوتابخانه‌ی که وهک سامپلی توژینه وهکه وه رگیراون

قوتابخانه‌کانی ناوه‌ندی مه‌ولیر		
ز	ناوی قوتابخانه	که‌پهک
1	ن - راپه‌پینی کوپان	راپه‌پین
2	ن - بیتری کچان	راپه‌پین
3	ن - پیرسی کوپان	کوئستان
4	ن - شهید مأمون ده‌باغی کچان	کوئستان
5	ن - سه‌ریه‌ستی کوپان	زانباری
6	نازادی بنه‌په‌تی کچان	نازادی
7	ن - 14 ی ته‌موزی کوپان	نازادی - مه‌عره‌ز
8	شهید فاخر می‌رگه‌سوری تی‌که‌لاو	نه‌ورؤز
9	نامۆکی بنه‌په‌تی کچان	به‌ختیاری
10	ن - نازی کچان	صلاح‌الدین
11	ن - پیشکه‌وتنی کوپان	مزگه‌وتی سپی
12	ن - برایی کوپان	صلاح‌الدین
13	ن - به‌یداغی کچان	مامۆستایان
14	ن - دل‌داری کوپان	مه‌نتکاوه - 92
15	که‌شینی بنه‌په‌تی کچان	مه‌نتکاوه - 92
16	مه‌ولیری نمونه‌یی تی‌که‌لاو	نه‌ندازیاران

فۆرمی پاپرسی قوتابیان له دابهزینی ئاستی زانستی
له ههریمی کوردستان قوتابخانهکانی (ناوهندی ههولێر) به نمونه

1 - ئەم توانایانەت چۆنە:

ا- خۆبندنهوه	زۆر	مام ناوهندی	کهەم
ب - تیگه‌یشتن	زۆر	مام ناوهندی	کهەم
ج - دەربرپین	زۆر	مام ناوهندی	کهەم

2 - به ئاره‌زووی خۆت دئییت بۆ قوتابخانه؟

به‌ئێ بێ نه‌خێر هه‌ندیك جار

3 - بۆ چ ئامانجێك ده‌خوینیت ؟

بروانامه فێربوون هه‌ردووکیان

4 - ئەم قۆناغه جیاوازی له‌گه‌ڵ قۆناغه‌کانی پیشووی خویندن هه‌یه ؟

به‌ئێ بێ نه‌خێر

5- ئایا به‌خۆت به‌رنامه‌کانی خویندن داده‌نئییت یان له‌ لایه‌ن خا‌نه‌واده‌که‌ته‌وه

بۆت داده‌نئییت ؟

به‌خۆم باوانم ئەندامانی خێزان

6- چ بابەتیکت لاخۆشه و چ بابەتیکت لاناخۆشه ؟

7- پۆژانه ئەرکی مالئوه دهکەیت ؟ ئهگەر ناکهیت بۆچی ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

8- له مالئوه پۆژانه پیداجونئوه بۆ ئهو بابەتانه دهکەیت که ئه مرۆ له قوتابخانه خویندوتن ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

9- له کاتی خویندن (ئه نجامدانی ئه رکه کانی مالئوه) یاریده دهرت هه یه ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

10- فایل بۆ بابەتەکان دهکەیتئوه تا پۆژانه خالئه سه ره کیه کان و زاراه گرنه گه کانی تیدا کۆ بکه یته وه ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

11- بۆ ئه نجامدانی ئەرکی خویندنی مالئوه کات دابهش دهکەیت ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

12- له کاتی خویندنه وه دا جهخت له سه ر شته بنه ره تیه کان دهکەیت ؟ خالئه سه ره کیه کان و زاراه گرنه گه کان دیاری دهکەیت ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

13- زانیاریه کان پیکده خهیت تا به زانیاریه کانی پيشووه یان به ستیه وه ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

14- له گه ل بابەتی وانەکان له پۆل خیرا ده چیته ناو بابەتەکه وه ؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

15- له پۆل له میانه ی وانەکان له سه ر تیگه یشتنی بابەتەکان سووریت ؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

16- له پۆل له ميانه وانه كان به شدارى ده كهيت ؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

17- گفـت و گۆ له سهر بابه ته كان ده كهيت به ئاراسته كردنى پرسىار له مامۆستا كهت؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

18- ههول ده دهيت بابه ته كان به ژيانى رۆژانه وه به ستىته وه ؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

19- له ميانه و پروونكردنه وه بابه ته كاندا مامۆستا هۆيه كانى فيترکردن به كارده هينيت ؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

20- زاراوه و زانيارى بابه ته كانى خويندنى سالى پارت به بير ماوه ؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

21- مامۆستا جهخت له ليپرسينه وه ده كات؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

22- له كاتى ليپرسينه وه مامۆستا سزاي قوتاييان ده دات؟ جۆرى سزاي به كار هينراو .....

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

23- زۆرى ژماره و تاقيكردنه وه كانى بابه ته كان كاريگه رى له سهر به رنامه وى خويندنت ههيه ؟

به لئى _____ نه خير _____ هه نديك جار

24- کتيبه کانی خۆت به کارده هیئت یان مه لزه مه؟ بۆچی؟

کتیب مه لزه مه ههردووکیان

25- جگه له کتيبه کانی پرۆگرامی خویندن کتیبی تر ده خوینیییه وه؟ چ بابه تیک؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

26- له قوتابخانه بیزاریت؟

به ئی نه خیر هه ندیک جار

سوپاس و پیزانین :

سوپاسی بی پایه نی گشت ئه و به پیزانه ده که م که له ته نجامدانی ئه م تووینیه وه یه هاوکارییان کردم :

- 1- به پیره بهری گشتی پرۆگرام و چاپه مه نییه کان به پیز (م. ناراس نه جمه دین).
- 2- گشت به پیره به ره کانی قوتابخانه ناو براوه کان ، به تاییه تی به پیز به پیره به ری قوتابخانه ی بنه په تی له کۆمه لگه ی شه هید فاخر میرگه سوری (م. ئومید ئه نوهر) که خۆی فۆرمه کانی به سه ر قوتابیاندا (خویندکاران) دابه ش کرد، هیوادارین نمونه یان زۆر بیته .
- 3- هاوپیی دل سوۆزم خاتوون (نیرگز فه ره ی دوون) که هه می شه هانده رو یاریده ده رمه .
- 4 - هاوپیی و برای به پیز کاک (ریبووار نووری).
- 5 - به پیز (م. یوسف عوسمان) شاره زای ده روونزانی له وه زاره تی پهروه ده - پرۆگرامه کان که ئه رکی سه ره رشتی کردنی تووینیه وه که ی له ئه ستو گرت.

(*) پ سپۆری فیزیا

(***)شارهزا، پسروری دهروونزانی

(تویژینهوهکه سالی 2009 نه نجام دراوه)

فیتربووونی هه ره وهزی

Cooperative Learning

دلیر مه هموود رهزا (*)

تاکیک مافی فیتربوون و فیترکردنی هه بیته و بایه خیکی تهواو بهوانه بدریت که ناستیان نزمه، سه ره پای که سانی پیداویستی تایهت. شیوازی وانه گوتنهوه لهم ماوهی دواپیه دا به پیی زانستی دهروونزانی فیترکردنی نوئی و بههوی به ره و پیشچوونی گروپه

دابسه زینی ناستی قوتابی و خویندکاران لهم رۆژانه دا دهخریته نه ستوی قوتابخانه و ماموستا و پرۆگرام و شه و رپگایانهی که بو گهیشتنی زانیارییه کان دهگیرینه بهر. بهمه بهستی گۆرینی شه و رپگه یانه سیستمی نوئی هاته پيشه وه که ژماره یهک یاساو رینمایی تیدایه که پیویسته هه موو

لەو دەدايە كە بوار بە خویندكارو قوتابى دەدات كە بۆچوونە كانيان روون بکەنەو بەرگرىيان لى بکەن و هەليانبسەنگينن .

بۆيە دەتوانين بەم شيۆه پيناسەى بکەين كە : فيربوونى هەرەوەزى ويستگەيەكى فيرکردن و فيربوونە كە خویندكارو قوتابيان لە شيۆهى گروپەى بچووك و ئاست جياواز كار دەكەن و كارلىكى باش و كارىگەرى باش لە نتيواناندا بەدى دەكرىت بۆ بەدەيهينانى ئامانجىك كە لە چوارچيۆهى وەرگرتنى زانبارى يان گروپىيەتيەو بەزىيان ديارى كراوہ . هەموو تاكيك هەست دەكات بەرانبەر بە فيربوونى خۆى و كەسانى ديكەو بە دەيهينانى ئامانجە هاوبەشەكان لىپرسراوہ .

بۆيە لە پرۆسەى فيربوون و فيرکردندا پيويستى بە گۆرپىنى شيۆازى وانەگوتنەوہ كەردو بۆ كاراكرىتى پۆلى خویندكارو قوتابى شيۆازى نوئى و پراهيئەن لەسەر ئەو شيۆازە هاتەپيشەوہ . زال بوون بەسەر كەم و كورپى ئەو شيۆازانەى كە بە تواناي مامۆستاوہ بەندن، رىگەى نوئى داھيئەنراوہ، كە بە تواناي مامۆستا و خویندكارو قوتابىيەوہ بەندە . ئەويش

دەمۆكراسىيە هاوچەرخەكانەوہ پيشكەوتنى بەسەردا هاتوہ .

ليكۆلئىنەوہ پەرۋەردەيەكان ئەو بەرەوپيشچوونە زۆرە لەپەرەى كە لە هۆشيارى مامۆستايناندا رووى داوہ، بەو تىدەگەن بۆ ئەوى لە رىگەى فيربوونەوہ تاكيك پەرۋەردە بيت تواناي هەبيت لەگەل بەرەوپيشچوونى زانست و گۆرانكارىيەكاندا بگويجىت و تواناي برياردان و سەركردەيى لە كەسييتيدا دروست بكرىت .

دقيقىد جۆنسن و رۆجەر جۆنسن و رۆبەرت سلافين بە پيشەنگ و داھينەرى ئەم شيۆازە دادەنرين، ليكۆلئىنەوہ كانيان لە بوارى فيربوونى هەرەوەزىدا ئامازەيان بەو داوہ كە خویندكار (زۆر باشتر فيردەبن و خۆشيان دەويت و هەستىكى باشيان دەبيت بەرەو فيربوون و بەدەست هيئەنى پەلەى باش لە زانستەكاندا كاتى بەم شيۆازە فيربين .

هەرۋەها توبن و تيبنز و جالارد لە كاتى پيداچوونەوہيان بە ليكۆلئىنەوہكانى تايبەت بەم شيۆازە لە بوارى زانستدا (كە فيربوونى هەرەوەزى دەرمانى چارەسەرى هەموو نەخۆشىيەكان نيە) بەلام باشى

- راهیښانی خویندکار له چارهسه رکړدنی کیسه و به شداریکردن.

- بهر زکړدنه وهی توانای خویندکارو قوتابی له بریار داند.

- گه شه پیدانی ده برینى بیرو بوچوون و تیروانینه کانی قوتابی و خویندکار.

- گه شه پیدانی باوهر به خو بوون و ههست به خو کړدن.

- راهیښانی گه شه پیدانی قوتابی و خویندکار له پروی په پیره و کړدنی په وشتی گوی گرتن و قسه کړدنه وه.

- بهر زکړدنه وهی توانای قوتابی و خویندکار له ده برینى بوچوون و ریکه خستنه وهی زانیاریه کانی.

- قوتابی و خویندکار فیتری لیزانین و سه رکړدایه تی و پیوه ندى کړدنی بهر ده وام له گهل که سانی دهر بهری ده کړیت.

- ده بیته هوی رامالینی روتین و په خساندنی که شیکى کاراو چالاک له ناو پلدا.

بنه ماکانی فیربوونی هه ره وهزی

- نالوگ و کړدنی بړوا بهیه ک بوون به شیوهیه کی باش؛ واته هه سترکردنی قوتابی و خویندکاران به وهی که (بهیه که وه ده خنکین بیان بهیه که وه

ته وهیه که قوتابی ده بیته ته وه ره ی فیترکردن.

گورینی روللی ماموستا بو پتیشاندرو ناراسته که رو رابهرو بهر پوه بهری پرؤسه ی فیتر بوون و فیترکردن، و ده کات پرؤسه ی فیتر بوون پتر بهرو پیسه وه بیچیت .

ته و ریگه یانه ش بریتین له: (فیربوونی هه ره وهزی ، وانه ی بوچووکراوه، گه شته زانستییه کان، پرؤزه، وانه گوتنه وه هه نگاو به هه نگاو).

لایه نه باشه کانی:

- خویندکار - قوتابی ده بیته به ته وه ره ی فیترکردن.

- گه شه پیدانی لیپرسراویتی تاک به گروپ.

- گه شه پیدانی گیانی هاوکاری و کاری به گروپ له نیوان قوتابی و خویندکاراندا.

- په خساندنی بوار بو ماموستا که به دوا داچوونی بو پیوستییه کانی خویندکارو قوتابی هه بیته.

- گورینه وهی بیرو بوچوونه کان له نیوان نه دمانی گروپه که دا.

- ریزگرتن له بوچوونی که سانی دیکه.

- گه شه پیدانی شیوازی فیربوونی خوئی.

خویندکاران له نیوان خویندا بابه ته که روون نه که نه وه، بگه نه راستییه کان.

- نهم پرووبه پرووبون نه وه ههلی ده رکه وتنی گروویپکی فراوان له کارتیکه رو شیوازی گروویپیه. هاوکاری و یارمه تیدان پانتاییه کی زور له نیوانیانا داگیر ده کات، لیپرسراویه تی به رانه به یه کدی. یارمه تیدان بو گه رانه وه زانیاریه کانی پیشوو.

- کارامه ییه گروویپیه کان: پیویسته که خووه گروویپیه کان فیبرکریڼ و هان بدریڼ له نیوان خویندا به کاریان بهینن بو نه وهی گرووپه که به ره مهین بیت. بنیادنانی که سیه تی که قوتابی و خویندکار فیڼی پتسه وایی و بریاردان بیت.

بو نه وهی خویندکارو قوتابیان توانای خوین ریک بجهن نامانجه کانیان بیتته دی ده بیت:

- یه کتر بناسن و متمانه له نیوانیانا هه بیت.

- پشگری یه کدی بکه ن.

- به وردی دور له ئالۆزی به رده وام بن.

- به شیوه یه کی باش و پتسه و

ناکوکییه کان چاره سه ر بکه ن.

- چاره سه ری به گرووپ: مه به ست له مه روونکرده وه و چاککردنی کاریگه ری

مه له ده که ن) و خویندکارو قوتابیش له ویستگه کانی فیبروونی هه ره وه زیدا دوو لیپرسراویه تی هه یه: نه ویش نه وه یه که بابه ته تاییه ته که فیبرین و له وه دلنیابن که هه موو نه دنامانی گرووپه که یان نه و بابه ته فیبرده بن. ده بیت توانا کانیان یه که بجهن بو نه وهی نه رکه که نه نجام بده ن چونکه به یه که وه کارده که ن. ژماره ی نه و گرووپه یه ش (2 - 6) که سه. هه ر یه که یان رۆلی تاییه تی بیان هه یه که ته واو که ری یه کدین (سه رکرده، قسه که ر، وردبین، هانده ر، بریارده ر.....).

- لیپرسراویتی تاک: هه موو قوتابی و خویندکاریک له فیبرکردنی بابه تیکی دیاریکراو و یارمه تیدانی گرووپه کانی دیکه بو فیبروون به رپرسیاره.

- کارلیکردنی راسته و خوئی هانده ر: واته کارکردن له سه ر پتر ده رچوونی قوتابی - خویندکاران هه ندیکیان به هوی هه ندیکیان وه، به هوی یارمه تیدان و گوږینه وه و پشگریکردنی توانای یه کدییه وه پتر به ره و فیبروون ده چن. نه م کارکردنه چه ند شوینه واریکی هه یه:

- چالاکی زانیاری به رده وام له نیوان تاکه کاندای روونادات، نه گه ر قوتابی -

- 6 - بەناۋى خۇيان بانگيان بىكات و قىسەيان لەگەلدا بىكات.
- 7 - سەيرى ئەو كەسەيان بىكات كە قىسەي لەگەل دەكات.
- 8 - گالته بەكارەكانيان نەكات و رى نەدات كەسيان وا بىكەن.
- پېكھېئانى گرووپەكان:**
- پېكھېئانى گرووپېك ھەر لە خۆۋە رېك ناكەۋىت، بەلكو ئەو گرووپانە بەشىۋەيەكى چوون يەك پېك دەھېئىن و دەكرېت ھەر گرووپېك لە (3-6) كەس پېكھاتىت، دەبېت رەگەز، كولتور، بنەجە، ئاستى لىزانىنى ئەكادېمى، كەسانى پېئوستى تايىت، ئاستى ژىرى، تواناي كاركردن لەبەرچاۋ بگېرېت .
- دەكرېت گرووپەكان بەپېئى ئەركە زانستىيەكان بگۆرېن و دەشكرېت بۆ ماۋەي چەند ھەفتەيەك گرووپەكە نەگۆرېت و بوار بىدرېت كە خۆي گرووپەكە ديارى بىكات كە كارى تېدا دەكات. باشتەر وايە گرووپەكان بچووك بىن و دواتر گەۋرە بىكرېن و بەشىۋەيەكى ھەرەمەكى رېك بىكرېن و، ھەر يەكەۋ لە گرووپەكەدا ئەركىكى ھەبېت، ئەۋىش بەم شىۋەيە:
- ئەندامان و بەشدارىكردىانە لە بەدېھېئانى تامانجەكانى گرووپەكە.
- ئەمەيش بىرېئىيە لە بىركردنەۋەيەكى قول پېش ئەۋەي گرووپەكە كۆبىنەۋە، بۆ:
- ستايشى كارى ھەر تاكىك كە يارمەتېدەر بېت يان نا.
- بېراردان لەسەر ھەر كارېك كە پېئوستە كارى لەسەر بىكەن يان بىگۆرن.
- رۆلى مامۇستا : پېئوستە مامۇستا**
فېرى چەند خوۋ و ھەلسوكەۋتېكى گرووپىيەي ھەرەۋەزى بېت كە بۆ يارمەتېدانى قوتابى و خويندكاران پېئوستىيان ھەيە:
- 1 - بە خىراۋ كپ بچېتتە ناۋ گرووپەكان.
- 2 - لەگەل گرووپەكەدا بېئىتتەۋەۋە بەناۋياندا نەگەرېت.
- 3 - دەنگ بەرز نەكاتەۋەۋە قوتابى و خويندكارەكانىش بەم شىۋەيە رابھېئىت.
- 4 - ھەمويان ھان بىدات بەشدارى بىكەن.
- 5 - رايانېئىت بۆ ئەۋەي رېز لە نۆرە بگرن.

- 1 - گروپى فېربوونى ھەرەۋەزى فەرمى: ئەم گروپە وانەيەك يان چەند ھەفتەيەك دەخايەنيت. جەخت لەۋە دەكەنەۋە كە ئەركەكانيان ئەنجام داۋە.
- 2 - گروپى فېربوونى ھەرەۋەزى نافەرمى: بۆ مەبەستىكى تايبەتەۋ چەند خولەكېك يان تا كۆتايى وانەكە دەخايەنيت. دەيىت ئەمە لە فېرکردنى راستەۋخۇدا بەكارىيت.
- 3 - گروپى فېربوونى ھەرەۋەزى بنچىنەيى. لە پروى ئاستەۋە گروپىكى درىژخايەنى ناچوون يەكە. ئەندامەكانى جىگېرە، مەبەستى سەرەكى پشگېرىكردن و ھاۋكارىكردنى پېۋىستە بۆ دەرچوون لە كۆتايى سالد.
- 4 - گروپى فېربوونى ھەرەۋەزى تايبەت بە جياۋازى بىر: ئەم گروپە ئەۋ كاتە پىك دەھىنرېت كە جياۋازى لە لىكدانەۋەۋە تىگەيشتندا ھەيىت .
- 5 - گروپى فېربوونى ھەرەۋەزى كە بۆ مەبەستى ئاسايى واتە رۆتىنى بەكار دەھىنرېت.

- سەرکردە (زىرەكتىنپان): ئەركى بەرپۆۋەبردنى گروپەكەيە. كارى دلتىابوون لە بابەتەكە. پرسىياركردن لە مامۇستا بە مەبەستى پروونكردنەۋە. پاسپاردنى ئەندامان بە ئەركەكانيان.
- قسەكەر: لەكاتى تەۋابوونى كارەكانيان ۋەلامى پرسىيار دەداتەۋەۋە بابەتەكەيان دەخويىتتەۋە .
- بېراردەر: ئەركى تۆماركردنى ئەنجامەكانە، يان راگەياندىنى بە شىۋەى زارەكى، لەگەل ئاگەداركردنەۋەۋە مامۇستا يان پۆلەكە لە ئەنجامانە .
- نووسەر: ئەركى كۆكردنەۋەۋە تۆماركردنى زانىارىيەكانە بە رىنگەيەكى گونجاۋ لە شىۋەى وپنەى بەيانى و خشتەۋ ھىلكارى .
- ھاندەر: جەختكردن لەسەر بەشداربوونى ھەموۋان و پشگېرىكردنىان و ھاندانىان كە پىش گروپەكانى دىكە تەۋابىن.
- چاۋدېر: راگرتنى كاتى پېۋىست بۆ ئەنجامدانى ھەر ھەنگاۋېك لە كاتى دىارىكراۋدا. بۆ ئەۋەۋە لە پروى بەسەرچوونى كاتەۋە ئاگەداربن.

ھەلبۇزاردنى پەيكەرى

فېربوونى ھەرەۋەزى

جۆرەكانى گروپە ھەرەۋەزىيەكان:

چوار شپوه بۆ دارشتنی فيربوونی ههروهزی ههیه، که به شپوهیهکی بهردهوام به کاردیت:

1- فيربون له هاوشانی خۆی:

بلاوترین جوړی فيرکردنه که قوتابی یان خویندکاریک یارمهتی یه کیکی دیکه ده دات و زانیارییه کی فير ده کات یان تیی ده گه یه نیت که تیییدا لاوازه. ئەم شپوازه بۆ ئەوه به کارده هیتریت له بهر ئەوهی بوار بۆ مامۆستا دهره خسینیت له یه کاتدا چاودیری ژماره یه که خویندکار یان قوتابی بکات. خویندکارانیش پتر له یه کدی نزیك دهنهوه و چالاک دهن .

ئهم ریگه یه پتر له و وانانه دا به کارده هیتریت که بابته کانی له باره ی (پاهینان، یاری، چالاکي خویندنه وهی زاره کی، فيربوونی زمان، پیداچوونه وی بابته کان، بیرکاری، به کارهینانی نامیرو پیشاندان و باس کردن) بیته.

2 - گروپی پروژه:

ههه قوتابی یان خویندکاریک به شیکي پروژه که ی بۆ دیاری ده کریت . قوتابی و خویندکاران به یه که وه زانیاری و لیترانینه کانیان ده گۆرنه وه بۆ ئەوهی

پروژه یه که بدۆزنه وه و نهجمی بدن. هه موویان به یه که وه کارده کهن، له بهر ئەوهی هه موویان خۆیان به خاوهنی پروژه که ده زانن و به شداری له بریاراندا ده کهن. بۆیه ئاره زوویان بۆ سه رکه وتنی له کاتی کارکردندا به رزه. ئەم ریگه له و وانانه دا به کارده هیتریت که بابته کانی بریتین له: (خویندنی هههه ریگه کی زانستی بۆ ته و اوکردنی پروگرام، پیشکه شهکردنی تاقی کردنه وه یه ک، لیکنۆلینه وه له بابته تی میژوو و ئابووری ولاتیک ..).

3- گروپه به یه کداچوه کان:

جیاوازی ئەم گروپه له گه ل گروپی پروژه دا ئەوه یه که ههه یه کیکی لیته دا تایبه تمهنده به نه رکیکي دیاری کراو، که به ته نیا نه رکي لیپرسراویه تی به نهجم گه یان دنی نه رکه که یه تا هه موو گروپه که ته وای ده کهن. پیوسته مامۆستا زۆر ناگاداری دیاری کردنی نه رکي ههه یه که یان بیته. ئەم ریگه بۆ ئەم بابته تانه به کارده هیتریت: لیکنۆلینه وه له ژیا نی نووسه ران (زانا، شاعیر، سه رکرده .....) ئەوه یه به و شپوه یه ی که گروپه که پارچه نووسراوه کان کۆ ده که نه وه.

4- ریگه ی جیکسو 2:

به شیوازی (Jigsaw-2) :

ودمان و هاوړپیکانی ده لاین پیوښته دوو مهرج بو به ده سته پینانی ناستیکې بهرز هه بیت. یه که م مهرج هه بوونی تامانجه که بو گرووپه که گرنګ بیت. دوو مهرج لیپرسراویه تی گرووپه که یه، له گه ل به نه نجام گه یاندنی ته م هه نګاوانه ی خواره وه:

- دیاریکردنی بابه تی وانه که.
- پیکه پینانی تیمه کان که (3 - 6) که س به شیوډیه کی جیواز.
- دابه شکردنی په ره ی شاره زا (ته و پرسیارو چه مکانه که ماموستا ده یه ویت فیریان بن).
- دیاریکردنی بهش بو هر یه که له نه دمانی تیم.
- راسپاردنی قوتابی و خویندکاران به لیکولینه وه له وه ی بو ی دیاری کردوون له ناو پو ل یان له ماله وه.
- داوا له سه رکرده ی تیمه کان ده کریت گفتوگو له سه ر بابه ته که بکه ن و دواتر پیشکه ش کردنی کارنامه ی گفتوگو که که ده بیته پلانی کارکردنی هر تیمیک.

- پاش ته و او بونی گفتوگو کردن له نیوان شاره زاکاندا، ده گه پینه وه لای

ده وروناسه کان له هه فتاکانی سه ده ی بیسته مدا ته م ریگه یه یان له فیترکه کانی (توستن له ویلایه تی تیکساس) به تامانجی گه شه پیدانی پیوښدی نیوان خویندکاران له ره گه زی جیواز (تینگلیزی، ئیسپانی، رهش پیست) داهینا.

دوای نه نجام دانی تاقیکردنه وه که ی (Jigsaw)، ده رکه وت که ئینگلیزه کان باشتر فیبربون، پیشتر ناستی (ئیسپانی و رهش پیسته کان) باشتر بوو، ته ویش به هوی ته و نزیکیوونه وه و خوشه و بیستیه وه بوو له نیوان خویندکاراندا په یدا بوو.

به لام سلافین کاری له سه ر ته م شیوازه کردو ناوی لی نا (Jigsaw-2) که له کاتی دابه شکردنی رول له فیبروونی هه ره وه زیدا، هر ته رکیک بو هر نه دمانیکې گرووپه که دیاری ده کریت، له و بابه ته شاره زا ده بیت که ده بیت سه رجه م نه دمان فیترکات.

نه نجامدانی وانه ی هه ره وه زی

گروپه کانی خوځيان . ئەم جار بابه ته که ده لینه وه

پاش ته واوبونی وانه که هه موو
فيترخوازو خوځيندکاران له لایه ن
ماموستاوه هه لده سه نگیترين . وه لامي
هه موو پرسياره کانیش ده دهنه وه .

— هه ژمارکردنی نمره کان که نمره ی
گروپه که یه . له گه ل ئاشکراکردنی
ئه نجامه که .

— بۆ هه ر وانه یه کی هه ره وه زی ئەم
هه نگاوانه دووباره ده کرينه وه .

هه بوو ده لاین . به م شیوه یه پرسيار له
گروپه که ده کریت .

— به سه رکردنه وه ی نمرکی ماله وه :
پيويسته فيترخوازن چالاکیه ئه نجام
دراوه کانينان به ينن بۆ پۆل و چۆنيه تی
تيگه يشتن و چۆنيه تی ئه نجامدانی به
شیوه یه کی راست روون بکه نه وه .

— تاقیکردنه وه :
به مه به ستی به رزترکردنه وه ی ئاستی
فيتربوون . پرسيار کردن له باره ی
بابه ته که وه .

شیوازی پاداشت و هه لسه نگاندن

— پیتوانه کردنی ئه نجامدان :

پشکینینی ئه نجامدانی قوتابی و نمره
پیدانی .

— چالاکیه کانی ناو پۆل .
— هه لسه نگانندی خوځیی فيترخواز ،
هه لسه نگانندی له لایه ن ئه وانی
دیکه وه .

— پرۆژه ی زانستی :

ئه و پرۆژانه ی که ئه نجامی ده دات .
سوودمان لهم سه رچاوانه وه رگرتووه ،
له گه ل هه ندیک سایتی ئینتەرنیت .

— تیبینی :

تۆمارکردنی هه لسه و ته ی فيترخواز
له کاتی ئه و زانیاریانه ی ده ست
ده که ویت . بریاردان له سه ر لیته اتوویی
ئیستای و سه رکه و توویی پرۆگرامی
فيترکردن .

— چاوپیکه وتن :

به ئاراسته کردنی پرسيار به شیوه ی
زاره کی له یه کیک له قوتابیان ه وه .
ئه گه ر گروپه که ی زانیاری پتریان

پهروهده و فیکردن _____ ژماره (4) سالی 2009

1. سایکولوجیة التدریس / یوسف
القطامی ، و د. نایثة القطامی.
*سهرپه رشتیاری یه که می ناماده یی -
پهروهده ی هه له بجه ی شه هید
2. تصمیم الممارسة / د. محمد محمود.
طرائق التدریس و الأستراتيجية.

خهسلهت و تایبه تمه ندیه کانی مامؤستا

له عه ره بییه وه: خالد جه ممد جه سهن*

مامؤستا پی شه نگیکی چاکسازه و، نمونه یه که که خه لک شوینی ده که ون و،
فیرخوازان له هه موو لایه نه کانی ژیاناندا شوین پیی ته و هه لده گرن، هه رچه ند
خهسلهته کانی مامؤستا و تایبه تمه ندیه کانی کامل و گشتگیر بن ته وهنده
فیرخوازان ریگه ی راست ده گرن و کومه لگه باش ده بیت .

گرنگی ماموستا له ژيانداو هه بوون و بايه خي رۆلځي ماموستا له هه موو کۆمه لځک لايه نې بنچينه يڼ و پيويسته کادي راني بواري په روه ده و فيکراري وينه ي ماموستا به جوان ترين شيوه و مانا ده بڅه ن، فيرخوازان گه وره ترين چاوديري ماموستا کاني خويانن: له رۆيشتن و هجو جۆلدا، له ههستان و دانيشتنيدا، له شيوه و ريکپوشيدا، له قسه و ده برينه کانيدا، له نارامي و توور په بووني دا، له دلخوشي و دلته نغي دا، له پاقه کوردن و وه لآمدانه وه کاني دا، له کارو هه لسو که وتيدا، له کردارو په رچه کرداريدا چاوديري ده کمن، نه ري جل و بهرگي و توکراون يان نا؟ پرچي داهيناوه يان ئالۆزه؟ پيلاوه کاني بوياغ کراون يان تۆزاوين يان دراون يان بي که موکورتين؟ له کۆکيندا چۆن ده کۆکي؟ له نووسي نندا چۆن ده نووسي ت؟ له خويندنه وه دا چۆن ده خوينتي ته وه؟ له سه يرکردندا چۆن سه ير ده کات؟ له هه لآمه ت و پژمين و خواردن و خواردنه وه و چاوديري کردن و له پشکيني ده فته ري تاقيرکردنه وه له گويگرتن و هه لپژاردن و له ئاگادارکردنه وه يدا، ليره وه ماموستا له ژيرچاوديري توندي هه موو قوتاييه کاني دا يه که هه موو ري و شوي نه کاني ژياني له سه ر حيساب ده کات و، له وان يه لاسايي کردنه وه ي ماموستايان له لايه ن قوتاييه کاني انه وه له جه ژني ماموستادا به لگه بيت له سه ر بيرو بچونه کمان، نه مه ش به و ناراسته يه ماندا ده بات که باسي خه سل ته کاني ماموستا بکه يڼ بۆ ده رختني وينه يه کي ته واري ماموستا، سه لامه تي کۆمه ل له وه دا يه که ماموستا بي که موکوري بيت و، له هه موو ره خنه و ئا مازه يه کي شار او وه که موکورتی له رۆل و کار و هه لسو که وتيدا دوور بيت.

به رده وام هه وله کان به و ناراسته يه دا رۆيشتون که ليکۆلينه وه له مه ر هه موو نه و شتانه بکات که ماموستا فيري نه وه کاني داهاتوي ده کات، نه م هه ولآنه يه که م جار له ماموستا وه ده ستي پي کردوه، هه روه ها ديار کردني نه و سيفه ت و تاييه تمه نديانه ي که له که سيه تي ماموستادا پيويسته هه بن، بۆ نه وه ي به با شترين شيوه کاره کي نه نجام بدات .

خه سل ته و تاييه تمه ندييه جه سته ييه کاني ماموستا

پهروهده و فیترکردن _____ ژماره (4) سالی 2009

- دروستی هسته کانی: بینین، بیستن، بهرکه و تن (دهست لیدان)، چیشتن، بۆنکردن.

- دروستی جهسته ی له پرووی: کویری، لالی، شالی، برانه وهی نه ندامیکی جهسته ی، پشت کۆم بوون.

- دروستی روخساری: پروکاری به گشتی، یه کانگیری پهنگی جله کانی (هارمۆنی بوون)، جوانی، پۆیشتنی (پیکردنی)، قسه کردنی، پاکوخواوینی (لاشه یی. په وشتی)، شیوه ی (دریژ، کورت، قهله و، لاواز).

• تیبینی گرنگ :

- زیانی کهم و کورتی: خراپی مامه له وهه لسوکهوت و په نگدانه وهی له سهه کرداری فیترکردن، دواتریش کاریگه ری خراپی له سهه کۆمه له ده بیئت .

- له ده ستدانی سه لامة تی: سه رنه کهوتن، دواتر ئامانجه کانی خویندنگه و کۆمه له ده خاته بهر مه ترسی .

- گرنگی سه لامة تی: راکیشانی بییری فیترخوازان ته نیا به ره و وانه و، دوورخستنه و هیان له تیرو توانج بۆ شه وهی که ده روونیان ئارام بیئت و هه ول بدهن و تییکۆشن .

خه سله ت و تاییه تمه ندییه نه قلییه کانی مامۆستا

- زیره کی: وهرگرتنی بابه ته که و پروونکردنه وهی - ئاسان گه یاندنی زانیارییه کان به شیوازی جیا جیا .

- داهینان و پيشکه و تن: پيشکه شکردنی زانیارییه کان - راقه کردنی چه مکه کان - جوولاندنی نه قله کان بۆ داهینان - توانای خوډه ربازکردن له بارودۆخه کلاسیکییه کان .

دهره فجام: سه رکه و تنی کاره که، ئاماده کردنی نه وه یه که که توانای پيشخستنی کۆمه لی هه بیئت .

• تیبینی گرنگ :

پهروهده و فیکردن _____ ژماره (4) سالی 2009

- هۆکاره کانی بیتوانایی (لینه هاتوویی): ته مبه لئی، ساردی له مامه له دا، خۆسه پاندن، ته نگه نه فه سی (بی چیکه لدانه بی)، سه پاندنی بیرورا، بی نرخکردنی پرسیاره کان، توانای هزری سنووردار .

- ده ره نجامه کانی بیتوانایی (لینه هاتوویی): بیتاقه تی، نه بوونی کارلیکردن و په رۆشی و چاپوکی، سه رنه که وتن.

- روخساره کانی تواناداری (لیه هاتوویی): وه رگرتن، باش پیشکه شکردن و ریزبه ندی، شیکردنه وه، به ستنه وهی زانیارییه کان به ژیانسه وه، سه یکردنی کاروباره کان له زۆر گۆشه و لایه نه وه، داهینان له کاردا .

- ده ره نجامه کانی تواناداری (لیه هاتوویی): نه نجامدانی کاره که به جوانترین شیوه و کاملترین وینه، وانه که چیژبه خش و سه رنجراکیش ده بیت.

خه سله ت و تاییه ته ندییه مه عریفییه کانی ماموستا

- زانینی مادده ی خویندن : خویندنه وهی، تیگه یشتنی، وه رگرتنی، خستنه پرووی: (له پرووی زمانه وانای، ده ربرین، رسته سازی، ره وانبیژی) یه وه .

- پیوه ندی له گه ل بابه ته کانی دیکه دا : ناوی کردار و پیوه ندی له گه ل پیکهاته ی گه ردا (هۆکاری گوزارشت لیکردنی - نه وه له خۆ ده گریت که ئاماژه ی پیده کات)

ده ره نجام : توانای وه لامدانه وهی هه موو پرسیاریک .

- باش پیشکه شکردنی بابه تی پال به فیکرخوازانه وه ده نییت که مادده که یان خۆش بویت و پسپۆری تیدا وه ربگرن .

- خراب پیشه شکردنی بابه ته که پال به فیکرخوازانه وه ده نییت که رقیان له بابه ته که بیته وه و لیبی دوور بکه ونه وه .

- زانینی قوناغه کانی گه شه کردنی فیکرخوازان : له پرووی ته قلی و، هه لچوون و ده روونی و کۆمه لایه تی و زمانه وانیه وه .

پهروهده و فيرکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

- خستنه پرووی بابه تی فیترکردن به شیوه یه که له گه لا توانای وهرگرتنی فیترخوازاندا بگونیجیت : (دایکایه تی، باخچه ی ساوایان، سه ره تایی، ناوه ندی، دواناوه ندی، زانکو). .

دهره نجام : سه رکه وتنی کرداری فیترکردن.

- زانینی پالنه ره کانی فیترکردن: ناواتی مرژییانه، خو سه لماندن، به ده سه ته یینانی ریژ، به رژه وه ندی که سی، خزمه تکردنی کو مه لا و مرؤ فایه تی، پله و پایه ی کو مه لایه تی، به ده سه ته یینانی مال، چیژوه رگرتن له ژیان .

- زانینی پالنه ره کانی فیترکردن کرداری فیترکردن و سه رفکردنی هه ول و توانا ناسان ده کات .

- هاندانی حه زی گه یشتن به تامانجه کان به شیوازی هه لنان (التشویق) .

دهره نجام : هیئانه کایه ی ئاره زوو و حه ز وهه ولدان و چالاکی و په رۆشی سووربوون و قوربانیدان .

خه سه له ت و تاییه ته ندییه بیسه بیه کانی ماموستا

توانای که سیه تی: ده رکه وتن، خواست، خوگرتن و هه لویت وهرگرتن، پیشکه شکردنی چاره سه ر.

- زانیاری به رده ست : ساده یه، قووله، چروپه، فراوان و نه نسکلۆ بییدیاییه، رۆشنبری گشتییه .

- **جیبه جیکردنی کرداری (په رکه تیکی):** گوپینی زانیارییه کان بو واقیع و جیبه جیکردنیان. گوپینی زانیارییه کان له تیورییه وه بو په رکه تیک .

- **هۆکاره دیاریکراوه کان :** ته خته رهش، ته باشیر، نه خشه، وینه، په نکه کان، ته له فزیۆن، فیدیۆ، ئینتسه رنیّت، کو مپیووته ر، نه زموون، پیسه نکه، کارگه، سروشت.

دهره نجام : وانه که چیژبه خش و سه رفچراکیش ده بیّت .

• **تیبینی گرنګ :**

- هه لگرتنی تاییه تمه ندی پیشه یی ده بیته هوی :
- توانای خستنه پرووی بیرۆکه کانی به شیوه یه کی پروون و ئاسان و سهرنجراکیش .
- باش هه لپژاردن و خستنه پرووی بابه ته که ئه مهش ده بیته هوی به ده سه ته یانی ئه نجامی وا جیی ره زامه ندی بیته .
- خراب خستنه پرووی بابه ته که ده بیته هوی :
- قورسی تیگه یشتن (ئه نجامه کان جیی ره زامه ندی نابن).
- رقلیبوونه وه له فیترکردن (خویندنگه رۆلی خۆی له ده ست ده دات) . (زیان به کۆمه ل و پیشکه وتنی ده گات).
- خرابی ره فتار (که وتنه ته نگانه وه - ژاوه ژاو) (که مته رخه می له نه رکه کاندای - نه هاتن) (ته نگ هه لچنین به مامۆستا - رق لی بوونه وه) (خراب هه لسوکه و تکردن - چار سکردن).
- دارپشتنه وه ی توانای فیترکاری مامۆستایان پیویست ده کات مامۆستا پیپره وی ئه مه ی خواره وه بکات:
- به شداریکردن له خولی پهروه ده یی پیش دهرچوون و له کاتی کاره که شیدا .
- (پرۆگرامی ئاماده کردنی مامۆستایان له پرووی پیشه ییه وه) .
- خویندنه وه ی کتیبی پهروه ده یی بۆ به ده سه ته یانی زانیاری و سوود وهک :
- ئامانجه کانی فیترکردن - چۆنیه تی فیترکردن - ئاراسته کردن.
- خویندنه وه ی کتیبی دهرووناسی بۆ به ده سه ته یانی زانیاری ئه م سوودانه ی دیته :
- لیکۆلینه وه ی ره فتار - تیگه یشتن له دهروونسی که سان - پی شنیارکردنی چاره سه ره کان...

خه سلته و تاییه تمه ندییه کانی مامۆستا

له پرووی پیوه ندییه کانییه وه

- درووست کردنی پیوه ندی له نیوان مامۆستا و فیترخواز ده بیته هوی سه رکه وتنی مامۆستا له کاره که یدا .

پهروهده و فيرکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

- پيويسته ماموستا له هه موو ټه و کيشانه تيبگات که له خويندنگه و مال و کومه لدا پرووده دهن و فيرخواز له لای ماموستا که ی باسيان ده کات، به و پييهی که ماموستا پيشه ننگيکی چاکسازه و فيرخوازن پرووی تیده که ن و پشتي پیده به ستن، ټه مه ش به پشت به ستن به م کارانه ی خواره وه دیته دی:

- باش گوینگرتن و خو سه رقال نه کردن به هيچ کاریکي دیکه وه له و کاتیدا که فيرخواز کيشه که ی ده خاته پروو.

- ماموستا بزانيټ ټه و شتانه چين که بيروهوشي فيرخوازي به خو يسه وه خه ريك کردووه. ليروهه ماموستا پيوهندي نيوان بايه خدان به فيرخوازن و ټه و شته ی که بيرو هزری سه رقال کردوون ده دوزيټه وه.

- ماموستا بيرو پای فيرخوازن سه بارهت به خويندنه که يان بزانيټ و ههروه ها ټه و شتانه که له لايان قورس و گرانه ټه مه ش ده بيټه پالنه ريک بو دوزينه وه ی چاره سه ری گونجاو بويان.

• تيبيني گرنګ :

- جيټه جيکردنی پره کتيکی که ناستی سه رکه وتنی فيرخوازن له خويندنه که ياندا ده ربخات. (پيشپرکيی زور ناماده بکريت).

- ناماده کردنی دهروونی فيرخوازن - ناسوده یی دهروونی - بو دلنيابوون له توانای وه رگرتنيان بو وانه کانيان (دورخستنه وه ی غه م و خه فه ته کانيان).

- بيرو پای فيرخوازن ده رخه ريکی به هيزی سه لامه تی رولي ماموستايانه.

- گفټوگوو کارليک کردن ريگه يه کی سه رکه وتووه بو گواستنه وه ی زانياريه کان له ماموستاوه بو فيرخوازن.

- گفټوگوو کارليک کردن تاکه ريگه ی سه رکه وتنی کرداری فيرکردنه.

خه سه له ت و تاييه ته ندويه کانی ماموستا

له پرووی هه لچوونه وه

پهروهده و فیترکردن _____ ژماره (4) سالی 2009

- کارکردن بۆ بلاؤکردنه وهی که شیکی نارام له پۆل و خویندنگه دا بۆ راگرتنی دهروونه کان و بلاؤکردنه وهی که شیکی پر له دلنیایی ته مهش له پیناوی باش بهرپوه چوونی کاری خویندندایه .

- دروست کردنی پپوهندی باش له نیوان مامۆستا و فیترخووزان له پرووی گه یاندنی زانیارییه کان به باشترین ریگه و شیواز، ته مهش نامنجی فیترکردنه .

- ههست کردنی فیترخووزان به ئاستی سووربوون له سهه فیترکردنیان و ههست کردنیان به وهی که ته وان لای مامۆستا کانیان ته مانه تن و پپویسته هه موو بایه خیکیان پی بدریت .

- مامۆستا ههست و سۆز و هه لچوونه کانی باش به کاربه نییت و، ته مهش به لگه یه له سهه سه ره که وتنی مامۆستا له کاره که ییدا ، لییره وه شیاوی هه لگرتنی نازناوی مامۆستای سه ره که وتوو ده بییت .

• گزنگترین تهو خه سلته و تاییه ته ندییانه ی که پپویسته مامۆستا له پرووی هه لچوونه کانییه وه هه یانییت:

- هاوسه نگی له بیرکردنه وه و قسه کردن و هه لسوکه وته کانیدا :

- ته م هاوسه نگییه یارمه تی مامۆستا ده دات که له په له کردن و ناجیگیری و که وتنه هه له وه له کاتی وه لامدانه وهی پرسیاره کان و هوکمدانی له سهه بیرپراکان دوورییت، ته مه به لگه یه له سهه پیگه یشتن و گونجان و یه کانگیری .

- په رۆشی له کاره که ییدا هه بییت تا فیترخووزان به ره وه فیتربوون هان بدات:

- ته م په رۆشییه خۆشه ویستی و دل سوژی مامۆستا بۆ کاره که ی دووپات ده کاته وه، هه ره ها به شداری کردنی له م کاره دا ته وه ده رده خات که بروای به گزنگی فیترکردن هه یه، ته مه پال به فیترخووزانه وه ده نییت به ره وه خۆشویستنی خویندن و زانست و کارلیک کردن برۆن، له بهر ته وهی مامۆستا پیشه نگیکی چاکی فیترخووزانه

- دوورکه وتنه وه له چه قبه ستن و پشت گوی خستن له کاردا :

- به راستی چه قبه ستن و پشت گوی خستن ته وه دووپات ده که نه وه که مامۆستایان تاودانیان به ره وه کاره که یان نییه و، گوی ناده نه ته وه ده ره نجامه ترسناکانه ی که

پەرۆدە و فېرکردن _____ ئىمارە (4) سالى 2009
پروپېرۇوى داھاتووى فېرخوازان دەبىتتە، ئەمەش پىگە لەبەردەم بېزارى و جارپى
و خراپ كار كوردن و رقبوونەو لە مامۇستا و فېرپوون خۇش دەكات.

• تېبىنى گىنگ :

- بوونى پېوھندى وىژدانى لەنىوان مامۇستايان و فېرخوازان دەبىتتە پالئەرى
کردارى فېرکردن بەرەو بەدېھىنانى ئامانچەكانى .
- پېوھندى وىژدانى لەمانەدا دەردەكەوئىت : خۇشەوئىستى قوول ، ھاورپىتەتى
توندوتۆل، ھەستى راستگۆيانە، پىكەنېن و پروخۇشى، روانىنى دلىياكەرەو،
دلىئەوايى كوردن و نەرم و نىانى، تىپەراندنى خراپىيەكان.

خەسەت و تايىبە تەھندى مېزاج لاي مامۇستا

- رىكوپىكى لە ھەلسوكەوتەكانىدا، مامۇستا پىشەنگىكى چاكەو نمونەيەكى
شويىن پى ھەلگىراوھ.
- پەيوھست بوون بەبىروراكانەو، گونجاندى بىرۆكەكان بەيەكەو چاكتىن چارەسەرو
بەردەنجامى دەبىت.
- پەيوھست بوون بە پلاننانان و رىكخستىن، لەبەر ئەوھى ھەموو كارىكى بى پلان
سەرنەكەوتوھ.
- ھەولدان بۆ بەدېھىنانى ئامانچەكان لەرىگەى ئارامگرتن و كارى بەردەوامەوھ .
- نەرمى لەجىبەجىكردندا ئەمەش دەبىتتە ھۆى زىندووئىتە و چالاک بوون و بوونى
كارىگەرى.
- ھەست كوردن بە بەرپرسىارىتە و دلىسۆزى لە كاردا، ئەمەش دەبىتتە ھۆى :
- كارلىكردنى ئەرىنى لەنىوان مامۇستا و فېرخوازو بابەتى خويىندندا.
- گەرم و گورپى لە تىكۆشان و درىغى نەكردن و چالاک بوون لە كاتى بىنىنى
كارىگەرى ئەرىنى ئەنجامەكان.

پهروهده و فيرکردن _____ شماره (4) سالی 2009

- چند قات بوونهوهی ههولنهکانی فیرخوزان له کاتیگدا شوینهواری ئه رینی ئه نجامهکانی کاری ماموستا دهبینن له کار و جیبه جیکردنهکان و له خویندنگه و ژیاناندا.

- توانای پروبه پروبوونهوهی کیشهکان و له خوگرتنیان و دانانی چارهسهه بۆیان، ئه مهش ده بیته هی هۆی:

- فیرخوزان بهرپرسیاریه تییه کانیان هه لده گرن و لئی پاناکهن.

- بهردهوام ئاماده ی گویگرتن و چوونه ژیرباری رینمانییهکانی ماموستاکه ی ده بیته.

- نهرم و نیانی له شیکردنهوهی کاروبارو کیشهکان له کاتی وانهو ههر چالاکییهکی دیکه ی خویندنگه دا، ئه مهش ده بیته هۆی:

- جولانی فیرخواز به ئاراسته یهکی ئه رینی له بهر ژه وهندی کرداری فیرخکردندا.

- پروابوونی فیرخوزان به ماموستاکه یان ئه مهش له هه ل سوکوت و په فتاریاندا بهرجهسته ده بیته.

- سه رکه وتنی کاری پهروهده و فيرکردن.

• تیبینی گرنگ :

- فیرخکردن له ژیانی مرۆفدا کرداریکی مه ترسیداره و سوودی بۆ مرۆف هه یه ئه گهر به باشی ئه نجامی بدهین، زیانیشی لی ده که ویتته وه ئه گهر که مه ترخه می تیدا بکریت یان خراب بۆ ده سکه وتی مادی به کار بهینریت، لیره وه پیویسته ماموستای باش هه ل بژیرریت بۆ ئه وه ی رۆلی خۆی به باشتین شیوه بگیریت.

- فیرخکردن کاریکی رینکخراوو بهرپرسانه و ناچاریه، بۆ سه رخستنی ئامانجهکان پیویست به پلاندانانیکی هۆشیارانه هه یه.

- بۆ گه یشتن به ئامانجهکانی کرداری فیرخکردن پیویسته ماموستایان بهرپرسیاریه تییه کانیان بهرپوهیبهن .

- وازهینان و خۆدزینه وه له بهرپرسیاریه تی چه ند کاریکی لی ده که ویتته وه:

- سه رنه که وتنی ماموستا له کاره فیرخکاری و پهروهده ییه که یدا .

- ماموستا له رووی که مه ترخه می و ئه نجام نه دانی ئه وه ی داوای لیده کریت کرداری فیرخکردن تیکده کات.

پهروهده و فیترکردن _____ ژماره(4) سالی 2009

- زیان گه یاندن به فیترخوazan له خویندن و هه پشه کردن له داهاتوی ژیانیان .
- زیان گه یاندن به کۆمه لگه به و پییهی که فیترخوazan که رهستهی کۆمه لگه ن بۆ رووبه رووبونه وهی شته تازه کانی ژیان .
- شیواندنی ناوو وینهی مامۆستا به وهی بازرگانیکه به دواوی دهستکه وتی مادیدا ویتله .
- شیواندنی وینهی مامۆستا به وهی که مهترسی له سه زانست هه یه له جیاتی ته وهی په یوه ست بیته به بلاوکردنه وهی زانست و کاریپکردن و هاندانی خه لک بۆ وهرگرتنی زانست له پینا و پیشخستنی کۆمه لگه و ژیانیه تیدا .
- مامۆستای سهرکه توو له کاره که ییدا ته و مرۆقه یه که ته م خالانه ی خواره وهی تیدایه :

- کاروباره کان باش مه زنده بکات .
- له هه لسوکه وتیدا ریپکوپیک بیته .
- بهرگه ی بهرپرسیاریه تی برپاردان بگریته .
- ریتر له سیستم بگریته .
- ریتر له مافه کانی فیترخوazan بگریته، ههروه ها تهرکه کانی خوئی بهرانبه به فیترخوazan بزانیته .
- له برپاره کانیدا نه رم و نیان بیته .
- هه ست کردنی فیترخوazan به گرنگی فیتربوون و رۆلی له چاره سه رکردنی کیشه کانی ژیاندا، به ره و فیتربوون به ئاره زوو و سووربوونه هه هانیان بدات.

خه سلته و تاییه ته ندییه کۆمه لایه تییه کانی مامۆستا

- کرداری فیترکردن کارلیک کردنیکی کۆمه لایه تییه بۆ دروست کردنی که سایه تی فیترخوazan له پرووی پهروه دهیی و فیتربوون و دهروونی و کۆمه لایه تییه وه .

پەرۋەردە و فېزىكىدىن _____ ئىمارە (4) سالى 2009

- فېزىكىدىن كىرىم كۆمەلەيە تىيە ، ھەر ئارەزۋو و ھەۋلىك بۆ تاكرەۋى و دور كەۋتەۋە لە كارى بە كۆمەلە دەپتە ھۆى سەرنە كەۋتن، لەبەر ئەۋەى دەپتە ھۆى لەبەر يەك ھەلۋە شاندى پېۋەندى كۆمەلەيە تى.

- كارى كۆمەلەيە تى پېۋىستى بە دەروون و عەقلىە تىك ھەيە كە ئارەزۋوى لە كارى بە كۆمەلە دەپتە و ھەۋلى بۆ بدات و چىزى لىۋە رېگىت . ئەمەش لە ميانەى ئەمانەۋە دەردە كەۋتە : ئارەزۋوى خۆيى، عەقلىكى كراۋە، رۇحىكى شاد، خۆنە سەپاندىن، قەۋول كىردى بېرۋاى ئەۋانى دىكە، لىخۆش بوون لە ھەلە.
- ئاشنايەتى و خۆشۋىستىنى مامۇستا بە پېۋەندىيە كانى لەگەل فېزىخۋازان و مامۇستايان و ئىدارە و كەس و كارى فېزىخۋازانەۋە بەستراۋە.

- كار كىردى مامۇستا لەگەل فېزىخۋازان و خۆندىكاراندا.
- سەركەۋتەنى مامۇستا لە كارە كۆمەلەيە تىيە كەيدا بۆ تواناى ئەۋ دەگەپتەۋە كە بتوانىت پېۋەندى و گىتوگۆ و ئاشنايەتى و كارلىك كىردى كۆمەلەيە تى لەگەل كەسانى دىكەدا دروست بىكات.

(قسەۋ گىتوگۆى مامۇستا چەند لايەنىكى ھەيە : رۋون كىردەۋە - بېرۋا - بېرۋا بېرۋا...).

- سەرنە كەۋتەنى مامۇستا لە كارە كەيدا بۆ ترس و شەرم و لەدەستدانى ئىرادەۋ كەسايەتى و بى تواناى لەرۋوبەرۋو بوونەۋە دەگەپتەۋە، ھەمو ئەمانە دەبنە ھۆى پەرگىرى و كۆشەگىرى مامۇستا لەناۋ كۆمەلەگەدا.

• تىببىنى گىرنگ:

- مامۇستاي سەركەۋتەۋە ئەۋ مامۇستايەيە كە چىزى لەپېۋەندى و رۆلە كۆمەلەيە تىيە كانى ۋەردەگىت، ھەروەھا لە دروست كىردى ئاشنايەتى باش لەگەل فېزىخۋازان و مامۇستايان و ئىدارە و كەسوكارى فېزىخۋازاندا.

- مامۇستاي سەرنە كەۋتەۋە ئەۋ مامۇستايەيە كە چىزى لەپېۋەندى و رۆلە كۆمەلەيە تىيە كانى ۋەرناگىت، تەنبا چىزى لە تەنبايى ۋەردەگىت، ئەۋ جورە مامۇستايە رقى لە ھاوكارى و كارى بە كۆمەلە.

خهسلهت و تاییه تمه ندییه**رهوشتی (نه خلاقیتی) یهکان ماموستا**

- ماموستای باش نهو ماموستاییه که نه م خهسلهتانهی خوارهوهی تیدایه:
- پهیوهست بوون بهپره نسیب و بههاکانهوه.
- توانای خو دابین کردن و زال بوون بهسه رخویدا هه بیئت.
- بهکاره که یهوه پایه ندییت ههروهها به یاساکانی نهو کارهوه که دهیکات.
- راستگو و دهست پاک بیئت.
- ماموستای نه گونجا و خراپ نهوهیه نهو چوار خهسلهتانهی سهروهوهی تیدا نییه.
- خراپییهکانی پایه ندنه بوون له م خالانهی خوارهوهدا دیاری دهکریت:
- فیترخوازان فیتری نه ریت و رهوشتی ترسناک دهن وهک:
- (نارپک و پیکسی - به فیترودانی کات - که مته رخنه می له کاردا - له بهریهک هه لوه شان و بهره لایی نه خلاقیتی - زوربلییی - جگره کییشان - سه رخوشی (مهستی) - له ری لادان - رهفتاری دوژمنکارانه - هه لنگه پانهوه له یاساکان).
- رهنگدانهوهی نه ریته خراپهکان له سه ره فیترخوازان له خویندنگه و شهقام و مال و کومه لدا:
- رهفتاری خراپ، زمان پیسی (جنیو)، زمان درپژی (چوختی)، رهوشتی ناله بار (به دخویی) ...
- لاری بوون و لادانی ماموستا زیان به کومه ل دهگه یه نیئت، له بهر نهوهی نهو ریژی زانست و پله و پاییه ماموستا و گرنگی پهروهده و فیترکردن ناگریت، نه مهش له پرووی پهروهده و فیترکردنهوه به ره نجامی خراپی لی ده که ویتتهوه.
- ماموستای پایه ند نهو ماموستاییه، که به مانه ی خوارهوه په یوهست ده بیئت:
- رهوشتی بهرز (چاکترین چاکه رهوشتی چاکه).
- مامه لهی باش (ماموستا پیشه نگیکی چاکه).
- ریترگرتنی مافهکانی فیترخوازان و سه لامه تی که سایه تی و دهروونیان.
- (پرسیار کردن - لیته دان - سه رزه نشی نه کردن).
- ریترگرتنی دادگه ری له جیبه جیترکردندا (فیترخوازان وهک دانسهکانی شانیه کسانن).

- ددان به خؤداگرتن له سهر هه له کان (مامؤستا پهروه ده کاره) .
- ریژگرتن له یاساکانی کار (مامؤستا هاو لاتییه کی گونجاوو چاکه) .

خه سه له ت و تاییه تمه ندییه سه رکرده یییه کانی مامؤستا

- به پیی پلان و بهرنامه و ریتماییه کانی خؤی توانای سهر کردایه تی کردنی پؤله کی هه بیته، بؤ ته مهش پیویستی به مانه یه : زیره کی و هه ست و هؤشی ریچکخواهیی و کؤمه لایه تی و خؤنا ماده کردن بؤ پیشهاته کان، به لآم دوودلی و بی توانایی له بریارداندا به لگهی سهر نه که وتویی تهو مامؤستایه ده گه یه نیته .
- هاندانی فیترخوزان له سهر داهینانه کانیاں له پییناو به هیترکردنی وره و هاندانیاں بؤ کار و بهر هه می پتر. به لآم تاماژه کردن به وهی که ته مه لئن و هه لسوکه وتیاں خراپه و زؤر جه ختکردنه وه له سهر ته مه، ده بیته هؤی سهر نه که وتنی مامؤستاو فیترخوزان له دژی مامؤستا هه لده نیته .
- بزواندنی ناگایی فیترخوزان تا مامؤستا به هؤی شیوازی جؤراو جؤری فیترکاریه وه بؤلای خؤی رایان بکیشتیته، وهک : خویندنه وه : به چیرؤک ده ست پیّ کردن، له بهر چا و گرتنی ره فتاری خویندن کاران، بؤنه، روودای له نا کاو ...
- ریساکان : یه که م جار نمونه هیئانه وه، ناراسته کردنی پرسیار، خویندنه وهی ریساکه، نواندن به فیترخوزان ...
- مامؤستا به شداری چاره سهری کی شه و گیرو گرفته کانی فیترخوزان بکات بؤ که مکردنه وهی په ستانی ناوه کی له پییناو دلنیا بوون له وه دگرتنی وانه کانیاں .
- مامؤستا ریژ له قوتاییه کانی بگریته له کاتی که مته رخه می و سهر که وتنه کانیاندا، بهو پییه ی که لای تهو ته مانه تن، ته مهش له پرووی هاندانی که مته رخه مه که دا دهر ده که ویت بؤ دور که وتنه وهی لهو که مته رخه مییه و، هاندانی تهو قوتاییه ی که هه ول ددهات پتر پیش بکه ویت .
- مامؤستا گتوگؤ له گه ل قوتاییه کانیدا بکات له کاتی خستنه پرووی گیروگرتنی پهروه ده یی و فیترکاری و دؤزینه وهی چاره سهر بؤیاں به بی ته وهی رای خؤی به سهر یاندا به سپینیت تا هه ست بکه ن ریژیاں گیراوه و توانای به شداری کردن و

پهروهده و فیترکردن ————— ژماره(4) سالی 2009
بهخشین و بهرهمداریان هه بیټ . واته ماموستا بیرورا له گهلا قوتاییه کانی
ئالوگور بکات بو شهوهی گیانی هاوکاری له ناخ و دهروونیاندا بچینیټ، ههچه ند
ئه گهر په ناش بهر شیوازی ناراسته و خو ببات تا فیترخوازه کانی بهره و چاره سهری
گونجاو هان بدات .

• تیبینی گرنگ :

- ماموستا پییشهوا و ناراسته کار و پهروهده کاره .
- ماموستا سهرکردهیه کاتیټک به باشی کاره کهی خوئی شه نجام ده دات: تاماده کردنی
وانه - باش گوته وهی وانه که - ریټک خستنی پوله کهی - باش بهر پوه بردنی
پوله کهی .
- ماموستایه که به باشی شاره زای کاره کهی بیټ ده توانیټ به هه شتیټک بو
فیترخوازه کانی دروست بکات .
- به هه شتی مرؤف ماله وهیه تی و، به هه شتی فیترخواز خویندنگه و پوله کهیه تی .
- تاماده کردن و هینانه دی که شیکی له بار بو خویندن ده بیټه هوی به دیه پانی
تامانجه خواستراوه کان .

سووده گشتیه کان:

- ماموستا پیشهنگیټکی چاکه و له پرووی پوخساری دهره وه و پرهوشت و زانست و
رهفتارو هه لسوکه وته کانییه وه نمونه یه کی شوین پی هه لگیراوه .
- عاقلی تیگه یشتنی تهوا و بیر کردنه وهی راست و چاوکراوه بی و کارامه ییه .
- ماموستا هوییه کی زانستییه بو گواستنه وهی زانین له بواری خستنه پرووی وانه
به شیوه یه کی پروون و ریټک خراو و سه رنجراکیشه وه .
- شهوه گرنگ نییه که فیترخواز فیتر بکهین، گرنگتر شه وهیه که بزانی چوون فیترخواز
فیتر ده کهین .
- زانین له پرووی خویندنه وهی بهرده وام و چوونه ناو خویندنه وه و قولبونه وه ییدا
پیوستییه کی هه نوکه ییه بو ماموستا .

پهروهده و فيرکردن _____ شماره (4) سالی 2009

- هه موو فيرخوازيك پيويستی به زانين ههيه لهههه بواريسك لهه بواره كانی ژياندا بييت.

- زانين له شماره زابوون له خویندنه وه نووسينه وه دهست پیده كات و له سنوور و ئاستیكي دیاری كراودا راناوه ستیت .

- زمان كاسه و ده فری شارستانیه ته و هه موو ئه و به رهه مه له خوئی ده گریت كه مرؤفه خاوین و پاكه كان به رهه می ده هیئن .

- ره چاو كرنی كه شه له فير كرندا جه خت كرنه وه یه له سهه پيوندی نیوان پیگه یشتنی عه قلی و فير بووندا .

- مامۆستای باش ئه و مامۆستاییه كه به تایبه تمندی گشتگیرو ته و او ده ناسریتته وه .

- رژدی به لایه کی كۆمه لایه تی ترسناكه، ئه و مامۆستاییه كه ره زیلی به رانبه ره خوئی بنوینی بیگومان به رانبه ره قوتاییه كانی ره زیل ده بییت . لی ره وه پيويسته له فير كرن دوور بخریتته وه نه وه كه نه خوئی ره زیلییه كه ی بو هه نديك له فيرخوازه كانی بگويزریتته وه ره نه دریت ئه و زیانه ی كه ده بییت ته شه نه بكات.

- ئامانج له و راست كرنه وه یه بریتیه له ليكۆلینه وه له توانای به ده سه ته یئانی فيرخوازان بو ليها تووی و وه ستای له هه موو ماده كانی فير كرن و، تیگه یشتیان، توانای ئه و هیان هه بییت جیبه جی به كن، له ژيانی فير كاریدا توانای به كار هیئانیکی هوشیارانه ی زانیاریه ده ستكه و تووه كانیان هه بییت.

سه رچاوه:

مناهج المعلم والادارة التربوية، سمير محمد كبريت، ط1 دار النهضة العربية، بيروت 1998م.

*مامۆستا له ئامادهیی حاجیاوا

چەند بابەتیکی رێزمانی بە بەراورد

د. شێرکۆ بابان
پروفیسوری هاریکار

1- دەستپێک:

ئەو کەسە ی که له رێزمانی کوردیدا هەنگاوی توێژینهوه بکاتەوه، دەچیتە نیو چەندین بەزم و پەزمی سەیرهوه، چونکه رێزمانی زمانی کوردی زۆر پتەوه و ئاوها

پهروهده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

به سوک و ئاسان گه مهی تیدا ناکریت. له ئەم پرۆهوه، زانیاری رێزمانی زمانانی دیکه وهک (عه ره بی، ئینگلیزی، فهره نسی) به شی رێزمانی کوردی ناکات و هه موو هورده کیشه کان دانا پۆشیت و چاره سه ریان ناکات. بۆ نمونه له چ زمانیکدا، له ئەو سی زمانه ی که با سمان کرد، جینگۆرکی جیناوی لکاو هه یه، یان کیشه ی دهنگه نیمچه بزۆینه کان هه یه. له ئەم نووسینه دا، ده رگای به راورد ده که یه نه وه، بۆ ئەوه ی رێزمانی کوردی هاوسه نگ و پارسه نگ بکه ین له ته رازووی زمانی ئینگلیزیدا و هه ندیک له ئەو که لکانه بجه یه نه روو که ده شیت رێزمانی کوردی به رێزمانی زمانی ئینگلیزی به خشیت. ئەمه و له ئاستی دیارده ی (نیمچه بزۆینه تی) دا، رێزمانی کوردی په یامی خۆی هه یه، چونکه رێزمانه که ی زۆر پته وتره و گه مه که ی زۆر ئالۆز و به ربلاوتره. له به شه کانی داها توودا، چوار با به تی رێزمانی ده خه یه نه روو و له ئەو چوار با به ته دا سروشتی زمانه که ده خه یه نه روو، چونکه رێزمانی کوردی ماکی په سه ن و مۆرکی جوانی خۆی هه یه و ئەو ماک و مۆرکانه جو دای ده که نه وه له زمانانی دیکه. به هیوا یین، بتوانین خزه تیککی بچوک پيشکەش بکه یین، چی به رێزمانی کوردی و چی به ئەو خۆینه ره ئازیزانه ی که هه ز ده که ن هه نگاوی گه مه ی رێزمانی بکه نه وه له خاکی رێزمانه که دا.

2- رێزمانی ئینگلیزی و رێزمانی کوردی:

له رێزمانی زمانی ئینگلیزیدا، نیشانه ی نه ناسراوی (a)، دیویکی دیکه ی هه یه له چه شنی (an)، وهک:

(a) boy

(an) egg

له راستیدا، چه ند نارێکییه ک و چه ند په رپووتیه ک هه ن له به کاره یێنانی ئەم نیشانه یه دا، وهک:

یه که م: نیشانه ی (a) به سه ره کی ده ناسریت و نیشانه ی (an) به دیویک له نیشانه ی (a) ده ناسریت.

دووهم: نیشانه ی (an) بۆ ئەو وشانه به کارده هیتریت که به (قاوڵ) ده ست پی ده که ن، که چی هه ندیک جار له ئەو وشانه دا به کارده هیتریت که به (کۆنسۆنت) ده ست پی ده که ن وهک:

hotel : an hotel

پهروهده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009
سیپه: نیشانهی (a) به کارده هیئیریت له هه ندیک وشه دا که به بزوین (قاول) دهست
په ده کهن، وهک:

union : (a) union
usual : (a) usual

یان:

European : a european country

بئ گومان، نارپکی و په رپووتی دیاره به به کارهینانی ههردوو نامرازه کهوه و مندالی بهسته زمان و قوتابی هه ژار زور زور هیلاک دهین به دهست نه و نارپکیبانه وه ته نانهت له هه ندیک باردا به له بهرکردن و به دوباره بوونه وه فیری دهبن، نهک به ریزمانیکی پته و پر به پیست.

له نه و ریزمانه دا، که به ریزمانی کوردی ناسراوه هه مان په رپووتی په رپوه ته وه و بووه به نه خوشیهک و چووته نیو بیری ماموستایانی زمانانی دیکه وه و ریزمانیان کردوه به کیلگه یه کی نارپک و پیک. واته، له هه ر جیه کدا په تی ریزمانه که بیچریت گرتی ده ده نه وه و ناوی ده نین (نارپکی ریزمانی) و کیشه که له جیی خیدا به ناروهایی پینه ده کهن، به لام به پینه یه کی (نه شان). له نه و ریزمانه دا، که نیمه دامان ناوه، کیشه ی ههردوو نیشانهی (a) و (an) و هاوشیوه کانیان به چه شنیک چاره سه رکراوه، که یه کلایی بیته وه، به تم چه شنه:

یه کهم: نیشانهی په سه نی نه ناسراوی بریتیه له (an) و دهنگی (n) بووه به دهنگیکی خپ (silent) و نه و دهنگه له بیردانی مندالی دا خه زن کراوه و روخساری نیشانهی (an) به رووالهت بووه به (a).

دووه م: دهنگی خپی (n) به هیچ جوریک ده رناکه ویت مه گه به (زهبری بزوین). واته، نه گه سه ری (بزوین) یک بخشیت له کلکی دهنگی (n)، نه و نه و دهنگه ده بووژیتته وه بۆ (ناوگرایه تی) و به س. واته، هه رکاتیک که سه ری بزوینه که لاجوو، نه وه ده گه ریتته وه بۆ باری خپی، به راده ی سه د له سه د.

سیپه: ناوه رۆکی خالی (یه کهم) و خالی (دووه م) به ته وای و به زهقی به ریزمانی زمانی فهره تسییه وه دیاره، له بۆ هه مان بابته که وهک (un) بۆ (نیر) و (une) بۆ (می) رینوس ده کریت.

په‌روده و فیترکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

چوارهم: ټه‌گهر خالی به‌که‌م و خالی دووهم بکریټ به (مه‌حک)، ټه‌وا ده‌توانین هیلیکی سوور بکیشین له‌نیوان ټه‌و وشانه‌دا که به (نه‌بزوین) ده‌ست پی ده‌که‌ن و نیشانه‌که ده‌که‌ن به (a) و ټه‌و وشانه‌ی که به (بزوین) ده‌ست پی ده‌که‌ن و نیشانه‌که ده‌که‌ن به (an).

پینجه‌م: وه‌ک نمونه، له وشه‌ی (egg) دا سهره‌تای وشه‌که قاوله وه‌ک (پ) و ټه‌و قاوله‌ی ده‌نگی خپی (n) ی راکیشاوه و بووه به:

(ټه: نیگ) : (an egg)

یان، له وشه‌ی (European)، سهره‌تای وشه‌که نه‌بزوین (کونسوټ)، وه‌ک (ټیروپیه‌ن) و پیویست نه‌بووه که ده‌نگی (n) زیندوو بیټه‌وه، وه‌ک:

(ټه: ټیروپیه‌ن ...) : (a european ...)

یان، له وشه‌ی (hotel) دا، ده‌نگی (h) زیاده‌یه‌وه و وشه‌که به قاول ده‌ست پی ده‌کات، وه‌ک (ټیل)، که بووه به (an hotel)، یان (ټه‌نوټیل).

پوخته:

له زمانی ټینگلیزیدا ده‌بیټ ریسی ریټمانی ټامرازی نه‌ناسراوی (a) به چه‌شنيک دابنریټ، که پوخساری په‌سه‌نی ټامرازه‌که بریټیبه (an) و ده‌نگی (n) خپ بووه. ټه‌و ده‌نگه‌ش کاتیک زیندوو ده‌بیټه‌وه که بخشیت له‌سه‌ری (بزوین) ټیک. له‌راستیدا ټه‌گهر ټم چرایه له ریټمانی ټینگلیزیدا هه‌ل بکریټ، په‌نگه ده‌یان رووبه‌ری تریش رۆشن بکاته‌وه.

٣ ریټمانی ټامرازی په‌یوه‌ندی به به‌راورد:

له زمانی کوردیدا، ریټمانی ټامرازی په‌یوه‌ندی زور جودایه له ریټمانی هه‌مان بابته له زمانانی دیکه‌دا. بو‌نمونه، له زمانی ټینگلیزیدا، دیارده‌ی (دوو به‌رکاری) کراوه به بابته و ده‌گوتریټ کاری (give) دوو (به‌رکار) وهرده‌گریټ، وه‌ک:

Sheelan gave me an apple

به واتای:

شیلان سیویکی دا پیم (به من)

هەر بۆ نمونه، جیناوی (me) به نهیئنی ئامرازیکی پهیوهندی ههڵ گرتوووه له زمانی کوردیدا بهرانبهه به (پیم) یان (به من) دههستییت. کهواته، جیناوی (me) دوو رهگهزه، چونکه بریتییه له ئامرازیکی پهیوهندی (به) و له جیناویک (من). له نمونهیهکی دیکهدا، وهک:

Sheelan saw me

شیلان من ی بینی.

جیناوی (me) سادهیه و یهك رهگهزه و ئالووده نهبووه به ئامرازی پهیوهندییهوه. ههر له بهر ئهم هۆیه، دهشییت ههردوو جوهرهکی جیناوی (me) لهیه کتری جودا بکریتهوه، له جیاتی ئهوهی بگوتریت: (ههندیك کار دوو (به رکار) وهرده گرن).

له لایه کی دیکهوه، له زمانانی دیکهدا، زۆرجار ئامرازی پهیوهندی دهتویتهوه له (ئاوه لکار)دا، وهک:

له پاش : after

له پیش : before

له پشت : behind

له تهنیشت : beside

له ئهم نمونهدا، په ریزه ریزمانییه که به هوردی و به ئاشکراییه دهگه پیتهوه بۆ ئامرازی پهیوهندی (له) و ئه و ئامرازه (ئاوه لکار)ی وهک بارگه ههڵ گرتوووه. ههر بۆ نمونه، ئامرازی پهیوهندی (له) ئاوه لکاری (پاش)ی وه رگرتوووه و دهسته واژهیه کی لیکدراوی چی کردوووه وهک (له پاش). له بانیهی ریزمانی کوردییهوه، ئه گهر سهیری دهسته واژهی (له پاش) بکهین دهتوانین چهند سه رنجیک تۆمار بکهین وهک:

یه کهم: ئامرازی (له...) به پوختی و به پاکی بریتییه له ئامرازی پهیوهندی. دووهه: ئاوه لکاری (پاش) به پوختی و به پاکی بریتییه له ئاوه لکاریکی روون و پهتی.

سییهه: به پیی خالی پیشوو ئاوه لکاری لیکدراو (له پاش) بریتییه له ئاوه لکاریکی لیکدراو، به لام ههردوو پیکهاته کهی زۆر زۆر روون و ئاشکران.

چاره: بهراورد له گه له زمانی ئینگلیزیدا، وشه (after) دوو رهگهزی تیدا ههیه، بهلام به تواوهیی و به ئالۆزی. له زمانی عهههیدا، وشه (بعد) واتای (له پاش) دههخشیت، بهلام به ئالۆزی. له زمانی فهههسیدا، وشه (apres) ههمان واتا دههخشیت، بهلام هه به ئالۆزی.

پینجه: نهگه له زمانی کوردیدا، هورد ببینهوه له وشهکانی (لهژیر، لهبن، لهپاش، لهپیش، لهتهنیش، لهسه،...)، دهبین که پههزی ئامرازی پهیهندی (له...) بهتهواوی روون و ئاشکرایه و پههزی ئاوهلکارهکانیش هه ئاشکرایه. به واتایهکی تر، وشه (ژیر، بن، پاش، پیش، تهنیش، سه، ناو،...) بریتین له ئاوهلکاری ساده و پهتی. کهواته، له زمانی کوردیدا، پههزی ئامرازی پهیهندی ئاوتته نهبووه به پههزی ئاوهلکار و ههردوو پههزه که نوساون بهیهکهوه، بهلام (تیک تواوه) نین.

پوخته

له رهزمانی کوردیدا، پههزی ئامرازی پهیهندی زۆر روونه و نهتواوتهوه به بابتهی دیکه دا. هه به نمونه، ئامرازی پهیهندی به ئاسانی جودا دهکریتهوه له بهرکاری ناراستهوخۆ، یان له ئاوهلکار. به واتایهکی تر، نهگه بهانهویت پههزی ئاوه توخمانه دیاری بکهین، ئاوه له رهزمانی کوردیدا ئاوه بواره ههیه.

4- دیاردهی (نیمچه بزوینایهتی):

له زمانی کوردیدا، دیاردهی (نیمچه بزوینایهتی) باریکی چالاک و دینامیکی دهنوینیت. واته، نهگه رهگهزیکه رهزمانی بریتیبیت له یه (نیمچه بزوین)، ئاوه دهنگه بزوی ههیه بهپیی ژینگهکهی راویشکه بکات له نیوان دیوی بزوین (vocalic phase) و دیوی نه بزوین دا (consonantal phase). هه

به نمونه، له چهنه جیه کدا دیاردهی نیمچه بزوینایهتی دهههکهویت، وهک:

1- ئامرازی بهستن (ی)، وهک:

په نهههه (ی) گهوره

دیوار (ی) نزم

ههمان مؤرفیمی (ی) له نمونهی یهکه مدا به (نه بزوین) و له نمونهی دووه مدا به (بزوین) دههکهوتوه.

2- ئامرازى بەستى (ى) لەنىوان دوو (ناو)دا، وەك:

دەرگا (ى) باخ

دىوار (ى) باخ

لە ئېرەپىشدا، ھەمان سەرنجى خالى پېشوو ھەيە.

3- لە جىناوى كەسى يەكەمى كۆدا (ىن)، وەك:

ئېمە پۆپىشتىن.

ئېمە راوہستىن.

ھەمان سەرنجى خالى (1) دووبارە دەپتتەوہ و دەنگى (ى) جارېك بە (بزوين) و

جارېك بە (نەبزوين) دەر دەكەوېت.

4- لە جىناوى خاوەنىتى دا، وەك: **مامى شىلان : مام (ى)**

خالقۇ شىلان : خالقۇ (ى)

5- ئەمەو لە رېزىمانى كوردىدا نمونە زۆرە بۇ ئەوہى بېينىن كە نىمچە بزوينى (ى)

يان (وو) ھەر جارەى بەجۆرېك دەرېكەوېت لە ھەمان ھەل و مەرجى رېزىمانىدا.

بەلام ئەوہ گرنگە كە بارېكى تر بدۆزىنەوہ بۇ ئەوہى دىاردەى (نىمچە بزوينىتەى)

بە جوانى دەرېخەين، وەك جىناوى لكاو (ى) لە رستەسازىدا.

لەراستىدا، جىناوى لكاوى بکەر (ى) بۆى ھەيە چەندىن جار راوېشكە بکات و

بگۆرېت لە (بزوين) و بۇ (نەبزوين) و بە پېچەوانەوہ، وەك:

(شىلان گرتى)

لە ئەم نمونەيەدا، جىناوى (ى) بزوينە و ئەگەر رستەكە بکەين بە رابردووى

بەردەم، يان بە (نەرى)، ئەوا دەگۆرېت بە (نەبزوين)، وەك:

شىلان دە (ى) گرت

شىلان نە (ى) گرت

شىلان نە (ى) دەگرت

ئەمجار، ئەگەر كارى (گرتن) بکەين بە (ھەل گرتن) ئەوا جارېكى تر دەپتتەوہ بە

(بزوين)، وەك:

شىلان ھەل (ى) گرت

يان، ئەگەر لەجىاتى پېشگىرى (ھەل) پېشگىرى (دا) بەكاربھىنن، ئەوہ جارېكى

دىكە دەپتتەوہ بە (نەبزوين)، وەك:

شیلان دا (ی) گرت

بی گومان، ئەم گەمەیه دوور و درێژە و لە ھەر جیھە کدا کە نیمچە بزویینی (ی) بخشیت لە کلکی (بزویین)، ئەو دەگۆرپیت بە دیوی (بزویین) دا. ئەوەش لە یاد نەکەین کە ئەم جۆرە گەمەیه زۆر زۆر ئاساییە و گشت کەسێک لێی تێ دەگات. لەوانەشە رەخنەمان لێ بگرن و بلێن ئەم چشتانە زانراون. بی گومان گەمە کە ھەر ئەو نەدە نییە، چونکە چەند پروونکردنەویەک ھەیە، وەک:

یەكەم: لە ئەو زمانانەدا کە لێی شارەزاین، نمونە ی ئەم جۆرە گەمەیه زۆر زۆر کەمە و بە ئەو قەبارەیه نیە کە لە ئەلبوومی زمانی کوردیدا ھەیە. دووھم: وەک لە ئەو زمانانەدا، گەمە کە وا گەرە نییە، ھەر ئاواش بایەخ بە پێژمانە کە نەدراوە، چونکە پێویستیان پێ نەبوو. لە زمانی کوردیدا، بابەتە جیاوازە و بەرفراوانە و دەتوانرێت بخریتە سەر کاغەز و پێسای بۆ داپێژریت. لە ئەم پروووە، زمانانی دیکە دەتوانن کە لێ لە پێژمانی کوردی وەر بگرن.

سێھەم: ئەو کێشەیهی لە زمانانی دیکەدا ھەیە لە ئاستی فۆنەتیک و فۆنۆلۆژی، بە کەرەستە ی زمانی کوردی زۆر جوانتر دەھێتە شەرۆقە کردن. بی گومان، تێ گەیشتن لە سروشت و میکانیزمی نیمچە بزویینی (ی) و نیمچە بزویینی (و) بریتییه لە تینگەیشتن لە کونھێ فۆنۆلۆژی.

پوختە

دیاردە ی (نیمچە بزویناپەتە) لە زمانی کوردیدا زۆر زۆر بەربلاو و فرە نمونەیه و دەشت ئەلبووم و ئەتلەسی بۆ چۆ بکریت، بۆئەوێ کە لێ بێخشی بە زمانانی دیکە، چونکە نیمچە بزویینی (ی) بریتییه لە جوولە ی نووکی زمان و نیمچە بزویینی (و) بریتییه لە جوولە ی (کلکی زمان). لە زمانانی دیکەدا، کێلگە ی (نیمچە بزویین) ھێندە بە کە لێ نییە وەک ھی زمانی کوردی.

5- ئامرازی بەستن (و) بە بەراورد:

لە زمانی کوردیدا، بۆئەوێ دوو کەرەستە بەیە کەو بە کاربەینرین دەنگی (و) بە کار دەھێنریت، وەک:

ژن و پیاو
کوچ و کچ

شاخ و داخ دار و بهرد

هه‌مان نامرازی به‌ستن به‌کارده‌هینریت له زمانی عه‌ره‌بی و فارسیدا، به‌لام به‌شیتویه‌کی زۆر جیاواز به‌ئهم چه‌شنه:
یه‌که‌م: له زمانی کوردیدا ئهم نامرازه له یه‌که‌ده‌نگی (بزوین) پینک هاتوو و ئهو ده‌نگه‌ش بریتیه له (وا)ی بزوین، وه‌که:

دار و بهرد : دا: رو: بهرد

به‌ناشکرا دیاره، که نامرازی به‌ستن (و) له یه‌که‌ده‌نگی (بزوین) پینک هاتوو و ئهو ده‌نگه‌ بزوینه‌ش له نووکه‌وه‌خشاوه له ده‌نگی (ر) له وشه‌ی (دار)دا و له‌ته‌کیدا برکه‌یه‌کی دروست کردوو له چه‌شنی (رو).
دووه‌م: له زمانی عه‌ره‌بیدا، واوی به‌ستن برکه‌یه‌کی ساغی هه‌یه، چونکه له دوو ده‌نگ پینک هاتوو و به‌ دوو فۆنیم گۆ ده‌کریت، وه‌که:

- فۆنیمی یه‌که‌م واوی (نه‌بزوین)

- فۆنیمی دووه‌م بزوینی (ه)

هه‌ر له‌به‌ر ئهو هۆیه، له زمانی عه‌ره‌بیدا ئهو مؤرفیمه‌ی که به (واوی به‌ستن) ناسراوه به‌ برکه‌ی (وه) گۆ ده‌کریت، وه‌که:

شیلان و شیرین: شیلان (وه) شیرین

سپیه‌م: به‌ خویندنه‌وه‌ی کوردی، ئهو ده‌سته‌واژه‌یه به‌ ئهم چه‌شنه ده‌خوینریته‌وه:

(شیلانوشیرین)

چواره‌م: له زمانی فارسیدا، وه‌که زمانی عه‌ره‌بی، واوی به‌ستن به‌ برکه‌ی ساغی (وه) گۆ ده‌کریت.

پینجه‌م: به‌پیی ئه‌وه‌ی گوترا، له‌زمانی کوردیدا، ده‌شیت واوی به‌ستن به‌ کلکی وشه‌ی به‌راییه‌وه‌ بلکیت و له زمانی عه‌ره‌بی و فارسیدا ده‌شیت له نووکی وشه‌ی دووه‌م بار بکریت. که‌واته، له بانیه‌ی ئهم نامرازه‌وه، زمانی کوردی جودا ده‌بیته‌وه له زمانی عه‌ره‌بی و له زمانی فارسی و ته‌نانه‌ت له زمانی تورکیش.

پهروهده و فیکردن ————— ژماره (4) سالی 2009
شهشم: له زمانی کوردیدا، نامرازی بهستن (و) له یهک (بزویڼ) پینک هاتووه و نهو
بزویڼهش بریتیه له (نیمچه بزویڼ). هه له بهر نهووه گشت کاتیک له ژیر رکیفی
دوو میکانیزم دایه، وهک:

میکانیزمی یهکم: له بهر نهووهی له یهک (بزویڼ) پینک هاتووه و یهک (بزویڼ)
برگه یهکی ناتهواو پینک دهیڼیت، گشت کاتیک دهیڼیت بلکیت به نهووه بزویڼهوه
که دهکوهیته پیښی، وهک:

شاخ و داخ ← شا:خو:داخ

میکانیزمی دوهم: له بهر نهووهی بزویڼی (و) بریتیه له (نیمچه بزویڼ)، له پاش
دهنگی (بزویڼ) به دیوی (نه بزویڼ) دا دهگوریت، وهک:

ماموستا و قوتابی ← ماموستا و قوتابی

یان

سپی و سوور ← سپیوسوور

یان، له پاش هه مان دهنگی نیمچه بزویڼ (و)، دهتویتهوه له گوگردنا، وهک:

ناره زوو و شیلان ← ناره زوو — شیلان

هوتهم: به پی نهو خالانهی سهروهوه، وای بهستن، له زمانی کوردیدا، بریتیه له
یهک (نیمچه بزویڼ) ی سرک و له نهو زمانانهی دیکه دا، بریتیه له برگه یهک له
چه شنی (وه). خوزگا له زمانی کوردیشدا، وای بهستن پتهو دهکرا و دهخرایه نیو
چیوهی برگه یهکی تهواو. له ناستی رینووسیشدا، جودا دهکرایه وه له ههردوو
بارگه که له ههردوو لاه، وهک چۆن وشه (and) له زمانی ښینگلیزیدا و وشه
(et) له زمانی فهره نسیدا، به جودایی رینووس دهکرتن.

پوخته:

نامرازی بهستن (و) له زمانی کوردیدا گشت کاتیک کیښه داره، چونکه له یهک
دهنگی (نیمچه بزویڼ) پینک هاتووه. هم نامرازه ته گهر بخشیت له کلکی (نه بزویڼ)
پای دهکیښیت و برگه له گهل دروست دهکات و ته گهر بکهویته پاش (بزویڼ) به
دیوی (نه بزویڼ) دا دهگوریت. هه مان نامراز له زمانانی دیکه دا، به برگه (وه)

پهروهده و فيترکردن _____ ژماره (4) سالی 2009
دهگورپیت و لهزمانی کوردیش دهشیت له ناستی ریڼوسدا پتهو بکریت و به وشه
سهربه خو بنوسریت، وهک هی زمانی فهره نسی و ئینگلیزی.

سهرچاوه:

- د. شپړکو بابان، دهنگسازي و برکسازي، ههولیر 2006.
- محمد غریب جوده، الموسوعة الشاملة والمعاصرة في قواعد اللغة الإنجليزية، مكتبة
إبن سینا، القاهرة 2005.

، English phonetics and phonology،- P.Roach
U.K.1999. Cambridge university press
Pratique de lenglais de H a ،- M.swan and F Houdart
Paris 1983.، HATIER.Z

رابهري هاريكار بو ماموستايين زمانى ئينگليزى

نا: رهشيد تهيب

پشکا چوار:

ئهف بابته به شه که ژکتیبه کا رابهري هاريكار بو ماموستايين زمانى ئينگليزى،
کو ژناليى ماموستاي پسيورى زمانى ئينگليزى (رهشيد تهيب) يشه هاتبوو
ناماده کرن و، ته قاشيا وى وهکو نه لقه دى ل سهر روو په لين نه قى گوڤاريدا هيتته
به لافكرن... ههرچه نده نه گهر وهکو دهق ژى كه موکوپى هه بن لى وهکو ريکين
وانه گوتنى کارهكى سهر نجر اكيش و مفاداره.

و: پهروه رده و فيرکرد

یه کا 6

وانا 1

نارمانج : ناسین و گوتنا پیتا c پیشکیشکرنا وشا cat دچیرۆکه کا ناسان دا،
ناسین و گوتنا وشا cat وه کئیکرنا وینا بو پیداکرنا گوهدان و ناسینا وشان.

زمانی نوی : Good bye ، No ،Its a cat ، a cat

ته پیوستی ههیه ب : فلاش کارد بو سیقی ، بو پیتا a

فلاش کارد بو جهتی بو پیتا b

Students Book لاپه ره 20 ، CD لیدان ژماره 18 ← 20

18 Activity Book لاپه ره

Starter

* بیژه قوتابیان hello و تهو بیژنه فه hello

* بیژه قوتابیه کی بیته نک سه بوری و فلاش کارد a بلندکته.

* زارۆک دی بیژن a a a

* بیژه زارۆکه کی فلاش کارد b بلندکته.

* بیژه زارۆکه کی فلاش کارد a بلند کته، زارۆک بیژیت bag .

* زارۆکه کی دی فلاش کارد apple بلند کته زارۆک بیژن apple

Look and listen

* قوتابی students Book فه کهن لاپه ره 20

* بیژۆ بهری خو بدنه وینا بیژۆ کا تهو چ دبینن د وینا دا (ب کوردی)

* دی گوھ دهنه چیرۆکه کی ل سه ر فان وینا .

* بیژه Listen ، CD لیده ژماره 18

* کتیباً خو بلند که وهکی تو گوهیّ خو ددهیه CD و ئیشارهت بده وینا
تیکستا CD - - - - -

Listen and clap

* CD لیده ژماره 19

* بیژه قوتابیان چهپلهی لیدهن دگهل چهپلا CD

تیکستا CD : cat، a a a ، apple ، c c c

* دهنگیّ c c c (ک ک ک) بیژه زارۆک بیژن cat

* بیژه cat زارۆک بیژنهفه c c c (ک ک ک)

* دهنگیّ a a a بیژه زارۆک بیژن apple

* تو بیژه apple ، زارۆک بیژن دهنگیّ a a a

Activity Book

Match and cirile

* قوتابی Activity Book فهکهن لاپهره 18

* ئیشارهت بده وینیت لاییّ چهپیّ .

* بیژه هندهک قوتابیان کو بیژنه پولیّ ب کوردی ئه و چ تشت دبینن .

* بیژه پولیّ کو وینیّ راستیّ لیبگرن ئهویّ وهکی ییّ چهپیّ

* ئیشارهت بده کرویشکا لاییّ چهپیّ .

* بیژه زارۆکا کو ئیشارهت بدهنه کرویشکا لاییّ راستیّ ئهویّ وهک ییّ چهپیّ .

* کتیباً خو بلندکه، بازنهکی چیکه دور وینیّ دروست ییّ کرویشکیّ بتیلیّ .

* قوتابی دهسپاقتنه قهلهمیت خو و بازنهکی چیکهت دور وینیّ دروست و

پاشی بو ههمی وینیت دی

* ل ناف پولیّ بزقره و ببینه کا دروست چیدکهن .

Listen and tick

* بیژه زارۆکا بهریّ خو بدهنه جوتیت وینا ل لاییّ بنی ییّ لاپهری .

* بیژه وان دیّ ئه و گوھ دهنه رستهکی دی بیژنه وان و ئه و دیّ ئیشارهتا ( )

ل وی وینیّ دروست دکه apple an apple

* ئه و ئیشارهت ددهنه وینیّ ئه و دبینن و ( ) دکهنه ناف

چارچوییّ ب تیلیّ .

* Listen 20 بیژه ژماره CD

* زارۆك ( ) دهنه وینى تشتی ئه و گوھ لیدین.

تیكستا CD : Its an apple

Its a cat

Its a bag

یهکا 6

وانا 2

ئارمانج : ل دویفچوونا شكلی پیتا c راهینان ل سهر نفیسینا پیتی بخو وپاش
دناف وشا cat پتر راهینان ل سهر نفیسینا پیتا a د وشا apple دا،
یاریهك بو ناسینا پیتا a و b و c (ك) ووشیت apple ، bag ئه ویت
ب وان پیتا .

زمانی بکرا هاتی : پیتیت (ك) a b c ووشیت cat ، bag ، apple
ته پیویستی ههیه ب : فلاش کاردیت سیقی و جهنتی و کتکی.
فلاش کاردا پیتا C (ك)

Students Book لاپهر 21 و Activity Book لاپهر 19
Starter

* بیژه زارۆکا hello ئه و د بیژنه ته hello ناقی ته بیژن teadhe

* ههرسی فلاش کاردا بیت سیقی و جهنتی و کتکی دانی سهر میزی.

* بیژه زارۆکه کی بهیته نك سه بوری .

* وشه کی بیژه، بو نمونه : bag و بیژه زارۆکی

کو فلاش کاردا دروست لیبگریت ل سهر میزی.

* ئه و زارۆك فلاش کاردی بلندکته و بیژیت bag

Look and point

* قوتابی students Book فه کهن لاپهر 21

* فلاش کاردا پیتا C (ك) بلندکته و

دهنگی بیژه C C C (ك ك ك)

* بیژه زارۆکا بیژن C C C (ك ك ك).

* ئیشارهت بده پیتا مهزن یا C ناف کتیبی دا.

* کتیبیا خو بلندکه ب تپلی ل دويف پیتی هره ل نوقتیی
دهسپیکه و ل دويف سهما هره هره کی دیار کری
د لاپهر 8 ل دهلیلی دا.

* قوتابی وهکی ته بکهن ب تپلی ل نیفه کا هرددو ریژا دا.
* بیژه کو ل دويف پیتی بچن و دهنگی
C C C (ك ك ك) بیژن.

* ئیشاره بده وینی کتکی و بیژن cat و
ل دويف ته چهند جارا فه گیرن cat .

Play and say

* بیژه زاروکا دی تهو یاریه کی کهن.

* بیژه دوو زاروکا came here ناقین وان بیژه.

* بیژه ئیک ل وان کو پیتا a یان b یان c بنقیسیت

یان ل سهر پشتا زاروکی دی یان سهر دهستی وی یان سهر سه بوری.

* زاروکی دی یان دهنگی بیژیت یان وشه کی کو ب وی دهنگی دهسپیکهت.

* نه گهر زاروکی ئیکی بنقیسیت b بو نمونه

زاروکی دووی یان دهنگی b بیژیت یان وشا bag

* نه گهر زاروکی دووی دروست گوت زاروکی ئیکی

بیژیت yes نه گهر دروست نه گوت زاروکی ئیکی بیژیت No

* پولی دابه شکه جوت جوته بیژه وان کو ب دور پیتا بنقیسین و بیژن.

* ل ناف پولی بزفره و ببینه کا تهو بدروستی یاریی دکهن؟

Activity Book

Trace

* قوتابی Activity Book فه کهن لاپهر 19

* بیژه Look ، و ئیشارهت بده پیتا (C) (ك) یامهزن.

بیژه قوتابیا ب قهله می ل دويف بچن.

* بیژه وان کو ب قهله می ل دويف هه مو پیتیت دی بیت C بچن.

* پاش هرددو ریژین دی وهکی ریژا ئیکی چیکهن.

* ل ناف پولی بزقره و بیینه ئه و ب دروستی چیدکهن.
Trace

* ئیشارهت بده وینی کتکی و شا cat
* بیژه قوتابیان ئه م ب ئینگلیزی دیبژینه کتکی cat
* بیژه وان کول سهر پیتا C را بچن دوان وشادا،
بهلی نهک ل سهر پیتیت دی بیت وشادا ، بتنی C
* ئیشاره بده وینی سیقی apple و شا apple
* بیژی ل سهر پیتا a را بچن ناف و شا apple دا،
بتنی a نهک پیتیت دی .
* تأکید که کا ئه و پیتیت دروستی دنقیسن .

Circle and say

* بیژی بهری خو بدهنه وینی جهنتی و پیتا b
لایی چهپی ل بنی لاپهری بیژی دهنگی b b b بیژن.
* بهری خو بدهنه پیتا د هه مان ریژ دا و بازنهکی چیکهن دور پیتا
b یا ئیکی دریزی دا.
* کتیبنا خو بلندکه و ئیشارهت بدهنه پیتا b یا ئیکی دریزا ئیکی دا و
بازنهکی چیکه ب تپلی هه ر وهسا دگهل پیتا دی یا b
* قوتابی ئیشارهت بدهنه پیتا b دریزی دا دهنگی b بیژه دا
بازنهکی ل دور چیکهن.
* بزقره دناف پولی دا و تأکید که کا دروست ئیشارهت دکهن.
* بیژه وان هه مان شت بکهن دگهل پیتا a و c
* د ناف پولی دا بزقره و هاری قوتابیان بکه.

سندوق 9 : زور گرنه بکار ئینانا فلاش کاردیت پیتا و وینا ،
فلاش کارد هار کاره بو قوتابی کو بینیت وینی پیتا وینیت
وشیت نوی . فلاش کارده ناسان کاریه
بو قوتابی کو بیرا پیت و ووشیت نوی بیتته فه .

یه کا 6

وانا 3

نارمانج : گوتنا لاوژه کی بو راهینان ل سهر

hello, good bye یاریهک بو راهینان

ل سهر ناسین و گوتنا apple و bag و cat

وهک ئیکرنا پیتا و ووینا .

زمانی بکار هاتی : - hello , good bye , apple , bag , cat

و پیتیت c , b, a

Starter

* بیژه زاروکا hello شه وژی بیژنه شه hello دگهل ناشی ته .

* ههر سی فلاش کاردیت سیقی و

جهنتی و کتکی دانه سهر میژی .

* بیژه دهنگی a a a و بیژه قوتابیا

کو قی پیتی ل سهر سه بوری بنفیسن .

* بیژه قوتابیه کی دی کو فلاش

کاردا دروست یا پیتا a لیبگریت .

* ههمان تشت بکه دگهل ههر دوو پیتیت دی b و c

Listen and sing

* قوتابی students Book شه کهن لاپهر 22

* ئیشارهت بده وینی بیژه Look

* بیژه قوتابیان کا زاروکیت وینی دا چ دکهن .

* بیژه وان دی شه و فیره لاوژهک بن .

* دهسته کی خو دانی پشت گوھی خو و بیژه Listen

* CD لیده ژماره 21

تیکستا CD - - - - -

* CD لیده و پشتی ههر ریژه کی CD راگره .

* CD لیده شه و بیژه زاروکا لاوژی بیژن .

* بيژه ههشت يان قوتابيا **come here** نك

سهبوري بيژه بينه دوو ريژ بهرامبهر ئيك .

* بيژه وهكي دييژن **hello** ب لاوژه ههر دوو ريژ بچن

بو ئيكو دوو و ههر ئيك بچته دهستی يی بهرامبهری وی .

* وهكي دييژن **good bye** پشت و پشت بچنه فه و

دهستی خو ب ههژينن و بيژن **good bye** بو يی بهرامبهر خو .

* هه مان تشت بکه دگهل هندهك گرووپين دی .

Activity Book

Match

* قوتابی **Activity Book** فه کهن لاپهر 20

* کتیبأ خو بلند که و بيژه **Look**

* ئيشارهت بده ههر چار پیتا ل لای چهپی و

ههر چار وینا ژلایي راستی .

* بيژه قوتابيا وهك ئيك بکهن پیت دگهل

ويینی ب وی پیتی دهسپيدکهت .

* ئيشارهت بده خيتا نابهينا پیتا **a** وويینی سيفی .

* دهنگی **a a a** بيژه ، بيژه قوتابيان بيژنه فه .

* باش بيژه **apple** ، بيژه قوتابيان بيژنه فه .

* هندهك نمونیت دی دگهل بيژه .

* ئيشارهت بده **C** (ك) و بيژه قوتابيان

کو وينهکی بيينه فه ب **C** (ك) دهسپيدکهت .

* زارۆك ئيشارهت چيکهن نابهينا **C** و کتکی .

* قوتابی خيتا چيکهن نابهينا ههر دوو

پيتیت دی وينيیت دهسپيدکهن ب وان پیتا .

* دناف پولی بزقره دا کو هاريکاريی بکهن

تهگهر پيويست بيت ب گوتنا دهنگا بو نمونه

C C C و داخازا قوتابيان بکه بيژه

وشيیت تشيت وینادا بو نمونه **cat**

Listen and circle

- * کتیباً Activity Book بلندکه و بیژه Look
- * ئیشارهت بده هه نهه وینا ل بنی لاپه ره ی
- * بو هه وینه کی پرسیارا قوتاییه کی بکه کو
- بیژیت نهفه وینی چیه ، بو نمونه apple ، cat ، bag
- * بیژه قوتایان دی وان گوھ ل وشه کی بیت بو نمونه
- bag و دی ئه و بازنه کی چیکه ن دور وینی وی تشتی وان گوھ دبیت .
- * بیژه قوتایان بهری خو بده نه ریژا ئیکی بیت هه سی وینا .
- * دهستی خو دانی پشت گوھی خو و بیژه Listen
- * CD لیده ژماره 22 پشتی وشا ئیکی راهسته .
- * قوتابی بازنه کی چیکه ن دور وینا وشا گوھ لی دبیت .
- * بیژی ئیشارهت بکه نه وینا وان بازنه کری .
- * ناف پولی بزفره و بیینه کا وان وینی دروست بازنه کریه .
- * هه مان تشت بکه دگهل ههردوو ریژین دی بیت وینا .
- تیکستا CD ، cat ، apple ، bag

Revision 2

- ئارمانج : پیداجونا که سانا و تشتیت فیروین
- ل به کیئن چوویی ناسینا پیتیت فیروین هه تا نوکه
- گوھ دانا وهك ئیک کرنا که سان و تشتان.
- زمانی بکار هاتی : Look and apple ، a cat ، hello ، yes ، No
- و پیتیت a ، b ، c
- ته پیوستی هه یه ب : وینی فوکس ، فلاش کاردیت سیقی ، چهنتی ، کتکی
- students Book لاپه ر
- 23 CD لیدان ژماره 23 ، 24 ،
- Activity Book
- لاپه ر 21

Starter

- * وینې فوکس بلنډکه ، فوکس دبیټیټ
hello و قوتابی جافه دهن hello
- * فلاش کاردا جهنتی بلنډکه فوکس دبیټیټ
bag زاروک فه دگیرن bag.
- * فوکس دبیټیټ apple زاروک فه دگیرن apple
- * ههمان تشت بکه بو فلاش کاردا کتکی
Listen ، point and say
- * قوتابی student's Book فه کهن لاپهر 23
- * کتیباً خو بلنډ که . ئیشارهت بده وینې دبیټه look
- * دهستی خو دانه پشت گوھی خو دبیټه listen
- * CD ایده ژماره 23

ټیکستا CD

- * بیټه زاروکا ئیشارهت بدهنه
- * تشتیټ وینې دا وهکی گوھ ددهنی .
- * تشتا دووباره که فه هیډی
- * هیډی قوتابی گوھ ددهنی .
- * بیټه قوتابیا کو تشتا دووباره کهن و
- * ل دویف ټیک ل دویف دهنگی .
- * نه گهر بیټن bag ل جاتی
- * apple تو بیټه No .
- * نه و دروست بیټن تو بیټه Yes .
- * پولی دابه جوت جوته
- * بیټه قوتابیا کو وشا دووباره بکهن و
- * ئیشارهت بو وان بکه جوت جوته .
- * بیټه بیټن yes نه گهر هه قالی وا یی دروست بیت و

بیژن No ته گهر یی دروست نه بیت .

Activity Book

Match and circle

* قوتابی Activity Book فه کهن لاپهر 21

* ئیشارهت بده پیتا ل لایی چه پی و

ریزا پیتا ل لایی راستی .

* ئیشارهت بده پیتا ئیکئی ل لایی چه پی 0

* قوتابی بیژن a a a

* قوتابی ئیشارهت بده نه پیتیت a ل ریزا ره خی راستی .

* ناف پولی بزقره و ببینه کا دروست ئیشارهت دکهن .

* بیژه قوتابیان کو بازنه کی چیکهن ل دوور پیتیت a

ل ریزا راستی هه مان تشت بکه دگهل پیتیت دی و ریزین دی 0

* بزقره ناف پولی دا و ببینه کا پیتیت دروست بازنا بو چیدکهن .

Listen and Match

* قوتابی بهری خو بده نه ههر پینچ که سیټ لاسی چه پی .

* ئیشارهت بده نه وینا وناقیت که سان

بیژن فوکس ، نازاد ، ماکس ، نازه ، روز

* دی وان گوھ ل ناقه کی بیت بو نمونه نازاد و

باش دی گوھ ل تشته کی بیت cat

* نهو خيته کی چیدکهن نابهینا وی

ناقئوی تشتی گولیبوی .

* CD لیده ژماره / 24 ههر جاره کی راوهسته

بو زاروکه کی دا خيته کی چیکهت 0

تیکستا CD : Foxy ----bag

Azad ----cat

Max----apple

Naza----apple

Rosa ----bag

*تاکید که کا ټو خیتا دروست چیدکهن ل ناڅا بو تشتا

سندوق 10 دووباره کرنا وشا ورستا ، دښی پهرتوکی دا
بهشی starter د همر وانه کی دا پیتا و ژمارا وشا دووباره دکه ته ښه دیت
زاروک فیرون. همر و هسا شهش پیداچون دووباره کرن بیت ههین د پهرتوکی دا
دووبارا پیتا و ژمارا وشا دکهن. دووباره کرنا پیتا و ژمارا وشا هاریکاریا مه
دکته کو بیرامه لی بهیته شه.

یه کا 7

وانا 1

نارمانج : پیشکیشکرنا خو Im ناسین و

گوتنا پیتا d پیشکیشکرنا وشا duck د چپروکه کا

کورت دا گوهدان و ټیک کرنا وینان.

زمانی نوی Im a duck ، Im Rose

ته پیوستی ههیه ب :- فلاش کاردا d ، c ، b ، a و سونی و

جهنتی فلاش کاردا روز و ماکس ، نازاد ، فوکس

27 Students Book لاپهر 24 CD لیدان ژماره 25

Activity Book

Starter

* بیژه قوتابیان hello و قوتابی

چاقه دهن hello دگهل ناڅی ته .

* فلاش کاردا a بلندکه و زاروک بیژن a a a .

* هه مان تشت بکه دگهل فلاش کاردا c ، a

Look and Listen

* قوتابی students Book شه کهن لاپهر 24

* کتیبیا خو بلند که و ئیشارهت بده وینا و بیژه Look

* بیژه قوتابیا دی ټه و گوهی څو دهنه چپروکه کی .

* ئیشارهت بده وینا ئیککی و بیژه Listen

* CD لیده ژماره 25

* ئیشارهت بده وینا ئیککی و بیژه Listen

تیکستا CD - - - - -

* CD لیده ټه و بیژه زاروکا کو ئیشارهت بکه نه وینی دروست .

Listen and clap

CD لیده ژماره 26 بیژه پوتابیا چهپله ی لیدهن

دگهل چهپلا CD تیکستا CD d d d duck

b b b bag

* دهنگی d d d بیژه و بیژه

قوتابیان بیژن duck بیژه duck

* بیژه قوتابیان بیژن d d d

* دهنگی b b b بیژه ، بیژه

قوتابیان بیژن bag بیژه bag

* بیژه قوتابیان کو بیژن دهنگی b b b

Activity Book

Listen and point

* قوتابی Activity Book ټه کهن لاپه ر 22

* کتیبیا څو بلندکه و ئیشارهت بده وینا و بیژه Look

* بیژه قوتابیان ټه ټه هه مان چپروکه

ټه وال students Book به لی وینا ل دویف ئین ئینه .

* Listen بیژه

* CD لیده ټه ژماره 25

* قوتابی ئیشارهت بده نه وینی دروست د کتیبی دا 0

* بیژی کتیبیت څو بلندکهن بو هه ر سیته کا وشا

دا کو دیار کهن کو ټه و بی ئیشارهت که نه وینی دروست .

* ټه ټی هندی بکه بو هه می وشان CD و دگهل هه می وینا .

Listen and tick

- * نیشارهت بده وینیت هر چوار که سان .
- * نیشارهت بده هر وینه کی و داخاز بکه کو
- ناقى وی کهسى بیژیت ، رۆژ ، ماکس ، نازاد ، فوکس
- * نیشارهتا ( ) سهر سه بورى چیکه .
- * بیژه چهند زارۆکا کو نیشارهتا ( ) سهر سه بورى چیکه ن .
- * بیژه Listen . CD لیډه ژماره 27
- * قوتابى ( ) چیکه ن د چار گوشه ی وینى دروست .
- تیکستا : Im Foxy ، Im Azad ، Im max ، Im Rose
- * ناف پولى دا بزفره دا ببینی نهو نیشارهتى
- دکه نه سندوقا دروست دا .
- * فلاش کار دیت هر چوار که سا بلند که بیژه
- وان ناقى وی کهسى بیژیت Rose ، Azad
- * هر چوار فلاش کاردا دانه سهر میژى بیژه whos Max
- * بیژه قوتابیه کی کو فلاش کاردا
- دروست په یداکه ته فه و بلند که ت .

په کا 7

وانا 2

- نارمانج : راهینان ل سهر دیفجونا شکلى پیتا d
- راهینان ل سهر نقیسینا پیتى بخو ، پاش دناف وشا duck
- راهینان ل سهر پیشکیشکرنا خو Im Azad
- زمانى بکار هاتى : پیتا duck ، Im . . . . . d ،
- ته پیویستی هه یه ب : فلاش کاردا پیتا d و سونى
- Students Book لاپهر 25 Activity Book لاپهر 23

Starter

- * بیژه hello قوتابى چاقه دهن hello و ناقى ته .

* فلاش کاردا پیتا d بلندکه و قوتابی بیژن d d d

* فلاش کاردا duck بلندکه و قوتابی بیژن duck

Look and point

* قوتابی students Book فه کهن لاپه 25

* نیشارهت بده پیتا d یا مهزن و کتیبیا خو بلندکه .

* ل دیف پیتی هره ب تپلی ل نگی دهسپیکه ول دویف

سههما هره وهکی هاتیه دیار کرن د لاپه 8

* قی چندی چند جارا بکه .

* بیژه قوتابیا دهی نهو ل دیف نیقه کا هره دوو ریژین دهرفه بکهن .

* ل در قوتابیان بزقره و تأکید که کا دروست چیدکهن .

* قوتابی نیشارهت بدهنه پیتی و بیژن d d d

* نیشارهت بده وینی سونی و بیژه duck و

بیژه قوتابیا ل دویف ته بیژن duck

* تأکید که کا نهو دهسپیکه کون

ل دیف بچن دروست ناف پیتی دا

* تأکید که ل دویف لایی دروست دچن

ل دویف سههمیت پیتی لاپه 8

Play and say

* کتیبیا خو بلند که نیشارهت بده وینی زاروکا و بیژه Look

* بو وان بیژه کو زاروک بی ئیکودو پیشکیشدهن .

* نیشارهت بده نازادی دوینی دا و بیژه Im Azad

* ووشیت دبه قیشکیت ناخفتنا نازادی دا بو فه خوندنی نینه

بو وی هندی نه دا کو دیار کهن کا کی کهس د ناخفت د وینی دا 0

* بیژه come here بو سی یان چوار واروکا

بیژی دی نهو دی خو بو ئیکو دوو پیشکیشکهن 0

* ئیک ژوان دهستی ئیکی ژ زاروکان بگریت و

بهبه ژینیت و بیژیت ..... Im و ناخی خو بیژیت 0

* بیژه قوتابییت دی هه مان تشت بکهن 0

* پولی دابه جوت جوتو و ههر ئیک بیژنه هه‌قالی خو ..... Im
ناقلی خو بیژیت و دهستی وی بگریت و بهه‌ژینیت .

* ناف و پولی دا بزقره و ببینه کا شه دروست دکهن 0
Activity Book

Trace

* قوتابی Activity Book شه‌کهن لاپهر 23

* کتیبیا خو لبند که بیژه Look و

ئیشارهت که پیتا d یا مه‌زن 0

* بیژه قوتابیا ل دويف پیتی بچن ب تپلی .

* بیژه وان ده‌سپاڤنه قه‌له‌میّت خو بدروستی .

* ئیشارهت بکه سه‌همیّت پیتا d .

* ل دويف پیتیّت d یا ئیکلی بچن ب تپلی .

* ل دويف پیتیّت دی بچن ناف ریژین دی ب قه‌له‌می .

* ناف پولی دا بزقره و ببینه کا دروست

ل دويف دچن و بو لایی دروست .

Trace

* ئیشارهت بده وینی سونی ، بیژه duck و زاروک بیژنه‌قه .

* ئیشارهت بده وشا duck و بیژه

وان شه‌فه وشا ئینگلیزی بو duck

* بیژه وان کول دويف پیتا d بچن ب قه‌له‌می

ناف وشا دا . ل دويف پیتیّت دی نه‌چن ناف ووشی دا و

تأکید که کا دروست چیدکهن .

Tick

* ئیشارهت بده وینی جهنتی و ههر

سی پیتا ب ره‌خ وی قه .

* بیژه قوتابیان کو ( ) بکه‌نه پیتا

وشا bag پی ده‌سپیدکته .

* شه‌گهر پیدقی بو بیژه bag و قوتابیان

هاندبده کو دهنگی b b b بیژن .

* پوتایی ( ) بنفیسین

. دچار گوشه‌ی بهرامبهر پیتا b .

* ههمان تشت بکه بو وینا و پیتا :

duck -- d ، apple – a ، cat – c

* تأکید که کا ئو ( ) ل چتر گوشه‌ی دروست چیدکهن .

. سندوق 11 ریکیژن جوراو جور بو فیربوونا پیتا .

تهم دکارین فیتره نفیسینا پیتیت نوی ب :

* ل دویف چوون (چیکرن) ل هه‌وای .

* ل دویف چوون ب تپلی .

* ل دویف چوون ب قه‌له‌می .

* ل دویف چوون ب نفیسینا ل سهر پشستا هه‌فاله‌کی

* ل دویف چوون ناف ره‌ملی دا

یه‌کا 7

وانا 3

نارماج : گوتنا لاوژی بو راهینان ل سهر وشیت

Im a cat ، Im Foxy ، cat ، duck

فیربوونا چیکرنا دهنگیت سونی و کتکی ب ئینگلیزی ،

راهینان ل سهر وهک ئیک کرنی یا پیتا ب دیتنی

(بجاف) راهینان ل سهر نفیسینا پیتیت a b c و d

زمانی بکار هاتی Im foxy ، Im a duck ، Im a cat

دهنگی miaow ، quack کوهک میاو .

ته پیوستی هه‌یه ب :- فلاش کاردیت که‌سا :-

Max ، Naza ، Azad ، Rose

. 26 Students Book لاپه‌ره

Starter

* بیژہ hello قوتابی جافہ دهن

. teacher hello دگهل

* فلاش کارده کا کهسه کی بلندکه،

Im azad و بیژہ azad

* هه مان تشت بکه دگهل فلاش کاردیت دی .

* فلاش کاردا دانئ سهر میژئ و بیژہ

قوتابیه کی بهیته پیش و فلاش کارده کی لیبگریت .

Im زارؤکه کی دی فلاش کاردی بلندکه ت و بیژیت ..... Im

* هه مان تشت بکه دگهل چهند زارؤکین دی .

say and play، Listen

* قوتابی students Book شه کهن لاپهر 26

* بهری خو بده نه وینئ ووشیت لاوژئ .

* بیژئ و بو وان دیارکه کو guack دهنگئ سونئ یه .

* قوتابی بیژن guack، guack، guack .

* بو وان دیارکه کو miaow دهنگئ کنکئ یه .

* قوتابی بیژن miaow، miaow، miaow

* بیژئ دی ئه و لاوژئ بیژن .

* CD لیده ژماره / 28

تیکستا CD - - - - -

* بیژہ قوتابیان کو بیژن دگهل CD

* بیژہ وان هه ول بدهن لاوژئ بیژن بی ی CD

* بیژئ دی ئه و یاریه کی کهن .

* ئه و دی لاوژئ بیژن و دی راوهستن

. ده می تو چه پله ی لیده ی .

* ئیشارہ ت بده قوتابیه کی .

* نه گهر لاوژہ بدومایی هات ب

Im a duck گواک و زارؤک بیژیت

* ٲهگر لاوڙه بډومايي هات ب

Im a cat miaow ٲهو زاروڪ بيٽيت

* لاوڙي بيٽه و ياريي بکه .

* بيٽه دهه قوتابيان بهينه نك سهبوري .

* ياريي بکه ب گوتنا لاوڙي و راگرتنا

* لاوڙي ب چهپله ليډانئ ب هه مان شيوه .

Activity Book

Match and circle

* قوتابي Activity Book فهکهن لاپه 24

* نيشارهت بکه پيٽيت لايي چهپي و

ريزيڻ پيتا ل لايي راستي .

* بيٽه قوتابيا دهبي ٲهو وان پيتا پهيدا بکهن

* ٲهوئيٲ وهکي پيٽيت چهپي .

* وهکي وان هه مان پيت دينه فه دهبي

بازنه کي ل دوور چيکهن .

* کتيا خو بلنډکه و نيشارهت

بکه پيتا a لايي چهپي .

* نيشارهت بکه هه پيٽه کي د ريزا راستي دا .

* ٲهگر بيٽ هه مان پيت بو وهکي يي چهپي

قوتابي بيٽن yes و تو ب تيلي

بازنه کي ل دوور وي پيٽي چيکه .

* ٲهگر پيت هه مان پيت نه بو وهکي يي

چهپي قوتابي بيٽن No و تو بازنه ل دوور چيناکهي .

* بيٽه قوتابيان دهسپاڤنه قهله ميڻ

خو و بازنا چيکهن دوور ويٽيٲ وهکي ٲيک .

* ناف پولي بزفره و بيينه کا ٲهو دروستي چيډکهن .

Trace

* نيشارهت بکه پيتا و ريزيٲ نقيسيني

- پاشی ئیشارهت که a و c .
- * بیژه قوتابیان دهسپیدکهن ب هه مان ریک
- بهلی a بهردهوام دبیت ب خسته کا زیده .
- * ئیشارهت بده b و d بیژه قوتابیا فان
- ههردوو پیتا خیتا هه ل سهر بو خوارئ و
- d چیته سهر ریژین نفیسنی .
- * بیژه وان ههردوو بیت b و d وهك وهك
- ئیکن بهلی d دهسپیدکهت وهك a
- * بیژه قوتابیا ل دویف ریژیت پیتا
- بچن ب قهله میت خو .
- * ناف پولئ بزقره و ببینه کا نهو
- پیتا دروستی دنفیسن .

یه کا 8

وانا 1

Starter

- * بیژه قوتابیه کی بیژته زارو کا hello .
- زارو کا چاهه دهن hello و نافئ وی بیژن .

Look and listen

- * قوتابی students Book فه کهن لاپهر 27
- Look * تو کتیبنا خو بلندکه ئیشاره بده وینا و بیژه
- * بیژه زارو کا کا نهو چ دبینن د وینادا .
- Listen * بیژئ دی نهو گوهر دهنه چپروکه کی . بیژه
- * CD لیده ژماره 29
- تیکستا CD - - - - -
- * کتیبنا خو بلندکه و ئیشارهت بده وینا ئیکئ .
- * بیژه قوتابیا کول دویف چپروکی بچن وهکی
- گوهر ددهنه CD و ئیشارهت بدهنه وینئ دروست .

* CD لیډهڅه و تاکید که کو ټه و

ټیشاره تا ددهنه وینیت دروست وگوهانا CD

Listen and clap

* CD لیډه ژماره 30 قوتابی

چهپلهی لیډهن دگهل چهپلا CD

ټیکستا ، egg ، e e e ، apple ، a a a CD

* دهنگی e e e بیڙه قوتابی بیڙن egg تو بیڙه egg

* قوتابی بیڙن e e e

* تو بیڙه a a a قوتابی بیڙن apple

* بیڙه apple قوتابی بیڙن a a a

Activity Book

Listen and point

* قوتابی Activity Book فهکهن لاپه 26

* کتیبیا خو بلندکه ټیشاره تده وینا و بیڙه Look

* بیڙه قوتابیان وینه چه دیار دکهن .

* دهستی خو دانی پشت گوھی خو و بیڙه Look

* CD لیډه ژماره / 31 دگهل

گولیبونی ټیشاره تده وینی دروست .

ټیکستا CD one ، two ، three

one ، two ، Three

* بیڙه قوتابیان گوھ تدهنه CD جاره کا دی .

و ټیشاره بکهنه وینیت دروست د کتیبیت خودا .

* ناف پولی دا بزقره و تاکید که

کا ټه و بدروستی وینا ټیشاره تده دکهن .

Count بهژمیږه

* ټیشاره تده هه سى وینا و هه سى ژمارا .

* بیڙه one egg ، two egg ، three egg

* بیڙه قوتابیا دگهل ته بههژمیرن ب هه مان شیوه .

یهکا 8

وانا 2

ثارمانج :- راهینان ل سهر شکلی پیتا e راهینان

ل سهر نقیسینا پیتی بخو و پاشی د وشا egg

راهینان ل سهر ژمارتنا one ، two ، three ،

ب تیکجونا وینا دگهل پیتا ئیکئی .

زمانی بکارهاتی :- پیتا e ، egg ، one ، two ، three ،

ته پیویستی هیه ب :- چهند بهریت کچکه

students Book لاپهړه 28 Activity Book لاپهړه 26

Starter

* بیژه قوتابیان hello تهو جافهدهن hello

* بیژه سی قوتابیا بینه پیش سبورئ .

* ب ژمیره thee ، two ، one و ئیشارهت قوتابیا .

* بیژه قوتابیان بژمین one ، two ، three و

ئیشارهت بدهنه ههرسی قوتابیا .

Look and point

* قوتابی students Book فهکهن لاپهړه 28

* کتیببا خو بلندکه بیژه Look و ئیشاهت پیتا e یامهزن .

* کتیببا خو بلندکه و ب تپلی ل دویف پیتی ههره .

ل خالی (ننگی) دهسپبکه ول دیف

ههره ههر وهکی دیار کری د لاپهړه 8 دا .

* قوتابی د ناف ههر دوو ریژا دا بچن .

* ناف پولی بزفره و ببینه کا دروست چیدکهن .

* ل پیش پولی راوهسته و پیشتا خو بکه

- پولی (قوتابیا) و پیتا e ل ههوای بنقیسه بدهستی خو یاراستی .
- * بیژنی ئیشارهت بکه نه پیتا e یا مهزن د کتیبیت خو دا .
- * بیژنی دهنگی e e e بیژن .
- * ئیشارهت بکه هیلکی و بیژه egg و قوتابی ل دویف ته بیژن egg
- * قوتابی ل دویف پیتا e ب تپلی بچن ناف وشا egg دا .
- * تأکید که کا دهسپیکرن ول دویف چوونا وان یادروسته .

Play and say

- * ئیشارهت بکه وینی زاروکا نهویت ژمیرن ب تپلیت خو .
- * بیژه one ، two ، three قوتابی فهگیرن one ، two ، three .
- * ئیشارهت بده زاروکی خو د هافیژین ل بازنه کی بو بازنه کی دی .
- * ئیشارهت بده ژماره 1، 2، 3 دناف بازنادا .
- * بیژه one ، two ، three و بیژه قوتابیان فهگیرن .
- * بیژه one ، two ، three بو زاروکه کی و ناقی وی بیژه .
- * سی بهریت کچکه بدهف وی زاروکی .
- * بیژه قوتابیان بژمیرن وان بهرا one ، two ، three .
- * چهند زاروک فی چهندی بکهن .
- * بیژن زاروکه کی come here ناقی وی بیژه .
- * بیژه پشتا خو بکه ته قوتابیان ول ههوای بنقیسیت a b c d e
- * قوتابییت دی بیژن کا نهو چ پیته د نقیسیت .
- * چهند قوتابییت دی فی چهندی بکهن .

Activity Book

Trace

- * قوتابی Activity Book و بیژه
- قوتابیان کو ب قهله میت خو ل دویف بچن .
- * ئیشارهت بده پیتا e یا ئیکي
- ل ریژا ئیکي وب تپلی ل دویف بچن .
- * بیژه قوتابیا ل دویف پیتیت دی بچن ب قهله میت خو .
- * ناف پولی بزقره و تأکید که کا دروست چیدکهن .

Trace

- * ئیشارهت بده وینا هیلکی و ئیشارهت بده
- و شا egg و بوزاروکا ، دیارکه کو
- ب ئینگلیزی دبیژنه هیلکی egg .
- * بیژه وان کو ل دویف پیتیت
- دی نه چن بتنی e تأکید که .

Circle

- * ئیشارهت بده وینی کتکی و قوتابی وشي بیژن cat .
- * قوتابی کتیبیت خو بلندکهن ئیشارهت
- بدهنه پیتا ئیکي ل ریژا وان پیتیت ده سپیدکته
- ب و شا cat تأکید که کا دروست ئیشارهت دکهن .
- * قوتابی هممی پیتیت دی بیت C د ریژی دا ئیشارهت کهن .
- * بیژه وان پیتیت دروست د ههر ریژه کی دا بکه نه بازنه یدا .
- * تأکید که کا ئه و بازنا دروست چیدکهن .
- سندوق 12 ناماده کرنا زاروکا بو قه خوندن و
- نقیسینا ئینگلیزی . دقئ پهرتوکی دا
- ئهم زاروکا ناماده دکهین کو قه خوینن و بنقیسن ب ریکا :-
- * راهینان ل سهر چیکرنا نمونا ل چهپ بو راست .
- * راهینانا نقیسینا ریژیت پیتا ل چهپ بو راست .
- * چیکرنا خیتا ل چهپ بو راست .
- دیار کرنا پیتیت نوی دناف وشادا .

یه کا 8

وانا 3

ثارمانج : گوتنا لاوژه کی بو راهینان ل سهر ژمارتتا
three ، two ، one ناسینا ژمارا و وه کی ٹیک کرنا وان
(به پیداجون) دگهل ژماریت تشتا ناسینا پیتیت د و شا دا .
زمانی بکار ئینای : one ، two ، three ، you ، me .
ته پیوستی هیه ب : students Book
لاپهر 29 CD لیدان ژماره / 32 Activity Book لاپهره 27

Starter

- * بیژه hello دگهل چند زارو کا ناقیت وان بیژه .
- * قوتابی چاهه دن hello .
- * تپله کی بلندکه و بیژه one دوو تپلا بلندکه و بیژه two
- * سی تپلا بلندکه و بیژه three بیژه one ، two ، three
- * بیژه زاروکه کی come here ناقی وی بیژه .
- * بیژی تپله کی باندکه ت و پاشی دوا و پاشی
- * سی یا وه کی ته بیژیت one ، two ، three
- * بیژه قوتابیان بیژن one ، two ، three
- * very good بیژه

Listen and sing

- * قوتابی students Book فه کهن لاپهر 29
- * کتیباً خو بلندکه بیژه Look و ئیشارهت بکه وینی .
- * ئیشارهت بکه زارو کیت رهخ برکا ناقی و
- بژمیره one ، two ،
- * قوتابی ئیشارهت کهن و دوو باره کهن 0.
- * ئیشارهت بکه سونا نه ویت برکی دا و
- بژمیره one ، two ، three
- * قوتابی ئیشارهت کهن و دوو باره کهن .
- * بیژه قوتابیان دی نه و لاوژه کی بیژن .
- * بیژی Listen و CD لیده ژماره 32

تیکستا CD - - - - -

- * CD لیڈہفہ و بیژہ قوتابیا کو دگہل CD بیژن .
- * بیژہ قوتابیان کو سترانی بیژن بی CD
- * دەستی خو بلندکہ و ل دەسپیکئی بتنی تپله کی
- باشی دووران باشی سی تپلا بیژہ قوتابیان وه کی ته بکهن .
- * بیژہ قوتابیا دی جارہ کادی یترا نی بیژن .
- * بیژی ل جاتی گووتنا ریژا تیکئی دی
- تھو تپله کی بلندکہن پاشی دووا پاشی سی تپلا .
- * پاشی تھ دی سترانی بیژن ل ریژا دووی .
- * پاشی دی سترانی بیژنه فہ .
- * فی جاری تھو دی ریژا تیکئی و سی یی لی بہن .
- * ل جاتی گووتنا فان ریژا دی تپله کی پاش
- دوو تپلا پاشی سی تپلا بلندکہن .
- * پاشی وی لاوژی بیژن و دی ههمی ریژیت
- ژمارا ل شعرا تیکئی دا لی بہن .
- * پاشی دی لاوژی بیژن و دی ههمی ریژیت
- ژمارا لی بہن و دی تیلیت خو بلندکہن ل جاتی گووتنا سترانی .
- Activity Book فہ کہن لاپہرہ 27
- * کتیبہ خو بلندکہ نیشارہت بکه ژمارا ل دەستی چہ پی .
- * بیژہ قوتابیا کو ہەر ژمارہ کی بیژن one، two، three، two،
- * نیشارہت بکه ننگا (خالا) ل لایی راستی .
- * بیژہ وان کو رسمیت لایی راست پھیدا کہن تھویت
- ھمان نوقته (خال) ھبن وه کی ژمارا لایی چہ پی .
- * نیشارہت بکه ژمارہ / 2 لایی چہ پی .
- * بیژہ قوتابیان کو خالیت وینیت لایی راستی ب ھہ ژمیرن .
- * دی تھو ب پیرا چو وهنکی کہن نابہینا
- ژماری ووینی تھوا ھمان ژمارا ننگا ھہ بیت .
- * ھمان تشت بکه دگہل ژمارہ و وینیت خالیت دی .
- Match and say
- * نیشارہت بکه پیتیت لایی بنی یی لاپہری .
- * بو ھەر بیتہ کی دی قوتابی دہنگی پیتی بیژن a، b، c، d، e، .

- * ئیشارهت بکه وینا و بیژه قوتابیا کو
وشا وی تشتی بیژن ئەوا دهر وینه کی دا .
- * قوتابی کتیبیت خو بلندکن و ئیشارهت
کهنه تشتی دەسپیدکەت ب پیتا a
- * قوتابی ئیشارهت کهنه سیتی .
- * هه مان تشت بکه دگهل پیت و وینیت دی .

- ماویه تی -

ئەرك و مافه كانی مامۆستا (نموونه ی بهریتانیا)

ن : کتیبیت نایرلاند

و : موکه پهم رهشید تائه بانى

ئهمه چواره مین بهشی کتیبی (ئەرك و مافه كانی مامۆستا)یه ، له نووسینی (کتیبیت نایرلاند) که (د . محهمهد شحات ئەلخه تیب) کردوویتی به عهره بی و ئیمه یش به پپوستان زانی بیخه یه بهردهستی خوینه رو پهرۆرده کاران بو ئەوهی سوودی نی وهرگیریت و یه که مین بهشی ئەم کتیبه له ژماره (1) ی ئەم گۆفاره دا بلاویوه ته وه .

چواره مین پار

یه که م: سه‌عاته‌کانی وانه‌گوتنه‌وه

که‌مترین ماوهی تهرخان کراو بۆ فیترکردنی مه‌ده‌نیانه‌ی فیترخوآزان له هه‌موو ته‌مه‌نی‌کدا زانراوه. سه‌بارهت به‌ فیترخوآزانی فیترگه‌ی دایانگه‌و فیترخوآزانی ته‌مه‌ن له هه‌شت ساڵ که‌متر، دریژایی رۆژی خویندن به‌لایه‌نی که‌مه‌وه له سه‌عاته. ته‌مه‌ن له‌سه‌رووی هه‌شت ساڵانه‌وه دریژایی رۆژی خویندن له چوار سه‌عات فیترکردنی مه‌ده‌نی که‌متر نابیت. رۆژی خویندن به‌سه‌ر دوو ماوه‌ی به‌یانی و پاش نیوه‌رۆدا دابه‌ش ده‌کریت مه‌گه‌ر بارودۆخی ئه‌وتۆ هه‌بیت ری به‌و کاره نه‌دات.

ماوه‌ی پشوو‌دان به‌ر ئه‌م سه‌عاتانه که‌وتوه، له فیترگه‌ی ئه‌هلیدا کاتی تایبته‌ت به‌ فیترکردنی ئایینی له چوارچیوه‌ی ئه‌و کاته‌ه‌سیب کراوه.

1/1 ماوه‌ی وانه‌خویندن

پینکه‌هاته‌کانی ماوه‌ی وانه‌خویندن روخساریان دیار نییه ته‌نیا سه‌عاته‌کانی فیترکردنی خواستراو نه‌بیت وه‌ک که‌مترین ماوه.

رۆژ به‌پیی توانا به‌سه‌ر دوو ماوه‌ی به‌یانیان و پاش نیوه‌رۆدا دابه‌ش ده‌کریت و، فیترگه‌ به‌لایه‌نی که‌مه‌وه ساڵانه‌ ده‌رگه‌ی خۆی چوار سه‌د ماوه‌ و‌الا ده‌کات، به‌شپۆه‌یه‌ک له وه‌رزی خویندندا پتر له بیست پاوه‌ستان نه‌بیت: هه‌رچی فیترگه‌ تایبته‌ته‌کانه‌ پتویسته‌ به‌لایه‌نی که‌مه‌وه ساڵانه‌ ده‌رگه‌ی خۆیان دوو سه‌د رۆژ بکه‌نه‌وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی سیستمی ماوه‌ پپیره‌و ناکه‌ن، له‌گه‌ڵ پراگرتنی خویندن بۆ پتر له ده‌ رۆژ له‌ بۆنه‌ جو‌راو جو‌ره‌کاندا. داخستنی فیترگه‌کان بۆ پشوو‌ی نیوان هه‌ردوو وه‌رزی خویندن ده‌که‌وتته‌ ژیر پکینفی سیستمی حکومه‌ته‌ه‌ خۆجییه‌تییه‌کانه‌وه که‌ ماوه‌ی وه‌رزی خویندن دیاری ده‌کهن. هه‌رچی داخستنی فیترگه‌کانه‌ له‌کاتی رووداوی له‌ناکاویدا ئه‌وه ناکه‌وتته‌ چوارچیوه‌ی

به باوکان و فیترخوازان جیبه جی ده کرین ههروهه بهرانبهر به دهستهی فیترکردن، چونکه شهو ریسایانهی له کاتی وانه گوتنه وهدا به سهردا جیبه جی ده بیته. جا بویه شهو داواکارییه ماقوولانهی که بهرپوه بهری فیترکه له کارمه ندانی ده ویت پیویسته جیبه جی بکرین و به گوئی بهرپوه بهر بکریت، شه مهیش خوی له خویدا شهوه ده گه یه نیت هه رچی بهرپوه بهر له ماموستا داوای بکات بو شهوهی جیبه جی بکات پیویسته جیبه جی بکات مادامه کی له سنووری شهو کارانه دایه که رییان تیده چیت.

شه گهر بهرپوه بهر بریاری دا له ماوهی پشوو داند کوبونه وهیه کی دهستهی فیترکردن شه نجام بدریت پیویسته هه موو ماموستایان نامادهی کوبونه وهیه که بن، شه کاته نه بیت که فه رمانیان پی کرابیت کاریکی دیکه شه نجام بدن. شه گهر بهرپوه بهری فیترکه بریار بدات له ماوهیه کی لهو چه شنه دا تهخت یان چه کمه جهی فیترخوازان پیشکی بیت ته نانهت شه گهر شهو کاره شه وهیش بگه یه نیت که ماموستایان ماوهی پشوو دانیان نه بیت، شهوه پیویسته به گوئی ریئوینییه کان بکه ن.

ههروهه شه گهر پیویستی کرد بهرپوه بهری فیترکه ده توانیته سهرزه نشتی ناراسته ی بریکاری فیترکه بکات.

شهو رۆژانه وه که بو داخستن ته رخان کراون.

2/1 خشتهی کات

بهرپوه بهری فیترکه بهرانبهر به خشتهی کات له فیترکه که بهرپرسیاره چونکه سه ره تای ماوهی خویندن و کوتایی ماوهی خویندن ده ستینیشان ده کات له چ رۆژیکدا بیت و له چ شوینیک به ریکویکی ده ست به خویندن بکریت شه گهر بیت و شهو کاره له ته لاره کانی فیترکه که نه بیت. شه گهر ماموستایش بریاری دا ژووری وانه گوتنه وه بگوریت شهوه پیویسته ره زامندی له بهرپوه بهری فیترکه یان بهرپرسیاره ریکخه ری خشتهی کات و سیستمی رۆژانه ی فیترکه که وه ربگریته. لهو شته سهیرانه ی که خشتهی کات له خوی ده گریته شهوه یه که پیویسته سه ره وکی بهش به شداری له وانه گوتنه وهدا بکات (که لاله نامه کانی فیترکه کان 1959).

دووه م: ریسای ماقوول

شهو ریسایانه ی که بهرپوه بهری فیترکه دایانده نیت وهک یاسا بهرانبهر

پيشه يېھە بۆ ئەو مەبەستە دەركرايىت. (دۇنيايى لەو بارەو نېيە كە ئەندامىەتى سەندىكا پيشه يېھە كان بۆ ھەر مامۇستايەك بشيىت).

كارەكە زۆر دژوار دەبيىت كاتىك مامۇستايەك بابەتتىكى وانەگوتنەو ھەلدەبژيىت و دەبيىت بريارى دامەزراندن ئەو بە شىۋەيەكى رۋون تىدا تۆمار كرايىت. دەشپت ئەو مامۇستايە بانگ بكرىت بۆ ئەو شويىنى ھاۋەلەكانى خۇي پر بكتەو، تەنانت ئەگەر ئەو بابەتەي كە بە شىۋەيەكى كاتى دەبليىتەو تەواو لە بابەتى پسپۇرى خۇشى جياواز بيىت، لەم حالەتەيشدا پيويستە بيرو راي ئەو مامۇستايە ۋەربگيرىت كە بۆ گوتنەو بە بابەتتىكى ديارىكراو دامەزرينراو بەر لەو بە بۆ گوتنەو بە رىكويىكى وانەيەكى دىكە ناوى لە خشتەدا تۆمار بكرىت، ئەو مامۇستايە تەواوى مافى ئەو بە ھەيە بە راشكاوى ئەو بە رەت بكتەو. جارپىكيان مامۇستايەكى ئافرەت بۆ گوتنەو بە بابەتتىكى ديارىكراو لە فېرگەيەكى ديارىكراو دامەزرينراو لەسەر ئەو بە رىك كەوت كە ۋەك ھەنگاويىكى كاتىبانە سالانە شەش ماو لە وانەيەكى دىكە بليىتەو. سالى دواتر كە بينى ناوى

1/2 وانەي ئيزافى

مامۇستا مافى ميكانيزمانەي نېيە چەند ماوہيەك بى وانەگوتنەو بەسەر ببات. چونكە رەنگە رۆژيىك لەرۆژانى خويىدن لەجياتى مامۇستايەك كە نەھاتوۋە وانە بليىتەو، ئەو پيويستە ئەو كارە ئەنجام بدات. ئەو ماوانەي بۆ راستكردەو ۋە نامادەكردن و شتى دىكە تەرخان كراون بە مافى مامۇستا ناژميىرىن. وپراي ئەو ھەيش ھەنگاوى خۇباريىزى ھەن. ئەگەر رۋون بوو ۋە كە مامۇستا بەتەنيا رۋو بە رۋوى مامەلەو ھەلسوكەوتى نادادوۋەرانە دەبيىتەو، پيويستە يەكسەر كۆرپەندى پيشەيى لەو كارە ئاگە داربكتەو.

شتى گرنگ ئەو يە كە ھىچ رەفتارىكى تاك لايەنە چ لەلايەن مامۇستايەكى ديارىكراو ۋە بيىت يان لە لايەن ھەمو مامۇستايانەو ۋە بيىت لە فېرگەيەك لە فېرگەكاندا ئەنجام نەدرىت. مامۇستا ناتوانىت ئەو بە رەت بكتەو كە بەشە وانەكانى مامۇستايەك نەليىتەو كە نەھاتوۋەتە فېرگەكە، بەلام پيويستە رينويىنى راشكاوانە لە لايەن كۆرپەندى

بهردهوام بيليتتهوه، شهویش لهسههر
بنهمای شهوهی که بابهتهکه، شهو بابهته
نییه که له پیناویدا دامهزرینراوه.

پینویسته جوړه هاوسهنگییهک
هه بیته. شهگهر شه ماموستایه زوربهی
کات خووی به گوتنهوهی وانهی
پهروهدهیی جهستهیی بهسههر بیات،
پاشان خشتهیهکی درایه بو ههنديک
ماوه وانهی جوگرافیا بلیتتهوه شهوه شهو
مافهی نییه سکالا بکات، چونکه
ماموستا ههر دهیته ماموستا بیته،
شهگهر بیته و تنیا بو گوتنهوهی یهک
بابهتیش دامهزرینرایته، بویه پینویسته
شهوه رهچاوکردنیکی لارهکیانه بیته.
رهتکردنهوهی راشکاوانه کارپکی
نهویستراوه به تاییهتی بو ماموستایهک
پسپوری تا رادهیهک لاواز بیته،
پسپوری له ههر جوړیک بیته، دهشیته
له سالانی سههرهتای وانهگوتنهوهدا هیچ
بههایهکی شهوتوی نه بیته.

بویه شهگهر ماموستایهک بو
گوتنهوهی بابستهتیکی دیاریکراو
دامهزرینرابوو داوایشی لی کرا چهند
بهشه وانیهک له بابستهتیکی جیاواز
بلیتتهوه که لههرووی ئاست و
لیتهاتووویهوه له پسپورایهتی ماموستا
بهدهر نییه بویه رپی تیناچیت شه
ماموستایه شهوه رهت بکاتهوه

لهخشتهدا دانراوه دوازده ماوهی بو
شهو بابهتهی دیکه بو تهرخان کراوه،
شهو کارهی رهت کردهوهو لهسههر کار
دهرکرا، شهو دهرکردنه نایاسایی بوو،
بویه دادگه فهرمانی دا بو سههر
کارهکی خووی بگهپریتتهوه. برپارهکه
پشتی بهوه بهستبوو که ماموستا
نافرهتهکه گریبهستی له سههر شهوه مؤر
کردبوو یهک بابهت بلیتتهوه، بویه مافی
شهوهی ههیه شهو خشتهیه رهت بکاتهوه
که پابهندی دهکات بابستهتیکی دیکه
بلیتتهوه.

دارشتنی مهرجهکانی دامهزراندن
رپگهچارهیهکی یهکلاکهروهیه شهگهر
بیته و ههر ناکوکییهک روو بدات. ههر
ماموستایهک دهتوانیت گوتنهوهی
بابهتی ئایینی رهت بکاتهوه، تنیا شهو
کاته نه بیته که بو گوتنهوهی شهو بابهته
دامهزرایته، (شهگهر مهرجهکانی
گریبهستی کارکردنه که شهوهی تیدا
تۆمار کرابوو شهو بابهته بلیتتهوه، وهک
شهو فیترگهیانهی سههر به کلیسهن). شهو
ماموستایهی بو گوتنهوهی بابستهتی
پهروهدهی جهستهیی (وهرزش) له
دواناوهندییهکدا دادهمهزریته، بنهمای
کارهکی لاواز ده بیته شهگهر بابستهتیکی
دیکه ههبوو بلیتتهوه وهک جوگرافیاو
شهوه رهت بکاتهوه که به شیوهیهکی

ټه و خالانه‌ی شایسته‌ی مشت و مړن
ټه‌وه‌یه نایه پڼویسته لپرسینه‌وه له‌گه‌ل
مامؤستا بکریټ سه‌باره‌ت به
سه‌ریټچی کردنی ټه و رینوینییانه‌ی له
تابلو‌ی تی‌بینییه‌کاندا ټاماره‌یان پی
دراوه یان نا.

یاسانه‌زانین به بیانو ناژمی‌ریټ به‌لام
ټه‌مه ته‌نیا یاسای ناسایی ولات
ده‌گریټه‌وه، بو‌یه تابلو‌ی زانیارییه‌کان
که له ژووری ده‌سته‌ی فی‌رکردندا
هه‌لو‌اسراوه زور جار ناچیتته ټه و
چوارچی‌وه‌وه، له‌گه‌ل ټه‌وه‌یشدا باشت
وايه مامؤستا به ری‌کویټکی به
دوايه مین تی‌بینییه‌کاندا بچیتته‌وه،
ټه‌گینه‌ پوژټیک له پوژان بو‌ی
ده‌رده‌که‌وټ ټه و پوله‌ی وانه‌یان پی
ده‌لیتته‌وه ته‌نیا پوله له فی‌رگه‌که‌دا
ماوه‌توه له‌کاتی‌کدا پوله‌کانی دیکه
زووتر چوونه‌توه چونکه مامؤستاکانی
دیکه تی‌بینییه‌کانیان سه‌باره‌ت به و
کاره له تابلو‌ی تی‌بینییه‌کاندا
خویندووه‌توه.

زوربه‌ی فی‌رگه‌کان خانه‌ی نامه‌و
پی‌وه‌ندییه‌کانی دیکه‌ی ټه‌ندامانی
ده‌سته‌ی فی‌رکردنیان تی‌دایه، له‌م
پروه‌شه‌وه ری‌نوینیی مامؤستایان
ده‌که‌ین پوژانه پی‌یدا بچنه‌وه چ وک
یه‌که‌مین کار به‌یانیان ټه‌نجامی ده‌ده‌ن
یان له‌ماوه‌ی پشووی به‌یانیدا دوا‌ی
ټه‌وه‌ی پوسته دیت و دابه‌ش ده‌کریټ.

به‌تاییه‌تی ټه و بابه‌ته‌که‌ی دیکه
ماوه‌یه‌کی زور له‌کاتی وانه‌گوتنه‌وه‌ی
مامؤستا ناخایه‌نیټ.

ټه‌گه‌ر مامؤستایه‌ک بو‌گوتنه‌وه‌ی
بابه‌تی گشتی دامه‌زری‌نرا ټه‌وه ټه و
مافه‌ی نییه سکالا بکات ټه و کاته
نه‌بیټ که ټه و مامؤستایه تی‌پروانینیکی
تایبه‌ت و به‌هی‌زی سه‌باره‌ت به
فی‌رکردنی نایینی هه‌بیټ و داوا‌ی لی
بکریټ ټه و بابه‌ته بلیتته‌وه.

2/2 سه‌ره‌تای پوژ

شتی‌کی باشه سه‌ره‌تای پوژ به
پی‌داچوونه‌وه‌ی تابلو‌ی تی‌بینییه‌کاندا
بچینه‌وه که له ژووری ده‌سته‌ی
وانه‌بی‌زی‌دایه بو‌ ټه‌وه‌ی ټه و زانیارییه‌انه
بزاین که پی‌وه‌ندیان به‌کاری ټه‌م
پوژوه‌ه هه‌یه. پی‌شبینی ده‌کریټ
مامؤستایان به‌ده‌ خوله‌ک پیش
سه‌ره‌تای ده‌ست پی‌کردنی پوژ‌ی خویندن
بگه‌ن، چونکه ره‌نگه‌ داوا له
مامؤستایان بکریټ بو‌ ماوه‌ی ده
خوله‌ک پیش و پاش ده‌وامی فهرمی
سه‌ره‌رشتی فی‌رخوازان بکه‌ن چونکه ده
خوله‌ک داوا‌یه‌که ری‌ی تی‌ده‌چیت،
له‌مه‌یش درټ‌تر نا مه‌گه‌ر مامؤستاکه
به‌خوی ناره‌زووی لی بیټ.

بیت. به لآم ټو داواکارییه بنه رټییه ی که رژی خویندن له هر هه موو فیرگه یه که بیویستی پی ده کات ناو نووسینه له پۆلیکی خویندن (جگه له وانسه له ناو فیرگه ی تایبه تی سه ربه خو ی ناو خو یی نیشته جین). پیویسته هر هه موو ماموستایه که له سه رته ای سالی خویندندا هه موو ورده کارییه کانی تایبه ت به ناو ناو نیشانی فیرخو ازانی ټو پۆلی خویندنه تۆمار بکات که وانسه یان پی ده لیتته وه، ماموستا ناتوانیت ټم کاره رته بکاته وه ټو ویش له سه ر بنه مای ټو وه ی بلیت گوایه ټو وه کاری فه رمانبه ریکی نووسینگه کانی کارگیزییه، پیویسته پيشتر ټه نجامی دابیت. ماموستا له م کاره عه فوو نا کریت ته نانه ت ټه گهر بیت و ریسای کارکردن له فیرگه که دا ټامازه به وه بکات که فه رمانبه رانی نووسینگه کانی کارگیزی ټو وه کاره ټه نجام بدن. چونکه ناو نووسین ده که ویتسه چوارچی وه ی به رپر سیاریه تی ماموستای پۆله که وه ی پیویسته رینوینیییه کانی دهسته لاتی خو جیییه تی فیرکردن پی ره و بکات.

رینکخستنی تۆماری ټاماده بوون کاریکه دهسته لاتی خو جیییه تی فیرکردن بریاری له سه ر ده دات، به لآم به گشتی

3/2 گردبوونه وه

فیرگه رژی خویندن به گردبوونه وه ی فیرخو ازان و ماموستایان ده ست پی ده کات هر کاتی که ټو وه کاره ره خساوو گونجاو بیت و هر کاتی که شوین بو گردبوونه وه یان هه بیت و جیی هه موویان بیته وه. رهنگه ماموستا له گردبوونه وه ی به یانیدا ټاماده نه بیت به لآم ټه مه له ټه رکی یاره ی کردنی فیرخو ازان بو گردبوونه وه ی پاشتر یاره ی کردنیان دوی ته و او بوونی گردبوونه وه که ده رناها و یژیت ټه گهر بیت و ټو داوایه ی لی بکریت. به شی ټایینی له گردبوونه وه که ټو ته نیا به شه یه که ده شیت ماموستا داوا بکات مۆله ت بدریت که جیی به یلایت و ریی نادریت به شداری له وه هه نگاهه فه رمیانه نه کات که پیش و پاش گردبوونه وه که ټه نجام ده درین.

4/2 تۆماری ټاماده بوون

ده شیت گردبوونه وه که ریک بخریت چ پیش ټیمزاکردن له تۆماری ټاماده بوون یان پاش ټیمزاکردن چونکه هه ردوو هه نگاهه که به شیکی ټو ره رینوینییانه نین قوتابخانه که ټو هه ند پیوه یان پابه ند

بەلگەلە فېرگەى ھاوبەشدا شتېكى
سوودبەخشە بزانتى ژمارەى كوران و
كچان لە ھەر پۆلىكدا چەندە.

دەبىت ناوى منداڵەكە بە تەواوتى
تۆمار بىرگەى، لەگەڵ تىبىنى كردنى
ئەوھى كە ياسايەكى ئەتۆنىيە
مامۆستا ناچار بىكات ناوھەكە بە
شپۆھى گۆگردنىكى دروست بنوسىت.
بەلام پىويستە مامۆستا ئاگەى لە
وردەكارىيەكان بىيىت. ناوى (Michael)
گۆگردنى دروستى
ناوھەكەى بەلام ئەگەر منداڵەكە
گەيشتە تەمەنىك درك بە گۆگردنى
دروستى ناوھەكەى بىكات و، بلىت كە
ئەو ناوى خۆى بەم شپۆھى دەنوسىت
(Micheal) ئەو كات دەبىت
مامۆستا بە قسەى بىكات. پىويستە
مامۆستا ئەدرەسى فېرخواز بنوسىت
تا بە ئاسانى ئەدرەسەكەى لە تۆمارى
ئامادەبووندا بدۆزىتەوھە بى ئەوھى ناچار
بىت تەماشاي تۆمارەكانى وەرگرتن
بىكات كە بە ھەزاران ناويان تىدايە.

شوتىكى تايبەتەش بۆ نوسىنى
سالى لەدايىكبون ھەيە پىويستە پىر
بىرگەى سوودبەخشىشە كە
ناوى يەكەمى باوكەكان دەرەكەوت
شان بە شانى نازناوى خىزانەكە،
پىويستە ئەوھىشان لەبەرچاوت بىت كە

دەستەلاتى خۆجىيەتى يەك جار
تۆمارەكان دەكرىت و ئارەزووى ئەوھىش
دەكات بۆ ھەموو فېرگەكان يەك نمونە
بەكاربەئىت.

تۆمارى ئامادەبون لىستىكى
تەواوى بە ناوى فېرخوازانى پۆلەكەى
تىدايەو زانىارىيەكان لەبارەيانەوھ
بەپىي رىنۆنىيەكانى بەرپۆھەبەرى
فېرگە دەنوسىن، ئەگەر رىنۆنىيى
دىارىكارا لە لايەن بەرپۆھەبەرى فېرگەوھ
نەبىت ئەو كات مامۆستا ئەو شىوازە
ھەلدەبىزىت كە بەشياوى دەزانىت
مادامەكى ناوھەكان بە پىي ئەلف و بى
رىزكاراوت.

لە ھەندىك فېرگەى ھاوبەشدا
پرۆسەى ناوونوسىن بە پىتى (أ) دەست
پىدەكات بەچاوپۆشىن لە جۆرى رەگەز.
لە فېرگەى دىكە ناوى كىزان لەپىشدا
دەت پاشان بۆشايەك بەجى دەھىلرەت
رئ بە نوسىنى ھەر زانىارىيەك دەدات
پاشان ناوى كوران دەنوسىت.

لە فېرگەى دىكە سەرەتا ناوى كوران
دەت. پىويستە مامۆستا پابەندى ئەو
رىنۆنىيانە بىت كە پىشكەشى
دەكرىن.

لەم تۆمارەدا لىرەدا ياساى
جىاگردنەوھى رەگەز جىبەجى ناكرىت

بەرپرسىياري مندالەكە باوكىەتى نەك دايك، مەگەر باوكەكە كۆچى دوايى كىرديت، يان دايك و باوكەكە لىك جودابووبنەوہ. ناشىبىت نازناوى مندالەكە لە تۆمارەكە بەبى قايلىبوونى باوكى راستەقىنەى بگۆررىت تەنانەت ئەگەر دايكەكە مىردى بە پىساويكى دىكەيش كىرديت.

پىويستە ئەم خالەت باش لەياد بىت ئەگەر هات و مندالەكە ويستى نازناوہكەى خۆى لە تۆمارەكە بگۆررىت — پىويستە پرس بە بەرپۆبەرى فېرگەكە بىرئىت ئايە ھەنگاوى كۆرپىنى نازناوى فېرخوازەكە ياسايى بەر لەوہى ئەو ھەنگاوہ بەاويژرىت. ئەگەر كۆرپىنەكە ياسايى بوو دەبىت بۆ ناوہ نويىەكە بگۆررىت لەگەل تۆماركىرنى ناوہ كۆنەكە لە تەنىشتىيەوہ.

تۆمارى ئامادەبوون بە بەلگەنامەيەكى ياسايى دادەنرىت لەلايەن سەرپەرشتىيارانى دەستەلاتى خوجىيەتى فېرکردن و ئەمىندارانى فېرگەكان يان بەرپرسانى دەستەلاتى خوجىيەتییەوہ پشكنين و بەدواداچوونى بۆ دەكرىت، دەشكرىت وەك بەلگەيەك بخرىتە بەردەم دادەگە. ئاكام پىويستە بە مەرەكەبى (شل) يان (قەلەم جاف) بنووسرىت و ھەر گۆرانكارىيەك يان

گۆرپىنىك لە تۆماركەدا بىرئىت پىويستە نووسىنە ئەسلىيەكە نەسرىتەوہ يان نەشارىتەوہو پىويستە تۆمارەكە سەرەتاي ھەموو بەيانييەك يان دواى نىوہرۆ زۆر بە وردى تەواو بىرئىت يان لەو كاتانەى كە دەستەلات (يان بەرپۆبەرى فېرگەكە لە جياتى ئەو بەرپرسىيارىيەتى لەئەستۆيە) دەستنىشانى دەكات. پىويستە بەلايەنى كەمەوہ تۆمارى ئامادەبوون بۆ ماوہى سى سالى دواى بەكارھىتانى ھەلگىرىت و بىپارىزىت.

بەتەنگەوہ بوون و وردىيىنى لەكاتى بەكارھىتانى تۆمارى ئامادەبووندا پىويستە. لە پرسىكدا فېرخوازىك لە ماوہى خويندىنى رۆژانەدا بەشدارى لە پرووداوى دزى كىرنى مالىكدا كىرد، بەلام بەلگەيەكى خستە بەردەم دادگە كە كاتى پروودانى دزىيەكە ئەو لە فېرگە بووہ.

ئەو كات تەماشاي تۆمارى ئامادەبوونىيان كىرد، دەرکەوت كە فېرخوازەكە لە فېرگە بووہ ناوى لە تۆمارى ئامادەبووندا ھەبووہ بۆيە داواكارىيەكە رەت كرايەوہ. لە راستىشدا فېرخوازەكە لە فېرگە نەبووبو بەلام لە خۇش بەختى ئەودا بوو كە لىپرسىينەوہ لەگەل

ماموستا که ی نه کرا، ته گینه
فیرخوازه که روو به رووی تومه تی
ساخته کردنی به لگه یه کی فهرمی یان
به لایه نی که موه گوتنی زانیاری
ساخته ده بووه وه.

شوی نی ناوی وهرگیراوان له توماری
تاماده بووندا هیه. به ده گمه
ماموستا شه شته ده زانییت، بویه
ته ستوونی تایهت به م کاره به بی
پرکردنه ی زانیاری به جی ده هیلیت.
ههروه ها ماموستا شه ی له سه ر نییه
هیچ ژماره یه کی تی کرای دیکه جگه له
تی کرای ژماره ی فیرخوازانی تاماده بوو
له کاتی تومارکردنی زانیاریه کاندای له
ناو توماره که بخاته سه ر ژماره کان.
ته گه هات و شه داوایه ی لی کرا شه وه
پیویسته روزه انه شه م تی کرای ژماره یه
تومار بکات.

دهسته لاتی خو جییه تی شه کاتانه
ده ستنیشان ده کات که تی یاندا توماری
تاماده بوون ته واو بکریت، هه ر
فیرخوازی که له و کاته دره نگر پاش
نیوه رۆ بگات نیشانه ی تاماده نه بوون
له به رده م ناوه که ی داده نریت.
به یانیانیش هه ر فیرخوازی که دره نگر
بگات به رله وه ی گرد بوونه وه ی به یانیان
کوتایی بیته شه وه به تاماده نه بوو
ده ژمیریته.

5/2 تاماده نه بوون

شه و فیرخوازه ی له به ر هوکاری
پزیشکی یان تیمارکردنی ددان
تاماده نابیته پیویسته به تاماده بوو
دابنریته. دهسته لاتی خو جییه تی داوا
ده کات پیته (O) له توماره که دا
به رانبه ر به خانه ی تاماده نه بوون
دابنریته، پیته کی دیکه داده نریته
رهنگه پیته (T) بیته هیمای
چاره سه رکردن (Treatment).
ته گه ر فیرخوازه که له ناو پولدا
تاماده نه بوو به لام به شداری له چالاکی
خویندن له شوینیکی دیکه له گه ل
پولیکه دیکه یان گرووینک کردیته که
به به شیک له فیرکه ده ژمیریته وه ک
چون له گه شتی زانیاریدا روو ده دات،
شه و کات فیرخوازه که به تاماده بوو
ده ژمیریته. شه منداله ی که مؤله تی
هه بیته پیویسته به تاماده نه بوو
بژمیریته له گه ل دانانی هیمایه ک بۆ
روونکردنه وه ی هو ی نه هاتنه که ی وه ک
(H) بۆ پشوو (Holiday) یان
(V) بۆ مؤله ت (Vacation) ،
شه م هه نگاوه ده بیته هو ی شه وه ی
فه رمانبه ری چاودیتری فیرکردن نه چیته

سېيەم : ژەمەكانى فېرگە

ھېشتە ژمارەيەكى زۆر فېرگە ھەن تۆماری ژەمى فېرگەيان ھەيەو ھەندىك بەرپۆەبەرى فېرگە پېشېينى لە دەستەى فېرکردنەكان دەكەن پارەى ژەمە خواردنى ئىواران كۆبکەنەو. ئەم كارە بە زۆرە ملىيانە نىيە چونكە ھەر مامۆستايەكى دىكە دەتوانىت بەدواداچوون بۆ تۆمارەكانى ژەمى ئىواران يان پارە كۆکردنەو ھى ئەو ژەمانە بكات. ئەگەر مامۆستا نارەزووى كرد ئەو كارە بكات ئەو پېشوازى لى دەكرىت ئەگىنە دەبىت بەرپۆەبەر سىستىمىك بە مامەلەكەردن لەگەل ئەم كارەدا دابنىت. مامۆستايانى يارىدەدەر - نەك بەرپۆەبەرانى فېرگەكان - ھىچ ناچار ناكړين كارىك لەو كارانە بكنە كە پېوھندىيان بە ژەمى خواردنى نىو فېرگەو ھەيە. (پېويستە بەرپۆەبەرى فېرگە لەو دلىيا بىت كە كارەكە لەناو فېرگەدا بە شىوہيەكى ئاسايى بەرپۆە دەچىت)، لەگەل ئەوھىشدا ئەگەر بىت و مامۆستا بەدواداچوون بۆ تۆماری ژەمەكانى فېرگە بكات پېويستە ئەو كارە زۆر بە وردى بكات، ئەگەر ھات و پارەى ژەمە خواردنى ئىوارەى

مالى مندالەكە تا ھۆكارى ئامادەنەبوونەكە بزائىت .

ئەو مندالەى پاش ئامادەنەبوونىك دەگەرپىتەو كە ھۆكارەكانى نەزانرايىت پەنگە داواى لى بكرىت دايك و باوكى ھۆكارى ئامادەنەبوونەكەى بۆ فېرگە روون بكنەو ئەگەر بەرسقەكەيش لە شىوہى نامەدا بوو ئەو دەبىت بپارىزىت.

6/2 تۆماری دىكە

دو جۆرى دىكەى تۆمار ھەن كە ياسا لە ھەموو فېرگەيەكدا داوايان دەكات ئەوھىش تۆماری وەرگرتن و نووسراوى سزا. تۆماری وەرگرتن تەنيا لە بەرپرسىاريەتى بەرپۆەبەرى فېرگەيە، پېويستە ناوى تەواوى فېرخوازو جۆرى تىدا بىت، لەگەل ناوو ناوئىشانى دايك و باوك يان سەرپەرشتىارو، رۆژى وەرگرتن لە فېرگەكەو، ناوو ناوئىشانى فېرگەى پېشووتر، لەگەل ئەوھى ئايە بەشى ناوخۆيى لە فېرگەكە ھەيە يان نا، ھەرۋەھا ئايە فېرخواز بە رۆژ دەخوئىت يان لە بەشى ناخۆيە، ئەم تۆمارەيش دەشىت لە شىوہى دەفتەر يان ناواخنى بلىت يان ھەر شتىكى دىكە بىت.

بهم شيوه ده شيت منداليك په وانه بگريت وانه كه رابگريت كه نامه يه كي بهرپوه بهر يان جيگره كه ي پي بيت چ بو ماموستا يان كومه ليك ماموستا به گشتي يان ماموستايه كي ديكه ده توانيت وانه كه رابگريت به مەرچيك نه وه له سهر داخوazi و داواكاري بهرپوه بهر يان جيگره كه ي بيت.

ههروه ها سه روكي به ش ده توانيت نه و وانه يه رابگريت كه له چوارچيوه ي بهرپرسياريه تي به شه كه يه تي به لام ده شيت نه و نامانه ي كه گرنه نين و له هه ر شوپنيكي ديكه وه دين هه لنگيرين و له كاتيك ي گونجاوتردا بخرينه روو.

سه رپه رشستيا ري په روه رده يي ده توانيت هه ر كاتيك بيه وي ت پيدا چوونه وه به هه ر به شتيكي چالاكيه كاني فيرکردن له فيرگره كه دا بكات، ته نيا فيرکردن ثابيني نه بيت كه موركيني تايه فه گه ري هه يه له فيرگره يه كي نه هلي، ناكاميش ناكري ت ري نه دريت بچيته ناو هه ر وانه يان چالاكيه كي ديكه ي فيرکردنه وه. بهر هه لستيكردن سهرپه رشستيا ري په روه رده يي له كاتي نه نجامداني نه ركه كه ي خويدا به كرده ويه كي تاوانكاري ده ژمي ريت، نه گه ر بو

كو كرده وه نه وه هه ر شيتيكي پيچه وانه روو بدات نه و بهرپرسيار ده بيت و بانگي ده كريت تا هه له كه راست بكات هه.

چوارم: رابگرتني وانه كان

بهرپوه بهر ي فيرگره يان جيگره كه ي ده توانيت له هه ر كاتيكداو بو هه ر هو يه ك بو بيت بچيته ناو هه ر پوليكه وه، نه و يش له بهر نه وه ي بهرپوه بهر ي فيرگره بهرپرسياري بهرپوه بهر دني هه موو كاره كاني ناو فيرگره يه، جگه له وه ي هه موو فه رمانبه ره كاني ديكه ده سته لاتي خو يان له بهرپوه بهر وه وه رده گرن. جيگري بهرپوه بهر نوينه ري راسته و خو ي بهرپوه بهر وه، نه گه ر بهرپوه بهر به خو ي له وي نه بو نه وه جيگره كه ي ده بيت بهرپرسياري فيرگره كه.

نه گه ر بهرپوه بهر ي فيرگره ناره زوي لي بيت وانه كه رابگريت يان به سهر ي بكات هه نه وه مافيكي ناسايي خو يه تي. ههروه ها بهرپوه بهر هه ر كه سيك بو ژور (پول) ي وانه گوتنه وه په وانه بكات نه و كه سه ربي نه وه ي پي دراوه نه و كاره بكات كه له پيناويدا په وانه كراوه.

یه که مین جار ټو کاره بکړیت ده شیت غه رامه له نه نجامده ره که ی وهر بگرییت پاشان ته گهر دووباره ی کرده وه غه رامه ی لی وهر بگرییت یان بخړیته به ندیخانه وه.

همان شت جیبه جی ده کړیت ته گهر بیټ و ماموستا ری به راویژکاری دهسته لاتی خو جیبه تی فیترکردن یان پشکنه ریکی سهر بهو دهسته لاته نه دات وانه که ی رابگرییت به لام له م باره دا دهسته لات سیستمی خو ی هه یه بو ټوه ی له جیاتی په نابردنه بهر یاسا له رووداوه که بکولیتنه وه.

پینجه م:

سهر په رشتیاری له کاتی پشوودا

ماموستا که بو فیترخواز وه ک باوک وایه نابیت هیچ پشوویه ک بدات چ به یانی یان دوا ی نیوه رږ، چونکه ده بیت له ناو ته لاری فیترگه دا چاودیری فیترخوازان بکات.

له بهر ټوه ی پتر له مال ه وه پیوستیان به چاودیری هه یه و به ژماره یش زورن. به ریټوبه ری فیترگه سیستمیک بو سهر په رشتی و چاودیری کردن داده نیت ټو سیستمه ری به وه ده دات له کاتی پشوودا کاری وهر زیانه به ماموستیان

بسپیږریت، ټو شیوازه یش گرنګ نیبه ټو کاره ی پی ریګ ده خړیت مادامه کی به شیویه کی ریګ و پیګ به ریټوه ده جیت.

پیویسته ماموستیان له ماوه ی ده واما ههر کاریکیان پی بسپیږریت ټه نجامی بدن به لام ټو پرسپاره ی ده وروژینریت سهاره ت به توندوتولی ټم چاودیری به یه؟

سهره تا و پیش هه موو شتیک که س پی شیبینی ټه وه ناکات که ماموستا چاودیری فیترخوازه کان ده کات نه ک ههر له ناو پولدا به لام له ههر خوله کیک له ژیانی ناو فیترگه یاندا.

ټایه باوک هه یه له م چاودیری به دا سهر که وتنی ټومار کردیت به چه شینک ری پی نه دابیت منداله که ی کاریکی ټه وتو نه کات خه لکی بیزار بکات، ټه گهر کردوویه تی ټه وه جوړی ټه و مندالانه چونه که پیویسته به ره میان بهینین؟

له راستیدا له بهر ټه وه ی ټه و ماموستیان ه ی راسپیږراون سهر په رشتی فیترخوازان بکه ن به ناو فیترگه دا دین و ده چن بو یه ټه و کاره تا راده یه ک ناهیلیت رووداوی ناخوش روو بدات، ویږای ټه وه ی ټه گهر رووداوی کیش روو بدات و ماموستا نه ی توانی کاریکی وا بکات ټه و رووداوه روو نه دات،

له چورنه سهر کاره کانیاں دواکه و تن. له م کاته دا به هوی دواکه و تنی ماموستا کانه وه پروداویک پرووی دا بویه داواکارییه که به رانبر به که مته رخه مییان له سهر تو مار کرا. بویه ته گهر ته رکی کارکردن وا له ماموستا پیویست بکات به ناو فیترکه که دا بیټ و بچیت و چاودیری نه و پروداوانه ی ناو پوله کان بکات که ده رگه یان به رانبر به ریگه کانه، نه وه پیویسته نه و کاره نه نجام بدات یان ههر ژوریک بپشکینیټ که ده رگه ی له سهر ریگه کانه چ به شیوه یه کی سه ریپی یان خیرا بیټ وه ک پیویست ده کات. به م شیوه یه فیترخوازان ده رک به وه ده کهن که به راستی نه ندامانی ده سته ی فیترکردن چاودیری یان ده کهن و بایه خیان پی ده دن. ده شیت ناوه ناوه نه و کاره بکریټ یان گه شتی دیکه نه نجام بدریت، به شیوه یه که ماموستا بتوانیټ په رداخیک چا بخواته وه یان ههر کاریکی ناسایی دیکه بکات، بهر له وه ی گه شتیکی دیکه ده ست پی بکاته وه به م هر جیک نه و کاره کاتیکی دریزتر له پیویست نه خایه نیټ، ته گهر پیویستی شی کرده توانیټ په رداخه چایه که له گهل خوی ببات کاتیک که گه شته که ده کات. ته گهر فیترخوازان

ته نانه ت ته گهر له کاتی پرودانی پروداوه که یشدا له شوینی پروداوه که بیټ، نه وه ناشیت لیټه دا سهر زه نشتی نه وه ی لی بگریټ که که مته رخه م بووه. ماموستا ناتوانیټ له هه مان کات و هاوکات له پتر له یه که شوین بیټ، بویه ته گهر هات و به ناو فیترکه دا بیټ و بچیت و، بهر له وه ی بگاته شوینی مه به ست پروداویک پروو بدات یان پاش نه وه ی له شوینه که وه بچیته شوینیکی دیکه، نه وه نه و ماموستایه ته رکی خوی جیبه جی کردووه و نایټ هیچ سهر زه نشتییه کی ناراسته بکریټ.

چاودیری به رده و ام کاریکی داوانه کراوه، به لکو کاریکی ده گمه نه نه نجام بدریت ته نانه ت سه باره ت نه و فیترخوازانه ی ته مه نیان له نیوان پینج تا شه ش سالی دایه، بویه پیویست ناکات ماموستا به رده و ام له ناو گوزره پانی یاریگه دا بیټ، ههرچی منداله گه وره تره کانه نه وه نه و کاره نه و نه و پیویست ناکات، چونکه خودی ماموستا کانیش پیویستیان به وه یه ده ست به ناو بگه یه نن! به لام شتی پیویست نه وه یه ماموستا ته رکی سهر په رشتی کردن جیبه جی بکات. له فیترگه یه کدا سالی 1968 نه ندامانی ده سته ی فیترکردن هه شت خوله ک

دهرکیان بهوه کرد که دهسته لاتیك ههیه چاودیریان دهکات تهوه تهو کاره خوئی له خویدا دهبیته ریگرو بهربهستیکی تهواو.

پیویسته ماموستا بایهخ به ههر شویتیک بدات که فیترخووانی تیدا بیته بهمه رجیک ماموستا نهچیتته ئاودهستی فیترخووانی کچهوه یان ماموستایهکی تافرهت نهچیتته ئاودهستی فیترخووانی کورهوه تهنیا له کاتی پروداوی کوت و پرو ناکاوی نهبیته.

(ئهمهیش بو پاراستنی ماموستایه نهک فیترخووان چونکه زور ئاسانه فیترخواز تۆمهت ئاراستهی ماموستا بکات. چونه ناو ئاودهستهوه که هی رهگهزه که هی دیکه بیته رهنگه بو فیترخووانیکی تووره بیته ههلیک و چه ند گیرمه هه کی شهیهک بنیتتهوه) شتیکی ئاساییه ماموستای پیاو ده توانیت بچیتته ناو ئاودهستی تایبته به کوران و ماموستای ئافرهتیش ده توانیت بچیتته ناو ئاودهستی تایبته به کچان تهویش بهمهستی بهسه رکردنهوه و پشکنین.

پشووی نا نخواردن

نابیت له کاتی پشووی نیوه پرۆدا داوا له ماموستا بکهین سه ره پهرشتی ژهمه کانی خواردنی فیترگه بکات و پیویست بهوهیش ناکات له م پروهوه داوا لیبوردن بکات. ته گهر بیته و ماموستا له کاتی پشووی نیوه پرۆدا سه ره پهرشتی فیترخووان بکات له کاتی ژهمه خواردن یان هه رچالاکییه کی دیکه دا تهوه مافی تهوه ی ههیه ژهمه خواردنیکی به خواری له قوتابخانه پی بدریت، جا له بهر هه بوونی سیستمی کافتیریا تهوه ئهم ئهرکه خوئی له خه رج کردنی بره پارهیه کی دیاریکراودا ده بیتهوه.

لهو چالاکییانه ی وا له ماموستا دهکات ژهمه خواردنیکی به خواری وه برگریت تهوهیه به شداری له یانه و چالاکییه وه رزشیه کان و کۆمه له کانی دیالوگ و سه ره پهرشتی کردنی تهوه ئهرکانه بکات که له کتیبخانه پیشکesh ده کرین یان ههر چالاکییه کی دیکه که فیترخووان پیشکeshی ده کهن و پیویست به سه ره پهرشتی کردن دهکات . ماموستا ناتوانیت داوا ژهمیکی به خواری بکات تهنیا له بهر تهوه ی چه ند فیترخووانیک به خواریان ده ستپیشخه رییان کردوه و له ری کویک خستنی شته کانی ناو کۆگه یارمه تییان

چاوديريهه کی گونجاو له نارادا نييه. بهرپوه بهری فيرگه و ماموستايانیش ناتوانن بهرپرسياريه تی پاراستنی ناسایشی فيرخوازان له ماوه پشوی نیوه رډا بڅنه نه ستوی خویانه وه. له هه موو فيرگه کاندای به فيرگه تاییه ته ییبه کانیشه وه نه م جوړه هه لویسته له نارادایه ته نیا فيرگه ناو خوییه کان نه بیته.

نه گهر بهرپوه بهری فيرگه نیوه رډو ته لاری فيرگه به چی بهیلتیت نه وه پیویسته یه کینک دیاری بکات بهرپرسياريه تی وه ریکریت تا ده گه پرته وه، ده شیت نه وه که سه یه کینک له ماموستایان یان یارمه تیدهران بیت. هه رچی هه لویستی نه وه ماموستایانه یه که له ناو فيرگه ده میننه وه، نه گهر هات و پرووداویک یان پرووداویکی ترسناک روو بدات نه وه پییشینی ده کریت نه وه ماموستایانه به شیوازیکی هاوچه شنی هه لسوکه وت کردنی هه که سیک بیت له کاتی پرووداوی له نا کایدا، واته یارمه تی پیشکه ش ده کهن به لام بهرپرسيار نین هه ر ټاکامیکی لی بکه ویتنه وه، وه که هه ر پړیواریک که تووشی به تووشی هه ر پروداویکه وه ده بیست و یارمه تی پیشکه ش ده کات، نه وه له پروداوه که

داوه، یان بریاری داوه یارمه تی فيرخوازان بدات و هه ندیک بابته تی نه کادیمیان تی بگه یه نیت، به لکو پیویسته چالاکییه کی ریکوپیک هه بیت فيرخوازه کان به شداری تیدا بکهن و نه م کاره هیچ شیوه یه که له شیوه کانی چاودیری و سه پرشستی به خووه ناینیت که له ماوه ی پشووداندا بهرپوه ده چیت. یاسای گشتی داوی سه پرشستی کردنی فيرخوازان ده کات له و کاته ی له ناو فيرگه ن، به لام چونیته تی نه نجمدانی نه وه کاره ده که یته چوارچیوه ی بهرپرسياريه تی بهرپوه بهری فيرگه وه، که ناتوانیت خووی لی بدزیتنه وه بو نه وه ی کاره کانی دیکه ی فيرگه ده ست پی بکات ته نانه ت نه گهر نه وه له پشوی نیوه رډیشدا بیت. نه گهر ژماره یه کی ته و او له خو به ختکاران له ریزی ده سته ی فيرکردندا نه بیت نه وه کات پیویسته بهرپوه بهری فيرگه ده سته لاتی خو جییه تی فيرکردن له و پرووه ټاگه دار بکاته وه، نه گهر ده سته لاتی خو جییه تی نه یوانی کارمه ندی ته و او ده سته بهر بکات، نه وه هه نگاوی دواتر نه وه یه که راگه یان دنیک له باره ی چی دیکه پیشکه ش نه کردنی ژمه خواردن له فيرگه بلاو بکریتنه وه مادامه کی

بهرپرس نابیت که پرووی داوه بیان شه و پشت گوی خستنه ی بوو ته هوی پروودانی پرووداوه که.

نه رکه سروشتییه کانی سهرپهرشتی کردن که له ماموستایان چاوه پروان ده کریت له یه که مین و دوايه مین ده خوله کی ماوه ی پشوی نیوه پرودا دست پی ده کات.

له م باره یه وه هیچ شتیکی پروون نییه به لام له بهر شه وهی له کوتایی ماوه ی خویندندا داوا له ماموستایان ده کریت هه ندیک نه رکه شه نجام بدن، شه وه شتیکی ناشکرایه داوایان لی بکریت له سهرپهرشتی کردنی ریچک خستنی گه رانه وه ی فیرخووان بۆ فیرگه له سه ره تای نیوه پرودا یارمه تی پیشکesh بکه ن.

شه و کاره یش پتر له ده خوله ک ده خایه نیّت بۆیه پیویسته ماموستا پیوه ندی به ده سته ی پیشه ییه وه بکات بۆ شه وه ی له و باره یه وه ریئوینی پی بدریت.

شه شه م : کوتایی رۆژی خویندن

پیشبینی ده کریت ماموستا له کوتایی رۆژی خویندندا فیرگه له

فیرخووان چۆل بکات و له و کاته دا سهرپهرشتییان بکات که چاوه پروانی گه یشتنی پاسی فیرگه ده که ن. شه مه یش هیچ کی شه یه کی تییدا نییه مادامه کی فیرخووان له ناو فیرگه دا چاوه پروانی پاسه که ده که ن تا ده گات، پاشان یاوه رییان ده که ن تا سواری پاسه که ده بن، له م بارودوخه دا ماموستا له وه بهرپرسیار نییه هر پرووداویک توشی مندال بیت شه و کاته نه بیت که به لگه یه که هه بیت که ماموستا ناستی پیویستی چاودیری کردنی پیشکesh نه کردووه.

هیچ ریگریه که نییه له بهر ده م شه وه ی شوینی راوه ستانی پاسه که له ناو فیرگه که دا بیت.

کی شه که له دره نگ گه یشتنی پاسه که یه له کاتی خویدا یان شوینی راوه ستانی پاسه که له ده روازه ی فیرگه که وه دوور بیت.

نه گه ر پاسه که له دوا خوله کی کوتایی رۆژی خویندندا نه گات ماموستا به ریوه به ری فیرگه له و راستییه ناگه دار ده کاته وه و دوا ی شه وه ماموستا بهرپرسیار نابیت، به لام نه گه ر ویستگه ی پاسه که له ده روازه ی فیرگه که وه دوور بیت شه وه پرۆسه ی سهرپهرشتی کردنه که بریتی ده بیت له یاوه ری کردنی فیرخووان تا لای

هۆيه كەيش نه وهيه كه باوكان چاوهروانی كوره كانیان ده كهن، به لام نه گهر فيرگه رۆژی خویندنی زووتر كۆتایی پي هیناو باوكانیس لهو شوینه نه بوون كه بۆ چاوهرونی كردن ته رخان كراوه و فيرخوازيك به هۆی هه لهی فيرگه وه تووشی رووداویك ببیت، نه وه پيويسته قهره بووی نه وه فيرخوازه بكریتته وه لهو زیانانهی لهو رووداوه دا لیی كه وتوون (لهو رووه وه رووداویکی لهو جوړه ههیه پيويسته نه وه زیانانه قهره بوو بكریتته وه كاتيك فيرخوازيکی بچووك له ده رگه ی فيرگه كه بچیتته دهروه له بهر نه وهی نه وه ده رگه یه ی دهسته لاتی خو جییه تی دروستی كرده وه به ناسانی ده كرتته وه به شیوه یه ك مندالیکی بچووكیش ده توانیت بيكاتته وه).

حه وته م: پاش فيرگه

ناییت زۆر له مامۆستا بكریت ناماده ی هیچ كۆبوونه وه یه ك ببیت پاش كاتی خویندنی ناسایی سازدريت به كۆبوونه وه كانی دهسته ی فيرکردن و نه نجوومه نی دایك و باوكانیسه وه چونكه له گریبه سستی كار كرده كه یدا نه وه مه رجه تۆمار نه كراوه. ههروه ها نه مه نه وه كۆبوونه وانیه یس ده كرتته وه كه له كاتی پشوودانی نیوه رۆدا ساز ده درین، به لام نه مه پشووه كانی دیکه ناگرتته وه كه مامۆستا وانیه یان تیدا

پاسه كه، مامۆستا ده توانیت نه وه كاره یس رهدت بكاته وه نه ویش له سه ر نه وه بنه مایه ی كه مامۆستا كاری به وه وه نییه له ده ره وه ی دیواری فيرگه ییاوه ری فيرخوازان بكات، نه گهر دهسته لات نه م جوړه چاوه رووییه ی بویت نه وه پيويسته كه سانیکی بۆ دابین بكات.

زوو داخستن

زوو داخستنی فيرگه (وهك دوایه مین رۆژی وهرزی خویندن) رهنگه كیشه و گهروگرفت بۆ منداله ته مه ن بچووكه كان دروست بكات، نه گهر بیت و فيرگه به هه ر هۆیه كه وه بیت ده رگه ی خو ی پيش وهخت داخحات نه وه به چاوه رووشی له ته مه نی منداله كان ده بیت پيشتریش به دایك و باوكان رابگه یه نیت: سه باره ت به فيرخوازانی ته مه ن گه و ره تر ده شیت به ر له رۆژيک له وه ناگه دار بكریتته وه تا نه وانیش بتوانن باوك و دایکیان ناگه دار بکه نه وه، به لام بۆ منداله ته مه ن بچووكه كان ده بیت باوك و دایکیان به نووسراو ناگه دار بكریتته وه. نه گهر بیت و به سی یان پینچ خولهك به ر له كاتی خو ی فيرخوازه كان له فيرگه برانه دهروه وه تووشی رووداویك بوون نه وه كات پيويسته قهره بووی نه وه زیانیه یان بۆ بكریتته وه كه لییان ده كه ویت.

ئوه روت بکاته وه که نامادیهان ناییت. له گهل نه وهیشدا ئه وه هه لویسته که ده گورپت ته گهر بیت و به قایل بوونی هه موو سه نندیکا پیشه بیه کان مه رچی نوئی بو دامه زرانندی ماموستایان دابنریت. ده بیت نه وه ره چاو بکهین که له هه موو باریکی ناساییدا جیاوازی نیوان نه وه کارانهی که ناییت ماموستا ناچار بکریت ته نجامیان بدات و نه وه کارانهی که پیوسته ته نجامیان بدات له رووی پیشه بیه وهیه ههیه.

ناییت ماموستایان ناچار بکرین نامادهی کوبونه وه کانی دهستهی فیترکردن یان نه نجوومهنی باوکان بییت، به لام ته گهر تییینیه کی ته واوی سه بارهت بهم بابه ته ناراسته بکریت نه وه پیوسته هه ول بدریت بو نه وهی ناماده بییت، ته نانهت ته گهر کوبونه وه که له ده ره وهی فیترگهیش بییت، به لام به چالاکي فیترگه ده ژمیتریت و پیوسته ماموستایان نامادهی بن ته گهر هه یچ هویه کی دروست له نارادا نه بوو بو نه وهی نامادهی نه بن، ویرای نه وهیش داوا له ماموستا ناکریت پاساوئیک بهیئیته وه، ههروه ها بهر پیوه بهری فیترگه نه وه مافه ی پی نه به خشراره ناوی نه وه ماموستایانهی نایانه ویت ناماده بن پیشکهش به هه ر که سیکي دیکه بکات. له گهل نه وهیشدا ته گهر کارپکی خوویستی دهستی پی کرد نه وه

نالیتته وه یان کوبونه وه که له و کاته دا ساز ده دریت که ماموستا له کاتی وانه گوتنه وه دا له پول ده چیتته ده ره وه به مه رجیک ماموستایه کی دیکه به شیوهیه کی کاتی شوینی نه وه بگریته وه.

به م شیوهیه ماموستا ده توانیت به ناشکراو راشکاوانه نه وه روت بکاته وه که نامادهی کوبونه وه کانی دهستهی فیترکردن له ده ره وهی فیترگه بییت ههروه ها کوبونه وه کانی دایکان و باوکان. ته گهر ماموستا ناماده بوونی هه لژارد نه وه ده توانیت بریار بدات چ کاتیک کوبونه وه که به چی ده هیلیت. رهنگه نه نجوومهنی کارگپری فیترگه نامادهی یه کیک له کوبونه وه کان بییت بو نه وهی موزکی کارکردن له فیترگه که دا روون بکاته وه.

رهنگه نه نجوومهنی کارگپری داوا له پسپوریک یان سه رۆکی یه کیک له بابه ته کانی خویندن بکات وتاریک بخوینیتته وه له گهل نه وهیشدا ته گهر کوبونه وه که له ده ره وهی کاته کانی خویندن بییت نه وه ناییت پیداگیری له سه ر ناماده بوونی ماموستا بکریت نه وه کاته نه بییت که کوبونه وه که پیوهندی به چهند کارپکی ریکخسته وه بیت.

نه رکی خوویستی

له م پارزه دا زور له باره ی نه وه کارانه وه دواين که ده شییت ماموستا

مامۆستا دەتوانیت له کاتی ئەو کارەدا
پای خۆی نه گۆریت.
ئەرك هەر ئەركه ئەگەر كەسه كه
خۆويستانه بيكات يان كارە كه به پيی
رینمایي بکات، چونكه دەشیت پيش
دەست پي کردنی کارە كه بکشیتەوه
بهلام کاتیک كه کارە كه دەستی پي
کردییت ناییت بکشیتەوه.
خالیكيش ههیه كه پيويسته رهچاو
بكریت، ئەویش ئەوهیه كه مامۆستا
بیری لای پله بهرزکردنهوهیه چ زوو چ
درهنگ بۆیه ئارهزووی بهشداریکردن له

- ماویه تی -

گیروگرفتی نه خویندهواری

چه مکه که ی، هۆکاره کانی سه رهه لدانی،

رینگه کانی نه هیشتنی

بهشی دووهم و کۆتایی

نا: نووری عه لی ئەمین

و: که مال غه مبار

ئەم نووسینە یەکیکە لەو تووژینەوانە ی کە لیژنە ی نامادەکردنی یەکەم کۆری لیکۆلینەوه لەبارە ی کتیبی قوتابخانەوه بە زمانی کوردی لە رۆژانی 25 و 26 و 27 تەمووزی سالی 1973 لە شەقلاوه سازی داو، کۆرەکە لە لایەن بەرپۆه بەرایە تیبی گشتیی خویندنی کوردییەوه بەرپۆه چوو.

پینجەم: پلانی خویندن لە فیکردنی گەوران

قۆناغەکانی پلانی خویندن بە گرنگترین ئەو رەگەزانیە لە قەلەم دەدریت کە دەبییت بایە خدانیککی تایبەتی ناراستە بکیریت لە کاتی دانانی هەر سیاسەتیککی فیکردنی بۆ هەر کۆمەلگە یەک.

نەخشە ی لیکۆلینەوه لە نەهیشتنی نە خویندەواری زۆر گۆراندکاری و هەموارکردنی بەسەردا هات، تەنانەت نامانجەکانی و بەرنامەکانی ناوەرۆکەکی وایان کرد کە هانی نە خویندەوار بەدەن لە لایەک بۆ فیکردنی و لە لایەکی دیکەوه بگاتە پیادەکردنی ئەم نامانجانە و لە بیناکردنیدا ئەمانە ی خوارەوه رەچاو بکیرین:

1- پلانەکە بگەریتتەوه سەر نەخشە کیشانی نیشتمان ی لە گەشە پیدانی سەرانسەری و تەعبیر لە نامانجەکانی بکات و لە ریکگە ی بەرنامەکانی و پرۆگرامە

فیکردنی یەکانی و شیوازەکانییەوه هەولێ پیادەکردنی بدات و برەو بە پرۆژە ی گەشە پیدانەکانی بدات و، شان بە شان یان بۆ خزمەتکردن و پالئانیان بۆ بەرھەمی پتر هەنگاو هەلینیت.

2- نەخشەکە لە هەلبژاردنی ماددە فیکردنی یەکانی - لە هەموو قۆناغەکانیدا - جەخت لەسەر پیوستییەکانی گەرەکان دەکاتەوه، لە دەوری شوینەکانی بایە خدانییەکانیان دەسوریتتەوه بۆ ئەو ی ئەو ئارەزوو و ئاواتانە ی لە دل و دەروونیاندا پەنگیان خواردوو تەوه تیر بکات.

3- نەخشەکە سانترین ریکگە بۆ پەستنی بەرنامەکانی هەلبژیریت و، چاکترین رەگەز و شیواز لە پیادەکردنی بژار بکات، بۆ ئەو ی وانە خوین هان بدات بۆ تەواکردنی لیکۆلینەوهکە ی و، وای لی بکات کە ئارەزوو کە لە وەرگرتن بە کەمترین ماوہ ی زەمەنی لەبار تیر بکات.

فیکردنی سەرەتایی بۆ گەوران، ئەوەی کە بە دوای نەهێشتنی نەخویندەوارییەکیاندا دیت و دەیانگەیهێتە ئاستی پیشەیی و چونە ناو مەشق پێ کردنی پیشەیی و سوود لێوەرگرتنیان و دەرگە والاکردن بۆیان، بۆ تەواوکردنی خویندنیان لە قۆناغی نامادەیی کە بە کۆتایی قۆناغی پابەندبوون لە دەولەتیی گەشەسەندوو لە قەڵەم دەدریت.

فیکردنی دواناوەندی بۆ گەوران ئەگەر گشتی بیت یان ئەکادیمی یان هونەری پیشەیی، دەبیت لەگەڵ پینگەیشتنی وانه خویندان و نامادەبوونیان ئەو کات و بارودۆخی بۆیان رەخساون بگۆنیت.

لە رینگەیی ئەم ئیعتیبارانەوه نەخشەیی خویندن بۆ گەوران دەتوانیت نامانج و داخوایییەکانی گەوران و خواست و پێویستیەکانی ژینگە و هیواکانی کۆمەلگە جێبەجێ بکات.

بەرنامەکانی نەهێشتنی نەخویندەواری بە دوو قۆناغی گرنگی پلە بە پلەیی بەیەکەوه بەستراودا دەروات و لە رینگەیی ئەوانەوه نەخویندەواری وانه خواز ناهیلن و ئەم دوو قۆناغە ئەوانە:

یەگەم: قۆناغی بناغە و ماوەکەیی بە کەمی نۆ مانگە بۆ ئەو توێژە نەخویندەوارانەیی کە تەمەنیان لە

4- نەخشەیی خویندن باری فراوانتر و گشتگیرتر بگرتەوه لە گۆرەپانەکانی شارەزایی فیکردنی لەو چالاکییە ئاساییانەیی کە سیستەمە باوەکانی قوتابخانە لەخۆ دەگرن، واتە نەخشە کە رۆشنگیری هەمەجۆر دابین بکات، جگە لە فیکردنی کارامییەکانی پێوەندی کردن (خویندەوه و نوسین و ژمیریاری) کە بایەخ بە پەرۆردەیی کۆمەلەیی و تەندروستی و نیشتمانی ئایینی دەدەن. هەرۆهە بایەخ دان بە رۆشنگیری کرێکاری و ئەو چالاکییانەیی لەگەڵ ئەودان، وەک رینمایی کردنی کشتوکالی لە دۆ و دەروونی وانه خویندان.

5- بۆ پێداوەکردنی بەتواناترین کارمەند لە راهێتانی ماددەیی فیکردنی و پترترین کارامە و زانیاریان و زۆرتترین شارەزایی و ئەزموون، فراوانترین سنگ و ریزگرتنیان بەتواناترین لەسەر مامەلەکردن لەگەڵ گەوران هەلبژیریت کە بتوانیت رۆشنگیری بچاتە دۆ و دەروونی وانه خویندان.

6- نەخشە کە یاری دەی پشنگیری کردنی نارهزوی فیکردنی و چەمکە تەندروستیەکان لەبارەیی گرنگی فیکردنی و پێویستی بەردەوامبوونی وانه و وەرگرتن قوول دەکاتەوه.

دامەزراندن)ى نەھىشستنى نەخوئىندەۋارى ئەوانەى خواروۋە دەگرېتەۋە:

ا۔ خوئىندەۋە نووسىن و ژمىريارى كە دەروازەى بنچىنەى پىلانە و لە ھەفتەىە كدا بە كەمى (8) وانەى بۆ تەرخان دەكرېت.

ب۔ رۆشنىبرى گشتى - رۆشنىبرى ئايىنى و كۆمەلايەتى و سۆشاليستى و تەندروستى دەگرېتەۋە. بۆ ھەمويان ھەفتەى دوو وانەيان بۆ تەرخان دەكرېت و، خوئىندن و فېربوون لەسەر شىۋەى دوان و وتوويژ و چىرۆك و نمونە بەرپۆدەدەچن، ھەروەھا ھەركاتىك دەرفەت بۆ ئەۋە لوا خوئىندەۋەكانىش دەگرېتەۋە.

پ۔ رۆشنىبرى پىشەى:

لېرەدا مەبەست لەۋە فېرکردنى نوپى گەوران و گىفتوگۆکردنە لەبارەى پىشەسازى، يان پىشە يان كار و لەبارەى گېرگرفتە گشتىيەكانى كار و كرېكار و پىادەكردنى ئەركەكان لەلايەن كرېكارانەۋە ئەۋ رۆلەى كە سەندىكاكان و يەكىتتېيەكان و كۆمەلە ھەروەزىيەكان پىادەى دەكەن و، لە ھەفتەىە كدا دوو وانەيان بۆ تەرخان دەكرېت.

ج۔ خۆشى پىدان:

ئاسايى چالاكى ھەمەجۆر دەگرېتەۋە، ۋەك پىشكەشكردنى شانۆگەرى و

(15) سال پتر و بە كەمى ماۋەكەى بۆ ئەۋ توئىژەى تەمەنيان لە (15) سال كەمتەرە (18) مانگ دەبېت.

مەرجه كە وانەخواز لەم ماۋەى قۇناغى يەكەمدا رېكويپىك بېت، لە خوئىندىكى رېكويپىكدا لە پۆلىك يان ھۆبەيەك لە پۆلەكانى نەخوئىندەۋارى، رۆژانە نزيكەى دوو سەعات، پىنج رۆژ لە ھەفتەىە كدا و، بەدرىژايى ماۋەيەك لەسەر خوئىندن بەردەوام بېت ھەر ھەموو تا كۆتايىيەكەى بە دەستەۋازىيەكى ديكە (3) وانە لە رۆژىكدا، ماۋەى ھەر وانەىەكيان (40) دەقىقە بېت بە رادەى (15) وانە لە ھەفتەىە كدا، لە كۆتايى ئەم قۇناغەدا وانەخواز ئەزمون دەدات بۆ ئەۋەى بەلگەنامەىەكى پى بىدرېت كە لە خوئىندەۋارى رېكويپىك بوۋە گەشتوۋەتە ئەۋ ناستەى كە دەتوانىت بە رەوانى و بە تىگەيشتن بخوئىتتەۋە بنووسىت و بژمىريت و، زانىارى و رۆشنىبرى و شارەزايىەكى ھەمەلايى و بە سوودى ۋەرگرتوۋە ۋەك ھاۋولائىيەك سووديان لېۋەردەگرېت، ۋەك گەۋرەى مال بە كەلكى دېت و، ۋەك كرىكارىكى بەرھەمەينەر يارمەتى دەدەن.

لەسەر ئەم بنچىنە و، بۆ پىادەكردنى نامانج و داخووزىيەكان، پلانى خوئىندن لە قۇناغى يەكەم (بناغە -

یه که باس له بابەتیک، یان پتر لهو بابەتە رۆشنبیری، یان ئابووری، یان کۆمەلایەتی، یان هونەری، یان زانستی، یان پیشەیی دەکات که به بایەخداکانی خۆی پترهوه بهستراونهتوهو هانی ددهن بهدوای ماددهی دیکه ی خۆیندنه و هدا بگه پتر بۆ ئهوهی ئاگاداری و زانیاری و مهشقکارییه که ی پتر بیت.

شه شه م: بنه ماکانی دانانی کتیبی

خویندنه وه نووسین بۆ گه وران

تیبینی ئه وه ده کریت که زۆر له ولاتان بابەتی تایبه تی فیترکاری بۆ مندالان له فیترکردنی گه وران به کار دینن، له گه ل ئه وه ش که جیاوازی له نیوانیاندا هه یه له پیگه یشتنی ته نی و رۆشنبیری به چاوپۆشی له وهی که جیاوازییان له ئاره زوو و ریبازه کاندای هه یه. بیگومان که بایه خدان به بابەتی فیترکاری و ئاوردانه وه له گرنگییه که ی، به گرنگترین فاکتەری سه رکه وتنی فیترکردنی خویندنه وه و نووسین له قه لەم ده دریت، بگره زۆر جار بابەتی خراب ده بیته هوی ئه نجامی به پیچه وانه و، بایه خدانمان به ئاماده کردنی بابەتی تایبه ت به گه وران له وتنه وه و شیوازه کانی فیترکردن و بابەت و

بینینی فلیمی سینهمایی، یان نمایشکردنی شانۆگه ری و، گوینگرتن له گۆزانی و مۆسیقا و ئاماده کردنی ناههنگی ساکاری خۆشگوزهرانی، ریکخستنی گه شت و گوزار و سه ردان و، ریکخستنی مه شقکاری و پیشپرکی وهرزشی، پیشکه شکردنی خزمه تگوزاری کۆمەلایه تی بۆ ژینگه و... تاد. بۆ خۆشگوزهرانی هه ر هه فته یه که نزیکه ی دوو سه عاتی بۆ ته رخان ده کریت.

دووه م: قۆناغی به دواداچوون - ئامانجی ئه م قۆناغه چه سپاندنی ئه و زانیاری و کارامه بیانه یه که وانه خواز له قۆناغی دامه زراندندا ده ستی ده که ویت.

هه روه ها مه به ستیان هاندانیه تی له سه ر به رده و امبوونی گه شه سه ندنی خودی و چاکسازی و چاککردنی ئاستی ژیا نی له بواره کانی کارکردن و جه ختکردن له سه ر ئه و گۆرانکارییه پیشه یی و ئابووری و کۆمەلایه تیانه ی له رووی نه ته وه یی یان نیوده و له تییه وه وه ریانده گرن.

ئه م قۆناغه به ماوه یه کی زه مه نی که له نیوان نزیکه ی دوو سال و پینج سالدا ده بیت و، ئه م قۆناغه نامیلکه و په خشنامه و فره ژیدەری هه یه که هه ر

دهگورتیت فەلسەفەى بنچینهی و، به کورتی لەم چەمکانە دەدوین:

أ - چەمکی خویندنهوه: چەمکی خویندنهوه که سەرەتای سەدهی بیستم وەك چالاکییەکی ساکار دەستی پێ کرد که پوختهکەى "دەرك پێ کردنى وشەکان و گۆکردنیان" پاشان توێژەرەکان بایەخیان بە لیکۆلینەوهی چەمکدا و لە چەند لایەنێکی جیاوازی خویندنهوهیان کۆلییەوه و ژمارەیهك توانای گرنگیان دۆزییەوه، لەوانە تیگەیشتنی بیروباوەرە سەرەکییەکان و لقییەکان و تیگەیشتنی بیروباوەرە پاشاکا و بیروباوەرە شاراوەکان و، بەم شێوە چەمکی خویندنهوه لە پرۆسەیهکی ساکاری بێ توانا لە پەى پێ بردنى وشەکان و گۆکردنیان، بۆ پرۆسەیهکی ئاوێتە گۆزرایەوه، تیگەیشتنی مانای خوینراوه لە خۆ دەگریت جگە لە پەى پێ بردنى پەمزەکانی و گۆکردنیان.

دوایی توێژینهوه زانستییهکان سەلماندیان که خوینەری باش هەر به دەرك پێ کردنى پەمزەکان و تیگەیشتنی ماناکانیان واز ناهیتیت که دەیانخوینیتەوه. بەلکو هەمدیسان هەلیاندهسەنگیتیت و بریاری خۆی

تاکەکانیان و دەرھینانیان وامان لێ دەکەن که پالنانەکانی وانەخوازن و ئارەزووەکانیان و قووتنەوه نامادەبوونیان و شارەزاییەکانیان تیر بکەین.

ئەو بناغانەى که پێویستە ئەم کتیبانەیان لەسەر دامەزریت ئەمانەن:

1- فەلسەفەى بنچینهی:

نوسەرانی فیکرونی خویندنهوه و نووسین دەکەونه ژیر کارتیکردنیکی زۆری ئەو نامانجانەى که دانەر لە فیکردنی نەخویندەواران گەرەکییەتى. ئەگەر نامانجی فیکردنى نەخویندەواران تەنیا هەلپینانی خەت و نووسینی ناو بێ ئەوه کتیبەکه تەنیا بە لایەنە میکانیزمەکانی خویندنهوه و نووسینهوه بەند دەبیت، بەلام ئەگەر نامانجەکەى وایان لێ بکات بەشدارییەکی کاریگەر لە چالاکییەکانی ژياندا بکەن که پۆشبنیران لە کۆمەلگەهێ خویندنا دەیاننوینن، ئەوه لە کتیبەکه دا بابەخ بە بابەت و تیگەیشتن و روونکردنهوهی بیروکە و دەربرینی دروست دەدات.

چەمکی خویندنهوه و نووسین لای دانەر و نامانجەکانی لە فیکردنی خویندنهوه و نووسین و قووناغەکانی فیکرونیان، ئەوانەن که پێیان

و، بهم شیوه زانیاری خویندنه وه و نووسین ده بیته هوی یارمه تیدانی تاک بو شه وهی گپروگرفته کانی خوئی چاره سهر بکات و رهوشی خوئی چاکتر بکات.

نامانج له فيرکردنی نه خویندنه وارن پییه خشینی کارامه یی سهره تایی بوون له خویندنه وه نووسین له کتیبیک، یان دوو کتیب و ژماره یهک وانه و مه شقکاریه که پیوه ندییان به زانینی وشه کان و ره گهزه بنچینه یه کانی کتیبه که وه هه یه و فیربوون له و سنوره ده وه ستییت و فیروخواز له رووبه رووبوون هه وهی هه لوسته هه مه جوره کان که خویندنه وه و نووسینیان گه ره که پشت به خوئی ده به ستییت. ته زمونه کان سه لماندیان که ته م شیوازه له فيرکردنی نه خویندنه وارن نه زوکه، چونکه نابیته هوی ته نجامه خواستراوه کان و خوئی له کرۆکی ژیانی فیروخوازان نادات، ههروه ها پاره و پول و ته قه لا و کات ناهینیتته کایه وه، به لکو هه مروان له ده ست ده دات، ته گه رچی به رنامه کانی نه هیشتنی نه خویندنه واری و کتیبه کانی له ولاتی نیمه دا له سهر شه و بیرۆکه بنیاتنراون. کاتی شه وه هاتووه به بیرۆکه یه کی نوی بگوررین که بیرۆکه ی ناستی پیشه یه

له سهر شه وان و نووسه ره که و شیوازی نمایشکردنیان ده دات.

ده بیته ته م چه مکانه بکرین به بناغه یهک بو تاماده کردنی کتیبه کانی فیربوونی خویندنه وه، بو شه وهی دلنیا بیته که خویندنه به کرده وه نامرازیکی ده سه که وتووه، که له ژیانی خوئی و ژیانی کۆمه له که بیدا به هاواره و توانای شه وهی هه یه وشه ی نووسراو به کار بیته بو زال بوون به سهر شه وه لوستانه ی رووبه روویان ده بیته وه و له چاره سهر کردنی گپروگرفت و چاک کردنی ژیانیدا یارمه تی ده دن.

ب - نامانج له خویندنه وه: شه وهی له سهری کۆکین شه وه یه که خویندنه وه نووسین نامرازیکه بو بالابوونی ژیانی تاک و کۆمه لگه، له ریگه ی خویندنه وهی دروشم و ناوی شه قام و جار دانه کانه وه ده توانیته شه وهی له کۆمه لگه یه دا هه یه له رووداو و شه وهی له جیهاندا هه یه له ده نگوباس و گورانکاری له ریگه ی پیوه ندیکردن به کتیب و چاپکراوه شه و زانیاریانه ی ده ست بکه ویت که یاریده ی بهرز کردنه وهی ناستی بوژیوی و چاک کردنی باری نابووری و پیاده کردنی شه ره که مه ده نییه کانی ده دن و به شداری له چالاکیه کانی کۆمه لگه که بیدا بکات

فېركارى رابھىنرېن بە جۆرىك كە
ئامانجە خوازىارىيەكان بېننە دى.

ج - قۇناغەكانى فېرکردنى
خوئىندنەو: فېرکردنى خوئىندنەو
نووسىن بە يەك جار تەواو نايىت، بەلكو
بە چەند قۇناغىك كە وانە خواز پىياندا
تىدەپەرپىت، ھەتاكو بە چاكى فېرى ئەو
داب و نەرىت و كارامەبىيانە دەبىت كە
خوئىندنەو و نووسىن بە خۇيانەو دەگرن
، ئەو راستىيانەى لە خوئىندنى
مندالان و گەوران كۆكراونەتەو
نېشانەى ئەوئەن كە بە چوار قۇناغى
سەرەكىدا تىدەپەرپەن، كە ئەمانەن:

1- قۇناغى ئامادەبوون.

2- قۇناغى ۋەرگرتنى كارامەبىيە
بىنچىنەبىيەكان.

3- قۇناغى رەوانى.

4- قۇناغى پىنگەبىشتن.

1- قۇناغى ئامادەبوون: ئامادەبوون

چەمكى چەمكە بىنچىنەبىيەكانە لە
فېرکردندا، ئەوئەش ئەو دەگەبەنەت كە
مرۇق شىتەك فېرنايىت ئەگەر بۇ
فېربوونى ئامادە نەبىت و توئىنەو
دەروونىيەكان لە بواری گەشەکردن و
فېربووندا نېشانىيان داو، كە
ئامادەبوون بۇ فېربوونى خوئىندنەو
فاكتەرىكى پىويستە بۇ پىشكەوتن،
يان لاوازبوون لە فېربوونىدا.
دەرکەوتوۋە كە ئەم ئامادەبوونە لەسەر

بە ھەموو كارامەبىيە و زانىارى و
رېبازەكانىيانەو، ئەو رېبازانەى كە
وايان لى دەكەن بەشدارىيەكى
كارىگەرانە لە چالاكىيەكانى
خوئىندنەو و نووسىندا بىكەن، كە
كۆمەلگە بەسەر رۇلە فېرخوازىيەكانىدا
دەسەپىت.

بۇ گەبىشتن بەم ئاستە پىويستە
نەخوئىندەواران بۇ گەشەپىدانى تۋانا و
كارامەبىيە و رېبازە پىويستەكانىيان
رېنمايى بىكرېن تا بەشدارى لەم
چالاكىيانەدا بىكەن. زانېن و گۆكردنى
راست و دروست و تىگەبىشتنى روونى و
وردى خوئىنراۋە و رەخنە لى كرتن و
حوكم بەسەردانىدا، لەگەل نووسىنى
راست كە بە روونى تەعبىر لە مەبەست
دەكات، دەبىت ئامانجى سەرەكى بىن بۇ
فېرکردنى نەخوئىندەواران و
دەستگرتنىيان بە جۆرىك لەھەر
قۇناغىكدا ھەست بە باۋەرکردن بە
تۋاناکانىيان بىكەن لە تىپەراندنىيان و
ئارەزووکردنى گواستەو بۇ قۇناغى
داھاتو، پىويستە شارەزايىەكانى
فېرخوازن لەسەر پالئەرەكان و
پىويستىيەكان و ئاستەكانى
دەسكەوتنىيان بىيات بىرپىت. ھەموو
ئەو بە تەبىئەتى خۇى وا پىويست
دەكات كە لەسەر كىتەبەكان و بابەتى

چهند فاکتوریک ده و سټیت گرنګترینیان
ته مانهن:

- توانای عه قلی به سه بو و درګیرانی
ره مزه نو سراوه کان بو و اتا کانیان و تم
مه رجه سه بارهت به بچوکان گرنګه،
به لام گه وره کان له ته نجامی شاره زاییه
فراوانییه کانیانه وه تم سنووردیان
تیپه پانده وه.

- ثاره زوییه کی زوری فیږبوونی
خویندنه وه.

- شاره زاییه کی فراوان یاریده ی
تیگه یشتنی مانای بابه ته گه وره کان
ده دات.

- سامانیکی زمانه وانی ده توانیت له
تاکه کان و پیکه هاته به رچاو
فراوانه کانه وه ته دیوی مانایه کان
بسمیت.

- توانای بیرکردنه وه ی روون.

- توانای ناگایی خستنه سهر وردی
تیبینی.

- توانای جیاکردنه وه ی دهنګه کان و
شیوه کان.

- توانای لیکدانه وه ی وینه کان.

- توانای کارکردن له گه ل که سانی دی.

- خالیوون له ته نه خو شیبیانه ی که
ده بنه ریگر له به رده م دهرک پی کردنی
ره مزه کان و جه خت کردن له سهر و اتا.

به لام گه شه سه ندنی ناماده بوون به
وروژاندنی نه خویندنه واران ده بیت بو
فیږبوونی خویندنه وه و نووسین به
به کارهینانی هزیه کانی بانګه شه ییه که له
فیلم و پوستر و په خشنامه و کور و
لیدوان و وتاردان و باسکردنی
گیروگرفته کانی وانسه خوازان و
پیوستییه نزیکه کانیان، وه که
زوربوونی به رو بووم، یان قه لاجو کردنی
په تابه که یان پتر ده سکه وتنی تاو و
پرؤسه کانی به ره هم له
کارګه کاند. تاد.

پاشان گواستنه وه بو هه لویتسه کان
که تیاندا دهرک به وه ده کهن که تم
پیوستیانه پر نا کرینه وه ته گهر فیږی
خویندنه وه و نووسین نه بن.

2- قوئاغی وهرگرتنی کارامه ییه بنچینه ییه کان:

- ناسینی وشه و رسته کان - قوئاغی
دووه می فیږبوونی خویندنه وه یه، ته و
کاته ده ست پی ده کات که مندال بو
فیږبوونی خویندنه وه ناماده ده بیت و،
له کوتایی تم ماوه یه دا وانه خواز
ده توانیت ماده دی ساکار وه که دروشم و
چاردان و دهنګوباسی رؤژنامه و
رینمایي و نامه ی کورت و ههن دیک
کتیبی سانا بخوینیتته وه و، لیره دا
مه به ست له توانای خویندنه وه له م
قوئاغها ناسینی ته و په یقانه یه که ته و

رېنگه ی مادده فيرکارييه باشه کان و شپوآزی وانه وتنه وهی کاریگه ره وه دهستی ده که ویت.

3- قوناعی رهوانی:

ئهمه ش قوناعی سییه مه له فیربوونی خویندنه وه و ئهم قوناعه ش به خیرایی و بالایی و فراوانی جیاده کریتته وه. له و کاته ی که به رپوه ده چسپت بایه خندان به خویندنه وه ی که شه یه کی خیرا ده کات و نهریته کانی ناسین و تیگه یشتن به پله یه کی گه وره له کیفایه ت و فره بواره کانی خویندنه وه و هممه جوری بابه ته کانی بالا دهن و، خیرایی خویندنه وه ی بی دهنک و به دهنک زیاد ده کات، گرنگترین شت که ده کریت ئهم قوناعه ی وه سف بکریت قوناعی گواستنه وه یه.

گواستنه وه له دروستکردنی نهریت و کارامه یی بۆ پیگه یانندیان و گواستنه وه له بایه خدان به وهرگرتنی داب و کارامه یی کانه وه بۆ بایه خدان به فراوانکردنی شاره زایی و دهسکه وتنی زانیارییه کان، به وه وه رپگه بۆ قوناعی چواره م سانا ده بیته، به وه وه رپگه بۆ قوناعی چواره م خوش ده بیته. ئه ویش ئه و قوناعه یه که داب و کارامه یی کان ده گنه ئاستی تیگه یشتن، به جوریک وانه خواز بتوانیت هممو ئه و ماددانه

ماددانه ی تیدایه و گۆکردن و تیگه یشتنیان، وانه خواز هه ندیک په یف که له قوناعی پیشوودا وه ری گرتوون گه شه پی دده ات وه کو بایه خدان به فیربوونی خویندنه وه و سه یرکردنی وشه کان که رهمزی مانا به خشن و گرنگترین شت که له م قوناعه دا دیتته دی، ئه مانه ن:

1- ئاره زوی بیرکردنه وه و تویتینه وه ی ماناکان له هممو چالاکییه کانی ژیاندا.

2- کارامه یی له ناسینی هممو ئه و وشانه ی که پیشر نیشان دراون و گۆکردنیکی دروستانه ههر به ته نیا سه یرکردنیان.

- توانای هیرش بردنه سه ر وشه نوپیه کان و ناسینیان.

- توانای پوخته کردنه وه ی واتا و بیروباوهر له مادده ی خوینراوه.

- توانابوونی ره خنه گرتن له بیروباوهر و به کارهینانی له ئاراسته کردنی کاروباری مرؤفدا.

- بایه خدان به خویندنه وه بۆ چپژ لی وهرگرتن و دهسکه وتنی زانیارییه کان.

- ئاره زووکردن له به رده و امبوونی فیربوون دوی کوتایی قوناعی دووهم.

ئهم رپباز و کارامه ییانه، وانه بیژ له خویه وه دهستی ناکه ویت، به لکو له

- بخوینیتتهوه که کومه لای فیروخوازان له کومه لگه ی خوینیتتهوه، که شه سندن لهم قوناغه دا بو شهوه ده چیت:
- پترکردنی خیرایی له خویندنهوه و چاک زانیی.
- ورووژاندنی هزی وانه خوازان له خویندنهوه و دروستکردنی نه ریتی سه ربه خوئی له خویندنهوه دا له کنیان.
- زور جوړه ماده دی خوینراوه پیشکش به وانه خوازان ده کریین و پییان ناشنا ده کریین.

4- قوناغی پیگه یشتن - به دوا د اچوون -

- ته مه ش قوناغی چواره می فیروبوونی خویندنهوه یه ته م ناوه شی لی تراوه، چونکه شه نه ریت و کارامییانه ی که وانه خوازان له قوناغه کانی پیشوودا ده ستیان که وتوه، لهم قوناغه دا پیده گهن، به جوړی وا له خویندنهوه ده کهن که نامیریک کی کاریگر بیت بو چیژ لی وهرگرتن و ده سکسه وتنی شاره زایی و زانیاری و، ته م قوناغه به مانه ی خواره وه جیاده کرینه وه:
- به رده و امبوونی که شه کردن له ریگه ی رده تار کردنی دا.
- ناسینی وشه ی نوئ که له کاتی شه رده تار کردنه دا دیتته ریگه یان.
- پاشان توانای تیگه یشتنی ماده دی خوینراوه.

کتاب و ماده فیروکاریبه کان

که وره وانه خوازان ته زمون و شاره زاییان هه یه، ته گهر سنووردار و ساکاریش بن، به لام ته وان پیگه یشتنیکی عه قلییان هه یه، که وایان لی ده کات بتوانن ژیانیان به ره و شه لایه ک بهرن که له و باوه رده ان بویان سوودی هه یه. شه وه ی زانراوه زوربه ی هه ره زوری گه وره کان زور له جوړه کانی ژیان و کاروباره کان له ریگه ی که ناله کانه وه راگه یانندی به کومه لای فیرو دهن، وه کو رادیو و ته له قزیون و سینهما. ته وان له ریگه ی ته م فیروبوونه وه په ی به وه ده بن که چند جوړیک کی باشر و ناستیک کی به رزتری

گه شه پیدانیان لای هموو وانه خوازان ددهن، گرنگترین جوړه کانی نهو کتیبانه ی زنجیره که به خوځانده ده گریټ نه مانه:

أ- کتیبه کانی خویندنه وه: بریتین له ژماره یه که لهو کتیبانه ی به دوا ی یه کدا دین، که پله به پله دهستی وانه خواز ده گرن هرکه دهست به فیروون ده کات هه تاکو توانای نه وه ی ده بیټ مادده ی ساکار بخویندنه وه و بنوسیتنه وه و، نه رکی جه وه هری نه م کتیبانه نه مانه:

1- راکیشانی وانه خوازان بو خویندنه وه به تاسه و بایه خدانده وه، له ریگه ی پیشکه شکردنی بابه تیکه وه که بو خویندنه وه دهست بدات و، بابه ته کانی پر مانا بن و به ژیان وانه خوازان و پیوستییه کانیانه وه به ندبن.

2- شیوازه که ی له گرانیدا پله دار بیټ بو نه وه ی له دهسکه وتنی نه ریت و کارامه پیدا به ریکوپیټکی پروات.

3- هه لېژاردنی تاکه به کارهاتوو و باوه کان له ناو وانه خوازاندا به مهرچیک کوی تاکه کان له 150 وشه پتر نه بیټ، واته له سنووری توانا کانیدا بیټ، به ناوی ناوداره کانیسه وه.

4- وا چاکه ناو به ناو په یقه کان دوویات بکرینه وه، چونکه مهشقی پی کردنی دابه شکارو، وهک توژینه وه ی

ژیان هه یه و، جیاوازی له ناره زوو و خواست و کارامه ییه کانی خه لک هه یه و، به راده ی نه م لایه نانه به خت و تهقه لایان له کومه لگه دا ده وهستن، له بهر نه وه نه رکی کتیب وروژاندنی هوشیاری خویندنه وه کارییه لایان، بو نه وه ی بیانگه یه نیټه هیوا ی خوازیاران له چاککردنی حالیان و به رزکردنه وه ی ناستی بژیوی و وه زیفیان. نه مهش به کتیبی تایبته به نه خویندنه واران پیاده ده گریټ که چند جوړ له خو بگرن. به جوړیک له سه ر ناستی قوناغه کان و مادده فیروکارییه کانیه کان هه نگا و هه لینن که فیروخواز پیاندا تیده په ریټ. کتیبه کانیسه نه مانه:

1- کتیبه بنچینه ییه کان

2- کتیبی سه ربار

3- کتیبه کانی به دوا د اچوون

4- کارته کان

5- تاقیکردنه وه کان

1- کتیبه بنچینه ییه کان: نهو کتیبانه ن که وانه خوازان لیبانه وه فیرو خویندنه وه و نو سین دهن، فیروویټکی ریکوپیټک له پوله کانیسه دا و به ناراسته کوردن و ناموژگاریکردنی ماموستا و پیان ده گوتریټ کتیبه کانی بناغه، چونکه بایه خ به دروستکردنی نه ریته بنچینه ییه کان و

دهروونی دهریده خات، له دوویاتکردنه وهی خهست باشتره، دابه شکردن به سهر چند ماوه یه کدا یاریده هی بهرده و امبوونی گرنگیدان و په واندنه وهی ماندوویی و بیزاری لای وانه خواز ددهات.

ا- ئەم کتیبانه به سهر چند وانه یه کدا دابهش کراون، ههر دهرسیک له وانه چند لاپه ره یه ک به خووه دهرگرت و له دهوری بیرۆکه یه ک، یان رووداویک که له ژیانسی وانسه خوازان و شاره زاییه کانیانه وه هه لقه لاولاوه، ده سوورپیتته وه.

ب- کتیبه کانی مه شقکاری: بریتین له ژماره یه کی دیاریکراو له و کتیبانه ی که له گه ل کتیبه کانی خویندنه وهن و له وانه کانیاندا شان به شانی ئەوان دهرۆن، ئهرکی ئەم کتیبانه چه سپاندنی نه ریته کانی خویندنه وه و نووسینه و گه شه پیدانییانه له لایهن وانه خوازان وه، ئەوهش له ریگه ی پیشکه شکردنی مه شقکاریه کانییه وه دهرگرت، که له لایهنه هه مه جوړه کانی خویندنه وه له تیگه یشتن و ره خنه و رهفتار و مه شقیی کردنی وانه بیژان ددهوین بو شیکاریان.

زۆر دانهر خویندنه وه و نووسین و مه شقکاریه کانی له یه ک کتیبدا کۆده که نه وه. به لام ریازی نوئی له داناندا ئه ره زووی تهرخان کردنی کتیبیکی سهر به خو ده کات بو ههر یه کیکیان، چونکه کۆکردنه وه ئاره زووی وانه خوازان بو کتیب لی رانه هاتنی له سهر به رده و ام بوونی له سهر خویندنه وه ده کوژیت.

ج- کتیبه رابه رییه کانی: ته واکه ری کتیبه کانی پیشوون، به لام ههر بو وانه خوازان دانانرین به لکو بو مامۆستایان و ئهرکیان رینماییکردنی مامۆستایه بو ریگه کانی به کاره یانی ئەم کتیبانه و چند زانیاریه کانی تیدایه، مامۆستا پیشانی ئەو وانه خوازان هی ددهات که فیریان ده کات و ئەو کتیب و ئامرازانه ی به کاریان دهره ییت پیده ناسییت و ئەو بنه مایانه ی بو راقه ده کهن که بینایان له سهر دهرگرت و ئەو ریگه یانه ی که په پره ویان ده کات، له به کاره یانیان روون ده که نه وه.

2- کتیبه سه رباره کانی: ئەو کتیبانه که وانه خوازان ده یا خویندنه وه له ته ک ئەو کتیبانه ی که تیاندان نه ریته بنچینه یه کانی فیرده بن و ئەو کتیبانه ئاسایی دوا ی ئەوه دین که وانه خوازان

مه و دایهك له فيربوونی خویندنه وه ده پرن و مه بهسته كهش خو شه ویست کردنی خویندنه وه و چه سپاندنی نه ریتی نوین لای وانه بیژان كه فیریان بوونه و راهینانیهان له ره ها بوو و سه ره خوی به له خویندنه وه داو شه کتیبانه چند بابه تیکی هه مه جوړ له خو ده گرن، له و بابه تانه جیان كه له کتیبه بنچینه ییه كاندا هه ن.

له دانانی شه و کتیبانه دا ره چاری شه مه رجانه ده کریت كه له دانانی کتیبه بنچینه ییدا ره چاو ده کریت، له بابه تی له باربوون و گونجانی بابه ته كه و سانایی شیوازه كه و له تاكه كانیاندا خو به ستنه وه توندیان تیدا نییه كه له کتیبه بنچینه ییه كاندا هه ن.

3- کتیبه کانی به داوا چوونه وه:

شه و کتیبانه ن كه له بابه تی هه مه جوړ ده دوین. وهك ته ندروستی و كشتوكال و شه کتیبانه به شیوه یه کی پله دار له گرانی ده نووسرین، به جوړیک وانه خواز پله به پله له تاكه كان و ناویته کردنه كانه وه ((رسته كان)) تا له کو تاییدا ده بانگه یه نیته ناستی شه و پوژنامه و گو قار و کتیبانه ی كه خه لکی خویندنه وار ده یاغ خویندنه وه. شه کتیبانه له فیربوونی خویندنه وه و نووسیندا له کتیبه بنچینه ییه كان و سه رباره كان جیان، شه و شه لقه ن كه

وه رگرتنی داب و نه ریت و پیوه ندیکردن به سه ره چاوه کانی روژشنبیرییه وه ده به ستیته وه و به بی شه و وانه خوازان له خویندنه وه ده وه ستن و شه وه ی فیری بوونه له بیریان ده چیتته وه و ده گه ریته وه سه ر نه خویندنه وارییان و چالاکی فی رکارییان بی چینی به ری فی ربوون ده یبه ستیت و ره نگه له به رده سته بوونی شه و مادانسه گه وره ترین هوی سه رنه كه وتن بیت له به رنامه ی كو ن بو نه هیشتنی نه خویندنه واری، له به ر شه ده بینین پسپورانی فی رکردنی نه خویندنه واران بابه خیکی یه كجار به تاماده کردنی شه مادانه و هه لپژاردنی بابه ته کانیان و پله به پله ی شیوازه کانیان ده دن، هه تاكو تامانجه خوازیاره كه بیته دی.

4- کارته كان: ماموستا له پیناسینی وانه خوازان به وشه ی نو ی په نا ده باته به ر نووسینیان له سه ر ته خته و کارت هۆکاریکی دیکه یه ده کریت په نای بیاته به ر بو جیبه جیکردنی شه مه به سته و کارت به وه جیا ده کریتته وه كه هۆکاریکی سانایه ده کریت پتر له جاریک به کار به یینریت و له مه به ستیکیش پتر، له نیشاندانی وشه نو ییه كان و له مه شقکارییدا بو ناساندنیان و شیکاریکردنه وه یان و دروستکردنی رسته ته. بگره له

خویندنه وه ناییت، به لکو له سهر بنچینه ی بایه خدانیه که یه تسی به و بابه ته ی که وانسه خوازان بایه خی پیده دن.

2- په یقه کان له دوو پاتکردنه وه و دابه شکردن د مافی خو یان یی نادریت.

له م مه به سته وه دهرده که ویت که چند جوړه کتیبیک و هوکاره کانی فیوکاری ههن و هه ریه که له وانه نه رکی تاییه تی خو ی هه یه ههر خو ی پیاده ی ده کات و ده بیت بهرنامه ی فیوکاری دروست له سهر بنچینه ی کوکردنه وه ی نیوان هم مادانه له هه ریه که ی ته و اوکار نه خشه ی بو بکیشریت.

3- بابه ت شیوازی نمایشکردن: مه به ست له بابه ت نه و ماده یه که وانه بیو، بو فیوکردنی خویندنه وه و نووسین هه لیده بیویریت، چونکه بابه ته که له فیوکردنی خویندنه وه دا له دوو لایه نه وه کارتیکردنی هه یه.

لایه نی دهسکه وتنی دابونه ریت و کارامه یی بنچینه یسی و لایه نی دهسکه وتنی مانا و بیرویاوهر و په خنه، له بهر نه وه نه و بابه تانه ی که هه لده بیویرین ده بیت پیوه ندییان به بایه خ پیدان و نارزه زوه کانی وانه خوازانه وه هه بیست و له گه ل

ده خویندنه وه، سهره تا وشه کان له رسته کاند دهناسرین، پاشان تاک تاک، وه کو وانه خوازان ده توانن به چاکی رسته و په یقه کان بخویننه وه، رسته کان به خه تیکی گه وره ده خرینه سهر تابلویه که له پولدا هه لده واسریت و وانه خوازان جاریک ده یاغ خویننه وه و له سهره تای وانه ی داهاتوودا به و رسته و په یقانه دا ده چنه وه، یان له ریگه ی تابلو که یان له ریگه ی چند کارتیکه وه که له پیشه وه بو هم مه به سته ناماده ده کریت، دوا ی نه وه ماموستا ده چیتته سهر بابه تی نو ی.

مه به سستی جه وه هری له م تابلویانه ریخوشکردنه بو کتیبه کانی پیشه وه، نه ک جیگه گرتنه وه یان و تابلویه کان به سوودن نه گهر وه که دهر وازه یه ک بو کتیبه کانی بنه مایه کان به کاره اتن، به لام زور زبانیه خشن نه گهر له جیاتی نه وان به کاره اتن. چونکه نه و ماده ی که له تابلویه کاند پیشکه ش ده کرین، ناکریت له هه لیزاردن و پله دارییه که ی وا ره چاو بکریت که له و ماده ی که له کتیبه بنچینه ییه کاند پیشکه ش ده کریت، جا نه گهر له رووی بابه ت یان رسته و په یقه وه بیت نه ویش له بهر نه و هو یانه:

1- هه لیزاردنی په یقه کان له سهر بنچینه ی یه که له دوا ی یه کی ماده کانی

که رهسته و تاکانه یه که بابه ته که یان پیّ ده نووسریت و شیوازی چۆنیه تی نمایشکردنی گرنگیان له بابه ته که له کتیبه کانی فیترکردنی خویندنه وه که متر نییه، چونکه پیوه ندییهان به دهسکه وتنی دابونه ریتی خویندنه وه کارامه بییه که ی له لایه ک و له لایه کی دیکه وه به دهسکه وتنی بیروباو پرو و اتاکانه وه هه یه. چۆنیه تی نمایشکردنی دروست پال به وانه خوازانه وه ده نیین که گرنگی به خویندنه وه و هه زلیکردنی بدن و هه ولدهن فیتری بن.

له پروی چۆنیه تی نمایشکردنه وه رایه که بۆ به کاره یانانی شیوازی چیرۆک ده چییت، بابه ته که به شیوه ی رووداویک یان چیرۆکیک یان هه کایه تییک ده نووسریت، له نووسیندا ره چاوی ته وه ده کریت که بیروکه ی مه بهسته که پرون بییت و زمانه که ی له په یف و گوزاره ی باوی قسه ی گه وران و که سایه تییه کان بییت، له کار و ره فتاریان راستگۆ بن، وا به چاک ده زانریت ته گه ر بابه ته که دریز بوو بکریتته چه ند یه که یه کی بچووکه وه.

تویینه وه زانستییه کان نیشانه ی ته وهن که چیرۆک بلاوترین جۆری ته وه کتیبانه ن که خه لک له کۆمه لگه دا ده یاغوینیته وه، دوا ی چیرۆک کتیبی

شاره زاییه کانیا ن بگونیین و هه مه جۆر و له بارین بۆ سروشتی کاره کانیا ن و، مه به ستیا ن فراوانکردنی ئاره زوو ه کانیا ن و پیژانی نی ته وه بییت له ولاته که یاندا هه یه و بۆ کار و پتربوونی به ره هم و چاککردنی جۆری کار و پالتانیا ن له وه رگرتنی زانیاری نو ی له باره ی ریگه ی وشه ی نووسرا و هانیا ن بدات، ته وکاته وانه خوازان هه ست به له زه تی خویندنه وه ده کن، به گه رمییه وه دین بۆ فیتربوونی و له پیئا و فیتربوونیدا، به رگه ی هه موو بارگرانییه ک ده گرن پیّ ته وه ی هه ست به ماندوویی یان بیژاری بکه ن، له بهر ته وه دانه ران سوورن له سه ر ته وه ی که ته و بابه ته ی کتیبه کانیا ن به خویانه وه گه رتروه، به تاییه تی له قۆناغه دوا ییه کانی فیترکردن به بیروباو پرو ده وله مه ند و رای راست و ده وله مه ند بن پر له به های به رز و ته و شتانه ی راسته وخۆ پیوه ندییا ن به واقعی ژیا نیانه وه هه یه. چۆنیه تی نیشاندان و شیوازی نووسین پیوه ندییا ن به بابه ته که وه هه یه، به لام شیوازی نمایشکردن مه به ست له و شیوازه یه که نووسه ر له نووسینی بابه ته که ی و بابه ته کانی دیکه دا په یرو ی ده کات که کتیبه که به خویه وه ده گریت، به لام شیواز مه به ست له و

ھەريەك لەم رەگەزانە كار دەكاتە سەر ماددەى خويناو و زيادبوونى دەبيتتە گرانى ماددە خويناو كەو كەمبوونى دەبيتتە ھۆى سانابوونى.

بەلام رستەكان، لەژيرياندا دريژى رستە يان كورتيلەكەى دەنووسرين، ژمارەى رستە ساكارەكان، رپژەى سەدى رستە بچووكەكان، ژمارەى رستە گەورەكان و ئاويتتەكان و ئالۆزەكان، رپژەى سەدى ھەو ھەستەواژانەى كە ئاوەلئاو و پيت لەخۆدەگرن.

ھەو رەگەزانەش كاردەكەنە سەر ماددەى خويناو، زيادبوونيان دەبيتتە ھۆى گرانى ماددە خويناو كە يان كەمبوونى دەبيتتە ھۆى سانابوونى كەى.

4- چۆنيەتى (شپۆز): چۆنيەتى بەكارھاتوو بە گرنگرتين ھەو فاكترەرانە لە قەلەم دەدرين كە كاردەكەنە سەر فيزبوونى خويناو ھەو و نووسين، چونكە ئامانجى پيئەھيتاننى توانايە لای خويناو ھەو بۆ گۆرپينسى رەمزە نووسراو ھەو بۆ مەدلول و ماناكان و پروواندى ئارەزووكردنى خويناو ھەو لای و ھەز لى كردنى و خوشى لى بينينى، ھەم رپچىكانە فرە لايەن بوون و كرانە دوو پۆلى گەورە، كە ھەردووکیان چۆنيەتى ئاويتتەكردن و چۆنيەتى شيكاربيە.

ژيننامە و سەرگوزشتە و كتيبي گەشت و گوزار بە دايدا دين، لەسەر ھەو چپۆك باشترين شپۆزە لای گەورە توانای نمايشكردنى ھەبيت.

ھەمەيش ھەو دەگەيەنيت ھەگەر ويستمان فيزكردنى خويناو ھەو لای گەوران سانا بکەين و لايان خویش بکەين پيويستە چپۆك لە نمايشكردنى ھەو بابەتانەى لە قوئاغەکانى سەرەتايدا پيشكەش دەکړين، بەكاربهيترتت. بەلام شپۆزى ھەو رستە و تاكانە كە بۆ دەبرپينى بابەتەكە ھەلدەبژيرين ئامرازىكە بۆ وروژاندنى بايەخ و پالئەر و دەسكەوتنى كارامەيى و تواناكان. چەند تويزينه و ھەيەك لەسەر ماددەکانى خويناو ھەو دانراو بۆ زانينى ھەو فاکترەرانەى كە كار دەكەنە سانايى يان گرانى ھەو ماددانەى كە گەورەكان دەياخويننەو. تيبينى كراو كە دوو فاکترە ھەن كار دەكەنە سەر سانايى ماددەكە كە تاكەكان و رستەكان. بەلام تاكەكان لەژيريانەو دەنووسرين: ژمارەى تاكەكانى لە ئارادان، جۆرى تاكەكان، تاكە نابلاو ھەو، ھەو تاكانەى كە لە دوو بړگە پتر پيئەھاتوون و، ھەو تاكانەى واتاى پرووت دەردەبړن و، ھەو تاكانەى كە واتاكانيان دەگۆرپين.

یه که م: چوئیه تی ناوئیه یی

ئو چوئیه تییه که له به شه وه ده ست پیده کات، پاشان چند به شیک ده خاته سهر به شیک دیکه و گشت پیکدینیت، لیژدها به ش (بیته) دوابی برگیه، وشه یه، رسته یه، چیرۆکه، رسته، چیرۆک، ئەم شیوازه دابه شی سهر سی شیوازه ده بیته:

1- شیوازی ئەبجەدی (بیته):

ئەمەش شیوازیکی کۆنه، کونی میژوو و هیشتا له سوخته خانه کاندای ده خوئیریت بهنده به فیرکردنی وانه خواز به پیته کان، به ناوی خوئیان، به ههولدانای ناسینی وشه کان و گوگردنی پیته کانی به پیی ریزکردنه تهقلیدیه کان (أ ب ج ت، ...تاد) پاشان چند برگیه که فیرده بیته که له دوو پیته پیکهاتوو، یه کیکیان پیته که له پیته بزویته کان و (أ - و - ی) پاشان ده پیته سهر چند یه که یه که له سێ پیته یان پتر پیکدیت. ئەو پیتانهش برگیه پیکدین یان گوزاره ی بئ مانا یان وشه، دوابی ئەوه شیوازه که ری ده گریته بهر چند کۆمه لیک برگیه یان وشه که ده بنه یه که له سهر شیوه ی ناویته یان رسته یه کی کورت و زۆر جار پشت به دوو پاتکردنه وه ده به ستیت هه تاکو

وانه خواز به ستنه وه ی نیوان پیت و وشه کان به چاکی بزانیته، دوابی مه شقکارییه کی ته وار به م شیوه یه پرۆسه ی خوئیندنه وه ده ست پیده کات و ناشکرایه که فیربوونی نووسین شان به شانی ئەم ههنگاوانه ده رۆن.

2- شیوازی دهنگداری:

بهنده به فیرکردنی پیته کان به دهنگه کانیان نه که به ناوه کانیان، ئەویش چونکه نامانج له فیرکردنی خوئیندنه وه ناسینی په یقه کان و گوگردنیانه، ئەمەش نابیت ته گهر وانه خواز نه توانیت دهنگه کانی پیته کانی بناسیت و هه ندیکیان به هه ندیک دیکه یانه وه نه به ستیتته وه که وشه یان لی پیک بیته.

3- شیوازی برگیه یی:

بهنده به فیرکردنی برگیه له جیاتی پیت به ناوی خوئی یان به دهنگه که ی، له سهر ئەو بنه مایه ی که برگیه یه که یه کی زمانه وانیه له فیربوونی خوئیندنه وه و دوابی فیربوونی برگیه هه ندیکیان ده خرینه پال هه ندیک دیکه و وشه و رسته یان لی پیکدیت و له گه ل ئەو زمانه ده گونجیت که برگیه ساناکان ده چنه ناو بینا کردنه که ی و له فیرکردنیدا هه مان شیوازی دهنگداری په یه وه ده کریت، برگیه کان دوو باره

دەكرىنەۋە بۇ ناسىنىيان و گۆكردن و چەسپاندنىيان. ئەم شىۋازە (شىۋازى ئاۋىتەيى) بە جۆرەكانىيەۋە ھەر لە سەرەتاۋە بايەخ بە رەگەزەكانى وشە و دەنگەكانىيان دەدەن.

دوۋەم: شىۋازى شىكارى:

ھەر لە سەرەتاۋە ئەم شىۋازە بايەخ بە واتا دەدات و بە پىچەۋانەى شىۋازى ئاۋىتەيى دەپرات و ئەم بەشە شىۋازى وشە و رستە و چىرۆك بەخۇۋە دەگرىت و بەم شىۋازانە ھەموويان دەگوترىت شىۋازى گشتى.

ئەم شىۋازە يەكە زمانەۋانىيەكان (وشەكانى) بە واتا لە يەكەمىن قۇناغى فيزىكىدىن خويىندەۋە بەكاردىنن و، ھەركاتىك وانەخواز ئەم يەكە گشتىيانە فيزىبو بۇ ئەو توخمانەى كە لىيان پىنكھاتون شىدەكرىنەۋە و گرنىگترىن لىق و پۆيەكانى ئەم شىۋازە ئەۋانەى خوارەۋەن:

شىۋازى وشە: ئەم شىۋازە بەۋە دەست پىدەكات كە مامۇستا وشەيەكى خۇش و وروۋژىنەر دەخاتە بەردەم وانەخواز كە ئاگادارى ئەو وشانەيە كە گۆكردن و واتاكە دەزانىت، بەلام ئاشناى شىۋەكەيان نىيە و داۋاى لى دەكات كە ئەم شىۋە بە گۆكردن و واتاكەى بەستىتەۋە، داۋاى ئەۋەى دلىيا دەبىت

كە شىۋەى ئەم وشەيەى ئەزبەر كرددۋە وشەى دوۋەم بە ھەمان شىۋاز دەوترىت ھەتا لاي مامۇستا ژمارەيەك وشە كۆدەبىتەۋە كە دەتوانىت رستەيەك پىكىپىنىت كە دەخرىتە بەردەمى و مەشق لەسەر ناسىن و تىگەيشتن و گۆكردنى دەكات، ھەرۋەھا ئەم رستانەش لە نىشاندانى وشەى نوى بەكاردىنىت، ئەگەر لاي مامۇستا رەسىدىكى گەرە لەم وشانە ھەبو تىبىنى لايەنى پىكچوون و ئەو جىاۋازىيانەى كە لە نىۋانىاندا ھەيە، شىۋازەكە دەگوازىتەۋە سەر قۇناغى دوۋەم كە قۇناغى شىكردنەۋەى ئەو وشانەيە كە وانەخواز فيزىيان بوۋە بۇ ئەو پىتانەى كە لىيان پىكىدىن، بەۋەۋە پىتەكان فيردەبىت و دەتوانىت نىۋان شىۋەى پىتەكەۋ دەنگەكەى بەيەك بەستىتەۋە.

مامۇستا بەم شىۋە بەردەۋام دەبىت تا وانەخوازن ھەموو پىتەكان فيردەبن و تا وشەى نويىيان بەسەر راببوورىت، دەست بە بەكارھىيانى ئەم پىتانە دەكەن لە شىكردنەۋەى وشەكان و ئاۋىتەكردىيان تا لە خويىندەۋەى وشە نويىيەكان رادىن، ئەگەر فيزىخواز بە چاكى پىتەكانى ناسى، ئەۋە ئەركى شىۋازەكە كۆتايى دىت، رىگە بە فيزىخواز دەدرىت كەرەستەى درىۋتر و بىرگەى گەرەتر بخويىتەۋە.

شىۋازى رستە: شىۋازى رستە قۇناغى دوۋەمى بەرەۋپىشقىچەچرونى ئەو

به دووپاتکردنه وهی دهنگه کانی ده دات، پاشان بایه خی خوی ده خاته سهر شیکردنه وهی بۆ چند پیتیک.

جیاکراوه کانی ئەم شیوازه:

1- له گه‌ل شیوازی سروشتی ده پروات که مرۆڤ به هوی ئەوه وه ده رک به شته کان ده کات، گشت پاشان به ش.

2- چند رسته و وشه یه ک پيشکەش ده کات که پيوه ندييان به شاره زاييه کانی وانه پيوه وه هه يه و لای ئەو مانا کاکلیان هه يه.

3- ههر له سه ره تاوه بایه خ به لایه نی شیوه دهنگ ده دات لای وانه خواز ئاره زووی بۆ به دواي وشه گه ران و بایه خدان به بیره کە ی گشتی یان بابه ت له رێگه ی خویندنه وه وه ده ورووژینیت.

4- فیژخواز له خیرایی و ره هابوون له خویندنه وه دا راده هیئت له ئەنجامی تینگه یشتنی ئەوهی ده یخوینیتته وه و راهاتن له شیوهی وشه کان.

4- شیوازی چیرۆک: شیوازی چیرۆک به درێژبوونه وهی شیوازی رسته له قه‌لم ده دریت، که خوی کۆمه‌لێک رسته ی یه ک له دواي یه ک به شیوهی چیرۆک به کاردینیت که یه کیه تی یه کیه کی چالاکي خویندنه وه یه ههر له سه ره تاوه، ئەم شیوازه یه کیه کی بیره کە ی ته ووتر له رسته پيشکەش ده کات، چونکه خوینەر له رێگه ی چند رووداویکی یه ک له دواي یه ک هه‌لده‌گریت که سه ره تا و ناوه‌راست و کۆتاییان هه يه و،

شیوازه ده نوینیت که ههر له سه ره تاوه بایه خیان به واتا داوه، ده شیت که یه ک وشه چند واتایه کی هه بیئت، له بهر ئەوه واتا کانی په یف دیاری نا کرین ئەگه ر له سه ر رسته یه کی به سوود دانه نریت.

چونکه ئەو شیوازه یه که وانه خواز خویندنه وهی پی فیژده بیئت له رێگه ی خویندنه وهی رسته وه، چونکه یه کیه ی مه‌عنه و یه له هه موو زمانه کان و تییدا مامۆستا ده ست ده کات به فیژکردنی وانه خواز به رسته یه کی ته واه به ره مزیکي نووسراو و ده نگیکي گۆکراو به مه رجیک که ده لاله ت له چه مکیک بکات که پيوه ندی به ئەزموون و تاقیکردنه وه کانی یه وه هه بیئت، واته لای باو بیئت، مانای سانا بیئت، شیوهی ساکار بیئت و له پيشه وه کورت بیئت و له دوو وشه یان سی وشه پیکهات بیئت، گۆکردن و مانا کانیان بزانیئت، پاشان به ره به ره درێژ ده کریتته وه هه تا له درێژیکیش تییده په ریت. دواي ئەوهی وشه که یان وشه کان له چند رسته یه ک دووپات ده بنه وه و له مپشکدا ده چه سپین مامۆستا بۆ قۆناغی دووه می ئەم شیوازه ده گویزیتته وه که قۆناغی شیکردنه وهی رسته یه بۆ چند وشه یه ک که وانه خواز له شیوهی گشتی ههر وشه یه ک ناشنا ده بیئت و ده رک به درێژه پیدانی یه که ی ده کات و که ره سیدیکی گه وره ی له وشه لا کۆده بیته وه، بایه خ

به شیکردنه‌وهی وشه‌کان و ئاشنابوونی ده‌نگه‌کانی پیته‌کان و شیوه‌کانیان و ته‌نانه‌ت ناسینی وشه‌ی نویش.

شیوازی ته‌ولیفی پیویستی به‌ریاکردنی ئاره‌زووکردنی خویندنه‌وه ره‌چاو ده‌کات و گرنگی به‌ واتا و خیرایی ده‌دات و، بایه‌خ به‌ زانینی پیته‌کان و به‌کاره‌ینانیان و زانینی وشه‌ی نوئ ده‌دات، جگه‌ له‌وه‌ی له‌گه‌ل وانه‌خواز به‌ ریگه‌ی سروشتی پرۆسه‌کانی فیژبووندا ده‌روات.

له‌سه‌ر بنه‌مای کارکردن به‌م شیوازه، ماموستا ده‌ست ده‌کات به‌ فیژکردنی وانه‌خوازن به‌ خویندنه‌وه و ده‌رکردن به‌ رسته‌ پاشان چهند رسته‌به‌ک و گۆکردنیان و تیگه‌یشتنی واتا‌کانیان، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر له‌ خویندنه‌وه‌دا پیشک‌وتن، مه‌شقیان له‌سه‌ر ده‌رکپینکردنی تاکه‌کان و ناسینیان و جیاوازی نیوانیان پی ده‌کریت، ئه‌گه‌ر به‌روبوومیان ته‌واووو، ژماره‌یه‌ک تاکیان ناسی، بۆ فیژبوونی پیته‌کان ده‌گویندنه‌وه و مه‌شق له‌سه‌ر شیکردنه‌وه‌ی وشه‌کان ده‌کن و جیاوازی نیوان ده‌نگه‌کانی پیته‌کان فیژده‌کرین. پاشان مه‌شق له‌سه‌ر به‌ستنه‌وه‌ی نیوان ده‌نگی پیت و شیوه‌که‌ی ده‌کن.

5- ده‌ره‌ینان: مه‌به‌ست له‌ ده‌ره‌ینان لایه‌نه‌ ماددییه‌ پیوه‌نداره‌کانی کتیب، لای ئه‌وانه‌ی خه‌ریکی ئاماده‌کردنی کتیبی فیژکارین، حه‌قیقه‌ت و زانیاری کۆبوونه‌ته‌وه که‌ ریگه‌یان نیشان ده‌دن بۆ ده‌ره‌ینانی کتیب، ده‌ره‌ینانیک که‌

به‌م شیوه‌یه‌ ده‌بینین که‌ هه‌ر جه‌خت له‌سه‌ر مانا ناکاته‌وه به‌لکو مه‌شق به‌ خوینهر ده‌کات که‌ به‌ دوا‌ی هه‌زه‌کانی یه‌ک له‌دوا‌ی یه‌کدا به‌چیت، سروشتی چیرۆک ته‌وه‌یه که‌ بو‌ار به‌ وتووێژ ده‌دات، هه‌روه‌ها تیگه‌یشتنی پیوه‌ندی و گه‌شه‌پیدانی خویشییه‌ی خوینده‌واری و چیرۆکی دروست بۆ مادده‌ی خویندنه‌وه‌ی باش.

ئه‌م شیوازه بۆ به‌چووکان ده‌گونجیت پتر له‌وه‌ی بۆ گه‌نجان به‌گونجیت، چونکه‌ چیرۆک به‌ لای مندا‌لانه‌وه له‌ هه‌موو دونیادا سه‌رنجراکیشه‌ به‌وه‌یش پتر له‌ وشه‌ و رسته‌ ئاره‌زووی مندا‌ل ده‌سته‌به‌ر ده‌کات.

له‌م نمایشکردنه‌ پوخته‌یه‌دا ده‌توانین ده‌رک به‌وه‌ بکه‌ین که‌ هه‌ر شیوازی‌ک جیاکراوه و خیراشی هه‌یه، له‌سه‌ر ته‌وه هه‌ر شیوازی‌ک له‌وانه‌ به‌شیوه‌ی راستی، بۆ فیژکردنی خویندنه‌وه به‌س نییه‌ و هه‌موو ئه‌و ئامانجه‌ خوازیارانه‌ی فیژبوونی خویندن ناهینیتته‌دی.

لێ‌روه‌ به‌رۆکه‌ی کۆکردنه‌وه‌ی هه‌موو ره‌گه‌زه‌ چاکه‌کانی ئه‌و شیوازانه‌ و گونجانی نیوانیان ده‌رکوت پاشان دروستکردنی ئه‌م (شیوازه‌ ته‌ولیفییه‌ - ئاویتیه‌یه‌) که‌ تیگه‌له‌ی لایه‌نه‌ چاکه‌کانی شیوازی گشتی و شیوازی به‌شییه‌، که‌ وانه‌خواز به‌هۆیه‌وه مه‌شق له‌سه‌ر کارامه‌یی خویندنه‌وه‌ی هه‌موویان له‌ تیگه‌یشتن و ئاشنابوون و گۆکردن ده‌کات له‌گه‌ل بایه‌خمان

تاشویی به کارهاتوو له و ماددانه ی که پیشکەش به گهوران ده کرین.

سەرچاوه کانی توژینه وه که

- 1- مكافحة الأمية في بعض البلدان العربية (محمد رشيد خاطر).
- 2- مشكلة الأمية في الأقطار النامية (نقابة المعلمين).
- 3- نشرة الجهاز الإقليمي لحو الأمية (حو الأمية وتعليم الكبار) العدد 36 أيلول سنة 1970).
- 4- نشرة الجهاز الإقليمي العربي لحو الأمية (التقرير النهائي - الجمهورية العربية المتحدة 8 آذار 1969).
- 5- مديرية البحوث التربوية بوزارة التربية (مقررات وتوصيات الحلقة الدراسية الثانية لتخطيط التعليم - العام 1971 العدد 25).
- 6- التقييم في حو الأمية (يعقوب فام).
- 7- مديرية البحوث التربوية بوزارة التربية و مقررات وتوصيات الحلقة الدراسية الثانية لتخطيط السياسة التربوية - العدد 12 العام 1971).
- 8- الحلقة الدراسية من حو الأمية الوظيفي في خدمة التنمية والأنتاج في البلدان العربية - بيروت - أيلول 1969.
- 9- القصة في التربية (دكتور عبدالعزيز عبدالمجيد).
- 10- توجيهات في تعليم الكبار والمبتدئين و وزارة الشؤون الاجتماعية مؤسسة الثقافة العمالية.

تەشویق لای فیږخووازان پهیدا ده کهن و تەو ئامانجانە ی خووازیارن له فیږکردندا دینیتته دی، له ده رهیتاندا دوو لایه نی گرنګ هەن. وینه و نووسین، له رووی وینه وه پیوسته:

1- روون بیت و ئەگەری لیکدانە وهی نه بیت.

2- قه باره ی وینه که په داربیت له لاپه ره کانی یه که مدا به گه وره یی ده ست پیده کات و به ره به ره بچووک ده کریتته وه هه رچهنده وانه بیژ له کتیبه که دا پیتش بکه ویت و هه رچهنده له کتیبیکه وه بچیتته سەر کتیبیکه دیکه.

3- وینه که پیوه ندییه کی توندوتوولی به ده که وه هه بیت، به جوړیک یه کدی ته و او بکه ن. وینه که چه ند شتیک له خو ده گریت که ده بنه هوی خویندنه وهی ده که و تیگه یشتنی.

به لام نووسین پیوسته به پیچه وانه ی وینه کان بیت، سه رته تا رووبه ریکی ساکار داگیر بکات و به ره به ره ئەم رووبه ره له کتیبیکدا و له کتیبه هه مه جوړه کانی زنجیره که دا زیاد ده کریت.

ده که و اتای نوئ به خووه ده گریت که له وینه که دا نین و خویندنه و دیان ده بیتته هوی پتربوونی روونکردنه وهی وینه و ده رککردن به شته نوینه کان و، پیوسته سه رته تا نووسین به خه تیکه گه وره بیت، پاشان به ره به ره له کتیبه کانی زنجیره که دا بچووک ده گریته وه. له ئاکامدا ده گاته خه تی

- 11- المشكلات التعليمية في البلدان العربية (أحمد حقي الحلبي).
- 12- نحو الأمية الوظيفي في خدمة الانتاج في البلدان العربية (أحمد سعيد حسنين وآخرون).
- 13- مخطط للعمل في وضع مواد القراءة للأطفال والبالغين في الجمهورية العراقية (بعثة اليونسكو).
- 14- اقتراحات في أصول مكافحة الأمية (هيئة التربية الاساسية).
- 15- أهمية التخطيط في التنمية الاقتصادية والاجتماعية.
- 16- القراءة وطرائق تعليم المبتدئين (محمد مصطفى يحيى).
- 17- منهج مكافحة الأمية (وزارة التربية في الجمهورية العراقية).
- 18- كيف قضي على الأمية في آسيا الوسطى السوفياتية (افتنغيل روخادزي).
- 19- نظام نحو الأمية رقم (3) سنة 1973 (وزارة التربية العراقية).
- 20- التعليم الوظيفي (محمد رشدي خاطر).

- كۆتايى -

گرنگی و چۆنیهتی به کارهینانی په رتووکخانه

جوان عه بدولعه زیز*

پيشه کی

په رتووک نه هه لگري په يامي زانستی و مرؤقايه تييه، مه شخه ل و رپيشانده ري مرؤقه.

قودسيه تي پيروزي په رتووک شتي کی گومان لي نه کراوه.

زانا به ناوبانگه کانی دونه زور په ندو قسه ی جوانيان سه باره ت به په رتووک گوتوه له وانه: (قؤلتير) ده بيژيت: په رتووک له ناو زور له شوي نی بلنده و روهی مرؤقه به ره و تيشکی رووناکي به رز ده کاته وه.

هه روه ها پولتارک: په رتووک به دا يکی روح ده زانیت و ده ليت (ته گهر دا يک نه با، جهسته ی مرؤقه نه ده بوو، ته گهر په رتووکيش نه با، روهی مرؤقيش نه ده هاته په روه رده کردن).

(فيکتور هوگؤ) په رتووک به با شترين هاوړي داده ني ت، له م باره يه وه ده ليت خو شبه خت نه و که سه يه که له گه ل په رتووک دؤست و هاوړي بيت، يان هاوړتيه کی په رتووک دؤستی هه بيت.

ته گهر سهنگ و به های په رتووک له به رزترين ناستدا بيت، نه وه ناستی په رتووک خانه گه وره تره، چونکه هه لگرو کؤمکه ري چندين په رتووکه. په رتووک خانه: کؤمکه ر و هه لگر و پاريزه ري چندين په رتووک و گؤقارو رؤژنامه و ناميري بيستن و بينينه. سه رچاوه ی سه ره کی زانست و زانياری و په يامي زانستی جوړاوجؤره...

ميژووی په رتووک خانه

به پيی نه و به لگه ميژووييانه که په رتووک خانه پيش (8000) هه شت هه زار سال دؤزراونه ته وه په رتووک خانه له سه رده می بابلی و ناشووريه کان هه بووه، له ميسری کؤنیش په رتووک خانه له ناو په رستگه کاندای پاريزراوه و پياوه کانی نايینی سه ره رشتييان کردوه. به ناوبانگه ترين په رتووک خانه له ميژوودا په رتووک خانه ی (ته سه که نده رييه) بووه.

ولانتانی دیکهش دهستیان به دروستکردنی پەرتووکخانه کردووه، وهک فەرهنسا و ئیتالیا و ئەلمانیا.
لهسالی (1400) زاینیدا پەرتووکخانهی تایبەت به زانکۆی (ئۆکسفۆرد) له لهندهن دروستکرا، که گهورهترین پەرتووکخانهیه لهجیهاندا...

جۆرهکانی پەرتووکخانه

- 1- پەرتووکخانهی نیشتمانی
- 2- پەرتووکخانهی گشتی
- 3- پەرتووکخانهی ناوهندی
- 4- پەرتووکخانهی زانکۆ
- 5- پەرتووکخانهی بهشی زانستی و ویژهیی
- 6- پەرتووکخانهی منداڵان
- 7- پەرتووکخانهی ئەلکترونی
- 8- پەرتووکخانهی قوتابخانه
- 9- پەرتووکخانهی گهڕۆک
- 10- پەرتووکخانهی تایبەت

قوناغهکانی پیشکەوتنی پەرتووکخانه

هەر لهپاش پهیدا بوونی چاپه مەنی، پەرتووکی چاپکرا و جیی پەرتووکی دهستیایی گرتەوه. ژماره ی پەرتووکی زۆر بوو. بهتایبەتی له دوا ی دابه زینی نرخی کپینی پەرتووکی، پەرتووکخانه بووه سهراوهیهکی بهره و پیشچوو، دواتر پەرتووکخانهی قوتابخانهش پهیدا بوو... ئەویش که بهچەند قوناغیکدا تیپه پری، لهوانه:
1- سههتا ئەو پەرتووکانه ی په یوه ندییان به پرۆگرامی خویندنه وه هه بوو له ناو دۆلابیکدا بوون و له پۆله کاندای کۆ ده کرانه وه.

- 2- لەگەڵ بەرزبۆنەو دەى ئاستى خويندن و زۆربوونى پەرتووك لەناو دۆلابەكاندا. بۆيە رېكۆپىنك خراو بەناوى پەرتووكخانەى قوتابخانەو لەناو قوتابخانەدا ھاتە داينىنکردن.
- 3- لەسە دەى بېستەمدا لەگەڵ بەرەو پېشچوونى كۆلتوورى و بەكارھېنانى رېگەى جۆراو جۆر لەبوارى پەرۆرەدەو فېزىبۆنەو بوونى پەرتووكخانە بووە كارىكى پېويست و پېشكەوتنى پترى بەخۆو دەيت.
- 4- پەرتووكخانەى قوتابخانەكان لەسەرەتادا لەپاريزگە و قەزاو ناحيەكان دەستيان پىنكرد.
- 5- ھەر لەپاش ئەم ھەنگاوەش، بۆ قوتابيانى گوندەكانىش پەرتووكخانەى گەپرۆك ھاتە داينىنکردن.

كارىگەرى پەرتووكخانە لەسەر قوتابى

- 1- پەرتووكخانە ناوئەندىكى زانستىيەو خواست و ويستى قوتابيان تير دەكات.
- 2- پالپشتىيەكى بەھيزە بۆ پرۆگرامى خويندن.
- 3- ھاوكارىكى باشە بۆ دروستکردنى پېوئەندى لەنيوان قوتابى و پەرتووك و پەرتووكخانەكاندا.
- 4- قوتابى فير دەبیت سەردانى پەرتووكخانەى گشتى و ناوئەندى بكات.
- 5- پالپشتە بۆ دروستکردنى پەرتووكخانەى تايبەت بەخۆى.
- 6- قوتابى فيرە وەرگرتن و دانەو دەبیت.
- 7- ھەرۆھا قوتابى فير دەبیت رېز لەپراى بەرانبەر بگريت.

كورتەى دووھم لە پۆلينيکردنى ديوى دەيى

- 000- گشتىيەكان
- 010- بيبليوگرافيا
- 020- زانستى پەرتووكخانەو زانبارىيەكان
- 030- ئينسكلۆپىديا گشتىيەكان
- 040

- 050- چاپە مەنى خولى گشتى
- 060- كۆمەلەي گشتىيە كان و زانستى مۆزە خانە كان
- 070- رۆژنامە گەرى
- 080- كۆمەلە گشتىيە كان
- 090- دەستىنووس و پەرتووكە دانسقه كان
- 100- فەلسەفە و ئەو زانىيارىانەي پىيەو بەندن
- 110- لەو دىوى سروشت
- 120- تىۋرە مىكانىزمىيە كان
- 130- دىياردە
- 140- تۆژىنەو فەلسەفىيە كان
- 150- دەروونزانى
- 160- ژىر بىژى
- 170- ئاكارناسى
- 180- فەلسەفەي كۆن، ناوەندى رۆژھەلات
- 190- فەلسەفەي رۆژئاوايى نوي
- 200- ئايىن
- 210- ئىسلام
- 220- قورئان و زانستە كانى
- 230- فەرموودە
- 240- بىنەرەتى ئايىن و يەكتاپەرستى
- 250- فىقھ فىلۇلۇژى
- 260- سۆفىگەرى
- 270- مەسىحىيەت
- 280- ئايىنزاكانى مەسىحىيەت
- 290- ئايىنە كانى دىكە
- 300- زانستە كۆمەلەلەيە تىيە كان
- 310- نامار
- 320- زانستە كانى سىياسەت

- 330- ئابووری
340- یاسا
350- کارگێڕی گشتی
360- گێروگرفته کان و خزمهتگوزارییه کۆمه لایه تییه کان
370- پەرۆهردە و فێرکردن
380- بازرگانی و گه یانندن
390- نه ریت و جل و بهرگ و ئادابی میلی
400- زمان
410- زمانی عه ره بی
420- ئینگلیزی، نه نگلوسا کسو نی
430- نه لمانی، تیو کو نی
440- فه ره نسی، رۆمان
450- ئیتالی، رۆمانی
460- ئیسپانی، پورتوگالی
470- لاتینی، ئیتالیکی
480- یونانی کۆن، گریکی
490- زمانه کانی دیکه

زمانی کوردی

- 1 - 492/7 زمانی کوردی
2 - 492/701 فه لسه فه و تیۆری
3 - 492/705 وه رزییه کان
4 - 492 /707 خو ینندن و فێرکردن
5 - 492/709 میژوو و په خنه
6 - 492 /71 ده نگه کان
7 - 492 /72 ئه لف و بی
8 - 492 /73 فه ره هه نگه کان

- 9 - 492 / 74 ریزمان و گهردان کردن
 10 - 492 / 75 شیوه زاره کان (دیالیکته کان)

ویژه ی کوردی

- 1 - 892 / 7 ویژه ی کوردی
 2 - 701 فهلسه فه و تیوری
 3 - 892 / 703 ئینسکلۆپیدیا
 4 - 892 / 705 وهرزیه کان
 5 - 892 / 706 کۆمهله و ریکخواوه کان
 6 - 892 / 707 خویندن و فیکر کردن
 7 - 892 / 708 گروپی ویتیهی
 8 - 892 / 709 میژوو و په خنه
 9 - 892 / 71 شیعی کوردی
 10 - 892 / 7109 میژوو و په خنه
 11 - 892 / 711 کیش و سه روا
 12 - 892 / 712 شیعی تهوین و ویتدانی
 13 - 892 / 713 شیعی رامیاری
 14 - 892 / 714 شیعی وهسفی
 15 - 892 / 715 شیعی شانۆگه ری
 16 - 892 / 716 شیعی پیا هه لدان و شانازی و هه جو
 17 - 892 / 717 شیعی نازاد
 18 - 892 / 72 شیعی کوردی
 19 - 892 / 7209 میژوو و په خنه ی شانۆیی
 20 - 892 / 73 چپرۆکی کوردی
 21 - 892 / 7309 میژوو و په خنه ی تاییه تمه ندی
 22 - 892 / 74 وتارو بلا و کردنه وه
 23 - 892 / 75 وتارو خویندنه وه
 24 - 892 / 76 په ندی پیشینان
 25 - 892 / 77 قسه ی نهسته ق و گالته جاری (تهنز)

- 892 / 78-26 فۆلکلۆری کوردی
- 500- زانسته پەتییه کان
- 510- ماتماتیک
- 520- ئەستیرەناسی و زانسته کانی
- 530- فیزییا
- 540- کیمیا
- 550- جیۆلۆجی
- 560- ھەلکەندن
- 570- ژیانناسی
- 580- پرووھکناسی
- 590- گیانەوهرزانی
- 800- وێژە
- 810- وێژە ی عەرەبی
- 820- ئینگلیزی
- 830- ئەلمانی
- 840- فەرەنسی
- 850- ئیتالی
- 860- ئیسپانی
- 870- لاتینی
- 880- یۆنانی کۆن
- 890- وێژە ی زمانەکانی دیکە
- 600- تەکنەلۆژیا
- 610- زانسته پزیشکییە کان
- 620- ئەندازەییە کان
- 630- زانستی کشتوکالی
- 640- ئابووری مال و ژیانی خێزان
- 650- بەرپۆهبردنی کارەکان
- 660- کیمیای جیبەجیکردن

- 670- دروستکراوه کان
680- دروستکراوه تاييه تيبه کان
690- ته لاره کان
700- هونه ره کان
710- هونه ره کانی شارستانی و پروپیتوه کان
730- پيشه سازی
740- هه لکولین - هونه ری پلاستیک
750- وینه، هونه ری دیکور
760- زانستی چاپخانه و چاپکراوه کان
770- وینه کیشان و وینه
780- موسیقا
790- هونه ره کانی کات به سه ربردن
900- جوگرافیا و میژوو
910- جوگرافیا - گه شته کان
920- وه رگیران
930- میژوی کون
940- میژوی ته وروپا
950- میژوی تاسیا
960- میژوی ته فریقیا
970- میژوی ته امریکای باکوور
980- میژوی ته امریکای باشوور
990- میژوی ناوچه کانی دیکه
ته گهر بو کورتهی دووهم بگه ریینه وه ده بینین که زانسته کومه لایه تیبه کان ژماره
300 هه لده گرن و له پوختهی سییه م زانسته کومه لایه تیبه کان بو (10) لق
دابه شکراره و نه وهش لقه کانیه .
تیبینی ته م 310 دواي 200
310- نامار
320- زانسته سیاسیه کان

330_ ئابوورى

340_ ياسا

350_ كارگىپرى

360_ خزمەتگوزارى كۆمەلایەتى

370_ پەرۋەردە و فيئىر كىردن

380_ بازىرگانى و گەياندىن

390_ نەرىت و جل و بەرگ و ئادابى مىللى

پۆلىن كىردن

پۆلىن كىردن چىيە ؟

ھونەرى پەرتووكىخانە لە چاپكراۋەكان پىئويستە بەپىي پلاننىكى ديارىكراۋ رېئىك بىخىت، بەپىي گويدان بەقەۋارە و جۆرەكەى . ھونەرى رېئىكخستنى پەرتووكىخانەكان پىي دەگوتىت پۆلىن كىردن. پۆلىنكىردن بەشىۋەيەكى گشتى شىۋازىكى رېئىكخستنە بۆ گەيشتن بە ھەر بابەتتىك لەبابەتەكانى رۆشنىبرى بەشىۋازىكى ئاسان و خىرا. پۆلىن كىردن بەۋاتا تايىبەتتىيەكەى دى برىتتىيە لەدۆزىنەۋەى شوپىنى ھەر پەرتووكىك، ديارى كىردنى ئەم شوپىنە بەھىمايەك لە ھىماكانى پۆلىن كىردن دەبىت كە لە پەرتووكىخانەكان بەكارى دىنن . كەۋاتە پۆلىن كىردن بە ۋاتى گشتى برىتتىيە لە رېئىكخستنى بابەتەكان بەپىي وىكچوون و جىاۋازىيان .

ھەندىك سىستىمى پۆلىن كىردنى نوي

1- پۆلىن كىردنى دەبى دىوى

ئەو پۆلىن كىردنەيە كە لەلایەن پىسپورى پەرتووكىخانە ئەمىرىكى(دىوى)يەۋە بوو كە يەكەم چاپى لە سالى 1876 دەرچوۋە و، پىشۋازىيەكى فروانى لىكرا، بەو ھۆيەۋە لە شوپىنە جۆراۋ جۆرەكانى جىھان چاپ لەدۋاى چاپ دووبارە كرايەۋە، لە سالى 1979 گەيشتە چاپى ھەقدە، سىستىمى پۆلىنكىردنى دەبى دىوى بابەتى

لىكۆلىنەۋەكەمانەۋ بەدرىژايى لە بەشەكانى داھاتوودا ئاماژەى پىچ دەكەين، چونكە سىستىمى پەپرەۋكراۋە لە گشت پەرتووكخانەكانى عىراق.

2- پۆلېن كوردنى پەرتووكخانەى كۆنگرىس.

3- پۆلېن كوردنى دەيى جىھانى ئەم سىستىمە لەلايەن كۆنگرەى جىھانى بىبلۇگرافىيەكانەۋە برىارى لىدراۋە كە لەسالى 1895ز دا لە برۆكسل بەسترا، لەم سىستىمە پۆلېن كوردنى ديوى دەيى بە بنەماۋە ۋەرگىراۋە و جىاۋازى لەگەل ديوى زۆر كەمە تەنيا لە ھەندىك ۋردەكارىدا لە بەكارھىنئاندا نەيىت، يەكەمىن چاپى ئەم سىستىمە لە سالى 1906دا بەزمانى فەرەنسى دەرچوۋە ئەمە بۆ پەرتووكخانە تايبەتتەيەكان دەشەيت، ۋەكو پەرتووكخانەى كۆمەلە و كۆمپانىا و پەيمانگەكان.

4- پۆلېن كوردنى بابەت: ئەم پۆلېن كوردنە پىپى دەۋترىت پۆلېن كوردنى براۋى كە بۆ (جىمسدۆف براۋن) دەگەرپتەۋە، يەكەمىن چاپى لە سالى 1906دا دەرچوۋە، بەلام خەلك بە گرىگ ۋەريان نەگرت بەھۆى ئەۋەى پشت بە تىۋرى (تاكە شوپىن) دەبەستىت، بەۋاتاي ئەۋەى ھەموو ئەۋ پەرتووكخانەى چارەسەرى بابەتتەك دەكەن لەشۋىننىك كۆدەكرىنەۋە، ئەگەر بەپىپى چارەسەرى بابەتەكە لەچەند لايەننىك پىۋىستى بەچارەسەر ھەيىت (ئابورى، ھونەرى، زانست... تاد).

5- پۆلېن كوردنى فرەۋان

6- پۆلېن كوردنى بىبلۇگرافى

7- پۆلېن كوردنى كۆلۆن

بابەتەكانى پۆلېن كوردنى باش

1- پىۋىستە سىستىمى پۆلېنكوردن نەرمونيان بيىت و لە بوارى پىشخستن و ھەمواركوردن و لادان و خستتەسەرى ھەبيىت بۆ ئەۋەى بتوانىت ھەموو بابەتتەكى نويى بگرىتە خۆى لەھەموو لقەكانى زانستە مرۆقايەتتەيەكان، ئەمەش پىپى دەۋترىت نوپخۋازى بۆ ئەۋەى سىستىمە پۆلېنكوردن بە نوپخۋاز دابنرىت، پىۋىستە ھەموو بوارەكان چاپ لەدۋاى چاپ دووبارە بيتتەۋە، ھەموو پىشكەوتن و پەرەسەندنە زانستتەيەكان بگرىتەۋە.

2- پىۋىستە سىستىمى پۆلېنكوردن گشتگر بيىت، بۆ ئەۋەى پۆلېنكارى شوپىن بۆ ھەر بابەتتەك لەبابەتەكان دابنرىت.

- 3- پيويسته بو هر سيستميك له پولينکردن ژمارهکردنی تاييهت هبييت هم ژمارهکردنه ناسان و ساكار بيت.
- 4- پيويسته سيستمی پولينکردن له بهكارهينان ناسان بيت، بو شهوي بهناسانی چيمان بویت داينينين و بيدوزينهوه.

پولين کردنی دهی دیوی

تاييهتمه ندييه کانی هم سيستمه

- 1- هم سيستمه پلهداره تهنيا ژماره به کاردینين، نهک وشه و پيت، چونکه همه لای هموو گهلانی جيهان زمانيتکی ناسراوه.
- 2- هم سيستمه گشتکيره، له بهر شهوي هموو بواره کانی زانسته مرؤقايه تيبه کان ده گريته خو.
- 3-
- 4- هم سيستمه له گهل نوپکاری ده گورپيت بهردهوام له گهل گورانکاریه کان له بواره کانی زانست دهروات له سهر هم بنه مایه چه ندين چاپی يهک له دواي يهکی لی دهرچوه.
- 5- هم سيستمه بهوه ناسراوه که نهرم و نيانی تيدايه و له ناوه له باره بو فراوان بوون. يان بهواتايه کی دیکه ده توانريت ههر بابيه تيبکی نوي بخريته ناو هم سيستمه، بي شهوي کاریگهري هبييت له سهر ريزبه ندي گشتی ژماره کانی پولين کردن.
- 6- هم سيستمه بهوه دهناسرپيتهوه که توانای هموارکردنی ههيه، بو شهوي له گهل بارودوخی شه ولاته بگونجيت، که تيبدا جيبه جي ده کريت.
- 7- خالیکي دیکه ی هم سيستمه شهويه که زاراهي زمانه وانی روون و ناشکرا به کاردینين.

مه لفل دیوی (1851 - 1931)

مه لفل دیوی له ويلايه تي نيويورک له سالی 1851 له داياک بووه، له دواي خویندنی دواناوه ندي پپوه ندي بهزانکوه کرد و خویندنی بالای له کولپيژی شه مرست ته و او کرد.

پوخته ی يهکه می پولين کردنی دهی دیوی

- 1- زانیاری گشتی
- 2- فهلسه فه
- 3- نایینه کان
- 4- کۆمه لناسی
- 5- زمانه کان
- 6- زانسته پروته کان
- 7- زانسته پراکتیکییه کان
- 8- هونه ره جوانه کان
- 9- ویتزییه کان
- 10- میژوو جوگرافیا

لیستی ژماره دانان بۆ ناوی نووسهر

2	ب	ر	ع	أ
3	ت	ز	غ	و
4	ث	س	ف	ي
5	ج	ش	ق	م
6	ح	ص	ك	ب
7	خ	ض	ل	ظ
8	د	ط	ن	ك
9	ذ	ظ	هـ	چ

سه رچاوه كان:

- 1- المكتبة المدرسية ودور المشرفين عليها في تحقيق أهدافها، المؤلف: مدحت كاظم.
- 2 - مكتبة الطفل : المؤلفة: منى محمد على إبراهيم.
- 3 - المكتبة الجامعية: المؤلف: عامر إبراهيم القنديلجي / نزار محمد على.
- 4 - عالم الكتب والقراءة والمكتبات المؤلف/ د. محمد أمين النبهاوي.
- 5 - المكتبة العامة وأثرها في حياة الشعب/ ترجمة حبيب سلامة.
- 6 - المكتبات المدرسية وطرق تصنيفها وفهرستها المؤلف/ أسماعيل الداودي.
- 7 - تعلم المكتبات وأفاق تطوره. رسالة درجة الدبلوم العالي في المكتبات/ منديل الطالب / قحطان حميد يوسف.
- 8 - مقدمة في علم المكتبات والمعلومات (د. جاسم محمد جرجيس، د. صباح محمد).

*بهريوه بهرايه تي پهرتووكخانه كان له ديوانى وهزارهت

وهزاره تي پهروهرده بهريوه بهرايه تي گشتى تايكردنه وهكان

رابهري ماموستا له تايكردنه وهكاندا

تاقیکردنهوهی بابه ت

* چه می تاقیکردنهوه

رېبازیکی سیستماتیکیه بۆ به دیار خستنی تهو زانیاری و کارامه بیانهی قوتابی و خویندکار به دهستی هیئاوه له بابه تیک که پیشتر خویندویه تی ، تهو هس به هوی وه لامدانهوهی له کومه له برگه یه که کرۆکی بابه ته که یه .

* خه سه له ته کانی :

تاقیکردنهوهی باش چند خه سه له تیکی هه یه له وانه :

- راستگویی: مه به ست لی ی پیوانه کردنی تهو بابه ته یه که ناماده کراوه بۆ به دیار خستنی ناست: بۆ نمونه ته گهر تاقیکردنهوه ناماده کرابوو بۆ دیار خستنی ناستی قوتابیان و خویندکارانی پۆلی هه وته می بنه رته تی له سه رجهم بابه تی زانست بۆ هه مووان ، تهوه ده بیته تهو توانسته ده ربخات که مه به ستمانه . به لام ته گهر تهوه بگریته به پیوانه که خویندکار چند شاره زای بابه تی زانسته لهو کاته دا تهو تاقیکردنهوه یه ناراسته .

- نه گوپه: مه به ست لی ی له کاتی چند باره کردنهوهی تهو تاقیکردنهوه یه له سه ر قوتابیان و خویندکاران هه مان ناستی له یه که نزیک به ده ست ده هیئنه وه .

- بابه تییه: مه به ست تهوه یه ، شاره زوی پشکنه ر کار نه کاته سه ر ته نجامی پشکنین .

- گشتگیره : مه به ست لی ی ، تهو تاقیکردنهوه یه گشت نامانجه دیاریکراوه کانی خویندنی بابه ته که بگریته وه .

* گرنگییه کانی :

- ده ست نیشانکردنی خالی لاواز و به هیز لای خویندکار و قوتابی .

- پیوانه ی فیربوون و کارامه بیه کانی قوتابی و خویندکار به ده ستیان هیئاوه و تا چند تیئاندا به ره و پیش چون .

- وروژاندنی تهو پالنه رانه ی به ره و خویندنیان ده بات .

- هه‌لسه‌نگاندنی ریگه‌کانی وانه وتنه‌وه.
- هه‌لسه‌نگاندنی پروگرامه‌کانی خویندن ، تا چند شیاوه بو پیوستیه‌کانی خویندکاران.
- ناگادار کردنه‌وهی کس و کاریان دهرباره‌ی ئاستی مندا‌له‌کانیان.

جۆره‌کانی پرسپاری تاقیکردنه‌وه

یه‌که‌م: ئەو برگه پرسپارانە‌ی که وه‌لامیان هه‌لبژیراوه.
ئەم جۆره‌یان بابه‌تین و ئەو نمرا‌نه‌ی لیبی وده‌ده‌ست دیت دوورن له ده‌ستی‌وه‌ردانی پشکنەر، پیوسته قوتابی و خویندکار وه‌لامی راست له نیوان چەند وه‌لامیکی دیاری کراو هه‌لبژیریت ته‌ویش به‌م جۆرانه‌یه:

1- برگه‌کانی راست و هه‌له :

- برگه‌ له‌م جۆره پرسپارانە پینکدیت له جۆریک له رسته‌ی خه‌به‌ری له قوتابی و خویندکار داوا ده‌کریت به‌راست وه‌لامی بداته‌وه ته‌گەر راسته‌وه به هه‌له وه‌لامی بداته‌وه ته‌گەر هه‌له‌یه . یان به‌هه‌ر شیوه‌یه‌ک لسه مانه (به‌لی ، نه‌خیر)،
($\sqrt{}$ ، $\times$)،(هه‌له‌یه ، راسته). تامانج له‌و شیوه پرسپاره ته‌وه‌یه که جیاوازی له نیوان زانیاریه‌کان دیاری بکات که راستن یان هه‌له‌ن و ، به‌هۆیه‌وه پیوانه‌ی ئاستی قوتابی و خویندکار دیاری ده‌کریت و ئەم خه‌سله‌تانه‌ی هه‌یه:
- هه‌لسه‌نگاندنی بابه‌تییه.
  - پشکنینی ئاسانه.
  - تا نه‌ندازه‌یه‌ک گشتگیر ده‌ییت.
  - دانانی پرسپاره‌کان ئاسان.
  - پیوانه‌ی خۆماندووکردنی قوتابی و خویندکار دیاری ده‌کات.
  - هانی قوتابی و خویندکار ده‌دات که پتر هه‌ولی فیربوون چرپکه‌نه‌وه.
  - بۆیه ده‌ییت له نووسینی ئەو برگه پرسپارانە ته‌مانه له پیش چاو بگیریین.

- رسته کان کورت و پروون بن و دهسته واژه کان وهک دهقی کتیبه که نه نووسریت.
- رسته کان یان راست بن یان ههله ، نابی دهسته واژه ی راست و ههله له یهک بدریت له هه مان رسته دا.
- به کارنه هینانی هم وشانه ، وهک : نا ، هه رگز ، قهت ، جار جار ، ته نیا ، هه موکات.
- ژماره ی برکه پرسپاره ههله کان به قهده ژماره ی برکه پرسپاره راسته کان بن و برکه راست و ههله کان له دوا یه کدی ریز نه کرابن.
- 1- برکه کانی هه لېژاردن له چهند وه لامیک.
- باشترین جوری پرسپاره و راستگویی و نه گوری له هه موو جوره کان پتره و له تاقیکردنه وه کانداه زورترین ولاتان به کار دیت.
- هم برکه پرسپارانه پیکدین له ((دهقی که ناوه رۆکیکی پروونی نویسووه چاره سهری کیشه یهک ده کات)) به لام چهند دهقیکی به رانه بر کراوه تا به ته گهر بینه پیش چاو که یه کیکیان وه لامی راسته و داوا له خویندکار ده کرایت که وه لامی راست هه لېژیریت ، هم جوره پرسپاره بۆ پیوانه ی زانین و تیگه یشتنی راستییه زانستییه کان و راهینانی له سهر زانیاری و هه لویسته نوییه کان به کار دیت. هم جوره تاقیکردنه وه یه به م سیفه تانه ناسراوه:
- هه موو ناوه رۆکی کتیبه کانی خویندن له خۆ ده گرایت.
- پشکنینی ناسانه.
- ناماده کردن و کردنه پرسپاری قورسه.
- پیوانه ی توانسته کانی داهینیان و دهر برین و پیشکesh کردنی هه و جوره پرسپارانه قورسه.
- ناماده کردنی پیویستی به نامیرو کادی تایبهت و بوردی پیویست هه یه . له کاتی دانانی هه و جوره پرسپارانه دا تیبینی هه مانه ی خواره وه ده کرایت:
- ده بییت له ناوه رۆکی پرسپاردا کیشه یهکی ناشکرا هه بییت ، یه کیکی له وه لامه کان هه و کیشه یه چاره سهر بکات .
- وه لامه کانی ناماده کراون بۆ چاره سهری کیشه که ده بییت له (4 ، 5) وه لام که متر نه بن بۆ هه وه ی ته گهره کان زور بن .
- ده بی هه موو وه لامه کان به ته گهر بینه پیش چاوی خویندکار .

- په چاوی پاروی زمان بکړیت له دهقی پرسیاردا به جوړیک که دهقه که به نه خیر ناماده نه کراییت و وشه کان مانای جیا جیا یان نه بیټ که خویندکار تووشی دلّه راوکی بکات.

- خو به دوورگرتن له وشه کانی : نابیټ ، هه موو کاتیټک ، قهت ، هه رگیز .
- به کارنه هیټنای وشه کانی وهک : هه موو نه وانه ی باسکران ، هیچ شتیټک له وانه ی باسکران .

2- پرسیاری به رانه یه ک کردن .

ټه م جوړه پرسیاره له دوو لیستی وشه یان دهسته واژه پیټکدین .
لیستی یه که م پیټی ده لټین پیټشه کییه کان (المقدمات) ، لیستی دووه میس پیټی ده لټین وه لآمه کان (الإجابات) به جوړیک که هه ر پیټشه کییه که له لیستی یه که م وه لآمه که ی له لیستی دووه مده هه بیټ ، له قوتابی و خویندکار داوا ده کړیت که ټه و شانه یان ټه و دهسته واژانه له گه ل وشه کان یان دهسته واژه کانی لیستی یه که م به رانه یه بکات به جوړیک که وه لآمیټکی راست بده نه ده ست. ټه م جوړه پیوانه یه به مه به ستی دیارکردنی توانای قوتابی و خویندکار بۆ له یه کدی گړیدانی چه مکه کان و سه ره تاکان و گشتاننده زانستییه کان به کار دټ:

ټه م جوړه تاقیکردنه وه یه ټه م خه سله تانه ی خواره وه ی هه یه :

- ناسانی ناماده کردن و دانانی پرسیاره کانی .

- هه لسه نگاندنایان بابه تییه .

- بواری خه ملائدن (تخمین) یان تیټدا که مه .

- له قوناغی بنه رته ی (بازنه ی یه که م و دووه م) به کار به یټرټ باشه .

- گونجاوه بۆ پیوانه کردنی توانستی قوتابی و خویندکار بۆ ده ربرینی راستییه کان و گشتاننده کان و چه مکه زانستییه کان .

- هاندانی خویندکار بۆ له به رکردنی زانیاری و پیټداچوونه وه یان .

- به کاره یټنای ټه و ریټگه یه پیویستی به بوونی پیټوه ندی هه یه له گه ل لیستی به رانه ی ریدا ، به جوړیک ژماره ی وشه کان یان دهسته واژه کانی لیستی وه لآمه کان

پتر بن له ژماره ی وشه کان و دهسته واژه کانی لیستی یه که م (پیټشه کی)

خه سله ته کانی ټه و پرسیارانه ی که وه لآمی به رانه ی ریان هه لټیټیراوه :

- خه رجییه کانی پیویست به و جوړه پرسیاره زورن تا ټه ندازه یه ک .

- پشكىنىنى ئاسانە .
- گزى كىردن (غشى) تىدا ئاسانە .
- پشت بە خەملاندن دەبەستىت .
- ۋەلامەكانى سنووردان .
- تەۋاۋ بابەتىن .

رېزىكردىنى ئەۋ پىرسىارانەى ۋەلامى بەرانبەريان تىدا ھەلدەبۇرۇپىت :

دەتۋانرېت بە يەكىك لەم رېگەيانە ھەلبۇرۇپىت :

- ئاستى قورسى بىرگەكە بە جۇرېك دابىرۇرۇپىت كە بىرگەى يەكەم ئاسانترىيان بېت، بىرگەى كۇتايى قورستىن بېت . بە جۇرېك كە ئاستى بىرگە قورسەكان و سوۋكەكان بە پىچەۋانەى يەكدى دىارى بىرۇپىت.

- جۇرى بىرگە ئەۋىش بە رېگەى كۇكرىنەۋەى ئەۋ بىرگانەى لەيەك جۇرن لە تاقىكرىنەۋەكەدا .

- بەپىيى پىرۇگرامەكان رىزىبەندى كرا بېت و لەگەل بەشەكانى بابەتەكانى خۇپىندىدا شىۋاۋ بېت.

- ئاستى ئامانجە پىۋانە كراۋەكان ، ئەۋىش بە دانانى ئەۋ بىرگانەى كە ئاستىكى دىاركارۋ لە ئامانجەكان دىارى دەكەن بە شىۋەى يەك لە دۋاى يەك. لەگەل تىبىنى رېزىكردىنى ئاستى بىرگەكان لە قورسەۋە بۇ ئاسان يان بە پىچەۋانەۋە .

دوۋەم : ئەۋ بىرگانەى ۋەلامەكانىيان لەلايەن خۇپىندىكارەۋە دادەرۇرۇپىن . داۋا لە خۇپىندىكار دەكرۇپىت كە ۋەلامەكان لەلايەن خۇپىندىكارەۋە بە وشەۋ شىۋازى خۇى دابىرۇرۇپىت. خۇپىندىكار لېرەدا تازادىبەكى سنووردارى ھەيە و دەبېت بەپىيى ۋەلامەكان داپشتنەكە ئەنجام بەدات. ئەم جۇرانەى ھەيە:

1- بىرگەكانى تەۋاۋكارى:

ئەم بىرگانە رىستەى خەبەرىن و مانايان تەۋاۋ نەكرۋە و داۋا لە خۇپىندىكارۋ قوتابى دەكرۇپىت بە وشەيەك يان چەند وشەيەك يان دەستەۋاژەيەكى شىۋاۋ يان ھىمايەكى شىۋاۋ ماناكەى تەۋاۋ بىكات. خۇپىندىكار لە داپشتنى ئەم شىۋاۋە ۋەلامە تازاد نىبە، بەلكو دەبېت تەۋاۋكردىنى ۋەلامەكەۋ شىۋازى داپشتنەكەى مانايەكى راست بەخشىت بەپىيى ۋەۋ بابەتەى ۋەرى گرتوۋە.

ټهم جوړه پرسپاره ټهم سیفه تانه هی هیه :

- دارشتنیان بۆ ماموستای بابهت ناسانه .

- هانی خویندکار ده دات که زانیاریه کان له بهر بکات .

- تا ټهندازیه ک گشتگیره .

- پشکنین ناسانه .

- (ته گهر به باشی دانهر پیزریت) هندیك جار مانای جیاواز ده دات .

1- ټهو برگانهی وه لآمی کورتیان هی هیه:

وه لآمدانه وهی ټهو جوړه برگانه درپژترن له وه لآمی برگه ی ته واکاری، نازادیه کی پتر ده دات خویندکار بۆ وه لآمدانه وه ، به تاییهت ته گهر برگه که به شیوه ی پرسپاره دهر کهوت له جیاتی ټهو رستانه ی که مانایان ته واک نییه .

2- برگه ی شیوه دارشتنی سنوور دارو حل کردنی پرسپاره:

ټهو جوړه پرسپارانه نازادی پتر به خویندکار ده دات به به راورد له گهل پرسپاری ته واکاری و وه لآمی کورت، ټهمانه ده کرین به دوو به شه وه .

أ - ټهو برگانه ی دارشتن که وه لآمیان سنوورداره له گهل حل کردنی بابهتی بیرکاری: وهک (ژماردنی هو ، دیاریکردنی پینکها ته ی شتیک ، یان پرسپاریکی بیرکاری حل بکهیت) .

ب - برگه ی دارشتن که وه لآمه که ی والایه :

رپگه ده دات به وه لآمدانه وهی برگه یه که به درپژتی، برگه یه که له لایه ن قوتابی و خویندکاره وه دابریژریت به بی ټه وهی کات یان درپژتی بابهت رپگه ی لی بگریت .

سیپه م : ټهو پرسپارانه ی وه لآمه کانیا ن چند برگه یه که یان پتره (الأسئلة التركيبية) ټهم پرسپاره به جوړیک تاماده کراوه که خویندکار له وه لآمدانه وه دا سوود له و زانیاریانه ودرده گریت که له پرسپاره که دا کراون ، تا چند زانیاری هی هیه له سهر ټهو بابه ته ی که پرسپاری لی کراوه . لیږه دا خویندکار هه موو ټهو زانیاریانه ی هی هیه تی به جوړیک وه لآمی ده دات وه وهک ټه وهی وه لآمی که یسیکی (مشکله) دیاریکراو بداته وه .

- وینه کانی روونکردنه وهی وه لآم:

ټهمه ش به جوړیک زانیاری پینشکه ش ده کات وهک له وینه یه کدا یان له خشته یه کدا دا یان له نه خشته یه کدا .

- هه لويستی ژيانی (الموقف الحياتی)
 ئەم پرسيارهش له سهر شيوهی هه لويستی ژيان كه لای قوتابی ئاشكرايه
 داده پيژریت.

سووده کانی پرسياری چهند برگه بیی :

- یارمه تی خویندکار ده دات له ئاستیکه وه بجیتته ئاستیکی دیکه به هۆی ئەو
 بابه تهی لهو پرسياره دیاری کراوه، خویندکار وه لآمه که ی وهك پيويسته رپک
 ده خات.

- خویندکار وه لآمه کانی له سهر چهند ئامانجیکی دیاری کراو چر ده کاته وه که لهو
 بابه ته دا هاتوو.

- تا ئە نندازه یهك توانا کانی خویندکار به هۆی چهند برگه یه که وه ده رده خات که
 ئە وهش سوودی بۆ قوتابی هه یه ، چهن دی لی ده زانییت.

بۆ دئنيا بوون له باشی دارشتنی پرسياره کان ده بییت ئەم خالنه ره چاو بکه ییت :

- پيويسته ناوه رۆکی پرسيار له پرۆگرامی خویندن به دهر نه بییت.
 - ده بییت ئامانجی دانه ری پرسيار بابه تی بییت و خاله گرنه گه کانی پرۆگرام
 بگه یه نییت.

- پرسيار پوون و ئاشکرا بییت و به زمانیکی گونجاو دارپيژراییت.

- وه لآمی پرسياره کان نوێ بن و له دهقی کتیبه که جیاواز نه بن.

- شپوازی پرسيار کردنه که گونجاو بییت.

- ئەو زانیاریانه ی له ناوه رۆکی پرسياره که دایه پيويست بییت .

- پرسياره کان گشتگیر بن و له هه موو به نده کان هاتبنه وه و به دوا ی یه کدیدا
 بن.

- وا چاکتره وینه کان و داتا کان له گه ل پيونه نديان به بابه ته که وه پوون بن.

- زانیاریه کانی ناو پرسيار ئاشکرا بن و له دوو فاقه یی و دوو باره بوونه وه
 دوورین. وهك ئە وهی له یهك کاتدا بلپی بیانژمییره ، راقه یان بکه ، خاله کانی
 بنووسه.

- نمره کان به رانه ر ههر پرسيار پیک و لقیك دیاری کراییت.

- خۆ به دوور بگیرییت لهو وشانه ی که دوومانایان هه یه.

- هه ول بدرییت پرسياره کان له سهر بابه ته گرنه گه کان بییت.

- كات بۇ ھەر بابەتتەك گونجاو بېتت لہ وەلامەكاندا.

سەرچاۋە: لہ زمانى عەرەبىيەۋە وەرگىپراۋە بۇ زمانى كوردى
Qatar University. Faculty and Instructional Development.
Educational Materials. Test Construction.
http://www.qu.edu.qa/offices/ofid/pdf_files/Test_Construction.pdf

كتىبخانەى قوتا بخانە وہك پائىشتىكى پروگرامەكانى خويندن

نوسىنى: ئەحمەد مىرزا رۇستەمى ژىرو*

پىناسە :

کتیبخانهی قوتابخانه بریتیه لهو کتیبخانانهای که سهر به قوتابخانهو خویندنگهکانن چ سههتایی بیت چ نامادهیی و ناوهندی بیت و چ دواناوهندی بیت.

سههپرشتیاری بهپروهبردن و پیشکدهشکردنی خزمهتگوزارییهکان لهلایهن نهمینداری کتیبخانهکهوه بهرپوه دهچیت که ههمیشه وایه نهو نهمینداریه لهلایهن بهرپوهبهری قوتابخانه

یان خویندنگهکهوه دهستنیشان دهکرین. تامانج و مهبهستی نهو جوره کتیبخانانیه خزمهتکردنی کومهلگهی قوتابخانهو خویندنگهیه که له قوتابیان و خویندکاران و ماموستایان و دهستهی کارگیرپی پیکدیت. ماموستا قهنیدلچی بهم شیوهی خوارهوه پیناسهی دهکات:

بریتیه لهو کومهله کتیب و چاپکراو و کههسته و مژادهکانی بیستن و بینین و مژاده کتیبخانهیهکانی دیکه که خزمهتی قوتابیانی قوتابخانهو خویندنگه ناسته جور به جورهکان دهکات بیجگه له ناستی فیرکردنی بالای زانکوی.

ههروهها (الاحرس) بهم شیوهیهی خوارهوه پیناسهی دهکات: رۆشنیرییه پهروهدهیه، تامانجی کۆکردنهوهی پاراستنی سههراوه زانیارییهکانه بهگشت شیوه جور به جورهکانیهوه (چاپکراو و ناچاپکراو) بهگشت ریگه جیا جیاکانیهوه (کرین، پیشکدهش، ئال و گۆر. تاد)) و ریگخستن (پیرست نووسین و پۆلین کردن و ریزهندی کردن)

پهروهدهی قوتابخانه بریتیه لهو کتیبخانانهای که سهر به قوتابخانهو خویندنگهکانن چ سههتایی بیت چ نامادهیی و ناوهندی بیت و چ دواناوهندی بیت.

سههپرشتیاری بهپروهبردن و پیشکدهشکردنی خزمهتگوزارییهکان لهلایهن نهمینداری کتیبخانهکهوه بهرپوه دهچیت که ههمیشه وایه نهو نهمینداریه لهلایهن بهرپوهبهری قوتابخانه یان خویندنگهکهوه دهستنیشان دهکرین. تامانج و مهبهستی نهو جوره کتیبخانانیه خزمهتکردنی کومهلگهی قوتابیان و خویندکاران و ماموستایان و دهستهی کارگیرپی پیکدیت. ماموستا قهنیدلچی بهم شیوهی خوارهوه پیناسهی دهکات:

بریتیه لهو کومهله کتیب و چاپکراو و کههسته و مژادهکانی بیستن و بینین و مژاده کتیبخانهیهکانی دیکه که خزمهتی قوتابیانی قوتابخانهو خویندنگه ناسته جور به جورهکان دهکات بیجگه له ناستی فیرکردنی بالای زانکوی.

ههروهها (الاحرس) بهم شیوهیهی خوارهوه پیناسهی دهکات: رۆشنیرییه پهروهدهیه، تامانجی کۆکردنهوهی پاراستنی سههراوه زانیارییهکانه بهگشت شیوه جور به جورهکانیهوه (چاپکراو و ناچاپکراو) بهگشت ریگه جیا جیاکانیهوه (کرین، پیشکدهش، ئال و گۆر. تاد)) و ریگخستن (پیرست نووسین و پۆلین کردن و ریزهندی کردن)

پيشكش کردن و خستنه بهردهم کؤمه لگه ی قوتابخانه و خویندنگه کان له قوتابیان و خویندکاران و دهسته ی بهرپوه بردن و کارگیری و دهسته ی فيرکاری و وانه گوتنه وه (مامؤستایان) له میانه ی خزمه تگوزاریه کانیه کتیبخانه وه :

پیدان ، رینمایي کردن (رپیه ری)، وینه گری، ...تاد) نه مه هه مووی له رینگه ی نه مینداری کتیبخانه و که سانی دیکه ی تاییه تمه ند، یان که سانی شاره زا له بواری زانستی کتیبخانه کاندا که له بواری زانستی کتیبخانه کاندا به شداری له خوئی مه شق و راهینانیا ن کردوه (2).

پنویسته نه مه ژي بزاین که کتیبخاکان به هه موو جوړه کانیا نه وه له سه ر شیوه و باری کؤنیا ن نه ماون، به لکو له گه ل پيشکه وتنی ره وتی کاروانی زانست و ته کنه لوژیا دا هه نگاویان ناوه و ئیستا چه مکی کتیبخانه ی قوتابخانه و خویندنگه کان زؤر له وانی پابردوو جیاوازه.

نه و کتیبخانه قوتابخانه بیانه ی ئیستا ده یانبینین و ناسراون وه ک ئه وه ی کؤن نین، چ له پرووی جوړه کانیا نه وه، چ له پرووی رینگه کانیه ریکخستن و ناوه رؤکی کتیبخانه و نه و

خزمه تگوزاریه کانیه کتیبخانه ی که پيشکه شکی سوودمه ندانسی خوینده کن.

به لئی کتیبخانه کانیه ئیستا وه کتیبخانه کانیه کؤن ته نیا بریتی نین له هوډه یه ک، یان کؤگه و (مخزن) و دوکانیک که کؤمه له کتیبیک یان له خو گرتیت و تیباندیا پاریزرابن هه روه ها نه میندای کتیبخانه که ش ته نیا بریتییه نیبه له مامؤستایه کی (سه رنه که وتوو) له م بواره دا یان که سیکی به سالدا چوه ها نه مرؤ یان سه یه ینی نه مرؤ خانشین بکرت و له پیناوی خانه نشینیدا ته نیا رؤژه کان بژمیریت تاقه تی له کارکردن نه ماییت. به لکو کتیبخانه ی قوتابخانه و خویندنگه کان نه مرؤ بوونه ته سه رچاوه یه کی به پیژو به هیژی زانست و زانیا ریبه کان و پیوه ندیه کی راسته و خوینان به پرؤسه ی خویندن و فيرکاریه وه هه یه. یه که مین و سه ره کیتیرین تامانجی پالپشتیکردن و هاریکاریکردنی پرؤگرامی قوتابخانه و خویندنگه کان له میانه ی تاماده کردن و پاشه که وت کردنی مژاده کتیبخانه جوړبه جوړه کان، له گه ل ئاست و ئاره زوو و پرپوه ی

فیترخـوازا دا گونجاوییت. ههروهه د. عبدالتواب شرف الدین له کتیبه کهی خویدا (المدخل الی المكتبات والمعلومات) و له لاپه ره (35) دا بهم شیوهیه پیناسه ی کتیبخانه ی قوتابخانه کان ده کات و ده لیت: (کتیبخانه ی قوتابخانه کان، دواناوهندی و ئاماده یی بیت، یان ناوهندی بیت، یان باخچه ی ساویان و کتیبخانه کانی پوله کان بیت، به شیکه له م سیستمه ی که قوتابخانه که ره چاوی کردوه و له سه ری ده روات، ههروهه قوتابخانه ش بهرۆلی خوی به شیکه له سیستمه ی خویندن و فیترکاری سه ره به ده ولته)). له سه رده می ئه مرۆماندا گه لیک ناو و پیناسه ی جـوـر به جـوـری بو به کارده هینریت که له گهـل ره وتی کاروانی گه شه کردن و نویگه ریدا ههنگاو هه لدینیت، که ده تـوانین له م چند خالانه ی خواره ودا ئامازه یان پی بکه یین:

*مه لبه ندی
Information زانیارییه کان
 center
 *مه لبه ندی مژاده کانی فیترکردن
Media center

ههروهه د. رحی مصطفی علیان و ماموستا أمين النجداوی له کتیبه کهی خویاندا (مقدمه فی علم المكتبات والمعلومات) له لاپه ره (53) دا بهم شیوه ی خواره وه پیناسه ی کتیبخانه یان کردوه :
 ((بریتیه له و کتیبخانه یه ی که سه ره به قوتابخانه کان، چ سه ره تایی و چ دواناوهندی و چ ناواوهندی بن، ئه مینداری کتیبخانه که سه ره رشتیاری بهرپوه بـردن و پیشکه شکردنی خزمه تگـوزارییه کان ده کات، ئامانجیشی خزمه تکردنی کۆمه لگه ی قوتابخانه یه که له قوتابیان و ماموستایان و ده سته ی کارگیڤی پیکهاتون(4)).

ټه و قوتابخانه و خویندنگه یه، چونکه هه نډیک جار کتیبخانه ی قوتابخانه چیگه ی کتیبخانه ی گشتیش ده گریته وه به تاییه تی له گوندو لادی دور و که نارگیره کان (النائیة).

کتیبخانه ی قوتابخانه کان به پیی چهند پیوه رو یاساو ریسیایه که به ریوه ده چن هه روه کو گوتمان کتیبخانه ی قوتابخانه پالپشتی کی به هیزه بو به رز کرده وه ی ناستی زانست و زانیاری و روشنبیری قوتابیان و په یادکردنی سپپوری و شاره زایی له بـواری توئیژینه وه و به دوا داچوونی زانیاریه کان و روشنبیری و وه ده سته یانی فیربوون و چیژ وه رگرتن و تییبینی و دیمانه و نووسینی توئیژینه وه و لیکنولینه وه کان و راپورته کان تا نه نجام وای لیتهات به رنامه و په پیره و پروگرام بو نه م به سته دابنریت (school library media program).

مه به ست و ناما نجه کانی

کتیبخانه ی قوتابخانه

پهروه رده ییبه کان

***مه لهنندی فیترکاری
Learning center
*کتیبخانه ی نیشتمانی
(گشتگیری)**

Comprehnsve International

له میانه ی خویندنه وه و تیروانین و هه لهنجان له م پیناسانه ی رابردوودا نیمه ش ده توانین بلین: (کتیبخانه ی قوتابخانه کان بریتییه له و کتیبخانانه ی که سهر به یه کی که له قوتابخانه کانی خویندن و فیترکردن و پهروه رده کردن، هه ر له باخچه ی ساوایانه وه بگره، تا ده گاته ناماده یی و دوانا وه نډیبه کان ، پالپشت و یارمه تیده ریکی پته و و به هیژن بو سیستمی خویندن و فیترکردن و پهروه رده کردن قوتابیان و خویندکاران و به رز کرده وه ی ناستی زانست و زانیاری و پهروه رده و فیترکردن و روشنبیری قوتابیان و خویندکاران و ده سته ی فیترکاری و پهروه رده یی له مامـؤستایان و له فه رمانبـهران و کارمـه ندان و کارگوزارانی قوتابخانه و خویندنگه کان و ته نانه ت بو ئه و کـؤمه لگه ی و له ده وره بری ئه و قوتابخانه و خویندنگه یه دا ده ژین له هاوولاتییان و دانیشتووانی گه ره که کانی ده وره بری

توخم و سه رچاوه يه كي گرنګ له سه رچاوه و توخمه كاني رپكخستني قوتابخانه له چوارچيويه دامه زراوى فيركارى و پهروه رده ييدا كار ده كات، كه چندان مه به ست و نامانج و پروگرامي خوى هه يه و كاتيک نامانجه كاني دژ و پيچه وانه ي نامانجه كاني قوتابخانه كه نيين و هه رگيز تيک ناگيرين و هاوته ريبن، كه هه ر خوشي واته كتيبخانه به شيكه له به شه كاني هه قوتابخانه يه و هه ر دوو دامه زراوه كه شان به شاني يه كدى و به هاوبه شي كار له پيناوى هينانه دى چنه د نامانجيكى هاوبه شدا تيده كوشن، وهلى له گه ل نه مه شدا ديسان كتيبخانه ي قوتابخانه كان چنه د نامانج و مه به ستى تايبه تى و سنووردارى خويان هه يه، كه به چالاكيه كاني روظانه وه پيونه د و گريدارون و، له گه ل گه شه كردن و پيشكه وتن و گورانكاريه نوييه كاندا بواري خزمه تگوزاريه كاني كتيبخانه دا هه ماهه نګ و له بارن ههروه ها له گه ل پروه پهروه رده ييه نوييه كاندا. دياره شتيكى حاشا هه ل نه گر و به لگه نه ويسته كه سه ركه وتننى كتيبخانه ي قوتابخانه و چالاكى و هه ول و كوششه كاني به بوارو مه وداى تواناو ليها توويى هه و كتيبخانه يه وه به نده له

هينانه دى هه و نامانجه ي كه نه خشه يان بو دارپيژراوه و به و مه ودايه ده پيورين.

ده كريت مه به ست و نامانجه كاني كتيبخانه كان له م چنه د خاله ي خواره وه دا كورت هه لينين:

1- پالپشت كردنى پروگرامي خويندن و به رنامه ي فيركارى جوړاو جوړ له قوتابخانه دا له ميانه ي ده سته به رکردن و په يدا كردنى سه رچاوه زانياريه كاني پيوست له قوتابخانه و پر كردنه وه ي پيداويستى و خواسته كاني قوتاياني كچ و كور. هه م جار رپكخستنى هه و مژاده كتيبخانه ييانه به جوړيك كه بتوانريت به زووترين كات هه و سه رچاوانه بگه نه ده ست سوو دمندان و سوو ديان لى وهر بگيريت (6). ده بيت چاوديرى هاوكيشه بوون له نيوان كوومه له سه رچاوه كاني كتيبخانه كه بكريت، واته له نيوان بابه ته كاني هه و كتيبخانه يه دا، هه م لايه نه يش له به رچاو بگيريت (7).

2 - چاندى تووى هزو نارده زوى خويندنه وه لاي قوتايان و رينمايي كردنى قوتايى بو هه لپژاردن و خويندى كتيب و مژادى فيركارى

دیکه له گهڵ کتیب و سهراوه کانی پرۆگرامی قوتابخانه بو هینانه دی مه بهسته کانی تاک و نامانجه کانی پرۆگرام به گشتی. ناراسته کردن و پینمایی کردنی قوتابیان بو چۆنیهتی به کارهینانی کتیبخانه و سوود وەرگرتن له سهراوه زانیارییه کان و ناوه رۆکه کانیان (8).

هاندانی هه لسه کوکوت و ئاکارو رفتاری راست و دروست ، پیشکەش کردن و گه شه پیدانی پسپۆری له ژبانی کۆمه لایه تی و دیموکراتیدا (12).

3 - فیکردنی قوتابیان و خویندکاران له چۆنیه تی گرتنه بهری شیوازی زانستیانه له خویندنه وهدا (9).

په رۆرده کردن و راهینانی قوتابیان و خویندکاران له سه ر چۆنیه تی به کارهینانی کتیبخانه به شیوهی زانستی و چالاکانه له پیناوی نامانجه جوړاو جوړه کاند (10).

4 - کارکردن له پینا و هینانه دی بنکهی په رۆرده یی (فیکردنی کرده کی و پیشکەش کردن و گه شه پیدانی شاره زایی پسپۆری و گه شه پیدانی هونه ره جوړ به جوړه کان (11).

5- هاندانی فیکربوون و خو رۆشن بیکردن به درێژایی ژبان له رێگه ی سوود وەرگرتنی هه میشه یی له مژادو سهراوه زانیارییه کانی کتیبخانه.

6- گه شه پیدانی شاره زایی و پسپۆریه تی مامۆستا کان و توانا و هه لسه و کهوتیان له گه ل کتیبخانه و سهراوه زانیارییه کانیاندا. هاریکاریکردن به شیوه یه کی

هۆکاره کانی پیشکەوتن و

گه شه سه ندنی

چه مکی کتیبخانه کانی قوتابخانه کان

چه ند هه کارو چه ند بنه مایه ک له به رده ستدان که بوونه ته فاکته رو پالنه ریکی به هیزو چالاک و بو گه شه سه ندن و په ره پیدانی چه مکی کتیبخانه ی قوتابخانه کان به ره و پيشتر و هه نگاوانان له گه ل ره وتی کاروانی گه شه سه ندنی زانسته و زانیاری و ته کنه لوژیای سه رده م و رۆشتن شان به شان و به شیوه یه کی هاوتاریبانه له گه لیدا که بریتین له مانه ی خواره وه :

سه چاوهی پیکه وه گریدر اوو په یوه ست به به کدی و ته واو کهری یه کدی بئ ته وهی هیچ ناوبه ندیکه دروست کراو و له مپهر له م بواره دا هه بیته. که ته مه وای کردوه پال به ماموستاو به خویندکارو فیترخوازانه وه بنیته که له ریگه ی هه ول و کوشش و چالاکه خودی خوینانه وه هه ولی لیترانه وه بدن بئ ته وهی گه یشتن به سه چاوهی زانیاریه کان بگهن و به ته واو ته شتی مه به ستداریان لیوه هه لیه یجنین (13).

تاییه تمه ندی و جیاکارییه کان

کتیبخانه کان قوتا بخانه کان

کتیبخانه ی قوتا بخانه و خویندنگه کان چندان تاییه تمه ندی و جیاکاری خوینان هه یه، که به پیی جوړه کان دیکه ی کتیبخانه کان جیا ده کرینه وه، که ده توانین له م چند خالانه ی خواره وه دا کورتیان بکه ینه وه:

1 - کتیبخانه ی قوتا بخانه یه که مین جوړی کتیبخانه یه له جوړه کان کتیبخانه کان که قوتابی له ژبانی خویدا ده یینیت و پیی ناشنا ده بیته، یه که مین پیوه ندیشیه تی به

1 - گشت تیور و بیردوزه پهروهرده ییه تازه کان له سه ره ته وه کوکن که فیترکردن له سه ر بنه رته ی شاره زایی و پسپوری باشرین و کاریگه رترین جوړه کان پهروهرده و فیترکردنه. ئیدی ته وه نییه که پهروهرده کردن چیدی له سه ر شیوازی ته لقیندان بیته، به لکو به پله ی یه که م پشت به دروستکردنی حه زو ئاره زوو ده به ستیت له لای قوتابی بئ ته وهی زانست و زانیاری و شاره زایی و پسپوری په یدا بکات. ئیدی به م شیوه یه پروسه ی پهروهرده یی له پروسه ی فیتر کرده وه بئ فیتر بوون و له ته لقین دانه وه بئ توژیینه وه و فیتر بوونی خودی ده چیته.

2 - فیترکار بوو ته ته وه ر یان مه لبه ندی پروسه ی فیترکاری و ئیدی ته و زانیاریانه ی که له کتیبسی پروگرامدا برپاریان له سه ر دراوه و به ته نیا به س بئ قوتابی و خویندکاران به س نین، به لکو ته و کتیبانه ی قوتا بخانه که وه پروگرامیک برپاری خویندنیان له سه ر دراوه یه کیکن له و هه موو ریگه و شیوازه نویانه ی له ریخستننی پروگرامه کان له ریگه و شیوازه کان وانه گوته وه و فیترکردنی مژاده قوتا بخانه ییه کان بوونه ته چندان مژادو

سهرچاوه کانی زانیارییه وه. پیوهندی تهو قوتایییه به جوړه کانی کتیبخانه کانی دیکه وه به مه وداو و چه ندایه تی و چونیته تی کاریگه ریته تی کتیبخانه هی قوتابخانه له سهر تهو قوتایییه په یوه سته، ههروه ها له سهر سروشتی تهو پیوه ندییه و بهو پره زانیاری و شاره زایی و پسپورییه کی له کتیبخانه هی قوتابخانه و هریگرتوهو و توانیته تی سوود له خزمه تگوزارییه کانی تهو کتیبخانه یه و هریگریته.

2 - کتیبخانه هی قوتابخانه هه لسوکوت په لگه ل هه موو قوتاییان و خویندکاراندا ده کات، تهوانه هی که هه زو و ثاره زووی خویندنه و هیان هه یه و تهوانه ش که نییانه. بویه پیویسته له سهر کتیبخانه هی قوتابخانه که رینمایی ثاراسته ی تهو قوتاییانه بکات، که رووده که نه کتیبخانه هی قوتابخانه که، باشتین کتیب و سهرچاوه هیان بو دابین بکات و بیانخاته رووی خوینه رانی و تهو بابه تانه هیان بو ناماده بکات که هه زیان له خویندنه وهیته تی و که شوه وایه کی له باری وایان بو بخولقییته تی که بتوانن به ته وای سوود لهو سهرچاوه زانیارییه و هریگریته، تهوانه ش که هه زیان له خویندنه وه نییه و نیه ن بو کتیبخانه هانیان بدات و بو

لای خویندنه وه رایان بکیشیته. هیواو ثاوات و ثاره زووه کانیان بزانیته، لییان بکوئیته وه و لییان بچیته پیش و به دوی حه زو ثاره زووه کانیاندا بگریته، دوی شاره زابوون له هه زو ثاره زووه کانیان هه ول بدات تهو هه زو ثاره زووه زو بینیته دی و بویان دابین بکات تا تهوانه ش روو بکه نه کتیبخانه که و بزوتنه وهییه کی خویندنه وه و فیتربوونی چالاک له کتیبخانه و قوتابخانه که دا بخولقیته.

3 - ناماده کردن و دهسته بهر کردن و په یادکردنی مژاده کتیبخانه ییه کان که گونجاو و له بارن و له گه ل پیداویستییه کان و هه زو ثاره زووه کانی قوتاییاندا ده گونجین و پریان ده کات وه له هه ردوو دهسته که واته تهوانه هی حه زیان له خویندنه وهییه و تهوانه ش هه زیان لی نییه، ههروه کو له خالی دووه مدا باسما ن کرد. ده بیته تهو مژادانه واته تهو سهرچاوه زانیارییه نه له شیوه و له نساوهرؤک و له قه باره کانیاندا هه مه چه شنه و هه مه لایه ن و گشتگری بن.

4 - کتیبخانه هی قوتابخانه به هه موو جوړه کانیانه وه پتر روو ده کات په یاد کردن و به دهسته هینانی مژادی

قوتابخانه و خویندنگه کان

کتیبخانهی قوتابخانه کان به گویرهی ئاستی پەرورده و فيرکردن ده کرین بهم به شانه وه: (کتیبخانهی قوتابخانه سهره تاییه کان، کتیبخانهی خویندنگه کانی ئامادهی و دوانا وندهی و ناوه ندییه کان) و به ش—ییه کی گشتیش کتیبخانه کان ده کرین بهم به شانهی لای خواره وه:

کتیبخانهی ناوه ندی قوتابخانه : ئهم کتیبخانهی بریتییه له بیللیلهی تیشکدانه وه و چالاکسی هزری له قوتابخانه که دا به وهی که ناوه ندی سهره کی خویندنه وه و لی توئینه وه و لیکۆلینه وه یه، که هه موو نه نامانی کۆمه لگهی قوتابخانه که له قوتابیان و مامۆستایان و کارگێرپیه کان به و مژادانه واته به و سهرچاوه زانیارییه پۆشته ده کات که هاریکاریان ده کات و له فيرکردن و زانست و پۆشنهیرکردن و پیتشکەش کردنی خزمه تگوزارییه جۆراوجۆره کانی کتیبخانه. بوونی ئهم کتیبخانه ییه له قوتابخانه و خویندنگه کاندایه بارودۆخ و چۆنیه تی و نه ندازهی بیناییهی قوتابخانه وه به نده. پیتوستیه هه رکاتیک نه خشه ی بیناییه کی قوتابخانه یان خویندنگه یه ک داده پتیریت هه موو

کتیبخانهی جوئی له کتیب واته پهیدا کردنی سه ره چاوه زانیارییه کان به هه موو جۆره کانیانه وه، نوسراو و بیستراو و بینراو بۆ ناوه رۆکی کتیبخانه که یان وه کو سهرچاوهی بیست له کاسیت و فیلم و هۆکاره کانی دیکه ی فير بوون و فيرکردن بۆ؟ چونکه به پله ی یه که م و له پیتش هه موو شتیکه وه کتیبخانه که خزمه تی مه به ست و نامنجه فيرکارییه کان ده کات ویرای پیوه ندی راسته وخۆی به قوتابیان و مامۆستایان و پڕۆگرامه وه.

5 - کتیبخانهی قوتابخانه بازنه ی پیوه ندی له نیوان قوتابخانه و کۆمه لگهی ده ره وه دا دروست ده کات ، چونکه ئهو کتیبخانه یه به شیکه له و قوتابخانه یه ی که به شیکه له و کۆمه لگه یه، بۆیه باری قورسی پیتکهاته ی خویندنه وهی کۆمه لگه ی ده که ویتته نه ستۆ.

6 - کتیبخانهی قوتابخانه به ره و ئامنجه پەرورده ییه سنوورداره کان ئاراسته کراوه و به پله ی یه که م بۆ هینانه دی و دهسته بهر کردنی ئهو پڕۆسه پەرورده ییه هه ول ده دات. بۆیه ده توانین بلیین (کتیبخانهی قوتابخانه یه ک مه به سته.

جۆره کانی کتیبخانه کانی

لايه نـــه خزمه تگوزاربيه پيوهنديدار و پيويسته كاني ديكه پيشي له گه لدا دابريژریت له وانهش به شي كتيبخانه به هه موو پيداويستيه كانه وه، چونكه بايه خيكي زوري پەرورده يي و فيركاري هه يه كه خزمه تيكی بهرچاوو گرنگ پيشكەش به مندا لان ده كات واته قوتاييان و زور جاريش خزمه ت به سه ربه رشياري قوتاييان ده كات. نهك هه ر به مان به لكو خزمه ت به روله كان و دانيشتواني شارو لادئ و ناوايه كانيش ده كات، كه خـــزمه تگوزاربيه كاني

كتيبخانه ي گشتييان تيدا نييه، واته جيگه ي كتيبخانه ي گشتيش ده گريته وه. كتيبخانه ي قوتابخانه و خويندنگه كان چهند سوود و كه لكيني گرنكيان هه يه كه ده كريت له م چهند خالانه ي خواره وه دا كورتبان بكه ينه وه:

أ - ئەم كتيبخانه يه كۆمه لئكي گه وره ي كتيب و سه رچاوه ي قوتابخانه و غه يري قوتابخانه له خو ده گريت كه له گه ل ناستي قوتاييان و خويندكاراندا ده گونجيين له وانه ي جوړه كاني ديكه ي كتيبخانه ي قوتابخانه ئەم سه رچاوانه يان وهك پيويست تيدا نين.

ب - هه روه ها ئەم كتيبخانه يه ده توانيت گرنكي و بايه خي ته واري نه ندا ماني

دهسته ي فيركاري بو لاي خو ي رابكيشت، ته ويش به هو ي هه لباردن و داينكردي ته و كتيب و سه رچاوانه ي كه له گه ل هزو ناره زووه كاني ته واندا ده گونجيين هه روه ها دواي داينكردن يان ريكخستن و پوليكردي ناوه روكي كتيبخانه كه به شيويهك هه مووان بتوانن به تاساني به سه رچاوه ته و زانياريانه بگه ن كه به دوايدا ده گريين و به زووترين كات و بي ماندوو بوون سوودي ليوه ربگرن.

ت - هه روه ها ده توانيت مال و پارهي ته و او (fund) ي به ده ست بيت بو كريني ته و كتيب و سه رچاوانه ي كه له كتيبخانه ي پوله كاندا دووباره و چهند باره ن و بياخته سه ر ناوه روكي خو ي.

پ - جو ي له م سوودانه ي سه روه ئەم كتيبخانه يه ده توانيت له شار و ناوه دانييه كه دا رولي كتيبخانه ي گشتي بيينيت به تاييه تي له و گوندو لادنيانه ي كه كتيبخانه ي گشتييان تيدا نييه ، كه ها ولاتاييان ده توانن بو خو روشن بركردني روشن بيرييه گشتييه كان سوودي لي وهر بگرن.

2 - كتيبخانه ي پؤل :

ئەم جوړه كتيبخانه يه به ساده ترين جوړه كاني كتيبخانه و خويندنگه كان

ده ژميريت، كه شويينيكي تاييهت له ناو پۆل بۆ ئەم كتيبخانه يه تهرخان ده كه ن و كۆمه لايك كتيب و سه رچاوه ي خويندنه وه له خۆ ده گريت، له هه موو پۆله كاندا وهك ناوه رۆك و ناوكي كتيبخانه وايه، هه نديك كتيب و سه رچاوه ي تيډا كۆكراوه ته وه، كه به پي ناستي قوتاييان و هه زووه زووه كانيان هه لده بژيرين. جوئ له كتيب و چاپكراوه كان هه نديك مژادو هۆكاري ديكيه ي تيډا ناماده ده كريت، وهك فه ره هه ننگه كان، ته تله سه كان، وي نه گيراوه كان واته وي نه كان، مژاده كانى بينين و بيستن و ... تاد. باشترايه وايه ئەم كتيب و سه رچاوانه له چه ند دۆلاييك وهك ره فته دابنريت به جوړيك هه موو قوتاييان و خويندكاران بتوانن بيانبينن. هه روه ها باشترايه كه قوتاييان له پۆشته كردن و گه شه پيډانى ناوه رۆكي ئەم كتيبخانه بچكۆلانه يه هاريكاري بکهن و هه ركه س له ناستي خۆيه وه به هۆي پيتاك و به خشي نه وه كتيب و سه رچاوه پيشكه ش به كتيبخانه كه بکهن هه روه ها له پيډان و خواستني كتيبه كان، يان به رپۆه بردن و هه لسه ووراندني كتيبخانه هه كه و دروستكردني تينووس و يارمه تيډانى سه رپه رشتياري كتيبخانه كه، ياخود رابه ري پۆل.

3 - كتيبخانه ي هۆلي خويندنه وه:

به رپۆه به ري هه موه قوتابخانه و خويندنگه كان ده توانيت يه كيك له هۆله كانى خويندن يان پۆليكي گه و ره بۆ تيډا خويندنه وه تهرخان بکات و به كتيب و سه رچاوه و كورسى و ميژي خويندنه وه گشت پيډاويستيه كانى ديكيه ي خوينه ران پۆشته و ناماده بکات.

ئەم هۆله هاوكات دوو ئەرك راده پهرينيت: يه كه ميان وهك كتيبخانه و كۆمه لايك كتيب و سه رچاوه ي تيډا داده نريت.

دووه ميشيان وهك پۆليك كه قوتاييان تيډا كۆ ده بنه وه وانه جوړ به جوړه كانى خويانى تيډا ده خوينن. بنه رت له بووني ئەم كتيبخانه يه يان ئەم هۆلي خويندنه وه يه وهك كاريكي

پەرەكتىكى، لەھەفتەدا چەند كاتتۇمىرېك دەستىنشان دەكرىت بۇ بردنىسى قوتايىبەكان بۇ ئەو ھۆلە وەك دەرسىكى پەرەكتىكى، بۇ نمونە لەكاتى وانەى خويىندەوودا قوتايىيان بۇ ئەو ھۆلە دەبرىن و فىرى چۆنىەتى خويىندەوودى كىتېب و ئاشنا بوون بەكتىب و سەرچاوەكان دەكات يان لە وانەى فىزىيا ، كىمىيا ... تاد (15).

4 - كىتېبخانەى گەرۆك:

ئەم كىتېبخانەى بىرىتىيە لە ئۆتۆمبىلېكىكى پۆشتەكراو، بەشىۋەبەكى تايىبەتى كۆمەلېك كىتېب و سەرچاوەى زانىارى و فېزىكارى لەخۇ دەگرىت، لەووزارەتىسى پەرۋەردە يان لەبەرپۆبەرايەتى كىتېبخانەكانەو بۇ قوتايىخانەكان دەردەچىت بەتايىبەتى بۇ ئەو گوند و لادى و ئاوايىانەى كە كىتېبخانەى گىشتىيان تېدا نىيە.

ئەوئىش بەگۋىرەى بەرنامەى كى دەستىنشانكراو بۇ پىشكەشكردنى خزمەتگوزارىيە جۇرەجۆرەكانى كىتېبخانەىيەكانى ئەو قوتايىخانەو خويىندىگەيانەى كە لەكىتېبخانە بى بەشن.

5 - سەبەتەى كىتېب و سەرچاوەكانى پۇل:

ئەم جۆرە كىتېبخانانەش لەھەموو كىتېبخانەى كى قوتايىخانەو خويىندىگەكاندا تەرخان دەكرىت، دەبىت وەزارەتى پەرۋەردە و پىراى كىتېبخانەكانى دىكە گىرنگى تەواو بەم كىتېبخانەى بەدات بۇ ئەوئەى گىشت قوتايىيان و كۆمەلگەى قوتايىخانەكە سوودى لى وەربىگىر و ھەست بە نىشتىمانىەتى خۇيان و پۆشنىبىرى گىشتى و نىشتىمانى بەكن.

دەبىت ئەم كىتېبخانەى گىشت زانىارىيەكان و مېژوو جۇگرافىيا و گىشت بوارەكانى دىكەى زانىست و زانىارى و پۆشنىبىرىيە مرۆپىيەكان لەخۇ بگىت بۇ ئەوئەى ھەمووان بتوانن وەك يەك سوودى لى وەربىگىر ، پىپوئىستە ئەم كىتېبخانەى ئەم ئەركانەى لاي خوارەو پاپەرىنىت:

- دابەشكردنى كىتېب و سەرچاوەكانى پۇل ئەوانەى پىپوئىدىيان بە قوتايىبانەو ھەىە لەگەل ھاندانىيان تا بىياخوئىننەو

کورته و پوخته ی نهو سه رچاوانه پیشککش بکن. پیکهینانی پیشبرکی و زنجیره و میزگردو دایه لوگ دهر باره ی کتیبخانه ی سه به ته (16).

له گه لدا بوو جیی نابیتته وه و ده بی نوین و یاتاغه شرو چلکنه کانی بیچیتته وه له م کومه لگه یه دا جیگه ی نابیتته وه به خوی و به شرو شیتاله کانیه وه له م ولاته دهر بیچیت یان به کوله مهرگی و ژیر ده سته یی پاشکویی و هاوولاتی پله (10) ده بژیت.

په راویز:

(4) هه مان سه رچاوه ی ژماره یه که م برگه ی دووهم.

(5) عبدالنواب شرف الدین ، المدخل الى المكتبات والمعلومات القاهرة دار الدولة للاستشارات الثقافية، 2001 ص 35.

(6) عليان ربحي مصطفى وأمين النجداوي مقدمة في علم المكتبات والمعلومات عمان. دار الفكر 2001 ص عليان ربحي مصطفى لمكتبات المدرسية ومراكز مصادر عمان دار الفكر ص (19).

(7) عبدالنواب شرف الدین ، المدخل الى المكتبات والمعلومات القاهرة، دار الدولة للاستشارات الثقافية 2001 ص 36.

(8) هه مان سی سه رچاوه ی رابردوو.

(1) القنديلچی له ساله کانی هه فتاکان ماموستای خوم بو له کولیتی ناداب به شسی کتیبخانه کان له زانکوی موسته نسریه ناوی ته واوی (عامر ابراهیم القنديلچی) یه.

(2) عليان ربحي مصطفى المكتبات المدرسية ومراكز مصادر التعلم عمان. دار الفكر 2001 ص 14-15.

وعليان ربحي مصطفى وأمين النجداوي مقدمة في علم المكتبات والمعلومات عمان. دار الفكر 2001 ص 53.

(3) أ - به لام به داخه وه له ولاتی نیمه دا هه موو شتیك و هه موو بواریکی ژیان به پیچه وانه وه یه که سی تاییه تمه ند و پسپور گهر دل سوژی و ده ست پاکي و داوین پاکي و کاریگه ریته تی

- (9) سهراوهی ژماره دوو ل16
 (10) ههردوو سهراوهی ژماره (1)
 ل54 و ل19.
- (11) هه مان سئ سهراوهی رابردوو
 لهه مان لاپه ره كاندا، له گه ل
 (الناصری نهاده عبدالحمید رساله
 المكتبات المدرسية بغداد، مكتبة
 النهضة، 1963 ل4 - 6).
- (12) هه مان سهراوه كانی رابردوو.
- (13) عليان ربحي مصطفى المكتبات
 المدرسية ومراكز مصادر التعلم. عمان
 دار الفكر 2001، ص53-54.
 وعليان، ربحي مصطفى. المكتبات
 المدرسية ومراكز مصادر التعلم. عمان.
 دار الفكر، 2001 ص 15-16.
- (14) عليان ربحي مصطفى المكتبات
 المدرسية ومراكز مصادر التعلم عمان
 دار الفكر 2001، ص17-18.
- والناصری نهاده عبدالحمید رساله المكتبة
 المدرسية بغداد مكتبة النهضة 1963
 ص 9-13.
- (15) الناصرى نهاده عبدالحمید رساله
 المكتبة المدرسية بغداد مكتبة النهضة
 1963 ص 11-12.
- (16) عليان ربحي مصطفى لامكتبات
 المدرسية ومراكز مصادر عمان دار
 الفكر 2001، ص18.

*به پرتوه بهری کتیبخانه کان

له به پرتوه بهریتی گشتی پهروهردهی رانیه

له بهرهمی مامۆستایانی کوردستان

هزری پهروهدهیی و فهلسهفهکی له پیناوی گۆراندا

خستنه روو: پهروهده و فیڤکردن

کتیبی (هزری پهروهدهیی و فهلسهفهکی له پیناوی گۆراندا) له نووسینی مامۆستا (عهزیز ئالانی)یه و سالی 2008 له سلیمانی له چاپخانهی لاوکۆ چاپ کراوه. کتیبه که له دوو توپی (386) لاپههه قهواره گهوه دایه و له پیشه کییهک و سه ره تاو پینج بهش و چه ندين ناو نیشانی سه ره کی و لاوه کی پیکدی و له هزرو فهلسهفهکی پهروهده ده کۆلیته وه.

نووسه ره له پیشه کییه کهیدا ده نووسیته کولتووری رۆشنییری گه لان هه میسه شانازی به شتیکی دیاریکراوه وه ده کهن، به لام تهو شته هه ر شتیکی بیت، به ره همی پهروهده ییه، ته گه ره شوینه واری شاریکی پيشکه وتوه، ته گه ره شاکاریکی هونه رییه، ته گه ره سه رکه وتنیکی سیاسی گه وره ییه.. ته مانه هه موویان به ره همی بیرو په نجهی مرۆقن، تهو مرۆقانه ش له ته نجامی ته زموون و کۆشش و کارو

بیرکردنه ووه نه خشه دانان و سه رنجدان و پیداچورونه ووه توپژینه ووه گه یشتوونه ته ته نجامدانی ته و بهرهمانه، که واته ته و مرۆقانه خویان پهروهردده کراو بوون، سیستم و هنریکی پهروهردده پی پی گیاندوون، یان له خودی ناخی خویاندا فلهسه فیه کی پهروهردده پی رهگ و ریشه ی هه بووه، چونکه به هه ر مه به ستیک ته و شاکاره یان کرد بیت، مه به ستی سهره کی تیدا بریتی بووه له (ده برینی توانا و سه مانندی خود) که نه مه یه کی که له کاره بنه رته ییه کانی پهروهردده.

ده شلیت هه موو مرۆقایه تی شانازی به یه ک شته ووه ده کات، ته و شته ییش جه وه هری ژیان و بهرهمی هنری سه رجه م ته زمونی مرۆقایه تییه که (پهروهردده) یه، نیمه ییش وه کو گه لی کورد به ئیسته و نایینده و رابوردوو مانه ووه شانازی به

پهروهردده که مانه ووه ده که یین، چونکه توانیویه تی له ژیر ته و هه موو گوشاره سیاسی و نابووری و قهیرانه دژوارانه دا به شیک له سروشتی کوردانه ی تاکی

کورد بیاریزیست و له لاپه ره کانی ره فتاره کاغاندا پهروهردده بکاته چه تری پاراستن. دووپاتیسی ده کاته ووه که پهروهردده پراکتیزه کردنی بیرو هنری پهروهردده یانه یه که له سه رچاوه یه کی فلهسه فیه ووه هه لقلولوه، ته وه ییش روون ده کاته ووه که رۆشن بیری هه سه رچاوه که ی هنرو بیر به لام پهروهردده و رۆشن بیری دوو شتی جیاوازن و مه رجیش نییه هه موو که سیکی رۆشن بیری پهروهردده ییش بیت، پهروهردده ته و تیگه یشتنه قولله یه له چه مکی ره فتارگه رای پی مرۆق بۆ سازاندنی مرۆق بۆ ژینگه و ژینگه بۆ مرۆق.

پی له سه ر ته وه ییش داده گریت که ده بیت تاکی کورد سه رله نوی که سایه تی پهروهردده یی خوی داپریتته ووه، که ته وه ییش کاریکی مه زن و دریتخایه ن و به نه رکه و پیویست به ره نج و کوششی هه موو لایه ک ده کات.

له سه ره تایه کیشدا نامازه به ووه ده کات که پهروهردده بریتییه له کوی سه رجه م هه ولله کانی ته زمونی مرۆقایه تی بۆ باشتیرین سازاندنی مرۆق

له گه‌ل ژینگه‌یداو هه‌موو کۆمه‌لێکیش
 خاوه‌نی فه‌لسه‌فه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی
 خۆیه‌تی که له‌ناو جه‌رگه‌ی هزری
 تاکه‌کانیداوه‌ هه‌موو ژیا‌نی مرۆفیش
 به‌ پەرۆرده‌وه‌ په‌یوه‌سته‌و پەرۆرده‌یش
 به‌و چه‌ک و واتاو هزره‌و فه‌لسه‌فه
 گرنگه‌وه‌ که له‌ناخیداوه‌،
 به‌تینگه‌یه‌شتنیکه‌ی قوول و
 مه‌به‌ستدارانه‌ی تیروته‌سه‌لی ته‌وتۆ که
 خۆمان به‌ بوونه‌وه‌ریکی پەرۆرده‌یی
 بزاین، به‌ر له‌وه‌ی که‌خۆمان به‌ مرۆف
 بزاین. جه‌خت له‌سه‌ر ته‌وه‌یش ده‌کاته‌وه
 که یه‌که‌مین ئامانجی پەرۆرده‌ هه‌ولدا‌نه
 تا مرۆف له‌گه‌ل ده‌ورو به‌ردا بگوجینیت
 به‌ هه‌موو پیکهاته‌ مادی و
 مه‌عنه‌ویه‌کانیه‌وه‌.

ئامانجی نووسینی ته‌م کتیبه‌یه‌شی
 خستوه‌ته‌ روو که هه‌ولێکه‌ بو
 وروژاندنی هه‌ست و خامه‌ی ژيرو داناو
 زاناو رۆشنیرو نووسه‌رو
 پەرۆرده‌ناسانی گه‌له‌که‌ی تا به‌ گورو
 تینی پتره‌وه‌ بینه‌ پێشه‌وه‌ توانایان
 له‌پێناوی گه‌راندنه‌وه‌ی پەرۆرده‌وه‌ هزری
 پەرۆرده‌یه‌ی و فه‌لسه‌فه‌ی پەرۆرده‌یه‌ی

بو جیگه‌ی شیاوی خۆی بگێرنه‌وه‌و
 ده‌سته‌لاتی شیاوی پێ به‌خشنه‌وه‌.

نوسه‌ر له‌ یه‌که‌مین به‌شدا وشه‌ی
 پەرۆرده‌مان له‌ رووی زاراوه‌و
 زمانه‌وانی له‌ هه‌ر سی زمانی ئینگلیزی
 و عه‌ره‌بی و کوردیدا بو لێک ده‌داته‌وه‌و
 جیاوازی نیوان هه‌ردوو وشه‌ی پەرۆرده‌و
 فیکردن روون ده‌کاته‌وه‌ که له
 رۆژه‌لاتدا تیکه‌ل به‌یه‌کدی کراون له‌به‌ر
 ته‌وه‌ی قوتابخانه‌و خۆیندنگه‌ هاوکات
 سه‌رچاوه‌ی فیکرد و پەرۆرده‌ن، بو ته‌م
 مه‌به‌سه‌یش تیشک ده‌خاته‌ سه‌ر وشه‌که
 له‌ئینگلیزییدا که وشه‌ی
 (education) چه‌ند واتایه‌ک
 ده‌به‌خشیت له‌وانه‌: پەرۆرده‌،
 پەرۆرده‌کردن، فیکردن، خۆیندن،
 رۆشنیبری، رۆشنیبرکردن، زانست،
 زانیاری، فه‌ره‌ه‌نگ.

به‌و که‌ره‌ستانه‌یش که له‌ پرۆسه‌ی
 پەرۆرده‌دا به‌کاردین له‌ رووی
 مه‌عنه‌وییه‌وه‌ ده‌گوتریت
 (educational) به‌لام ته‌و که‌سه‌ی
 کاری پەرۆرده‌کردن ده‌کاته‌ پێشه‌و
 بواری پسپۆری خۆی به‌ لاتینی پێی

ده گوتريپت (educator) كه لای خویمان ماموستا و پهروهده كارو به خپو كارو پښوین و بهرچاو روون به كار دیت.

ههروهها واتای وشه و زار او كه له زمانې عه ره بې و كور ديدا شې ده كاته وه.

له دووهمین به شدا كورته په ك له سهر ميژووی پهروهده ده خاته روو، سهره تا باسی پهروهده له كومه له بهر ايبه كاندا ده كات كه له سهرده مه دا مروځ هه ولى داوه منداله كانی خوئی وا پهروهده بكات لاسایی گه و ره كان بكاته وه كه لاسايي كړنه هيه كي كويړانه بووه و نامانجې نه وه بووه مندا ل يان گه نج له كومه لى خوئی ياخي نه بيت و فيتر بيت خوئی له گه ل بگوځيښت و نه ريت و ياساو سروو ته كانی پيړه و بكات.

پاشان دپته سهر باس كړدنې تايپه تمه ندييه كانی پهروهده له كومه له

بهر ايبه كان و جوړی پهروهده و پهروهده ی كړداری و مه شقی بينراو و پهروهده ی تيوړی (نه بينراو) و نه و قوناغانه ی مروځ له رووی گه شه سه ندى

شارستانيه ته وه بريونى و بریتين له قوناغی كوكردنه وه چينينه وه و كوكردنه وه و راو كړدن و شوانى و ناژه لدارى. دوا به دواى نه وه يش باسى پهروهده له كومه لى چاخه دپرينه كاندا ده كات و نه ركي قوتا بجان هيش له و بارودوخانه دا له سى خالى گرن گدا كوكردنه وه: گواستنه وه ی كولتور له باو كانه وه بونه وه كان و فيتر كړدنې ژيان به شيوه ی تيوړی و پيدانى پښمايى و زانيارى نه تو كه له ژيانى رډانه دا سووديان لى بينريت و مه شق و راهيتان له گه ل وهر گرتنى زانياريبه تيورييه كاندا. پاشان باسى پهروهده لای هيندوسه كان و پهروهده لای جووله كه و پهروهده لای چينيبه كان ده كات و باسى تاقي كړدنه وه كان لای چينيبه كان ده خاته روو كه سى قوناغيان له خو ده گرت: تاقي كړدنه وه ی پله ی يه كه م، دووهم و سيپه م.

ههروهها دريژه به باس كړدنې پهروهده لای كلدان و ناشوورى و بابلييه كان ده دات و پهروهده لای فارسه كان و ميسرييه دپرينه كان و لای

عهره ب روون ده کاته وه، پيش نه وهی بیتته باسکردنی پهروورده له چاخی هاتنی ئیسلامدا که قوناغی خویندنی تیدا به سهر سی به شدا دابه شکردووه. که له وهیش ده بیتته وه دیتته باسی پهروورده له کومه له دیرینه خورثاواویسه کان و باسی پهروورده لای گریک ده کات و گرنگترین چاخی دیارو سهره کییه کانی شارستانیه تی گریک ده ستنیشان ده کات و به دریتی باسی چاخی هومهری و چاخی نه سپارتی و چاخی نه سینی و چاخی پرکیس و چاخی فهیله سووفه یونانیه کان ده خاته پروو.

دوای نه وهیش دیت باسی پهروورده لای رومانه کان ده کات و دووپاتی ده کاته وه که رومانه کان قوتابخانه یان هه بووه و پرۆگرامی خویندنیان هه بووه و قوتابخانه کانیان به پیی ته مه نی قوتابییه کان دابه ش کرابوون و سی جوریان له خو ده گرت: قوتابخانه ی سهره تایی که نه و مندا لانه ی وهرده گرت ته مه نیان له نیوان (7-12) سالی دابوون، قوتابخانه ی ریزمان که

نه جار نووسهر دیتته سهر باسکردنی فیرکردن و راهیانی مندا لان و لاوان له قوتابخانه کانی نه و کاته و باسی خویندن له زانکوکاندا ده کات و بهراوردیک له نیوان خویندنی تیوری و پره اکتیکیدا ده کات پيش نه وهی بیتته باسکردنی پهروورده لای کریستیانه کان و پهروورده له کومه لی چاخی راجه نین و پهروورده له کومه لی سه ده ی حه قده و کومه لی سه ده ی هه ژده و نۆزده و به دورو دریتی لای چوار زانای پهروورده یی سه ده ی نۆزده هه لوهسته ده کات که بریتین له : پستالوتزی و هه ربارت و سبهرو هاسکلهر.

پاشان دیتته سهر باسی پهروورده له کومه له کانی سه ده ی بیسته مدا و پاژیک بو پهروورده ی هاوچه رخ و تاییه تمه ندییه کانی پهروورده ی هاوچه رخ و پهروورده له کوردستان ته رخان ده کات

و لەو چوارچۆپۆهيشهوه باسى پپۆهەندى
زمانى كورد بە زمانى مادو راو
بۆچوونى هەندىك لە زمانناسانى جيهان
لەبارەى زمانى كوردىيهوه دەكات.

يەكەمىن بەندى سىيەمىن بەشيش بۆ
پپۆيستى و گرنكى و ئەرك و مەبەست
و سروشتى پەرۋەردە تەرخان دەكات.
دووەمىن بەندىش بۆ پپۆهەندى پەرۋەردە
بە زانستەكانى دىكەوه تەرخان دەكات

لەوانەيش پپۆهەندى پەرۋەردە بە
فەلسەفەو مرۆفناسى و كۆمەلناسى و
زانستى كۆمەلناسى پەرۋەردەيى و
بايۆلۆژى و دەروونزانييهوه.

ئەوهيش ڤوون دەكاتەوه كە كۆمەلناسى
لە چەند لايەنىك دەكۆلئيتەوه لەوانەش
گرووپە كۆمەلایەتییەكان و كوردە
كۆمەلایەتییەكان و رۆشەنبیری و
گۆرپانكارى.

دواتر دپتە سەر باسکردنى نايیندەى
پەرۋەردەو فيرکردن و چەند خالێك لەو
بارەوه ڤوون دەكاتەوه. لە سىيەمىن
بەشيشدا راوبۆچوونى هەندىك لە
زانايانى پەرۋەردەو فەيلەسووف و

بیرمەندانى جيهانى دەبارەى ناوەرۆك و
كارىگەرى پەرۋەردە لەسەر هزرى مرۆف
و كۆمەل و شارستانى دینیتتەوه
لەوانەيش كۆنفۆشيۆس و ئەفلاتوون و
غەزالى و جۆن ملتۆن و ژان ژاك ڤۆسۆ
كانت و پستالۆتزی و هەریات و فرۆید و
ستىوارت میل و هەربرت سپینسەر و
مخەمد عەبدەو ولیهم جیمس و ئەمیل
دورکهايم.

لە چوارەمىن بەشيشدا چەمكى
فەلسەفەو سوودەكانى فەلسەفەو
فەلسەفەى پەرۋەردە ڤوون دەكاتەوهو
تیشك دەخاتە سەر فەلسەفەى
پەرۋەردەو پپۆناسەى فەلسەفە دەكات و
چەند نمونەيەك لەو پپۆناسەيه ڤوون
دەكاتەوهو لە هەنگاوهكانى
چاكکردنەوهى هزر دەدوويت و
تايبەتمەندىيەكانى فەلسەفەى پەرۋەردە
دەخاتە ڤوو تا دپتە سەر رپگەكانى
تويژينەوهى فەلسەفەى پەرۋەردەو
ڤههەندەكانى فەلسەفەى پەرۋەردە و
سوودەكانى تويژينەوهى فەلسەفەى
پەرۋەردە.

التربية والتعليم

مجلة تربوية فصلية تصدرها وزارة التربية في حكومة إقليم كردستان - العراق
العدد (4) - 2009

في هذا العدد

- 1 - من إبداعات التربويين الكورد..... التربية والتعليم
272
- 3 - المعلم بين الواقع والطموح ..... مدحت عبد الرزاق عبد النبي
275

من إبداعات التربويين الكورد

الفكر التربوي وفلسفته من أجل التغيير

إ: التربية والتعليم

كان آثار حضارة متقدمة، أو عمل فني، أو إنتصار سياسي كبير، فإنها من ثمار أفكار وأنامل الإنسان، هؤلاء الناس الذين توصلوا إلى هذه الثمار بفعل التجربة والعمل وبذل الجهود والتفكير والتخطيط والملاحظة والمتابعة والمراجعة والدراسة والتمحيص، لذا فقد ترعرع هؤلاء الناس بفعل نظام وفكر تربوي خاص بهم، أو إن جذور فلسفة تربوية ما تتجذر في نفوسهم وأعماقهم، فإنهم ومهما كانت الدوافع التي دفعتهم إلى فعل ذلك العمل فإن الهدف الرئيس لذلك هو التعبير عن الإمكانيات وإثبات الذات، وهذا بدوره هدف من أهداف التربية الرئيسية.

كتاب ((هزرى پهروه ردهي و فهلسه فه كهى له پيئاوى كوراندا - الفكر التربوي وفلسفته من أجل التغيير)) من تأليف الأستاذ عزيز آلاني طبع عام 2008 في مطبعة لاوكو بمدينة السليمانية ويقع الكتاب بين دفتي 386 صفحة من القطع الكبير ويتضمن خمسة فصول والعديد من العناوين الرئيسية والفرعية ويناقش الفكر التربوي والفلسفة التربوية من أجل إحداث التغيير في المجتمع. حيث يتطرق الكاتب في مقدمة الكتاب إلى أن التراث الثقافي للشعوب يفتخر دوماً بأمر محددة، ومهما كان ذلك الأمر فإنه ثمرة من ثمار التربية، لو

ونعتبر أنفسنا مخلوقاً تربوياً قبل أن نعتبر أنفسنا إنساناً. ويؤكد الكاتب على أن الهدف الأول للتربية هو تهيئة الإنسان ليتلائم مع البيئة المحيطة به بكافة مكوناتها المادية والمعنوية. ويوضح الكاتب أهداف تأليف هذا الكتاب بأنه محاولة لإثارة شعور وأقلام المثقفين والكتاب والتربويين الكورد للتقدم نحو الأمام بكل همة وفعالية من أجل تسخير طاقاتهم وجهودهم وإعادة التربية والفكر التربوي والفلسفة التربوية إلى موقعها اللائق بها ومنحها المقام الذي تستحقه.

يعمد الكاتب في الفصل الأول إلى توضيح معاني التربية لغة ومصطلحا في اللغات الإنكليزية والعربية والكوردية موضحاً الفرق بين كلمتي التربية والتعليم وفي الفصل الثاني يسلط الأضواء على تاريخ التربية ويتطرق في البداية إلى التربية في المجتمعات البدائية ومميزات التربية في المجتمعات البدائية ونوع التربية والتربية العملية والتدريب النظري والتربية النظرية والمراحل التي قطعها الإنسان ومن ثم يتطرق إلى التربية في مجتمعات العصور القديمة موضحاً مهام المدرسة في تلك الظروف ومن ثم يتطرق إلى التربية لدى الهندوس واليهود والصينيين والكلدان والآشوريين والبابليين والفرس والمصريين القدامى والعرب قبل أن يتطرق إلى التربية في عصر ظهور الإسلام. ثم يأتي إلى ذكر

ويقول أن الإنسانية تفتخر بأمر واحد ألا وهو جوهر الحياة ونتاج التجربة الإنسانية كافة ألا وهي التربية ونحن كشعب كوردي مجازنا ومستقبلنا وماضينا نعتز بتربيتنا لأنها ورغم الضغوط السياسية والاقتصادية والأزمات العصبية فقد تمكنت من المحافظة على الطبيعة الكوردية للفرد الكوردي وتجعل من التربية مظلة لحماية. مؤكداً أن التربية هي مجد ذاتها تطبيق للأفكار التربوية التي تنبع من مصادر فلسفية، موضحاً أن مصادر الثقافة هي الأفكار ذاتها لكن التربية والثقافة أمران مختلفان في حد ذاتهما وليس شرطاً أن يكون كل مثقف تربوياً في الوقت عينه، فالتربية هي الفهم العميق لمفهوم الممارسات والسلوك الإنساني لتهيئة الإنسان للطبيعة والطبيعة للإنسان. مشدداً على وجوب قيام الفرد الكوردي بصياغة شخصيته التربوية وهذا في حد ذاته عمل عظيم وبعيد المدى ومجاجة إلى جهود الجميع.

وفي البداية يشير إلى أن التربية عبارة عن كافة محاولات وجهود التجربة الإنسانية من أجل التهيئة الفضلى للإنسان للتعامل مع البيئة وأن لكل مجتمع فلسفته الاجتماعية الخاصة به الكامنة في أفكار وأعماق ونفوس أفراد وأن حياة الإنسان مرتبط إرتباطاً وثيقاً بالتربية وإن التربية بكل أسلحتها وأفكارها الفلسفية الهامة الكامنة فيها تجعلنا نفكر في الأمر

في العالم حول مضامين وتأثير التربية على فكر الإنسان والمجتمع والحضارة ومن هؤلاء كونفوشيوس وأفلاطون والغزالي وجون ملتون وجان جاك روسو وكانت وبستالوتزي و هيربرت وفريدريك فروبل وستيوارت ميل وهربرت سبنسر ومحمد عبدة ووليم جيمس وأميل دوركهايم.

كما يوضح مفهوم الفلسفة والفلسفة التربوية وخطوات إصلاح الفكر وصولاً إلى طرق دراسات الفلسفة التربوية وفوائدها موضعاً في الفصل الرابع العلاقة بين الفلسفة والتربية والسياسة التربوية ويخصص الفصل السادس للإستراتيجية التربوية ومهام وأهداف التربية.

فيما يتطرق إلى مهام الفلسفة التربوية مستعرضاً أنواع من الفلسفة التربوية كالفلسفة النموذجية والبراغماتية ومبادئ الفلسفة البراغماتية والفلسفة الواقعية والفلسفة الإسلامية والفصل الأخير عبارة عن نظرة عامة للفلسفة التربوية محلاً أزمة الفكر التربوي ومسلسلاً الأضواء على المصطلحات الفيزيائية في مجال التربية.

التربية لدى المجتمعات الغربية فيبدأ بالتربية لدى اليونانيين بعصورها المختلفة من هومريين وأسبارطة وأثينا وبريكس وعصر الفلاسفة اليونانيين.

بعد ذلك يعرج المؤلف إلى تسليط الضوء على التربية لدى الرومان والمسيحيين والتربية في عصر النهضة والتربية في القرن السابع عشر وصولاً إلى التربية في القرنين الثامن عشر والتاسع عشر ويتوقف عند أربعة علماء تربويين في القرن التاسع عشر وهم بستالوتزي وهربرت وسبر وهاسكلر. ويصل بنا المؤلف إلى القرن العشرين متطرقاً إلى التربية المعاصرة في مجتمعات القرن العشرين ويخصص جزءاً للحديث عن التربية المعاصرة ومميزاتها في كوردستان وفي هذا الصدد يتطرق إلى علاقة اللغة الكوردية بلغة الماد ويستشهد بآراء ووجهات نظر عدد من اللغويين في العالم حول اللغة الكوردية.

ونقرأ في بقية فصول الكتاب مواضيع عن أهمية وضرورة وأهداف التربية وعلاقة التربية بالعلوم الأخرى كالفلسفة وعلم الإنسان والإجتماع ومستقبل التربية والتعليم وآراء المفكرين التربويين والفلاسفة والمفكرين

المعلم

بين الواقع والطموح

بحث ميداني

مدحت عبد الرزاق عبد النبي

تمهيد

يقينا أن تقدم الدول التي قطعت شوطاً كبيراً على طريق التطور والتقدم كان راجعاً إلى اهتمامها بالتربية والتعليم ، والذي حصل في العراق قبيل أحداث 2003 ، وما تركه الحصار من آثار سلبية على مجالات الحياة عامة ، كانت فيه العملية التربوية والتدريسية المستهدفة الأولى في ذلك الحصار القاسي ، فيه تدنت هذه العملية لأدنى المستويات.

لذا فنحن بحاجة ماسة إلى أن تعيد الجهات التربوية المسؤولة حساباتها أمام هذه العملية وفي مجال إعداد المعلمين والمدرسين وتدريبهم مع توفير أفضل الظروف الممكنة لرفع مستوى الأداء ليتمكن المعلم والمدرس من توجيه تلاميذه وطلبته نحو التطبيق العملي في حياتهم اليومية، وليفهم كل من المعلم والمدرس أن التعليم أو التدريس ليس نظاماً بقدر ما هو واقع للحياة عامة.

أهمية البحث

لابد لأية مؤسسة تقدم خدماتها لأبناء المجتمع ، وبخاصة مؤسسة متخصصة في إعداد كوادر المهمة التعليم ، ولمرحلة مهمة من مراحل حياة أبنائها التعليمية ألا وهي مرحلة التعليم الابتدائي ، لابد لها من أن تقوم ببعض الدراسات والبحوث للتعرف على آراء المستفيدين من هذه الخدمات وبالتالي التعرف على نواحي القصور والضعف لكي تعمل الجهات المعنية على اتخاذ الإجراءات اللازمة للتغلب عليها .
من هذا المنطلق كان التفكير في هذا البحث وفي إعدادة للدور الفاعل الذي يحتله هذا المجال وما يقدمه من خدمات لأبناء المجتمع .

أهداف البحث

يهدف هذا البحث إلى :
التعرف على الصعوبات التي يواجهها المعلمون في مجال عملهم (أثناء ممارستهم لمهنة التعليم).
التعرف على الصعوبات التي يواجهها الطلبة أثناء إعدادهم لمهنة التعليم.
التعرف على آراء المدرسين الذين يتولون إعداد الكوادر لمهنة التعليم.
التعرف على آراء المشرفين التربويين الذين يتولون تقييم عمل المعلم أثناء ممارسته لمهنته .

التعريف بمصطلحات البحث

المعلم :
علمه / كسمعه علما بالكسر عرفه، وعلم هو في نفسه، ورجل عالم وعليم، وعلمه المعلم تعليماً، وأعلمه إياه فتعلمه، والتعلامة العالم جداً،

وعالمه فعلمه كنصره غلبه علماً (الفيروزآبادي / القاموس المحيط ج 3 ص 155).

وفي حديث ابن مسعود ﴿ إنك غليم معلم ﴾ أي ملهم للصواب والخير كقوله تعالى { معلم مجنون } أي له من يعلمه (ابن الأثير / النهاية ج 3 ص 292).

ولم ترد كلمة معلم بشكل صريح في معظم المعاجم العربية. يشمل المعلم خريج المصادر التالية : (معهد - بعد الدراسة الإعدادية - معهد إعداد - بعد الدراسة المتوسطة - كلية متخصصة - كلية التربية الأساسية).

الواقع:

وقع الشيء على الأرض وقوعاً ، وتوقعته : ترقبت وقوعه (الزمخشري / أساس البلاغة ص 686) التوقع : تنظر الأمر ، واقع جمع واقعة (ابن منظور/ لسان العرب).

الطموح:

طمح بصره إليه ، كمنع : ارتفع ، طمح بصري إليه ، أي امتد وعلا ، طمح في الطلب : أبعد ، طمح ببصره يطمح طمحا : شخص ، ويقال / رمى به إلى الشيء ، طمح الفرس يطمح طمحا وطموحا : رفع رأسه في عدوه رافعا بصره (الزبيدي / تاج العروس ج 6 ص 588).

" تعريف بالمجالات التي تم بموجبها توزيع فقرات الاستبيان المعتمدة في

البحث"

المجال التربوي

هو ذلك المجال الذي يتحدد من خلاله معنى التربية والتي يقصد بها أي التربية : عملية تكيف أو تفاعل ما بين المتعلم والبيئة التي يحيا فيها،

وتعتبر مهمة المعلم من خلال هذا المعنى : مساعدة المتعلم على تكييف نفسه وفقا للبيئة .

المجال النفسي

يرتبط أصلا بعلم النفس وما يمكن للمعلم أن يفيد منه ومن فروعته المختلفة ، ومنها : علم النفس التربوي ، علم النفس التعليمي ، علم نفس الطفل ، علم النفس التكويني ، علم نفس المراهقة ، علم النفس الإرشادي ... ، ويمكن تعريف علم النفس : بأنه الدراسة العلمية للسلوك ، وما يرتبط بهذا السلوك من عمليات عقلية ، دافعية ، انفعالات ... والتي تمكننا من التنبؤ بأنماط السلوك وفهمه والتخطيط له.

المجال الثقافي

قد لا يدرك الكثير من الناس الفرق بين مفهوم المتعلم ومفهوم المثقف أو (الثقافة) وغالبا ما يتم مزج أحدهما بالآخر ، ولأجل ذلك أود توضيح الآتي :

الثقافة: مجموعة من نماذج الحياة العائلية ، الاقتصادية ، الدينية ، الأخلاقية ، التربوية ، الجمالية ، السياسية ، اللغوية ، والعلمية ، وهي تعبر عن روح الأمة ونفسية المواطن ، وهي كل ما فيه استنارة للذهن وتهذيب للذوق وتنمية إمكانية النقد والحكم لدى الفرد وفي المجتمع ، وهي ذات طابع فردي تؤكد على الجوانب الروحية ، وهي بهذا مجموعة الأفكار، العادات ، التقاليد ، القيم ، الاتجاهات ، والمعتقدات التي تنظم العلاقات بين الأفراد.

ما تقدم نجد أن الثقافة تحدد السلوك الاجتماعي بكافة أنواعه ومن ذلك تحمل المسؤولية ، وبدون الثقافة يفتقد الفرد القابلية أو القدرة على تحمل المسؤولية وكيفية الالتزام بها تجاه أبناء مجتمعه ولم ترد كلمة

(مثقّف) في كلام العرب إلا بمعنى المقوم المسوي كما ورد في شعر عنتره بن شداد عن الرمح:

جادت له كفي بعاجل طعنة   بمثقّف صدق الكعوب مقوم
وبهذا يمكن القول أن المثقف هو الفرد الذي اطلع على الكثير من تجارب
الآخرين فاتعظ بها وتجاربه الخاصة فسمت نفسه وحسنت أخلاقه وصلح
واستقام سلوكه.

المجال المادي

يعتبر التعليم عملية استثمارية، حيث ما أدى إلى زيادة مكاسب الطلاب في المستقبل وهو استثمار في رأس المال البشري الذي تعبر عنه هذه القدرات والمهارات التي يكتسبها الطلاب في المدرسة، وعلى هذا النحو تتعدد الاستثمارات في رأس المال البشري، وبذلك يمكن القول بأن القدرة الإنتاجية للعمل هي وسيلة الإنتاج، فنحن نصنع أنفسنا ونبني قدراتنا، وفي هذه الحدود تعتبر الموارد البشرية وليدة الاستثمارات التي يحتل منها التعليم مكانا بارزا وهاما

المجال الاجتماعي

نعني به مدى التفاعل بين الأفراد، وليس من الضروري أن يكون التفاعل الاجتماعي وجهًا لوجه، فقد يحدث السلوك الاجتماعي في حضور الآخرين أو أثناء غيابهم، غير أنه يتأثر بهم لأنهم يمثلون دقائق مهمة ومثيرة في المجال النفسي للفرد.

إجراءات البحث

اختيار العينة

روعي عند اختيار العينة أن تكون على مساس مباشر بموضوع البحث وأن تكون متنوعة لتشمل مختلف جوانب العملية التربوية والتعليمية، ولو أن عملية إعداد البحث بهذه الصيغة مجهدة ومعقدة، فقد تجاوز الباحث هذه العقبات، للحصول على أفضل الاستجابات وأدقها خدمة لأبنائنا الطلبة الذين يتقدمون للدراسة في مؤسسات إعداد المعلمين، وبالتالي لتحقيق ما نطمح إليه من إعداد كوادر جادة وفاعلة تأخذ على عاتقها بناء البلد وتطويره، سواء من خلال العمل في المدارس الرسمية أو خارجها (في حالة عدم توفر فرصة عمل لدى الدولة)، حيث أن المستقبل ورعايته بالصورة العلمية والعملية سيعمل على تحقيق مطالب المجتمع عامة.

وبناء على ما سبق، تم اختيار عينة عشوائية، وكما يلي:

46	هيئة الإشراف التربوي
32	المدرسون في معهد المعلمين
19	المدرسون في معهد المعلمات
29	المدرسون في معهد الفنون الجميلة
245	المعلمون
147	طلبة معهد المعلمين
86	طالبات معهد المعلمات

أداة البحث

تم توزيع استبيانات لكل فئة من فئات عينة البحث بشكل منفصل، ولو أن بعض الأسئلة التي تضمنتها الاستبيانات عامة وردت بشيء من التشابه بين فئة وأخرى، فقد هدف الباحث من ذلك التعرف على نسبة الاستجابات الأعلى تجاه بعض الفقرات، والتي تعتبر في مضمونها ذات أثر إيجابي يجب التأكيد عليه عند التحليل، أو أنها ذات أثر سلبي يجب استبعاده ووضع الحلول الكفيلة للتخلص منه. علما أنه تم توزيع فقرات كل استبيان لكل فئة إلى جوانب خمسة وهي الأساسية في العملية التربوية، فضلا عن فسح المجال في نهاية كل استبيان لتحديد المقترحات والآراء المضافة.

خطة التحليل الإحصائي

وجد الباحث ولغرض تقديم صورة واضحة عن واقع مهنة التعليم وما يجب أن تكون عليه أن أفضل طريقة إحصائية في تحليل إجابات المشاركين في عينة البحث هي استخراج النسبة المئوية لآرائهم، والتي تتحدد في موقفين فقط هما (موافق/ غير موافق) مع ترك الموقف الذي وصف بالحياد.

النتائج ومناقشتها

تبين من خلال متابعة الاستجابات أن هناك جوانب هامة بحاجة إلى وقفة تحليل تتناسب وأهميتها، وفيما يلي نستعرض بعض هذه الجوانب بشيء من الإسهاب، وستدرج بقية الجوانب ضمن حقل الاقتراحات والتوصيات.

القبول في المعاهد واختيار الطلبة

أكدت نسبة عالية من عينة البحث من مشرفين ومعلمين ومدرسين وطلبة على ضرورة اعتماد المعدلات العالية في قبول الطلبة في

مؤسسات إعداد المعلمين، وأن الدراسة فيها بحاجة إلى قدرة فكرية وتحصيلية متميزة.

ويجب ألا يفوتنا القول بأن مهنة التعليم مهنة إنسانية ، تعتمد على تأثير الكبير في الصغير لا من أجل تشكيله على غراره ، وإنما لتشكيله على صورة أفضل ، لأن التربية عملية تهدف إلى:

إعداد الفرد ليكون مواطنًا صالحًا وعضوًا متعاونًا مع المجتمع.

إعداد الفرد ليكون عنصرًا منتجًا في المستقبل.

إعداد الفرد لممارسة أنواع النشاطات أو الأعمال التي من شأنها

أن تعينه على استغلال أوقات الفراغ وحصوله على مجال عمل مناسب إذا لم تتوفر فرصة العمل في الميدان التربوي، إذ من خلال مؤهله التربوي يمكنه أن يقدم خدمة أفضل لأبناء مجتمعه.

فالتربية تهدف إلى التقدم والتطور، وهي بحاجة إلى عناصر تتميز بـ القدرة على النمو المستمر والاستفادة من التجارب، الرغبة في البحث والإطلاع ، المرونة العقلية ، القدرة على الابتكار، الشعور بالمسؤولية.

من هذا المنطلق نجد أن فاعلية إعداد المعلم تتوقف على مدى الدقة في اختيار العناصر الصالحة للمهنة ، مما يتطلب القيام بدراسات لوضع أسس ووسائل قياس مناسبة في اختيار هذه العناصر.

الهيئات التدريسية في معاهد المعلمين

يتضح من استجابات عينة البحث ومن الطلبة أن الهيئات التدريسية في هذه المؤسسات ليست بالمستوى المطلوب من ناحية تمكنهم من طرح المواد الدراسية، ومن ناحية رغبتهم للعمل في هذا المجال وعدم نضجهم النفسي والاجتماعي .

واتضح للباحث ومن متابعة عينات البحث ، تواجد مجموعة من المدرسين واندفاعهم للعمل فيها ما هو إلا إرضاء لأهواء شخصية ، إما لكون هذه المؤسسات أرفع مستوى من بقية المراحل الدراسية السابقة لها ، أو رغبة في الحصول على بعض المكاسب المادية أو لضعف في المناهج الدراسية وليس هناك من جهد كبير يبذل في تقديم المواد الدراسية.

على أن دراسة دور المعلم ، والإلمام بالأبعاد التي تمتد إليها وظيفته أمر له أهمية في تقرير ما ينبغي الإلمام به والتدريب عليه في فترة الإعداد المهني ، وهذا يرتبط أصلاً في حسن اختيار من يقوم بالإعداد لهذه المهنة (ونقصد بهم المدرسون) بحيث يكونوا من المؤمنين بها والراغبين فيها، دون نزعات وأهواء شخصية ، ومن أصحاب المستويات العلمية الجيدة .
ولعل مما يجب أن تدركه الهيئات التدريسية في هذه المؤسسات أن الطلبة في هذا المجال يحملون مواصفات شخصية معينة بحاجة إلى رعاية واهتمام ، وبصورة مباشرة من لدن أولئك القائمين على إعدادهم وتأهيلهم ليس فقط تربوياً وإنما نفسياً واجتماعياً ، وليست هذه العملية قاصرة على المتخصصين في المجال النفسي ، وإنما لآراء وخبرات الآخرين من الاختصاصات المختلفة دور فاعل في هذه المهمة .

فقد يشكو غالبية الطلبة في هذا المجال من مشكلة أو أكثر من المشكلات التالية:

الشعور بتأنيب الضمير / الشعور بالنقص / القلق/ التوتر/ الشعور بالخلج/ تقلب الحالة الانفعالية/ الارتباك/عدم القدرة على تحمل المسؤولية/ ضعف الثقة بالنفس/ الإحساس بالفراغ والضياع/سهولة الاستثارة العصبية والحساسية/ضعف العزيمة والإرادة/الإهمال/الاستهتار/ اللامبالاة/الاستغراق في أحلام اليقظة/ التبرم بالحياة والرغبة في التخلص منها.

إذن الأمر يتطلب جهداً جاداً من قبل الهيئة التدريسية لتحمل على عاتقها مسؤولية التخفيف من وطأة المشاكل التي يعاني منها الطلبة ، لا إثارته ومحاوله التمييز بين مجموعة وأخرى من الطلبة على حساب المصالح والعلاقات الشخصية التي تبرز في حالة امتحان الطلبة لمهن خارج أوقات الدوام، فيها يكون البعض من المدرسون بحاجة لخدمات طلبتهم في المهن التي يمتنونها.

الدوام في معاهد المعلمين

أكدت نسبة عالية من عينة البحث من الطلبة والمدرسين بضرورة الفصل في الدوام في المعاهد عن النمط الذي تسير عليه المراحل الدراسية السابقة لها كالمتوسطة والإعدادية ، إذ أن النمط المعتمد في الدوام حالياً لا يشعر فيه الطالب والمدرس بنوع من التمييز بين مرحلة دراسية وأخرى ، وأن هذه المرحلة دون مستوى المرحلة الجامعية التي يشعر فيها الطالب بنوع من التحرر في الدوام .

إذ يجد الطلبة من خلال دوامهم على شكل محاضرات بأن لديه متسعاً من الوقت يقضيه في انجاز بعض مهامه الضرورية دون التفكير بالغياب ليوم كامل أو بعض يوم.

التخصص في معاهد المعلمين

ابتلي عصرنا الحاضر بظاهرة التخصص، وإذا كانت الدول المتقدمة قد فهمت التخصص هذا على أنه دائرة ضيقة من دوائر المعرفة الكبرى التي على المعلم أن يتقنها، فإننا أخذنا هذه الظاهرة حرفياً، وأقمنا الحدود بين أنواع المعرفة، حتى أن الواحد منا لا يكاد يعرف شيئاً خارج موادّه الدراسية، وإذا قدر له أن يكتب بحثاً في موضوع ما، فإنه لا يعرف أبعد من الموضوع الذي كتب فيه.

وهذا ما نلاحظه لدى معظم طلبة الجامعة حالياً، إذ نجد أن الطالب المعني يدور في حدود ضيقة ضمن اختصاصه، وتصبح عليه الإجابة عن موضوعات على مدى قريب من الاختصاص الذي يعد نفسه إليه.

وفي الوقت الذي نؤكد على ضرورة الاهتمام بالتخصص في المعاهد وفي مختلف المواد الدراسية لا نريد أن يكون موازياً للتخصص الذي تحدثنا عنه، إذ أن المعلم بحاجة إلى سعة إطلاع ودراية مستفيضة في مختلف مجالات الحياة، إذ يجب أن يلم بجوانب متعددة من حياة الطفل الذي يحيا عصر العلم وتعرفه

على مختلف التقنيات الحديثة وممارسته لها ومنها الكمبيوتر والإنترنت ومن تمكنه من إعداد برامج متطورة بهذه الوسائل، والتي من المفروض أن يستغلها في خدمة مجتمعه.

المناهج الدراسية والكتب المقررة

تؤكد غالبية استجابات عينة البحث أن طبيعة المناهج والكتب المقررة الحالية لا تفي بالهدف الذي نطمح في تحقيقه، لذا يتوجب على الجهات المعنية أن تتحمل مسؤوليتها كاملة في إعداد جيل المستقبل من خلال مناهج دراسية متقدمة ومتطورة يلحقها التحديث من حين لآخر.

إذ لو ألقينا نظرة سريعة للمناهج والكتب المقررة الحالية لوجدنا أنها لا تشمل جهداً علمياً مبدعاً ولا خبرة تربوية منطقية، وقد لا تعدو عن حشد من المعلومات، معروضة بأسلوب لا يتفق وخصائص الطلبة، فلا تتحداهم عقلياً، ولا تشوقهم ولا تثير اهتمامهم، ولا تشبع حاجاتهم وفضولهم العلمي، فهي لا تنطوي على عمل جاد، يبدأ من وعي لمضمون الفلسفة التربوية وغاياتها، وفهم للأهداف التربوية المقصودة من المرحلة الدراسية، والتي تتطلب أو تتوجه بالاهتمام لإعداد المعلم في مجالي الثقافة العامة والثقافة المهنية .

ويقصد بالثقافة العامة أساساً وكما أوضحنا آنفاً، الثقافة الإنسانية الواسعة التي تجعل الفرد قادراً على فهم جميع مشكلات الإنسانية وتمكنه من الحكم عليها، وأن يكيف عمله معها وأن يفهم طبيعة الظرف الراهن، وأن يكون التعليم حياً وفعالاً في توجيه المعلم لتغذية ذاته بالفضول الفكري الذي لا يكتسب إلا عن طريق الممارسة العميقة والطويلة للمواد العلمية.

ويقصد بالثقافة المهنية : الإعداد المهني طويل الأمد، يتم خلاله شيئاً بعد شيء تحويل الثقافة العامة المستمرة نحو ممارسة المهنة.

ولنا في هذا المجال أن نسأل؟:

هل يتم تحقيق الآتي لأطفال المدرسة الابتدائية من خلال إعداد المعلم حالياً؟

الكشف عن ميول التلاميذ وقدراتهم وتوجيهها بالشكل الصحيح.
تدعيم شخصية التلميذ لتشكيل شخصية متكاملة.
تنمية المبادرة في التفكير والعمل على التجديد والابتكار.
تبصير التلاميذ بفلسفة المجتمع، وما يطرأ على هذه الفلسفة من تغيير.
تربية التلاميذ تربية وجدانية سليمة والعمل على تهذيب حواسه وترقيق مشاعره والتسامي بخبراته المكبوتة، وتدريبهم على النظر إلى الأمور بنظرة واقعية .
إعداد التلاميذ لفهم الحياة والاستعداد لمواجهةها بصورة صحيحة
دوفا تراجع .

وفي اعتقادنا أن كل ما تقدم لا يتم بدون ربط المناهج الدراسية بالحياة الواقعية وإعداد المعلم إعداداً مناسباً وكفاً.
لذا يجب أن تهتم المناهج في هذه المرحلة الدراسية المهمة بما يأتي:
- أن تبعث في التلاميذ تحمل المسؤولية والقيام بالواجب والولاء للوطن والانتماء للأمة.
أن تكون معاصرة ومتجددة.
أن تكون وظيفية تمكن المتعلم من التكيف والإنتاج.
أن لا تكون بعيدة عن واقع المجتمع، بكل مشاكله وظروفه وإمكاناته المتاحة .
أن تكون متوازنة بين الكم والكيف، ومتوازنة في اتجاهاتها العملية ، الأدبية ، الثقافية، والمهنية .
أن تكسب التلاميذ منهجية التفكير، الاستقصاء، البحث، والنقد البناء.

اقتراحات

يتقدم الباحث ببعض المقترحات آملاً أن تحصل على موافقة الجهات المعنية خدمة للعملية التربوية والتعليمية:

أولاً:

مقترحات خاصة بطلبة المعاهد

إعادة النظر في نظام معاهد المعلمين، وصياغته بشكل يتفق وحاجات الطلبة والظرف الراهن. وإضافة فقرة بعدم التزام الوزارة بتعيين كافة الخريجين، إلا بعد اجتياز اختبار الكفاءة المهنية، توضع له الأسس والمعايير العلمية والمهنية الدقيقة من قبل لجنة متخصصة في العلوم التربوية والنفسية. إعادة النظر في المناهج الدراسية المقررة، ورفع التداخل بين بعضها البعض.

ثانياً:

مقترحات خاصة بمدرسي المعاهد

ليس من الضروري نجاح حملة الشهادات العليا للتدريس في هذه المعاهد، لذا ينبغي حسم هذه المسألة بتمييزهم، أو الانتقاء منهم (وذلك بإجراء اختبار كفاءة يتم الإعداد له من قبل لجنة متخصصة) لأن عملية الإلزام للعمل في هذا المجال قد لا تعطي نتائج إيجابية. ينبغي توجيه من يرغب في إكمال دراسته العليا إلى الموضوعات التي تحتاجها وزارة التربية، وبخاصة المديرية العامة للإعداد والتدريب، وما تحتاجه من كوادرن في معاهد المعلمين.

ثالثاً:

مقترحات خاصة بمعلمي المدارس الابتدائية
منح معلم الصف الأول امتيازات خاصة لما يقدمه من جهد في أدائه
ومن خلال تقييمه من قبل لجنة متخصصة في التربية وعلم النفس وهيئة
الإشراف التربوي .
وضع ضوابط لمنح الامتيازات والمحفزات للمعلمين المتفوقين، اعتماداً
على:
النشاطات الأدبية والعلمية.
التفوق في الدورات التدريبية.
نسبة النجاح في الامتحانات العامة.
التقارير التي ترفع عنهم من قبل هيئة الإشراف التربوي.

* * *

الملاحق

فقرات الاستبيان الخاصة بهيئة الإشراف التربوي

المجال التربوي

أؤيد قبول الطلبة في المعاهد من ذوي المعدلات العالية.
أؤيد فكرة تخفيض نصاب المعلم من الحصص الدراسية.
زيادة عدد تلاميذ الصف الواحد ترهق المعلم أثناء قيامه بواجبه.
أؤيد من يقول بأن المعلم صانع الأجيال.
الإدارة المدرسية الحالية عامل مثبط في اندفاع المعلم وحماسه في العمل .

أؤید مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية .
یرغب الكثير في مهنة التعليم لسهولة ممارستها.
من الضروري زيادة عدد الأبنية المدرسية وإلغاء حالة الازدواجية بين المدارس.
لا أؤید تنظيم زيارات متبادلة للمعلمين في مدارس المحافظة لأنها مضيعة للوقت.
من الضروري تنظيم مسابقات بالدروس النموذجية للمعلمين.
لا أؤید فكرة تقسيم المدارس إلى مجموعات وخضوعهم لنمط واحد من الأسئلة.

المجال النفسي

یرغب الكثير بمهنة التعليم لكثرة العطل وفترات الراحة.
الإرهاق الفكري والنفسي الذين يتعرض لهما المعلم دون غيره جعله لا يهتم بأدائه.
أؤید فكرة تأنيث التعليم الابتدائي.
وضع ضوابط جديدة لتنقلات المعلمين وتطبيقها بصورة عادلة .
لا أؤید فكرة التخصص للصفوف الثلاثة الأولى للمرحلة الابتدائية.
من الضروري تشجيع المعلمين من أصحاب المواهب وتنمية قدراتهم.
رغبة المعلم في مهنته الحالية هي أساس النجاح.
التعليم في الوقت الحاضر أصبح مملاً.
الميل للأطفال هو أساس العمل معهم.
لا أؤید المعلم الذي يقول أن مهنة التعليم مهنة بدون مستقبل.

المجال الثقافي

أؤید بأن زيادة وعي أبناء المجتمع لا يتحقق إلا من خلال الاهتمام بمهنة التعليم .

أؤيد بأن المناهج الدراسية الحالية لا تسهم في تحقيق التكامل الثقافى والتربوى.

أجد من الضرورى اهتمام المكتبة المدرسية بتشقىف المعلم قبل التلمىذ منح فترة مناسبة يتفرغ فيها المعلم للمكتبة بهدف التشفى الذاتى. إعداد دورات تدريبية تنشيطية ومركزة تجدد كل ثلاث سنوات.

المجال المادى

التعلیم مهنة من لا مهنة له.

أؤيد وضع ضوابط لمنح العلاوات والترقىع (ليس روتينيا) وإنما اعتمادا على:

التقارير التى ترفع عنهم من قبل هيئة الإشراف التربوى.

* * *

الملاحق

فقرات الاستبيان الخاصة بهيئة الإشراف التربوى

المجال التربوى

أؤيد قبول الطلبة فى المعاهد من ذوى المعدلات العالية.

أؤيد فكرة تخفىض نصاب المعلم من الحصص الدراسية.

زيادة عدد تلامىذ الصف الواحد ترهق المعلم أثناء قيامه بواجبه.

أؤيد من يقول بأن المعلم صانع الأجيال.

الإدارة المدرسية الحالية عامل مشط فى اندفاع المعلم وحماسه فى العمل.

أؤید مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية .
یرغب الكثير في مهنة التعليم لسهولة ممارستها.
من الضروري زيادة عدد الأبنية المدرسية وإلغاء حالة الازدواجية بين المدارس.
لا أؤید تنظيم زيارات متبادلة للمعلمين في مدارس المحافظة لأنها مضيعة للوقت.
من الضروري تنظيم مسابقات بالدروس النموذجية للمعلمين.
لا أؤید فكرة تقسيم المدارس إلى مجموعات وخضوعهم لنمط واحد من الأسئلة.

المجال النفسي

یرغب الكثير بمهنة التعليم لكثرة العطل وفترات الراحة.
الإرهاق الفكري والنفسي الذين يتعرض لهما المعلم دون غيره جعله لا يهتم بأدائه.
أؤید فكرة تأنيث التعليم الابتدائي.
وضع ضوابط جديدة لتنقلات المعلمين وتطبيقها بصورة عادلة.
لا أؤید فكرة التخصص للصفوف الثلاثة الأولى للمرحلة الابتدائية.
من الضروري تشجيع المعلمين من أصحاب المواهب وتنمية قدراتهم.
رغبة المعلم في مهنته الحالية هي أساس النجاح.
التعليم في الوقت الحاضر أصبح مملاً.
الميل للأطفال هو أساس العمل معهم.
لا أؤید المعلم الذي يقول أن مهنة التعليم مهنة بدون مستقبل.

المجال الثقافي

أؤید بأن زيادة وعي أبناء المجتمع لا يتحقق إلا من خلال الاهتمام بمهنة التعليم .

أؤید بأن المناهج الدراسية الحالية لا تسهم في تحقيق التكامل الثقافي والتربوي.

أجد من الضروري اهتمام المكتبة المدرسية بتثقيف المعلم قبل التلميذ. منح فترة مناسبة يتفرغ فيها المعلم للمكتبة بهدف التثقيف الذاتي . إعداد دورات تدريبية تنشيطية ومركزة تجدد كل ثلاث سنوات.

المجال المادي

التعليم مهنة من لا مهنة له.

أؤید وضع ضوابط لمنح العلاوات والترفيح (ليس روتينيا) وإنما اعتمادا على:

ليس لي رغبة في مهنة التعليم لأنها مهنة بدون مستقبل . كنت أتوقع أمورا كثيرة من خلال هذه المهنة .

المجال الثقافي

لا يهمني منح مكافآت لمشاركات المعلمين الأدبية والعلمية والثقافية. ضرورة تنظيم سفرات سياحية للمعلمين خلال العطل خارج وداخل القطر.

أجد من الضروري اهتمام المكتبة المدرسية بتثقيف المعلم قبل التلميذ. منح ساعات تفرغ للمعلم لمراجعة المكتبة بهدف التثقيف الذاتي.

المجال المادي

التعليم مهنة من لا مهنة له.

عدم وجود ضوابط علمية لمنح العلاوات والترفيح.

توفير مخصصات سفر وسكن مناسبة يشجع المعلمين للعمل خارج مركز المحافظة.

المجال الاجتماعي

لا يهمني من يذكرني بأني كنت معلما له يوما ما .
تصعب علي الإجابة إذا سئلت عن مهنتي بأني معلم .

فقرات الاستبيان الخاصة بمدرسي المعاهد

المجال التربوي

لا أؤيد اقتصار قبول الطلبة في المعاهد على ذوي المعدلات العالية فقط .

أؤيد مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية.
أؤيد أن يكون امتحان نصف سنوي لبعض المواد الدراسية (على شكل كورسات).

لا أؤيد عقوبة خصم درجات من سلوك الطالب.
أؤيد عقوبة نقل الطالب إلى معهد آخر لا علاقة له بمجال التربية.
اعتماد ذوي الخبرة والاختصاص المتميزين للتدريس في هذه المعاهد.
أؤيد أن يكون الدوام في المعهد على شكل محاضرات مفتوحة.
لا أؤيد مغادرة عضو الهيئة التدريسية المعهد في فترات فراغه.
أؤيد تخفيض نصاب عضو الهيئة التدريسية إلى الحد المعتمد مع أساتذة الجامعة.

أجد من الضروري منح تفرغ لأعضاء الهيئة التدريسية لإعداد بحوث تطبيقية للعملية التربوية.

أجد أن المناهج الدراسية الحالية لا تدفع الطالب للمبادأة والمشاركة .
أجد أن المناهج الدراسية لا تسهم في تهيئة الطالب لتحمل مسؤولية المهنة بشكل صحيح.

المجال النفسي

يرغب الكثير بمهنة التعليم لكثرة العطل وفترات الراحة.
أنا مع الطالب الذي يقول لسوء حظي اخترت هذا المجال.
لا أؤيد توافر الميل للعمل مع الأطفال كأساس للنجاح في مهنة التعليم .
أؤيد بأن التعليم في الوقت الحاضر أصبح مملا.
لا أؤيد تنسيب الطلبة لغرض التطبيق إلى محافظاتهم.
أؤيد قبول الطلبة في المعهد من أبناء المحافظة والمحافظات الأخرى كحل لمشكلة الغياب.

المجال الثقافي

أؤيد بأن زيادة وعي أبناء المجتمع لا يتحقق إلا من خلال الاهتمام بمهنة التعليم.
أؤيد أن المناهج الدراسية الحالية لا تسهم في تحقيق التكامل الثقافي للطلبة.
أجد من الضروري إعداد وتنظيم دورات تدريبية تنشيطية لأعضاء الهيئة التدريسية.
لا أؤيد من يقول بأن العمل في المعاهد يؤدي إلى الركود الفكري.

المجال المادي

- أؤيد وضع ضوابط لمنح العلاوات والترفيح اعتمادا على النتائج الأدبية والعلمية.
- لا أؤيد الفكرة التي تقول أن التعليم مهنة من لا مهنة له.

المجال الاجتماعي

أنا مع المعلم الذي يقول : يصعب علي إذا سئلت عن مهنتي بأني معلم.

لا أتفق مع عضو الهيئة التدريسية الذي يمضي وقتنا من محاضراته في طرح موضوعات اجتماعية أو شخصية.

فقرات الاستبيان الخاصة بطلبة المعاهد

المجال التربوي

لا أؤيد قبول الطلبة في المعهد من ذوي المعدلات العالية فقط.
أؤيد أن يكون الدوام على شكل محاضرات مفتوحة.
المناهج الدراسية الحالية لا تثير اهتمامي.
أؤيد تنظيم امتحان نصف سنوي.
أؤيد تنظيم سفرات علمية وسياحية وفق جدول زمني.
أؤيد مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية.
أجد أن بعض أعضاء الهيئة التدريسية لا يتمكنوا من طرح المادة الدراسية بصورة متكاملة.
لا أؤيد مغادرة الطالب المعهد في فترات الفراغ.
أرفض الطريقة التي يعاملني بها بعض المدرسين.
أؤيد الإجراءات التي تتخذها الإدارة تجاه بعض الطلبة .

المجال النفسي

لسوء حظي اخترت الدراسة ضمن هذا المجال
الدوام في المعهد شجعني على الخمول والكسل.
أجد أن بعض أعضاء الهيئة التدريسية ليست لديهم رغبة في العمل.
أجد أن تسجيل الغيابات لا يتم بصورة عادلة.

المجال المهادي

أجد أن التعليم مهنة من لا يتمكن من امتهان مهنة أخرى.
أفضل تقديم هدايا عينية للطلبة المتميزين أو المبدعين في بعض
النشاطات.

المجال الثقافي

أجد أن المناهج الدراسية الحالية لا تزودني بالثقافة العامة .
أؤيد ربط المكتبة بخط مستمر للإنترنت.

المجال الاجتماعي

أرفض العلاقات الشخصية مع أعضاء الهيئة التدريسية.
إنني أتألم من بعض أعضاء الهيئة التدريسية الذين يطرحون
مشاكلهم على طلبتهم.